

మీ జీవితపర్యంతము మీ శిరోజములను కాపాడుకొనుడు

శిరోజములు మిక్కిలి కున్నితమైనవి. వాటిని మీరు సరిగా పోషించిన అది చక్కగా పెరిగి, అందముగా నుండును. లేనిచో వాటిని అలక్ష్యముచేసినట్టి చిహ్నములు ప్రారంభమగును. మీ శిరోజములు యే విషయమునందైనను ఆకాభంగముకు గలిగించిన వాటిని భయపరచుకొట్టి అపాక్షము లన్నిటినుండి రక్షింపును.

సు సా మ

ప్రాచీనమునందు శిరోజముల నభివృద్ధిపరచునది

కొన్నియేండ్లు
యందుండినను, లేక న
నను మీ శిరోజముల
గును. గడచిన రెండు
దంతులను వాడుకలో

సరిపోతును

612

Perfumers, Calcutta.

లీవరు వ్యాధికి అమోఘమైన చికిత్స

మాదిరి ఔషధములు బయలుదేరినవి.

మానపోకుడు.

వీరి ఔషధరాజము అనేకమంది ప్రజలచేత, గొప్పగొప్ప డాక్టర్లచేత, అమోదింపబడి వేలకువేలుయొక్కతాపత్రములు పొందియున్నది. గొప్ప గొప్ప డాక్టర్లు కూడ నదరికిన లీవరు వ్యాధులను ఏమి అతి జయప్రదముగా గ్యారంటీగా నివారణచేయుచున్నారు.

ఎచ్చటను యీ లీవరువ్యాధికి తగిన ఔషధము లేకపోవుటచే వీరి ఔషధమునే అనేకమంది డాక్టర్లు ప్రతి దినము పోషుద్యారా తప్పించుకొనును, వారి వారి శోగుఁకు వాడి వారి సంకృత్యుల దలిపియున్నారు.

పరః—మా ఔషధమును చూచి అనేక మాదిరిఔషధములు బయలుదేరినవి, గాన మానపోకుండగలందులకై ప్రజలను హెచ్చరించుచున్నాము.

అన్నిచోట్లను వీరి ఔషధరాజములనమ్ముటకు పలుమందిగల ఏజెంట్లు గావలయును. వివరములకు;

విజయనగరవాస్తవ్యులగు;

డాక్టర్ జమ్మి వెంకట రమణయ్యగారు,

లీవరు అండ్ స్క్వినువ్యాధులకు ప్రత్యేకవైద్యులు.

8, సాలెవీధి, మైలాపూరు, మదరాసు.

భారతి

స చిత్ర మా న ప త్రి క

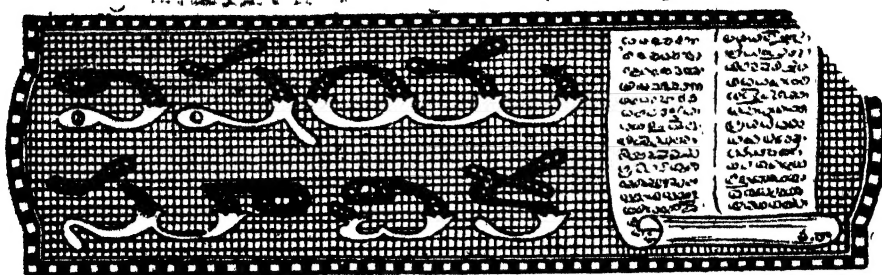
సంపాదకుడు
కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౮: సందిక్కి ౧౦.

అంగ్రసత్రికా ముద్రాలయము-మద్రాసు.

౧౯౩౧

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS,
G. T., Madras.

పిచ్చిబాబు—మున్నంగి లక్ష్మీనృసింహ శర్మగారు	౪౯౪౭
బుద్ధోపదేశము—శ్రీశ్రీశ్రీరాజా విక్రమదేవవర్మమహారాజులుంగారు	౪౯౪౮
ప్రభాతస్తవము—జి జాషువగారు	౪౯౫-౪౯౬
బౌచిత్యవిచారము—బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	౪౯౭-౫౦౦
వసంతము ౨—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు	౫౦౨
శ్రీయుత బ్రహ్మ శేషగిరిరావుగారికి విజ్ఞప్తి—తురగా వేంకటరామయ్యగారు	౫౦౩-౫౦౬
సముద్రుడు—సన్నిధానం సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు	౫౦౬
పదునేనవ శతాబ్దమందలి వాఙ్మయము—యస్. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు	౫౦౭-౫౦౯
రామదాసుచరిత్ర విమర్శనము—మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు	౫౧౦-౫౨౦
వరలక్ష్మి—కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు పింగళి లక్ష్మీకాంతంగార్లు	౫౨౦-౫౨౨
‘గీర్వాణవాక్ప’ పంచరిత్ర విమర్శము—ఈయ్యాణ్ణి వేంకటవీరరాఘవాచార్యులుగారు	౫౨౩-౫౨౪
శబరి ౩—చింతాదీక్షితులుగారు	౫౨౯-౫౩౦
ఎఱ్ఱకంకర—కొత్తెల్లి సూర్యరావుగారు	౫౩౧-౫౩౫
సాగరసంగం—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౫౩౬-౫౫౬
పాతపాటలు—టే కామేశ్వరరావుగారు	౫౫౭-౫౫౮
మీటలోచన నెగ్గడికాదు—శ్రీమతి కనుర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు	౫౫౯-౫౬౭
రాజమందిరము—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౫౬౭-౫౬౯
మేరీ—చెలికాని వేంకటరామారావుగారు	౫౭౦-౫౮౦
ఫాలనేత్రజ్వల—డి. రాజశేఖరకవిగారు	౫౮౧-౫౮౨
పిట్టకథలు : ఎగడిస్తే బ్రహ్మహత్య, దిగడిస్తే గోహత్య—శంకర సీతారత్నాంబగారు	౫౮౩-౫౮౪
,, ఛాయాదేవి—కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు	౫౮౪-౫౮౬
,, చందమామలో బొమ్మయేమిటి?—ముద్దావిశ్వనాథముగారు	౫౮౫-౫౮౬
భాలభావ—యం. వి. పాపన్నగుప్తగారు	౫౮౬-౫౮౭

య—“శ్రీమతి”	గీ౮౭
ప్రము-కమ్మిపని ౨—కొ. నరసింహాచారిగారు	గీ౮౮-గీ౮౯
...డు?”—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	గీ౮౯౮
హర్షిశ—తటవర్తి సూర్యనారాయణగారు	గీ౮౯౯-గీ౯౦౦
అన్యాయ దేశశతకమునుండి—కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులుగారు	గీ౯౦౧-గీ౯౦౨
ఋగ్వేదకాలము-స్త్రీలు—గర్భాం అప్పారావుగారు	గీ౯౦౩-గీ౯౦౪
మళకగానము—నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు	గీ౯౦౫-గీ౯౦౬
జన్మనిగ్రహము—యలమంచిలి శ్రీరాములుగారు	గీ౯౦౭-౬౦౮
కురంగము—శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు	౬౦౮౯-౬౦౯౦
కార్మికసంఘనివేదిక—చా. వెం. హనుమంతరావుగారు	౬౦౯౧-౬౦౯౨
మల్లియ—గోరుగంతు అచ్యుతసూర్యనారాయణ శర్మగారు	౬౦౯౩
ఇమ్మానేని హనుమంతరావు నాయుడుగారు—అడవి శంకరరావుగారు	౬౦౯౪-౬౦౯౫
స్వప్నప్రబోధము—కొడలి వెంకటసుబ్బారావు, కామరాజుగడ్డ	౬౦౯౬-౬౦౯౭
శివయోగానందరావుగార్లు	౬౦౯౮-౬౦౯౯
భౌతికశాస్త్రమందలి నూతనవిషయములు—విస్సా అప్పారావుసంతులుగారు,	౬౧౦౦-౬౧౦౧
దానిత్యవిషయము సాహిత్య—సంపాదకం వెంకటసుబ్బయ్యగారు	౬౧౦౨
హిమాలయ తీర్థములు. ౨—వేలూల సుబ్బారావుగారు	౬౧౦౩-౬౧౦౪
కవికోకిల—అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు	౬౧౦౫
ఆంధ్రభాషదయము—	౬౧౦౬
భారతీయ మహిళామండలి—	౬౧౦౭
కలగూరిగం—బాబర్ మరణశాసనము; 1981 లో జరిగిన క్రొత్తజనాభా లెక్కలు;	౬౧౦౮-౬౧౦౯
ప్రియమప్రభుత్వ నూతనమంత్రిమండలి; హోల్ కేయిన్.	౬౧౧౦-౬౧౧౧
విమర్శనము—	౬౧౧౨-౬౧౧౩
సాభిప్రాయవిశేషములు—	౬౧౧౪-౬౧౧౫

చిత్రములు

త్రవర్ణ చిత్రములు—గాంధీమహాత్ముడు; రఠీమన్మథులు.

సాధారణ చిత్రములు—గాంధీమహాత్ముని లండనుప్రయాణ చిత్రములు ౬ ; .

ఇతర చిత్రములును.

గౌరవ మహాత్ముడు

చిత్రకారుడు : శ్రీ ప. విశ్వనాథగారు, నన్నుపరి.

పిచ్చిబాబు

మున్నంగి లక్ష్మీసృసింహశర్మగారు

అచూపుమఱుగునఁ దోచు నిస్సృహలీల వనవల్లు పాప కస్పట్టనేమొ!
 ఆచిఱునగవున నడఁగు ప్రేమరిసంఘం గమపు పంజిన తల్లి కుమచునేమొ!
 ఆమాటఁ బొల్పు శత్రుత్వార్థసంగతిఁ దన్ను మఱచు దిగంబరి యెఱుఁగునేమొ!
 ఆగుండలోని విశ్వాక్షైకయోగసం పత్తి సంతిర్వాణఁ జూకునేమొ!
 ఆవెడఁగునేసమునఁ గల యాత్మముక్తి - దేలుండఁ జెప్ప నన్నాస్తి పోలియునేమొ!
 అజ్ఞానకు నాకుఁ దెలియ శత్రుంబె? నీకు-హృదయపూర్వక మన్నమస్కృతి మహాత్మ!

* * * * *

“స్మృతి మున్నగ బలసంఘ్నం దాఁకి చొక్కించె నట్టె ఈబక్కజెట్టి
 భారతీయుఁకు ముప్పదిమూఁడుకోట్లకుఁ బ్రభువ య్యె నట్టె ఈసబర్మతి శకీరు
 ఢిల్లీదొలఱుఁ దల్లిడిలఁజేసి కుడిసంగి కొప్పించె నట్టె యియుస్వదొంగ
 దశదిశలఁ దవతార మూర్తిభ్యాఁగి వెలసినాడట్టె ఈవెట్టితోగి!
 దేశమోక్షణము సాధింపవచ్చిన రాయ బారట్టె ఈమరవాడ ఖైది
 బడలి నడలి న యీశల్యంజరమున - నేమహాశక్తియో గల దింత నిక్క”
 మనుచు నిం గాంచి విస్మయ భుండుచున్న - ఆంగ్లలోకము పుణ్య వేమన మహాత్మ!

బుద్ధోపదేశము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా విక్రమచేనవర్ష మహారాజులుంగారు

శిష్యునితెలియుక్తుడు శాశ్వతసింహమాని

యేగ శ్రావతిపురి కటః గృష్ణ యనెడి
వనిత నిజసుత మృతకళేబరముః గొనుచు
నతనిదరిఁ జేరి యిట్లనె: “ననఘ! యొక్క
పక్షి కై వగచిన కృపావనధి వీవు
నాకు వీఁ డేకపుత్తునిండు నవమనోజ
రూపుఁ డిప్పుడె మృతి నొందె బాపడైన
వీని బ్రతికించి నా కిచ్చి నేను బాండు
నధికదుఃఖంబుఁ బాపు మహానుభావ!”

అన నతిం డాపడఁతి బేలతన మెఱింగి
యిట్లు లనె: “సాధ్వీ! మృతి లేని యింటినుండి
పిడికెఁ డావాలు గొనిరమ్ము వేగ దాన
నేను బ్రతికింతు నీప్రియసూను నిపుడ.”

అనఁగ విని యామె యాపురం బంశఁ దిరిగి
చావు లేని యింటిని గనఁజాల కపుడు
వ్యర్థియత్నమై వచ్చి బుద్ధాంఘ్రులకును
మ్రొక్కు నతఁ డనె: “సమ్మరో! పురమునందుఁ
జావు లేని యింటిని గనఁజాల కీవు
వచ్చితివిగద తెలియుము ప్రాణితతికిఁ
జావు దప్పక కలుగును సత్య మిద్ది
దానిఁ దప్పింప నెవ్వరితఁడము గాదు
కాన వృథయగు దుఃఖంబు మాని మనుము”
అనఁగ నామెకు విజ్ఞాన మంకురింప
జనుని శిష్యుడై చిత్తశాంతిని గడించె.

చెన్న పట్టణము, అక్టోబరు ౧౯౩౧

సంపుటము ౮

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము అశ్వయుజమాసము

సంఖ్య ౧౦

ప్రభాత స్తవము

బి. జామనాథగారు

కుంకుమపంకముం బలుముకొన్నవి తూరుపుగొండనెత్తముల్,
పంకజబాంధవుం డరుణపాదముల న్నిగిడించె మింట, నే
ణాంకుడు చిన్నవోయి, చరమాచలసానుతటంబు లెక్కి, మై
జింతయుఁ దాను గడ్డి గఱచె, బెనుచీకటు లార్చె గాకులై.

* * * *

విత్తసంబున మహావృతంబు నిమిడించి, చిత్రించి, గారడీ చేయువాడ!
కడుపులో శిశువును గల్పించి, పదినెలల్ మోయించి, యూపిరిజోయువాడ!
పొటమరింపక ముందె పుష్పసంతతులకు వింతగా రంగులు వేయువాడ!
సద్భక్తవరులకు సాక్షాత్కరించియు, నున్నచో టెజిగింప కున్నవాడ!
చెలువ మొప్ప బడమి నృప్తించి నా కిచ్చి-అనుభవంపు మనుచు నాన తిచ్చి
నిలువ నీడ లేక నిల్చిన కలవాడ!-కడుపు నిండ నన్ను గన్నవాడ!

నాకుం దోడయి నిద్ర మేలుకొని యుంట న్నీదు కన్గోనల్
 రేకెత్తె జగురాకువన్నె లపి, నిండెం బూర్వదిగ్భిత్తుల్
 నీ కేకానుక లీసమర్థుడగు నీ నిర్భాగ్యుడీదేహము
 న్నీ కిత్తు దల వాల్చి పొ మ్మెలమి దండ్రీ! నామనశ్చయ్యల్.

గాలికిఁ దూఁగియాడు గిజిగాని కులాయముఁ జూపి నాకు నీ
 పోలిక లాత్మలోఁ గరఁగిపోసితి, ధన్యుడ నైతి, గొండలం
 దేలిన మబ్బులోన నెలుఁ గెత్తి శరీరము పుల్కరింప, రా
 గాలపనం బానర్చితివి, యర్థము గా దది యేమి యీశ్వరా !

కరమున నీవు సున్నితముగాఁ జికిలీ లొనరించి, పుష్పవ
 న్లరుల నలంకరించుచు, దళంబులు మోడిచి, వాడి వత్తులై
 తొరగిన వృద్ధపుష్పముల దుఃస్థితికిఁ గరుణించి, యశ్రువుల్
 గురియుచె? యట్టి నీకనులలోనఁ జెమర్చు నజాండ భాండముల్.

అలనట లేక హోరుమని యార్చుచుఁ బొరెడు నమ్మహానదిన్
 గులుకు తరంగమాలికలకుం గిలిగింతలు వెట్టి, ఘనపం
 క్తుల నటనావిలాసములకుం దల యూచుచు, నేను మ్రొక్కినన్
 గిలకిల నవ్వి, నన్నుఁ దిలకింపని కారణ మేమి యీశ్వరా !

నన్నుఁబోలు కోటిసరుల మృత్తికనుండి- వెలువరింప శక్తి గలిగియుండి
 నన్ను విడువలేక కన్ను మూయ వదేల? -యెట్లు దీర్చుకొందు నీబుణంబు?

గీర్వాణాలంకారశాస్త్రమునఁ గాలానుసారముగ నొక్కొక్కపుడు కొన్నికొన్ని కావ్యాంగములకుఁ బ్రాధాన్యము కలుగుచు వచ్చెడిది. అందుఁ బ్రాచీనుఁడగు భామహాచార్యులును, దదనుసారులగు నుద్భటరుద్రులును నలంకారములకే ప్రాముఖ్యము నొసంగి యున్నారు. అట్లే ధ్వనివాద మానందవర్ధనునితోఁ బ్రారంభమైనది. కుంతకుఁడు వక్రోక్తిని, మహిమభట్టనుమానమును ప్రధానము లని నిర్వచించియున్నారు. ఇందు వక్రోక్తిజీవితకారుని (కుంతకుని) మహిమభట్టనుమాత్రము మతెవ్వరు ననుసరింపలేదు. తక్కినవారి ననుసరించినవారుమాత్రము కొలఁదిగనో యెక్కువగనో యున్నారు.

ఈమీఁద చెప్పఁబడినవారు స్వతంత్రమార్గముల నవలంబించినరీతినే పదునొకండవ శతాబ్దమునందలి డే.మేండ్రుఁడను కాశ్మీరదేశపండితుఁడుకూడ 'ఔచిత్య' మను నొకక్రొత్తదారిని తీసెను. ఆమార్గముకూడ సమంజసమై యుక్తియుక్తమై సర్వపండితాదరణీయమై యున్నది.

కావ్యమున జీవితభూతమగు రసమును, దదుత్కర్షిత నాపాదించు గుణాలంకారాదికములు నెన్ని యున్నను, ఔచిత్యము లేనిచో

నవి నిష్ఫలము లనియు, ననఁగా నవి యుండియు లేనివానిలోనే లెక్కయనియు, గవులు బాగుగ నాలోచించి యశాచిత్యదూరములు కాని వర్ణనములనే యొనర్పవలెననియు డే.మేండ్రుని యభిప్రాయము. దేని కెయ్యది తగియుండునో యట్లు జతగూర్చుటయే యశాచిత్య మని

“ఉచితం ప్రామా ర్శాఞ్శాః
పద్యకం కిల యస్య యత్,
ఉచితస్య హి యో భావ
ప్రదౌఢత్యం ప్రచక్షతే.”

అను నతని లక్షణమువలననే తెలియుచున్నది. దేని కెయ్యది యనుగుణముగ నుండునో యారీతి వర్ణింపక తగనిరీతిని నిబంధించిన కవి హాస్యాస్పదఁడుకాక మతేమగును? ఈవిషయమునే కవి దృష్టాంతపూర్వకముగ నిట్లు చెప్పినాఁడు—

“* చ. మెడ మెలనూలునం గటిని
మేలిమిహారమునం, గరంజులకొ
గడియము బాజబందు పద
కంజమునకొ ఘటియింప, నమ్రుపై
వడిగొను శౌర్యముకొ రిపుని
పైఁ గరుణకొ బ్రకటింప—హాస్యమాఁ
గడగి యలంకృతుల్, గుణము
కల్లలె, యాచితీలేక యున్నచోకా.”

* డే.మేండ్రుని పద్యమునకు నా యాంధ్రానువాదము.—బు. వేం. ర.

కొందఱు కపు లిట్టి సర్వోత్కృష్టమును, ముఖ్యమును నగు నౌచిత్యమును బాటింపక పోయిరి. అట్టివారి పద్యములతోఁగూడ నాయ నౌచిత్యముం జూపించి తేమేంద్రుఁ డట్టియెడ నెట్లు సరిచేయవలెనో సోదాహరణముగఁ దన యౌచిత్యవిచారచర్చయందు నిరూపించి యున్నాఁడు.

కాఁగా నౌచిత్య మనఁగాఁ దేలిన విషయ మేమన-తగినరీతినేగాని తగనిరీతిని వర్ణింపకుండుట-అని. దీని నంగీకరింపనివారు సామాన్యముగ నుండరనియే చెప్పవలెను. కాన నెపుడు కావ్యరచన మారంభమైయుండెనో యంతటి నుండియు నీయౌచితీ కావశ్యకత యుండనే యున్నది. కాని “బౌచిత్య ముండవలె” నని చెప్పినవారు తక్కువ. అట్లు చెప్పనిమాత్రమున వా రౌచిత్యమును బాటింపలేదని చెప్పట సమంజసము కానేరదు. అట్లేయైనచో రామాయణాదిమహాగ్రంథము లౌచిత్యవిరహితము లని చెప్పవలసివచ్చును. అట్లు చెప్పట సరి కాదుకదా ?

ఇంచుమించుగ సాహిత్యశాస్త్రమునందలి విషయములకు భిత్తెట్టి మార్గదర్శకుఁడైనవాఁ డొక్క యానందవర్ధనాచార్యులని చెప్పవచ్చును. అతఁ డితరులు చెప్పని ధ్వనిమార్గమును నిరూపించుటయే గాక, అతని తరువాతివారు నూతనమార్గములు నిరూపించుట కెంతయు సాయపడినాఁడు. కుంతకుఁడు ముఖ్యముగఁ దీసికొనిన వక్రశ్లోక భామహుని తర్వాత దారిచూపి,

దానిని బోపించి కుంతకుని కక్కు ధుపచ రించిన దీయానందవర్ధనుఁడే కాని వేఱొకఁడు కాఁడు. మఱియు నౌచిత్యము ముఖ్యముగఁ బాటింపఁబడవలె నని దానికిఁ బ్రాధాన్య మొసంగి తేమేంద్రునికి దారిచూపినదియు నీయానందవర్ధనుఁడే. ఇంతకంటెఁ బ్రాచీను లౌచిత్యవిషయమున నేమియుఁ జెప్పియుండ లేదు. అతఁడు

“అనాచిత్యా దృశే వాన్య ద్రవభంగస్య కారణమ్,
ప్రసిద్ధౌచిత్యబంధస్తు రస స్థాపనిష త్పరా.”

అని కావ్యజీవితమగు రసము నౌచిత్యమే పోషింపవలెనని నుడివియున్నాఁడు. విభావభావాద్యౌచిత్యమును నిరూపించినపిదప నతఁడు చెప్పిన

“ఇతి వాక్యార్థవివేకో యోఽయం
చేతశ్చమత్కృతివిషయా,
సూరిభి రమస్మరసాస్తై
రస్మదుపశ్ఞో న విస్మయ్యః.”

అనుశ్లోకముంబట్టి యౌచిత్యము పాటింపఁబడవలెనని చెప్పినవాఁ డాతఁడేయని స్పష్ట మగుచున్నది.

ఆనందవర్ధనుని యీయాశయము నంగీకరించి యతని తర్వాతివారును, తేమేంద్రుని కంటెఁ బ్రాచీనులు నగు కొందఱ తౌచిత్య ప్రాశస్త్యము నిట్లుగ్గడించిరి. అందు ధ్వనికారుని ప్రతిస్పర్ధియగు మహిమభట్టుగ్రంథమునుమాత్రమే యిట నుట్టంకింతును.

“అనాచిత్యబంధోపి పరంరసభంగకారణం కవయో వదన్తి, య తస్య వాచా - ‘అనాచిత్యాదృశే వాన్య ద్రవభంగస్య కారణమ్,.....’ ఇతి.”

క్షేమేంద్రుని తర్వాతివారు కూడ నీ యౌచిత్యము నంగీకరించిరి. ఇందులకు జగ న్నాథపండితుఁడు మొదలగువారి గ్రంథములు దృష్టాంతములు.

పైకారణములను బట్టి క్షేమేంద్రునికంటె బ్రాచీనకాలమునందే యౌచిత్యతత్వము నిరూపింపఁబడినదికానఁ గ్రొత్తగా క్షేమేంద్రుఁడు చెప్పలేదని తేలుచున్నది.

మఱియు నలంకారశాస్త్రమునందలి అలంకారమార్గము, రీతిమార్గము, రసమార్గము, ధ్వనిమార్గము మొదలగువానివలె నౌచిత్యమును నూతనమగు మార్గాంతరముగఁ దీసికొనుట కవకాశము తక్కువ. అలంకారప్రాధాన్యవాదులు రసము సప్రధానముగాఁ జెప్పదురు. రసవాదు లలంకారముల నట్లే చెప్పుచుందురు. కాని యందఱును గూడ నౌచిత్యము నంగీకరింపక తప్పదు. బౌద్ధతత్వ మున్నమీఁదనే తక్కినవి శోభించును. లేనిచో నిష్ఫలము లగునని యిదివఱకే చెప్పఁబడినది. వ్యాపకమగు నౌచిత్యమును ప్రాసీక్వికరించి వ్యాప్యముగా నొనర్చి యది నూతనమార్గమని దానికి వేసమువేయుట యంతటియుచితమైనది కాదు.

పదుగురుకవు లౌచితి నతిక్రమించి తమ యిచ్చకు వచ్చినట్లు కవితను సాగింపుట చూచి యట్టివాని నన్నిటి నొకచోఁ జేర్చి యందలి యనౌచిత్యమును, నట మార్పవలసిన రీతిని నిరూపింప క్షేమేంద్రుఁ డౌచిత్య

విచారచర్చను వ్రాసెనని చెప్పవగును. కాని యౌచిత్యమును దానే కనిపెట్టినని చెప్పుకొనుట యతని యుద్దేశ్యము కానట్లు తోచుచున్నది. కావుననే కావ్యమున రసమే ముఖ్యమని యాతఁడు నంగీకరించుచున్నాఁడు.

“అలంకారా స్త్వలంకారాః

గుణావశ గుణాః స్మృతాః,

బౌద్ధతత్వం రససిద్ధస్య

స్థిరం కావ్యస్య జీవితమ్.”

బౌద్ధతత్వములేనియెడ రసభంగ మగును గావున రసపరిపాకమగు నౌచిత్యమున జీవితత్వవ్యవహార హాపచారికమని యెఱుంగవలెను. కాని యదియే జీవితమనిమాత్రము కర్తృహృదయము కాదు.

మఱియు నొక్కయెడల నౌచిత్యము లేక యనౌచిత్యమే యున్నను బాధకము కాఁజాలదని కొందఱిచేఁ జెప్పఁబడినది. అట్లనౌచిత్యమే యట నున్నను, అట్టిది యుత్తమమగు కావ్యముగనే పరిగణింపఁబడుచున్నది. బౌద్ధతత్వమే కావ్యజీవితమని యంగీకరించినచోఁ బ్రకృతాంశము సరిపడఁగలదా?

ఎంతటి యనౌచిత్యమును నిబంధించిన రసభంగము తటస్థింపదో యంతటి యనౌచిత్యమును నిబంధింపవచ్చును. కాఁగా నౌచిత్యముకంటె రసమే ముఖ్యమని తేలినది. ఇందులకుఁ బ్రమాణముం గనుఁడు :

“యాకతా త్వనాచిత్తేన రసస్య పుష్టి స్తావత్తున వార్యతే, రసప్రతిహలస్త్వైవ తస్య నిష్కస్యత్వాత్ అతవశ

బ్రహ్మ! అన్యాయస్య నైష సమయః
 ప్రాప్తీం బహిః స్థితాం,
 స్వల్పం జల్ప బ్రహ్మతే! జడమతే!
 నైష సభా వజ్రిణః ;
 వీణాం సంహర వారద! మృతికథా
 లాస్తై రలం తుంబుకో!
 సీతారల్లకభల్లభగ్నహృదయః
 స్వప్నో న లంకేశ్వరః.

ఇతి కస్యచి న్నాటకస్య పద్యే విప్రలంభశృంగారాంగీభూతపీఠరసాక్షేపకపరమైశ్వర్య పరిపూర్ణతయా సీతదోవారికవచనస్య బ్రహ్మస్యభిక్షేపపర స్యానాచిత్యం నదోషః. "

—రసగంగాధరః, పృష్ఠమ్ 33.

ఈమీఁది జగన్నాథపండితుని గ్రంథమునుబట్టి యనౌచిత్యము బాధకము కాక పోవుటయేగాక రసపుష్టికి సాధక మగుచున్నదనికూడఁ దెలియుచున్నది. మీఁదిపద్యమున రావణుని దౌవారికుఁడు సీతావీరహమున స్వస్థచిత్తుఁడుకాని రావణునికి అన్యాయనాదికమునకును, స్తోత్రములు వినుటకు నిది యదనుకాదు ; కావున నూటకయుుడవలెనని యతని యూజిగకాంక్షుగా నున్న బ్రహ్మాదిదేవతలను మందలించుచున్నాఁడు. ఇందు ద్వారపాలకుఁడు బ్రహ్మాదిదేవతలను నిరసనవాక్యములచే మందలించుట యెంతయు సనుచితము. కాని బ్రహ్మాదిదేవతలుపైతమురావణుని నేవించుచు నతని యనుగ్రహము నాకాంక్షించుచున్నారనుటలోను, తన్ములమగు రావణుని వీరము లోను, ఈయనౌచిత్యము మిగుల నుపకరించుటచే దీనిని జెప్పట దోషావహము కాదు. మఱియు రసమును బోషించును. కాన ననౌ

చిత్య మొకయెడ బాధకము కాకపోవుటయే గాక గుణము కావచ్చును. కావుననే హాస్య రసమున ననౌచిత్యము గుణ మగుచున్నది. ఈరీతినే యస్థానభూషణవిన్యాసరూప మగు విభ్రమము దూష్యముకాక గుణమే యగుచున్నది. ఆలంకారికు లందఱును విభ్రమము సంగీకరించియున్నారు. అస్థానభూషణవిన్యాసమనౌచిత్యాధాయకమే యనుచో నీవిభ్రమము నిర్విషయకము కాఁగలదు. విభ్రమ లక్షణములఁ గనుఁడు. —

"వివిధానా మర్థానాం
 వాగంగాహార్యసత్త్వయుక్తానామ్,
 మసంరాగహర్షజనితో
 వ్యత్యాసో విభ్రమోనామ. "

—నాట్యశాస్త్రమ్, అధ్యాయ ౨౪. శ్లో ౧౭.

"వాగంగసత్త్వాభినయ
 భూషణానవిపర్యయః,
 త్వరయా కల్పితో లభిష్ట
 దర్శనే య స్స విభ్రమః. "

—భావప్రకాశనమ్, అ ౧. పృష్ఠమ్ ౯.

"విభ్రమ స్త్వరయా కాలే
 భూషణానవిపర్యయః. "

—ప్రతాపరుద్రీయమ్, రసప్రకరణమ్.

"త్వరయా హర్ష రాగాదే
 ర్దయితాగమనాదిభిః,
 అస్థానే భూషణాదీనాం
 విన్యాసో విభ్రమో మతః. "

—సాహిత్యదర్పణః, తృతీయఃపరిచ్ఛేదః.

"రాగాదినా విపర్యాసః
 క్రియాణా మథ విభ్రమః "

.....నాస్తే నాదాతత్యే పాదే నాదానం, కటి యోగ్యస్య కంఠే నివేశన మిత్యాదిక శ్చేష్టాపర్యాసో విభ్రమః.....

—నాట్యదర్పణమ్, ౪ విశేషః, పృ ౧౦౫.

“విభ్రమ స్త్వరయా కాలే భూషాస్థానవిపర్యయః.”

—దశరూపకమ్, ద్వితీయః ప్రకాశః.

కావున విభ్రమవిషయమునమాత్ర మనౌచి త్యమును బరిగణింపరాదు. అట్లు విపర్యయమే యుచిత మగును. ఉదాహరణమును గనుఁడు—

“య శ్చాస్సరోవిభ్రమమండనానాం

సంపాదయిత్రిం శిఖరై ర్విభర్తి,

నలాహకచ్ఛేదపిభక్తరాగా

మికాలసంధ్యామిన ధాతుమత్తైమ్.”

—కుమారసంభవమ్, ౧ పద్యః.

ఇచట నాకాశము నంటుచున్న హిమ వంతుని శిఖరములందుఁ గల గైరికాదిధాతువులు సంజకెంజాయ నొప్పుటచే సాయంకాల మైనదని భ్రాంతిఁ గొని యప్పరసలు తొందరగా నలంకరించుకొనుచుండుటచే నాయలంకారములు తారుమారగుచున్నవని భావార్థము. అనుకొననియంతటి వేగముగ సాయంకాల మగుటచే—ఇంక నలంకరించుకొనుటకుఁ జాల వ్యవధి యున్నదని యపేక్షాభావమును వహించిన యచ్చరలు, తొందరపడుటచే నలంకారములు తారుమాలుచేసికొనుట యెంతయు సహజము. ఇట్టియెడ నామారు పెంతయు నుచితముగ నున్నది.

ఇట్టి విభ్రమము డేమేండ్రుని మతానుసారముగ నెంతయు ననుచితమని కొందఱు భ్రాంతిగొని “యశ్చాస్సరోవిభ్రమ” అనుశ్లోక

మునందలి విభ్రమపదమునకు విలాసమని యర్థము నెంచి యచ్చరమచ్చెకంటులు విలాసముకొఱకైన యలంకారములు ధరించుచున్నారని చెప్పవచ్చును. కాని విలాసార్థము లగు మండనములను ధరించుకొనుట యెల్లప్పుడును పొసంగవచ్చును. గైరికాదిధాతువులచాయఁ గని సంజ మైనదని బ్రమసియే ధరింప నక్కఱలేదు. కాన నిచటి విభ్రమపదమునకు విలాసమనియే యర్థము చెప్ప నెడల “సంపాదయిత్రిం, అకాల సంధ్యామిన, ధాతుమత్తైమ్,” అనుపదములు నిష్ప్రయోజనములు కాఁగా రసభంగము కలుగవచ్చును. కావున విభ్రమపదమున కలంకారశాస్త్రప్రసిద్ధవిభ్రమపదార్థమే యర్థమని గ్రహించి యూచితి నాపాదించుటయే యెంతయు సముచితము. కావున రసభంజకమగు ననౌచిత్య మనౌచిత్య మనియు, రసపరిపోషకమును, రసబాధకము గానిదియు నగు ననౌచిత్య మనౌచిత్యము కాదనియుఁ దేలిన సారాంశము. సామాన్యముగ నౌచిత్యమును బాటింపవలె ననుట అందఱి యభిప్రాయ మనుటలో బాధకము లేదు.

దౌచిత్యము డేమేండ్రునికంటె బ్రాచీనమగు కాలముననే చర్చకు వచ్చినను డేమేండ్రుఁడే దానిని విశదముగ విమర్శించి యుదాహరణములను మిక్కిలి కుశాగ్రమగు బుద్ధితోఁ బర్యాయించి దాని కుచితమగు స్థానము నొసంగెను. రసజ్ఞు లాతనియెడ మిక్కిలి కృతజ్ఞతను జూపవలసియున్నది.

౨

నేటి కది సత్యమగుచు ఘనీభవించె-నవ్యయావన ప్రణయసన్నాహవేళ
భావములుపూయ మన్మథఃఫలకమందు-నెన్నడో నేను చిత్రించుకొన్న ప్రతిమ.

నీ కమనీయ రూప మెద నిల్చి జపించిన యిన్నినాళ్లు నీ
లోకములెల్ల జీకిటులలో బడిపోయెను, నేడు నీదు లీ
లాకరుణావలోకనములఁ జగమెల్ల జగిర్చె ప్రేయసీ
నీకనుపాపల స్మృగను నీడలె నాకు, జగంబు లారయఁ.

నాచెలి, నాడు నందనవనంబున దివ్యసుమాలిసారథ
శ్రీ చెలువార నంగుళుల జిక్కెడలించుచు నీవు నిల్వ, నే
నీచెవిజేరి నీకురుల నీడల మంతనమాడుజాడ లే
యీ చిగురాకు పూబాదరుటీరమిసీడల నిల్వ దోచెడుఁ.

నీచిరునవ్వుమొగ్గ లవనీస్థలిపై వికసించెనేమొ నా
బూచిన దీకుజాళి ప్రతిపుష్పరసోదయలీల, లోసనా
లోచన లేచి లోజవుల లోతులు, పాతులు పెల్లగించి యే
నో చిరకాలవిస్మృత శుభోద్యమలీలల ద్రవ్యయైతైడిన్.

కోయిలపాటతో నెచటికో చనుచున్నది నాదుప్రాణ మీ
వాయుతరంగ డోలికలపైబడి లోకముదన్ని భావపై
హాయసవాహినీతటవిహారవిలోలతఁ జొక్కిచొక్కి యీ
పోయిన పోకగా నెగిరిపోయెడు హాయి గరంగె లోకముల్.

నీయానందము పూవులై చిగురులై నిర్వేల సమ్మోహన
శ్రీమై యేలె లతాంగి, పుష్పమయమౌ సింహాసనం బిండు నీ
కై యేర్పడ్డది; కొల్వొడిచి మిట, నీకర్పించుచున్నాడ రా
క్షీ, యీనాప్రాణయైకజీవితము, న న్నేలందగున్ నీ వికన్.

త్రయత బుర్ర శేషగిరిరావుగారికి విజ్ఞప్తి

తురగా వేంకటరామయ్యగారు (కవితానమితి).

త్రయత బుర్ర శేషగిరిరావుగారు ఆంధ్ర గ్రంథాలయసభకు సగ్రాసవాధిపత్యము వహించుటయు, నాటి మహాపన్యాసమునందు నవీనకవితను, ఆతరగతిని ప్రోత్సహించు భారతిని మండలించుటయు జరిగినది. అయ్యది శుభావహము.

సత్యాన్వేషణము కొరకు వీరు నిష్పక్షపాత బుద్ధితో నిట్టిపనికి బూనినచో వీరి వాక్యములు నవీన కవులు తలదాల్చుదగియుండును. ఏలన, విద్యావయస్సంపన్నులును, “ఆంధ్రభారతీరథ”మును సంస్థను దలంచినవారు నగుటంజేసియును, బ్రాహ్మప్రతీచీ విజ్ఞానముల నెఱుంగగోరువారు నగుటంజేసియును.

‘నవకవి’ యనగ నేటువంటివాడో వీరు నిర్ణయించిన విధానము ప్రప్రథమమున విమర్శనీయము.

“ప్రాచ్యధండస్సును కాదని తా నేర్వరమకొన్న ఛందోనియమునై నను సరిగా పాటింప నేరక భావము భావములను విశేషపరుడుడగు గాక దాచిపెట్టి గ్రహణ విధికి రాకుండజేసి అంతయును అనవసరముగు విచార సాగరములో ముంచువాడు నవకవి.”

“అపకబ్ధిభయం నాస్తి అన్వశాచార్య సన్నిధా” అన్నట్లు, దేశమునం దొక విధమైన పేరు నార్జించిన విద్వాంసు లేవిధముగ మాటలాడినను చెల్లెనని ధైర్యమైన కావలెను, ఉపన్యాసకులకు నవీనకావ్యములు దృష్టిపథమున బడనిచైన కావలెను. ఏమాత్రమైనను వీరికి నవీన వాఙ్మయముతో బరిచయ మున్నచో నీ నవీన యుగము న నొకరై న తమ భావముల నుచితభాషలో వ్యక్తీకరించిన వారు పాడగట్టక పోదురా? అట్లు పాడగట్టియుండిన నవకవి యనగ నిట్టి వాడని ఒక్కకర్రచెట్టతో నిర్ణయింపఁగలరా యని సంది

యము వొడచుచున్నది. వీరి మతమున గవిత యనగ నేదియో నిర్ణయించియు, ఛందోనియములు పుట్టుకను బ్రయోజనమును బర్యాలోచించియు, నాంధ్రచ్ఛందో నిర్ణేతల పద్ధతుల నతిక్రమించినందువలన కావ్య ప్రయోజన మేరీతిని భంగమైనదో వివరించియు, నెచట భార్యములకు విరోధము కలిగినదో హేతుపురస్సరముగ వివరించియు జెప్పినచో వీరి యుపదేశము నంధుల సత్యాపత్యములను బరిశీలించుకొని నవకవులైనను, పత్రికలైనను, లోకమైనను అనుసరించునుగాని వీధిబడిపంతులు వలె ఈవై ఘనండి యావై పునకు బహుమతు లిచ్చినచో శిష్యవిధానమునకు వ్యతిరేకఫలము గలుగును.

“ఆంగ్లమునందలి లిరిక్కుపద్ధతి ననుకరింపబోయి దానితో తాగోరుమహాకవి రచనల యందలి నిర్విగ్యతను జోషిచేయబోయి మన నవకవులు శృంగార రచనల గావించి భావకవిత్వముని క్రొత్త నామకరణము జేసివారు. ఇది శృంగారమో, శృంగారాభాసమో, శృంగారవికారవికారమో, విప్రలబ్ధమో, శృంగారప్రేరిత కరుణమో లాక్షణికులే నిర్ణయింపజాలరు.”

నవకవి యనగ నిట్టివాడని నిర్ణయించిన వారికి ఇందులకుమాత్రము లాక్షణికు లెందులకు గావలయునో? అలంకారతత్వము గాని, కవితాతత్వముగాని వీరికి బోధపడదా? ప్రాచ్యపాశ్చాత్య వాఙ్మయ విహారధీరు లగు పంతులుగారే రసస్వరూపనిర్ణయ మొనరించి, తదాభాసము నవకవిత యని స్పష్టీకరించి నవీన యుగమునందు దమ స్థానమును నిర్మించుకొన బ్రార్థితులు.

ఏదారియు నిర్ణయింపక, ఇది వికారము, అది నిరాకారము నని యుద్రేకకంపితులై చెప్పినచో నవీన యుగమునకు వీరి సందేశమువలన నేమి ప్రయోజనముండును? యువకులకు వీరు గురుప్రాయు లెట్లుగుదురు?

లిరిక్కు లాంగ్లముననే కాదు, ఆస్థాయి గలవే ఆంగ్లదేశమున నెన్నియోవందల యేండ్లనుండియుపాకం పర్యముగ దంబురాశ్రుతితో బాదుకొను గేయములు లేవా? తాగోరుమహాకవి సంప్రదాయమే కాదు భక్తి పరము లై నవియు, వ్యంగ్యప్రధానము లైనవియు నగు లైష్టవ సంప్రదాయ సంబంధము లగు గేయములు లేవా? స్వజాతీయములగు నాగేయములను పంతులుగారు వినినచో నవీనకవుల గేయములును, వ్యంగ్యతయు జాతీయతను చంపుటలేదనియును, వానినుండి క్రమాభివృద్ధి నందుచున్నవనియు గ్రహింపగల్గుదురు.

అట్లు గాక నవీనరచనములు విదేశీయ విజాతీయ సంప్రదాయముల ననుసరించుచున్న వనెడి దృష్టితోనే చదివి, వానితో వ్యతిరేక మగుటచే నవీనకవులు ప్రయత్ని పడి విఫలులై నారని వచించుట విరుద్ధము.

అదియునుగాక యుగధర్మము ననుసరించి యుత్తమాదర్శములుగల విజాతీయ సంప్రదాయముల ననుసరించుటయు గొందరు గృతకృత్యులగుటయు, గొందఱు కాలేకపోవుటయు పరిచర్యనమునకు సాధనచేయు నేదేశ మందైనను ఏకశలకై నను ఏకాస్త్రముల కైనను సహజము. వైవిషయములందు ఏమ ప్రత్యక్షమభివ్యులను వెల్లడింప లేకపోయినను వీరు చూచిన స్థితికావిత్రము నిజమనిచెప్పిరి. “విచ్చివానిరాతికి నురియైనట్లు” వీరిదృష్టి పథమున నున్న యువతీమణుల లెవరో “పరాకున పీఠి గుమ్మములో నిలబడుటచే” నవకవుల పద్యాలకు నురియైనారట. నిజముగ నట్టిదృశ్యములును, పద్యములును నవకవులలో నున్నవని వాని మాతగొని భారతిని, నవీనకవుల నందరిని నిందించుట కంటే నట్టి కావ్యములను క్రీడాభిరామమును, పీఠినాటకమును నేతరగతిలో వీరు చేర్చదలంతురో ఆతరగతిలో జేర్చి విమర్శించుట సమంజసము కదా!

“ప్రాబంధికశృంగారకవులు చూపిన లేజముకాని, వైవిధ్యము గాని, చిత్రకళ గాని, రసభావభాషా నాగరికత గాని, గేయలాలిత్యము గాని, కళారహస్య పాండితి గాని, తుదకు మానసతత్త్వవివేచన గాని సరిగా కనుపడవు.”

ఈపదప్రయోగము బహుధాటిగా నున్నది కాని వీరి యూహనాశ్రమ సరస్వతీదేవికైన దురవగాహము; ప్రాబంధికయుగములో అలసానిపెద్దన మొదలు ముద్దు పళనివరకు వీరి హృదయమునకు, వీరి చిత్తవృత్తికి నచ్చిన రీతిని లేజము, చిత్రకళ, కళారహస్యపాండిత్యము రస భావభాషా నాగరికతలు, మానసతత్త్వ వివేచనము గాన్పించినపుడు ఇందులో నొకగుణమైనా అపూరావు నాటిమొదలు వీరియుపన్యాసము నాటివరకూ గలకవుల గ్రంథములందు గన్పించలేదా? ఈకాలపు కవుల గ్రంథమేదియు వీరు చదువలేదా? చదివినయన్నచో నేడయిన నొకపద్యము, చివర కొక్కపేరునైన నుచ్చరింప మరతురా? చదివినను కావ్యములయందలి గుగుళములను మరచి యవగుళములనే జ్ఞాపక ముంచుకొనిరా?—అని సందియములు గలుగుచున్నవి. ఇకనైనను వీరు నవీనరచనలను జదివి సక్రమ విమర్శనము బ్రకటించి తమ సందేహముల దీర్చుకొనుట మంచిది.

“ఇట్టి కవితలకు బత్రికాసంపాదకుల యనుగ్రహము ప్రకాశనసాధన మగుచున్నది.”

ఇటుచంటితీవ్రత విద్వాంసుల నావహించుట దురదృష్టము. ఆంగ్లదేశమున బత్రికాధిపతులు మాధులు గారని వీరు గుర్తించుట ధర్మము. బిరుదులు గాని, పట్టములుగాని లేకున్నను బత్రికాధిపతులును, నవీన కవులును లోకమునందు ఏమకు గల బాధ్యతను గుర్తెరింగియే, తాము సత్యములని నమ్మియే నూత్నపథముల నవలంబించుచున్నారనియు నుపన్యాసకులు తలంచుట ముఖ్యము.

విద్వాంసుల విమర్శలవలన లోకమునకు మేలు కలుగు ననడు వాక్యము సత్యమే కాని హేత్వాభాసములును, దాత్కాలికోద్రేకజనితములును నగు విమర్శలు పండితుల నోటినుండి వెలువడినవైనను లోకము త్రోసి పుచ్చుటకు జంకదు.

“భారతిపత్రిక సాముగరిడీ యగుచున్నది. దానంజేసి తగనిప్రచారము గలుగుచున్నది.”

సామగరిడీలకు అదర్శ మేమి? భారతి యాదర్శ మేమి? ఈ రెండింటికి సాదృశ్యము గూర్చిన పంతులు గారి యభిప్రాయ మేమి? ఉపన్యాసవేదికలు సర్దుము డేరా లైనవా నేడు?

భారతికి అంద్రవిజ్ఞానప్రవర్ధన మాదర్శ మగుటం జేసి ప్రాచీనకవులను, నవీనకవులను, చిత్రకారులను, గానకళాభిజ్ఞులను, ప్రాచ్యకాస్త్రీయ పరిశోధకులను, పాశ్చాత్యకాస్త్రీయ పరిశోధకులను, అన్ని పక్షముల వారిని, నటునిటు జెంపనివారలను నివృత్తపాఠముగ నాడరించుచున్నది. ఏదేని యొక వాదమును మాత్రమే సమర్థించుట పురోభివృద్ధికి కారణ మగునో నిట్టియూహకు పంతులుగారే మొదటివారు.

“1. ఇందలి నూతనత్వము పూర్వభాషను క్రొత్తధంపములలో నిరికించుట. 2. ఉత్తమ నాయక నాయకావహభావనిన్యాసమును మననాటి మోటుజీవితములకు పట్టించి వర్ణింపదలచుట, (పైకో అనాలసిసు) మానసతత్వవిచారదృష్టిని చూచినయెడల, ప్రపంచములో తీరనేరని యింద్రియ శౌల్యమును భాషప్రపంచములో తీర్చుకొన ప్రయత్నించుట యని తేటపడును.”

ఈదృష్టితో వీరు కవిత్వమునే తుడిచివేయగలరు. శంకరాచార్యులవారి దృష్టిలో కాస్త్రు పరిశోధకులు వ్యర్థపరిశ్రమ చేయుచున్నారనిపించును గనుక కళాశాలలు మూసివేయాలెనో? ఇంద్రియాతీతమున నానంది ము అనుభవైకగోచరము. ఇంద్రియశౌల్య మొక్కటియే సవీనాంద్రవాజ్మయమునందున్నదని మడుపుట సాహసము. రత్నస్థపరతులను, సంస్థలములయందలి బంధనములను పచ్చిగా వర్ణించిన ప్రబంధయుగమునందలి గ్రంథములందే పంతులుగారికి తేజము, కళారహస్యము బోధపడిననో ప్రేమజీవుల భావపరిణామముల నుజ్జీవింప చేయు కావ్యములును గల నవీనరచనలయందు వీరికి ఇంద్రియ శౌల్యముమాత్రమే గోచరించుటకు కారణము దురూహ్యము.

“మన నవకవులు..... ఇట్టివారే తమ కవితలలో చలాచలీనవిలోకనములే యారాధ్యదైవతము

లుగ భావించుకొని యింద్రియలోలత్వమే కవిత్వ మని భ్రమపడి పరమేశ్వరుడు తమ కొసగిన కళా నైపుణ్యమును, లోకకల్యాణకరములగు నుత్తమాశయములను వర్ణించుటలోను, ఉత్తమాదర్శములను విశదపరచుటలోను వినియోగపరుపకుండుట శోచనీయును. మన యాంధ్రావని దుగద్విప్లవ మనవలసియున్నది.”

మానవజీవితమునకు నుత్తమాదర్శ మేది యను నన్వేషణము నవకవుల కావ్యములందు ప్రదర్శింపబడుచునే యున్నది. మానవభ్రాతృత్వమునకు ప్రణాళిక నవీనవాగ్మయమున నిర్మింపబడుచునేయున్నది. “పాడు నేతే లేదురా నీభావమే బీడాయెరా” యని నవీనవాజ్మయము ఘోషించుచునేయున్నది. “మరలినేకాదు మ్రోడుకొడెడి, శిథిలజీవితముమాడ” మ్రోయింపగలరస స్వరూపుని నవీనకవి ప్రతిష్ఠించుచునే యున్నాడు. “ఏల గిరవాటువైచెన వీవిష్ణుకృతీలకర్దమ సంతర్గహపమున” కనియు, స్వర్గధూమి సృజించు హస్తములతోడ నేల రచియింప జూచెనోయీ మహాగ్రతర భయానకనరకసీమ” అనియు భగవానుని నూత్నకవి ప్రశ్నించుచునే యున్నాడు. “ఏ రాజు పంచెనో యిచట శౌర్యపుబాయనమ్ముల” నెఱుంగుదురా యని యాంధ్రసౌరుషమును నవీనకవి యుత్తేజిత హృదయుడై పాడుచునే యున్నాడు. పంతులుగారా! నవీనవాజ్మయమును మరల జూడుడు. తెనుగుతోట నిర్మించినవాడు నవకవి, తొలుకరింప జేసినవాడు నవకవి, శ్రావణమాసనభోవిపంచిక మీటినవాడు నవకవి, ఊహాగానమున సందేశము వినిచినవాడు నవకవి, వసంతగానము నాలపించినవాడు నవకవి, ప్రకృతి సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడై మెఱుపుకన్నె దృగంశలమ్ము విహరించువాడు నవకవి, మామిడిచెట్టు నల్లుకొన్న మాధవీలతనుండి మానవలోకమునకు సాదర్శము సుపదేశించినవాడు నవకవి, “అయేపు నోయేరు, ఈయేపు నోయేరు, యేళ్ల రెంటికి నడుమ జీవితసౌందర్యమును బ్రదర్శించినవాడు నవకవి. ఇంక నవకవి లక్షణ లక్ష్యము లెన్నియోని గలవు. ఇంత వాజ్మయమునందు స్థూలప్రపంచము

నందు తీరనేరని యింద్రియతౌల్యమే మీకు గోచరించునా? కవితనే కాదు, శిల్పమునే కాదు, శాస్త్రమునే కాదు, ఒకజాతినే కాదు, మొత్తముమీద నేకాభిప్రాయము నిచ్చుట విమర్శకుని యుత్తమలక్షణమగునా? విద్యుత్కాంతివలన నొకమనుష్యునకు ప్రమాదము సంభవించినచో ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞులు నరహంతకు లనుట పాడియగునా? హైండ్స్ వులు మర్యాదాహీనులని ఒక ఐరోపియనుడ్యోగి తన కోపోద్రేకసమయమున బల్కిన పలుకులు భారతజాతీయత త్వ నిరూపణ మగునా?

కనుక తమరు నవీనయుగవాఙ్మయముపై దయయుంచి దానిని సాకల్యముగ జదివి సరియగు విమర్శనమును బ్రకటించినచో నవీనకవులును, పత్రికాసంపాదకులును మీబోధనల సంగీకరించి యనుసరించుటకై నను, వలయుచో వారివారి మతానుసారముగ కళారహస్య వివేచనమును మీకు బోధించుటకై నను పీలుగ నుండునని యును, సత్యము నన్వేషించుటకు ప్రయత్నించు లోకసామాన్యమునకేని యుపకరించుననియును వినమ్రుడైన విన్నవించుచున్నాను.

సముద్రుడు

సన్నిధానం సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

ఆ మహాప్రభుదర్శనం బట్టె; గాక - అంత పొంగుచు బారలునే? యాసముద్రుడు
డా మహాత్ము పదాబ్జంబు లంటె; గాక - అంత యాడుచు బాడునే సంతతంబు.

అ) సగీసుందరాంగులు వలపు బూని - పవలు రే నాక తనపైని బడుచునున్న
దాను నెదురొత్తు లిడునట్ల కానఁబడిన - జ్ఞానగంభీరు డగుట లోఁబడఁ డతండు.

విసంబడఁగ దవ్వలందలి జనులకెల్ల - నలనట నహింసఁబోక యహర్నిశంబు
తన సహస్రముఖంబులఁ దత్త్వకథలు - పరఁగ నుచ్చైస్స్వరమున నుపన్యసించు.

తనకడకు వచ్చు పిన్న పెద్దలను గాంచి - చెలిమి జ్ఞానంపు స్నానంబు జేయఁజేయు
భక్తి నవ్యా రొసంగిన వస్తువులను - అలలచేతులఁ దాకి యావలకుఁ ద్రోయు.

తన విశాల మనస్కృతయును గభీర - భావము నెఱింగి శుశ్రూషఁ బడయ వచ్చి
తనయడుగు లంటి కొలువ నిత్యంబు గిరులు - ఆ మహాభాగుడు సముద్రుఁ డలరుచుండు.

పదునేనవ శతాబ్దమందలి వాఙ్మయము

యస్. శ్రీకంఠశాస్త్రి

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

చతుర్థఘట్టము (౧౮౮౬—౧౯౦౦)

తృతీయఘట్టమునందు సాహిత్యసరస్వతి మల్లికార్జున సర్వజ్ఞసింగమరాజుల నాశ్రయించి ప్రవర్ధిల్లి నవిధము సూచించబడినది. సాశ్వ సరసింహుడు శా.శ. ౧౮౦౨ యందు చక్రవర్తి ఏరూపాక్షదేవు నోడించి చక్రవర్తి బిరుదుము వహించెనని శాసనాధారములచే దెలియవచ్చుచున్నది. తన సేనానాయకులగు తుళువ-ఈశ్వరదేవ, ఆర్వీటి బుక్కదేవులు ఉదయగిరి, భవనగిరి, ధారాపురి, జింజి, పెనుకొండ, బెంగళూరు, గండికోట, నెల్లూరుపట్టణములను సాధించి కాశీ రామేశ్వర పర్యంతము తీర్థయాత్ర జేసి రాజ్యమును సాశ్వ సరసింహుని కొనంగిరి. ఈరాజకీయవిప్లవములచే సాహిత్యలోకమునందు నూత్నోద్యమములు బయలుదేరెను. సంగమవంశీయచక్రవర్తులందఱు కర్ణాటకులగుటచే నిదినటకు కర్ణాటక సంస్కృతసాహిత్యములకే విజయనగరమందు ముఖ్యస్థానము నిచ్చుచుండిరి. సాశ్వ, తుళువ వంశీయ చక్రవర్తులు కర్ణాటకరాజ్యాధిపతులయినను ఆంధ్రసంస్కృతమే హెచ్చుచువచ్చి తెనుగుభాషాభివృద్ధి కాస్తదమాయెను. నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రాదులచే ఆంధ్రకవిత్వావనిత సాశ్వ

రాజులాశ్రయమందు ప్రవర్ధిల్లి, పెద్దన తిమ్మన ధూర్జటికవులచే తుళువరాజులకింద నత్యున్నతస్థితికి వచ్చెను. సంస్కృత కర్ణాట ద్రవిడ గ్రంథము లెన్నియో రచించబడినను, దెనుకే ముఖ్యస్థానమును వహించియుండె ననుటకు కృష్ణదేవరాయుని కాలమును (Augustan Age of Telugu literature) అని నిర్దేశించియుండుట సాక్షి !

ఈఘట్టమునందు ముఖ్యమయినకవు లెవరనిన, తెరకణాంబి బామ్మరస, కోటిశ్వర, శ్రీధరదేవ, గుమ్మకార్య, బాచరస, శుభచంద్ర, స్వతంత్రసిద్ధలింగ, గుమ్మకాపురద సిద్ధలింగ, మల్లికార్జున, నీలకంఠ, కవిలింగ, చతుర్ముఖ యామ్మరస, విరక్త మహాలింగ, సింగిరాజు, నిజగుణ శివయోగి, సురంగకవి, ద్వివీరయ చెన్నబసవ, గురునంజ, కుమార వాల్మీకి, ఈశ్వరకవి, శ్రీపాదరాయ, మాధవ, లక్ష్మణాంక, చాకరాజ నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి, దూబగుంట నారాయణకవి, వెన్నలకంటి సూరన్న, రాజనాథ ఇత్యాదులు.

సాశ్వ సరసింహుడే కవిత్వము చేయుచుండెనని యతఁడు రచించిన రామాభ్యుదయము చెప్పుచున్నది.

ఇత్యుద్ధామవరప్రసాదకవితా
సింహాసనాధ్యాసినః

క్షోణీమీసరగండగుండయవతేః

త్యాకంటకాత్ఫండినః;

విష్ణోః శ్రీ సరసింహవిగ్రహభృతో

భావోర్మిసేతా కృతా

శ్రీరామాభ్యుదయైత్ర పూర్తి

మగమ త్వర్గ శృంగుర్వింశకః.

వీరనరసింహుడు భాషాభిమానిగ నుండె
వని “రాయవాచకము” వెలుపుచున్నది :

“విద్యానగరమందు వీరనరసింహరాయలువారు బ్ర
హ్మముపూర్తాననేచి, అరాధ్యుల నామవశులు, ఆధ్యా
త్మ సంకీర్తనములును, పాంసంకీర్తలు, గజేంద్రమోక్ష
ము, భ్రమరగీతలు, భారతసావిత్రి సుధివాసునస్తోత్రము,
గంగాతరణము...బద్దనీతి ... అన్నియువని చిర్పణా
వలొకనానంతరం...”

ఇత్యాది. మాధ్వగురువులయిన శ్రీపాదరా
యులు వీరనరసింహునిచే బూజ గొనిరి.

కర్ణాటాంధ్రకవులు నూతనమార్గములను
బెదకుచుండి రనుటకు నిదర్శనము లనేకము
లున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యముదుదివఱకు పురా
ణకవులను గ్రహించి ప్రాచీన సంప్రదాయాను
సారముగ తెనుగు పరివర్తనములను గావించు
పద్ధతిని వదలుటకు పిల్లలమఱి పినవీరభద్రుడే
మొదలని చెప్పవలెను. ప్రాచీన కథావస్తువును
నవీనరీతి మార్చి పెద్దన, పంగళి సూరన్నాదు
లకు మార్గసూచకుఁ డాయెను. “వాణి నా
రాణి” యని చెప్పకొని, నరసింహునికి “సరస
సత్కావ్య సరణి వినోదించు నతిపుష్కల
కమృతము” వర్ణించెను. కన్నడమునందును
జైమినిభారతమును పట్పదికావ్యముగ వ్రాసిన

లక్ష్మీశకవి పినవీరభద్రునివలె ఖ్యాతిగాంచి
యున్నాడు.

కన్నడవాఙ్మయమునందు పట్పదికావ్య
ములే హెచ్చుగా బయలుదేఱెను. కుమార
వాల్మీకి తన “తొరవెరామాయణము”ను రచిం
చి కుమారవా్యసుని “కవిపుత్రు”డని (Poetical
Son) ఖ్యాతి గాంచెను. పోతనవలె నీపట్పదీ
కావ్యకవులు అ శ ర ల భేదములను, యతిప్రా
సనియమములను గణించలేదు. బొమ్మరసుడు

టరంతె శవ సరణులమివం ప్రాసకై

నేరిసిదనీకావ్యదొళగ వర్ణకకవి

శ్రీరాఘవాంకపండిత నాదియాప కట్టగగు

నిజ్యపెయ్యొజ్జిదా.

కారణం నాగవర్మం వినిర్మిపి “లర

డైరేవ అంతా ప్రయత్న యాత్” ఎనిప

చారు కర్నాటకవాక్యకర, సూత్రములను

పుంటునిమిత్తం.

అని వచించియున్నారు.

కాలక్రమముగ వీరశైవ కవులందును సం
స్కృత సంప్రదాయములే హెచ్చుచువచ్చెను.
తృతీయఘట్టమందు విరూపాక్షునికాలమున
తోంటుద సిద్ధలింగయతి, గుమ్మళాపురద సిద్ధ
లింగ, స్వతంత్రసిద్ధేశ్వర గుచ్చిమల్లణార్యాదులు
గ్రంథములను వ్రాసిరి. వీరందఱు సంస్కృత
పాండిత్యము గలవారగుటచే, జంగముల వచ
నము, కుపనిషత్పురాణేతిహాసములనుంచి
యాధారములను సమర్థన చేయుచువచ్చిరి.
చతుర్థఘట్టమునందును, శుద్ధకన్నడశబ్దములను
విడిచి సంస్కృతము నధికముగా గలుపుచు
వచ్చిరి.

కన్నడం సక్కడదొలొంది పుటవిట్ట చెం
బొన్నొలొందివ తరంగిసుం కడుంగిడి బ
రన్నదంతిరత సనపద బంధవచ్చసిరి
పచ్చగప్పురవెరసి
ఉన్నతియసవిగంప సాలిమనబాతి బా
వన్నదంతిరె.

లని చెప్పినాడు. ఇంకొకకవి దేశభాషాధిక్యము
నిట్లు చూపుచున్నాడు.

క్షీతియొక్కోక్కటం సం
స్మృతకథికుమరిం తెనల్క యావనెయప్పా
సతియసురూపంబాణు
న్నతి రతియే నవ్వెనుం బె చూడారత్నా.

కర్నాటాంధ్ర సాహిత్యముల సంబంధ
మెంతయనోన్యముగ నుండెనుట ఛందోవి
షయములందు దృగ్గోచరమగుచున్నది. నన్న
యభట్టు కర్నాటకచ్చందో జాతులయిన
యక్కటలను గ్రహించినట్లు, పదునేనవ శతాబ్ద
మందు తెనుగుమార్గముల ననుసరించుటకు
కొన్ని ప్రయత్నము లాయెనని నిదర్శనము
లున్నవి. ఈశ్వరకవి తన “కవిజహ్వాబంధన
ము”నందు తెనుగులక్షణముల నంగీకరించెను.
కనకదాసు “వడి” ప్రయోగము చేసెదనని
చెప్పెను. ప్రసిద్ధాంధ్రలాక్షణికుడగు వెల్లంకి
తాతంభట్టు “కర్నాట భూకాంత సభాంతః
ప్రగల్భకవీశ్వర కమలాహేళి” యని చెప్పకొని
యున్నాడు. అయితే ఏకారణముచేతనో
ఆంధ్రభాషయందు పట్టది, అక్కట, చౌపదు

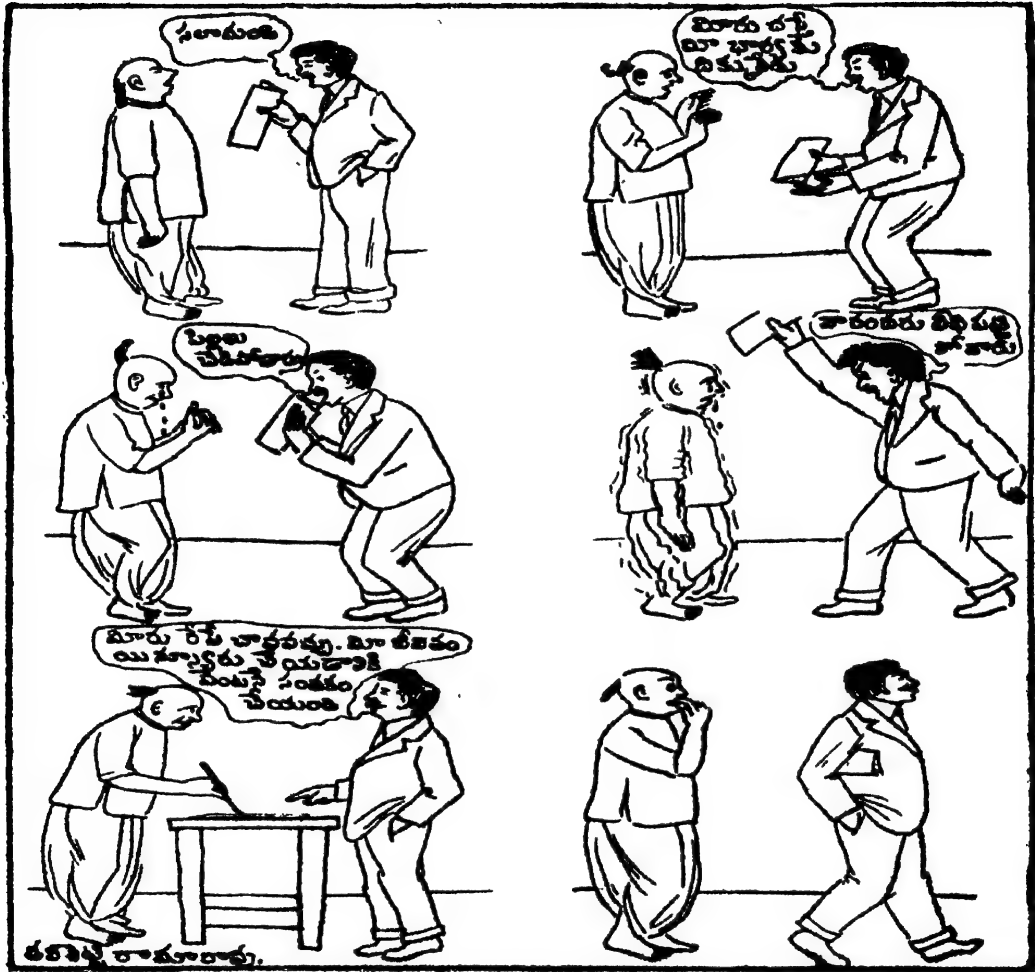
లెట్లు సర్వకవిగ్రాహ్యములు కాలేదో అదేవిధ
ముగ కర్నాటభాషయందును సీనపద్యము,
వడి, యతి, ఇత్యాదులకు ప్రశస్తానము
దొరకకపోయెను.

వీరనరసింహుని కాలమునందు, కోట సిం
గయ్యయను దండనాయకుడు కవుల కాశ్ర
యదాతయై యుండెనని తెలుగున మైరావణ
చరిత్రను రచించిన మాదయవలనఁ దెలియవ
చ్చుచున్నది:

మెప్పించివాడవు మోవడిఁ గర్నాట
వరనాయకుని వీరనారసింహు
బట్టించినాడవు తస్మరకవిరాజిఁ
గోటసింగయమంత్రి కొల్లుబోన
కాంచినాడవుకన త్కంచనా భరణము...

ఇట్లు పదునేనవ శతాబ్దమందలి సంస్కృ
త కర్నాటాంధ్రవాఙ్మయములందు ముఖ్యఘ
ట్టములు చూపఁబడినవి. రాజ్యలక్ష్మి ననుస
రించి సాహిత్యసరస్వతి యేవిధముగ ప్రవర్త
మాన మాయెనను విషయమును జర్పించితిమి.
ఆంధ్రభోజుడని విఖ్యాతి గాంచిన కృష్ణ దేవరా
యలకాలమందు బయలుదేరిన సంస్కృతాం
ధ్ర కర్నాట ద్రవిడవాఙ్మయముల కనుకూల
మయిన వాతావరణమును సృజించి వీరికవేసి
నది పదునేనవశతాబ్దివాఙ్మయము ; కావున
సాహిత్య చరిత్రయందు ముఖ్యమయిన యీ
ఘట్టము విమర్శనార్హముగ నున్నది.

ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ ప్రజలకు:

రామదాసుచరిత్ర విమర్శనము

ఉభయభాషాప్రవీణ మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు

“తహాశీత్ చే గుడిగోపురంబులను సమ

స్థాపించి రామాది వి

గ్రహముల్ భద్రగిరిం బ్రతిష్ఠఁపలుపం

గావించుఁ “దాసీప” యా

గ్రహవృత్తిం జెఱవేయ రాముడు చయన్

రక్షించె నే గోపనా

ఖ్యు సాధిధ్యానపరు నృశంబె యతనిం

గొండాడ హిందూరమా!”

—నా ‘స్మరణము’.

ఆంధ్రమండలమున రామదాసునామము నుచ్చరింపనివారు లేరనుట తిక్కనాగ్ని కాలబాలకు, ఆమహాభక్తుని జీవితపుతాంతమును ప్రబంధములుగను, నాటకములుగను, హరికథలుగను, గుమ్మటకథలుగను రచించి యనవరత మాండ్రులు స్మరించుచున్నారు. ప్రధానకథ సాధారణము చేసికొని పెక్కురు పెక్కు తెఱఁగుల నూతన కల్పనలం జేర్చినారు. ఆ ప్రధానకథయైనను రామదాసు కీర్తికాయుఁ డైనపిదప రమారమి ౨౦౦ ఏండ్లకు నాగండ్ల ఎరచిరామదాసుచే హరికథ రూపమునఁ గూర్చబడుటచే నం దన్నియో నానుడులుంగూడఁ జేరియున్నవి. ఇట్టివిలీనా రంధ్రము నాగ్రంథమే ప్రాతిపదిక మగుటచే నేటి రామదాసుచరిత్రలయం దన్నియో చారిత్రకదోషము లున్నవి. దానికిం దోడు శాఖాభిమానముంగూడఁ దోడ్పడ రామదాసు నావలికి నీవలికి నాధునికులు లాగ మొదలుపెట్టిరి.

రామదాసుచరిత్రముం బరిశీలించిన నెన్నియో సంశయములు వెల్లడును.

౧. గోపన్నయే రామదాసా?

౨. ఈయన దేశాఖి?

౩. ఈయనకు మాదన్నకుం జాట్టటిక మున్నదా?

౪. రామదాసుగురు వెవరు?

౫. ఈయన చెఱఱానే మృతిఁ పొందెనా?

౬. ఈయనకష్టములకుం గారకు లేవరు?

మొదలగు ప్రశ్నములు కుప్పలుగా బయలుదేలును. వీనికిం దగిన ప్రశ్నోత్తరము లిచ్చుట మిక్కిలి కష్టమైనను విమర్శకు లిందులకుం బూమకొనఁగలందులకు నే నొకదారి దీయఁ గడంగెదను.

1. గోపన్నయే రామదాసా?

దీనికిం బ్రశ్నోత్తర మిచ్చుననియే చెప్పవలయును.

“లక్కసాని” యని కొండొకచోఁ దన మాతృ దేవతను వాకొనియుంటచే బమ్మెర పాతనామాత్యుఁడు వేశ్యాకులఁడై యుండవచ్చునని యిచ్చకు నచ్చినట్లు పలుకుచుండు విమర్శకాగ్రేసరులకు నచ్చుచెప్పట సులభము కాదు కాని శిష్టజన పరంపరాగతాభిప్రాయముల నెలనను, ఇర్వురును భద్రగిరిదాశరథిచే కేర్పొని యుండుటవలనను, రామదా సను సమ మాదియందు వృత్తి నెలననే జనించున దగుటవలనను, గోపన్న యను పితృదత్త నామము క్రమక్రమముగా వాడుకలోఁ దొలగి యుండును. మఱియు నిర్వృతిశాఖలు, గోత్రములు, పితృదాశాభిధేయములు భుల్యములు. ఫోర్టు నెంటుబాజ్జి గెజెట్టులోఁ బేరు మార్పు ప్రకటింపఁబడినదా? అని మ మృడిగిన నేమనఁగలము?

2. రామదా సే శాఖివాఁడు?

ప్రతిమశాఖానియోగి బ్రాహ్మణుఁడని నా సమాధానము.

ఉ. “అల్లన లింగమంత్రిమకుఁ

డ్రాత్రిజగోత్రజుఁ బాదిశాఖికుం

చెర్ల కులలోద్భవుం డనఁబ్ర
సిద్ధుడ నై.”

—దాశరథీతకము.

అని తాను స్పష్టముగాఁ జెప్పికొనియున్నాఁడు గదా!

కొండలు రామదా సార్వేల నియోగి యని
యొందిరి.

కంచెర్ల శరభనకవి తన యధ్యాత్మరామాయణ
ములోఁ దాను వై నగురుశిష్యుడఁ ననియు, నాపస్తంబ
సూత్రుడఁ ననియు, మంత్రికులమువాడఁ ననియు వివ
రించుచుఁ దనశాఖవారు

గీ. “కొండపల్లిని గొండలు గల్లపూడిఁ
గొండు టుండిరి తంజాపురందుఁ గొండ
తెలమి వసియించి ప్రబలిరి చెలువు మిగుల
మీటి కంచెర్ల వంశంబువారు ధరణి.”

అని ఓ. - లై. - వ్రాతప్రతిలోఁ గల దని కీర్తిశేషు
లైన వంగూరి సుబ్బారావుగారు వ్రాసి, ఇందలి
‘మంత్రి’ పద మాశ్వలనియోగిం చెల్పుచున్నదని
భ్రమించి, “కంచెర్లవారు కొండపల్లిలో నియోగులు
కలరని దీనిలనఁ నేలుచున్న” దని విరించిరి. ఏకొండ
పల్లి? నేలకొండపల్లియేనా? అవునని యొప్పుకొన్న
చో, నేలకొండపల్లినివాసస్థులుఁ గంచెర్ల యింటిపేరిటి
వారు నేటికిని యాజ్ఞవల్క్యులు నాశ్రేయగోత్రులు
కలరే! ఇక దీని కేమి సమాధానము? మఱియు మంత్రి
పదమును “అల్లనలింగమంత్రిసుకుండు” అని గోపన్న
యు వాడుకొనెనున్నాడీ.

ఇక వీ “రాదిశాఖ” యనుటకు సమాధాన మివ్
వలసియుండెను.

౧. ఆదిశాఖ యనఁగా బ్రాహ్మణత్వత్రియవైశ్య
శూద్రులలో బ్రాహ్మణుడనని చెప్పుకొనుట కట్లనె
నేమో యనియు, లేక

౨. ఆదివేదముగు ఋగ్వేదములకుఁ జెందినవాడనని
చెప్పుకొనుట కట్లనెనేమోఅనియు,

౩. కంచెర్ల వారిలో జ్యేష్ఠశాఖకుఁ జెందితి
ననుట కట్లనెనేమో యనియు వ్రాయుచు,

౪. “ఆదిశాఖశబ్దము కులపరముగాఁ గవి
వాడినయొడల నది ‘శాఖ’ యని కాని, ‘శాఖీయుడ’
నని కాని వ్రాయవలసియుండెను” అని వంగూరి సుబ్బా
రావుగారు తేతకకవుల జీవితములో వ్రాసియుండిరి.

పై మొదటికారణము నిస్సార్థమైనది.

రెండవకారణము యుక్తమైనది కాదు. ఆదిశాఖు
లని యజుర్వేదమే. అందుకు శుక్లయజుస్సే. కనుకనే
కదా వారిని ‘శుక్లయజుస్సు’ లనియు నందురు.

మూడవకారణము : యాజ్ఞవల్క్యులు, కాణ్వ
లు, శుక్లయజుస్సులు, ప్రథమశాఖులు — ఇవి సమానా
ర్థకములు. వీరిలో ౫ ఉపశాఖలు కలవు: ౧. ఆర్యులు,
౨. కాకులపాదులు, ౩. ద్రావిడులు (దక్షిణాదివారు),
౪. దువ్యలు, ౫. అనుచుకొండలు. ఇందు మొదటిపగు
వార్యశాఖకుం జెందె నన్న నాకును సమ్యక్తమే.
కలదుగదా

“ఆశ్రేయసగోత్రంబునఁ గంచె
ర్లాంధ్రార్యుల వంశమునకా —”

అని రామదాసుచరిత్రలో. ఇం ‘దార్య’ శబ్దము తన
తెగను దెల్పుటకే గోపన్న వాడెను గాని యార్యులు,
దస్యులు ననుబాతులను దెల్పుటకుఁ గావని సూక్తముగఁ
బరికించిన గోచరింపఁగలదు.

శుక్లయజుస్సు, కృష్ణయజుస్సు నని యజుర్వే
దము రెండుశాఖలు గలదగుట, నం దాదిశాఖ తనదనుట
కట్లనెనని తలంచుట యుక్తము కాదా?

నాలుగవకారణము : మహాభక్తశిఖామణి “ఆది
శాఖ కంచెర్లకులలోద్భవుండు” నను నీకవి సంస్కృతాం
ధ్రములఁ బ్రవేశము కలవాడే కాని వైయాకరణి కాడు.
అందువలన నందం దపశబ్దములు గలవు. భక్త్యుక్తిచేకముచే
నమ్మహనీయుని భావములు ఛందోరూపముగా చెల్వడిన
వనియే మనము గ్రహింపవలసివది. లేకున్న బహువ్రీ
హిం జేసికొనరాదా? ఆదిశాఖ గల కంచెర్లకులమునం
దుద్భవించినవాడని సమసింపరాదా? వ్యస్తము చేసి
తప్పు సూప నేల?

ప్రథమశాఖాబ్రాహ్మణులలో వృత్తినిబట్టి, నియోగులు వైదికులు గలరు. అనుమకొండ లచ్చముగా శాఖ్యులే.

కనుకనే గోపన్న లోకికుఁ డగుటచే “అల్లనలింగ మంత్రిసుతుఁడు” అని మంత్రిపదమును వాడియున్నాఁ డు. మఱియు,

క. “భూసురపరుఁడు నియోగియు

భూసురకంచెల్ల కులజ భవ్యయశుండుఁ.”
అనియు,

సా. “అత్రేయసగోత్రంబునఁ గంచె

గ్లాంధ్రాద్యుల వంశమునఁ
బుగ్రుఁ డగుదు లింగనమంత్రికిఁ దాఁ
బుట్టెను గోపన యనఁగఁ.”

అనియు రామదాసుచరిత్రమునం గలదు. ఇందలి “నియోగి” పదముంజూచి రామదా సార్యలనియోగి యైయుండె నని తలంచి, దాశరథీశతకము బాధింప, గోపన్నవేఱు, రామదాసువే అని కొండలు వాదించి, యదియు నిలువ మిచే గోపన్నంగూడ సార్యలనియోగిం జేయ నుంకించి, లేక గోపన్న ప్రథమశాఖవాఁడు కాదనుటకేని తలపడి “అదిశాఖా”దీపదముల కన్యార్థముల నాపాదించుట సమంజసము కాదు. 23 వేళ్ సింగరిదాసున కీభేద మంతయుఁ దెలియకయేని వృత్తినిబట్టి వాడియుండును. శాఖాభిమానములన వృథాగాదము సల్పుమంటక రామదాసు ప్రథమశాఖానియోగిబ్రాహ్మణుఁ డనియే విశ్వసించెదరుగాక !

3. రామదాసునకు మాదన్నకుఁ

జాట్టజీకీముఁ గలదా ?

మ. “తమ రాటంబును శీలఁ దిష్ఠనటు లు

దృగ్బీతి నై బామరా
జ్యము మంత్రిత్వముఁ బూని త్రిప్పి యల పా
శ్వాత్మప్రజాప్రార్థనీ
య మహాజ్ఞావిభవాధ్యక్షులై నృపునికై
ప్రాణంబు లర్పించి రు

త్రము లయ్యక్కనమాదనాఖ్యుల నెడం
డం కొల్లు హిందూరమా !”

—నా ‘స్మరణము’.

గోలకొండ నవాబు “అబూ హసన్ కుతుబ్ షాహ” యనునామముగల తానీషాచెంగట మాచిన్న ప్రధానామాత్యుఁడుగా నుండెను. ఈయన ‘మచినపంత్’ అను కేరుసు గలవాఁడనియు, మావాఁడేయనియుఁ గారణములు చెప్పకయే మహారాష్ట్రు లిటీవలివా రనుచుండి రట. అది యట్లుండె. మన తెలుఁగువాఁ డనుటకుం బ్రబలకారణములు గలవు.

“అక్కన్న మాదన్న లార్యేలనియోగు లనియు, ఋగ్వేదులనియు, వారి యింటి కేరు పింగళివా రనియు, వారి వంశికులగు పింగళివారును సిద్ధలూరివారును నిప్పటికి నున్నారనియు, వారికి గోలకొండ వేపారూఠో సంబంధబాంధవ్యము లున్నవనియు సాక్ష్యముగఁ దెలియచున్నది.” (See Local Records, Mackenzie) మఱియు, క్రీ. ౧౭౬౦-౧౭౯౭ మధ్యనున్న తిమ్మజగపతి యాసానపండితుఁ డగు నేనుఁగు లక్ష్మణకవి తన తుల్యమాహాత్మ్యమున

సీ. “సుల్తాన్ దౌల్ హసన్ ష్రీశీత్యరునిచేత
మాటిమాటికి బహుమాన మించె

మఱియును పింగళిమాచిన్న భానుశ్రీ

మంత్రజ్ఞువలన సమ్మాన మొందె

అక్కన్న మొదలై నయట్టి పెద్దలచేత

మేలుభూషణములు మెప్పు లందె.”

అనుటవలనను, మఱియుఁ గియ్యూరుసీమ కైఫీయతులలోఁ గూడ,

“సుల్తానుశహాబుద్దౌల అద్దౌల్ హసన్ అనే ప్రభువును పింగళిమాచిన్న గారును విశేషమైన బహుమతీలున్న జగపతి అనే బిరుదునామమున్ను ఇప్పించినారు” అని యుండుటవలనను మాదన్నగారి యింటి కేరు ‘పింగళి’ వారనుట స్పష్టము కాఁగా,

సీ. “శోభితాపస్తంబ నూత్రు గౌతమగోత్రు
సుచరిత్రుఁ బింగళి నూరసుకవి.”

—కళాపూర్ణోదయము.

అని స్మరణమునకు వచ్చి పింగళినూరన్నయు మాదన్న
యు జ్ఞాతులూ అని పరికిలింపఁ గాచనియు, మాదన్న
గారిది భారవ్యాజగోత్ర మనియుఁ గొన్ని పురాతన
గ్రంథములవలనఁ దెలిసికొంటిమనియుఁ గీర్తిశేషు లైన
క. వి. లక్ష్మణరావుగారు మహమ్మదీయమహాయుగ
మున వ్రాసియుండిరి. ఈపింగళివా రోరుగంటిలోఁ గల
రఁటు. వా రేకాఖిలోనివారో విచారింపఁచలయును.

మహామాత్య శేఖరుడైన మాదన్నగారు బండ్లరు,
బెజవాడ, చెన్నపురి మున్నగు పట్టణముల కేగియుండిరి.
అప్పుడు దానధర్మము లాచరించి శాసనములు వేయింప
కుందురా? ఈస్టిండియాకంపెనివారు మాదన్నకొడుకగు
మల్లన్నకు, నతని పినతండ్రీకిఁ జిరప కతని సుబేదారు
నకు ననేకబహుమతు లంపి మాదన్నగారి యనుగ్రహము
వడయ విశ్వప్రయత్నములు చేయుమంజిరఁటు. శ్రేంచి
వారు, శివాజి మొదలగు రాజులు నాయనయన సభ్యునిం
చుచుండిరఁటు. నౌకావ్యాపారము నుండెనఁటు. ఇన్ని వ్యవ
హారములు జరపిన మాదన్నగారి సమగ్రచరిత్రను బ్రక
టింపఁ బ్రబలాధారములుగల గ్రంథములు గాని, కాగిత
ములు గాని, శాసనములుగాని గోలకొండలోనైన లేక,
యేస్థానికచరిత్రలందైన లేకుండునా? పరిశోధించి
ప్రకటింపఁగల యాంగ్ల లూరకుండిరి? చివరకుఁ బురా
ణములలోనికింగూడ నె ట్లెక్కిగో చూడుఁడు:

“ఏతస్మిన్నేవ కాలేషు ప్రయాగే ద్విజసత్తమః,
శిష్యశ్చయసమాయక్త స్తప శ్చరతి దారుణమ్.

శవాసనే సమావిష్ట స్తామ్రపాలే పయః పిబన్,
సహస్రైకం పంచశతం వత్సరాస్తు గతే శకే,
శాలివాహనరాజస్య వేదవేదాంగపారగః,

తద్దోషా త్పద విప్రస్తు బాలో యవనసంశక్తే,
క్షేచ్ఛభాషా ప్రయత్నేన నామ్నా తానిషనామకః,
విప్రవంశే తస్య శిష్యో బాలౌ పరమధార్మికా,
అర్కశ్చ మదనశ్చైవ ద్వా వేతౌ మంత్రిణా వుభౌ.”
అని (మార్కండేయపురాణోత్తరభాగము) మఱికొన్ని
ప్రతులలో

“అర్కమాధవనామానా ద్వావేతౌ మంత్రిణా వుభౌ”
అని కలదని శ్రీకాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు పెద్దా
పురసంస్థానచరిత్రవిమర్శనమున వ్రాయుచున్నారు.

కనుక శివదీగ్విజయము, లోకలోరికార్డు, కంపెని
నారి ప్రతినిధియగు వీరరాఘవుడు గాని, పోడేలలింగప్ప
గాని జరిపిన యత్తరప్రత్యుత్తరములు, నైజాములోని
రికార్డు మున్నగువానినిం బరిశోధించి మాదన్నగారి
చరిత్రమును సమగ్రముగ వ్రాయుటకు శ్రద్ధాభువుల సప్ర
శ్రయముగ వేఁడుకొనుచున్నాఁడను. ప్రకృత మనుష
రింతము.

ఇట్టి సుప్రసిద్ధుడగు మాదన్నగారి యల్లుడేనా
రామదాసు? అని విచారింపఁగా నొకరామదాసుచరిత్ర
మున *

“అక్కన మాదన్నయు నని యిద్దరు
నన్నపిమ్ము లలిపియులు”

అనియు,

క. “అనఘుల శాస్త్రవిధిజ్ఞుల
నమరత్తులఁ బితృపితామహాక్రమమున వ
చ్చిన విప్రుల మంత్రులుగా
నొనరించెను గార్యసంప్రయోగముకొఱకుకా.”

అనియుఁ గలదు.

అక్కన్న నేనాపతి, మాదన్న మంత్రి అని
చరిత్ర సుదువుచున్నది. కవి యది యెఱింగియున్నను

* ఈరామదాసుచరిత్రము నాగండ్ల వరదరామదాసుచే వ్రాయఁబడినది. ఈయనయే మొదట హరికథగా
వ్రాసినది. ఈయనది కంచి నివాసస్థానము. పిదపఁ దూములక్ష్మీనృసింహదాసుగారి శిష్యుడై గూర్కొనవ తల్లిరమున
సకుటుంబముగా భద్రాచలమున కేగి జీవిత శేషము (గూర్కొన) నచటనే గడపెను. ఈయన సర్వసమర్థులశాసనము
భద్రాద్రిదేవాలయమునం గలను. ఈయన రచించిన కీర్తనల నేటికిని భద్రాద్రిం గైంకర్యావసరముల బాడెదరు,

నిరువురు నవివాహావసంబంధము గలవా రగుటచే నట్లు పద్యమున “మంత్రులుగా నొనరించె” నని యనె నను తొందము, సరే. అమంత్రి తండ్రితాతలు మంత్రులైనట్లు నిదర్శనములు లేవే, ఇ డెట్లు? ౧౬౧౧-౧౬౫౮ వఱకు రాజ్య మేలిన అబ్దుల్లా హుసేన్ కుతుబ్-షాహుద్దౌల మీర్ జుమ్లా దివానుగా నుండి గడచిడ చేసినట్లు చరిత్ర వలనఁ దెలియుచున్నది. పిదప ౧౬౫౮-౮౬వఱకు నేలిన తానీషుద్దౌల మాదన్నయే మంత్రిగా నుండెను. కనుక మాదన్నతండ్రితాతలు మంత్రులైయుండిరనుట సత్యేతరమని నాయూహము.

ఆరామదాసుచరిత్రమునకే,

క. “మామలు మంత్రులు నాకును

నే నుచ్చికఁ జూడఁ గోరి యిటు వచ్చితి మా
మాముఁ కెఱిగింపురెడని

నేమరు వేఁడెడ నటంచు వెన వచ్చి తమిఁ.

అనియు,

లొ. “తెప్పన లేచియు నెరుగుగ వచ్చిరి

యప్పకుతునిఁ జూడ

అప్పు డపరిమితసంతోషంబునఁ

గప్పిన మోహముతోడ

పండినములు చేసిన తమ యిల్లన

వార్యమైన కృపతోడఁ

గుండరాంగ రమ్యని యక్కున

నరుదండఁ జేర్చి నగతోడఁ”.

అనియుఁ దమతల్లిమృతిని గోపన్న చాటఁగా,

“.....మమఁ

ఘనదుఃఖింబునముంచి నీవరిగి లే కామమ్మ యేమమ్మ”

అని యక్కన్నమాదన్న లేడ్చినారనియుఁ గలదు.

“వరదరామదాస్ రచియించెను నూచనగా

...సింగరిదా సీకథ ప్రకటనపఱచెనుబాగా”

అనియుం జెప్పుతోన్న సింగరిదాసు

“హైదరబాదున మేనమామలు అక్కనమాదనగారు
సాద్యరి తానీషుకు మంత్రులై పొఖ్యముతో నున్నారు
అని యొకించుచు హైదరబాదున కరిగను నెన్నికతోను

అనయమువారలవలనఁ బాదుషా యధిపుసమ్మఖిముగ నెను”
అని లేల్చితేనెను. ఈసంబంధమునందలి సత్యమును నిర్ణయించుట కాధారములు నాయల్పపృష్టికి గోచరింపలేదు. కాని పెద్దాపురసంస్థానచరిత్రవిమర్శనమున “పోర్చుగీసువారి గ్రంథానుసారముగాఁ బ్రకటింపఁబడిన ఆర్కిలాజికల్ రిపోర్టులో దాసుగారికి నక్కన్నమాదన్నగార్లకు సంబంధము లేనట్లు వ్రాయఁబడియున్న”దని కాస్త్రి గారు వ్రాసిరి.

వైకము చెల్లించిన వదలిపెట్టెద నని తానీషు యన్నప్పుడు రామదాసున కుద్యోగ మిప్పించినవాఁ డును, మహోదారుఁడును, మహేశ్వర్యవిరాజితుఁడును, మహామేధావియు నగు మాదన్నగారు వైకము చెల్లించి తన మేనల్లుని జైతివిడిపింపక చూచుచుండునా? వైకగాఁ జొలలో నన్నికష్టములు పెట్టుచుండఁ జూచి సహించుచుండునా? ప్రధానామాత్యుని మేనల్లునే నేవకులన్ని బాధలు పెట్టగలరా?—అనియు, రాజాజ్ఞ నమాత్యుఁడుమాత్ర మెట్లు నిరసింపఁగలఁ డనియుఁ బరిపరి విధములఁ దలంపవచ్చును. కాని భారద్వాజగోత్రులగు పింగళివా రాశ్వలనియోగులు కాక కాణ్వాలే ధ్యేననో మాత్రము గోపన్నకు మాదన్న మేనమామయే యైయుండునని యొప్పుకొనక తీరదు. ఇతరుల వ్రాత లెఱుంగని వరదరామదాసు మాదన్న హైందవుండినిమాత్ర మెఱింగి యీముడి వేసియుండునని తలంపనైయుండెను.

౪. రామదాసు గురు వెవరు?

కబీరు మాత్రము గాఁడు. రఘునాథభట్టరాచార్యుఁ డని నాతలంపు.

జనశ్రుతి యెందఱనో తార్యాగుచేయుచుండును. ఈలోకప్రవాదాఘాతములకుఁ గొండలు నైతముమాలును. సముద్రములు నైతము వట్టిప్రోవును. చూడఁడు! ౧౩ వ శతాబ్దిమధ్య నున్న రామదాసునకు ౧౩౮౦ - ౧౪౨౦ లోనున్న కబీ రెట్లు గురు వయ్యెనో? ప్రప్రథమమున రామదాసు కీర్తనల నన్నిటింగూర్చి సాంతకవనముం దూర్చి హరికథఁగా మార్చిన నాగండ్లవరదరామదా సీ కాలవ్యత్యాసముం గమనింపంజాలఁడయ్యెను. అదియునుం

గాక నాకాలమున వ్యక్తుల కాలనిర్ణయము చేసికొనుటకు సాధనసంపత్తియు సమృద్ధిగా సంభవింపదయ్యెను. అందు వలననే వృద్ధులనూట నాధారము చేసికొనుట సాధారణ మయ్యెను. బహుగ్రంథపరిశోధకుఁ డగు నప్ప కవియే

క. “అవధారు శబ్దశాసనం

ఉపనిఁ గలియుగమున కాని నారాజులుపేం

ప్రవరంబునఁ జెప్పిన యాం

గ్రహనో న్యాకరణమైత్రగతిఁ గనిగింతుక.”

—అప్పకవీయము.

అనినం బెఱవారిం బడవ నేటి?

ఆనందరామదాసు హరికృష్ణనే మాతృకగాఁ గొనిన సింగరిదా సాహిత్యమును విచారింప నేరయ్యె. క్రమముగా సింగరిదాసుహరికృష్ణ యాంధ్రదేశము నంతయు నలముకొని యెల్లరి పుష్పములముల నాక్రమించుకొనియె. ఆగింజ నానుటనే నాటకములు ప్రబంధములు నులఁ దీసెనవి. ఆకవులైన విచారించినవారు కారు. మాడుడు, శ్రీయుని ధర్మవరము గోపాలాచార్యుల గారిచే రచింపఁబడిన రామదాసురూపకమును, నాటక రంగముల సంస్కరించి కవీరుపాత్ర మనోహరముగా నున్నదని పండితిపామరు లందఱు ననుచున్నారే కాని యొక్కరైనఁ బదునాల్గవశతాబ్ది నున్న కవీరు పదునేడవ శతాబ్ది మధ్యముననున్న రామదాసున కుపదేశించు బుట్టు? ఇది యసాచిత్వమని విమర్శించినవారు లేరు. రామదాసునకు గురువను కేవలమును స్మృతిపఱుమనం దుంచుకొనియే గోపాలాచార్యులవారు తమ నాటకమున రామదాసును జేరినందు విడిపింపవలసినదని కవీరుచేఁ దానీషాకుఁ జెప్పించుటయే కాక యతని రామదాసు నొద్దకు రాయబారింగూడఁ జేసెను. మఱియుఁ బెక్కు రంగముల బెక్కుతెఱంగులఁ గవీరు సాచిత్యముకొలందిఁ దిప్పిరి. వారు తమనాటకము నాల్గవశతాబ్దనఁ దీతిక “నేను హైద్రాబాదునగరమున చిరకాలము వసించి భద్రాచలరామదాసుచరిత్రను విమర్శించియున్నాడను. ఈనాటకముయొక్క కథాభాగము చరిత్ర వనుననించి యున్నది. ౨౦౦ సంవత్సరములక్రిందట గోలకొండ

రాజ్యపాలకుడగు తానీషాకాలమున నక్కన్నయను నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు రాజమంత్రియై యుండెను. అతనికి గోసన్న మేనల్లుఁడు. ఇతఁడే రామదాసు. ఇతఁడు కవీరుదాసువలన రామమంత్రోపదేశము వడసి” రనియు వ్రాసియుండిరి. “విమర్శించియున్నాడను” అనుటకు మఱొక యర్థము కలదా?

“కవీరుదాసుని కటాక్షమునఁ బాఁ

గాంచె రామనామమును”

అని రామదాసుహరికృష్ణ నుండుటవలనను, జనశ్రుతివల నను రమారమి నూలువత్సరములనుండి విశ్వసించుచున్న దానిని నేఁ డెట్లు త్రోసివేయఁగలమని యాధునికు లన వచ్చును.

మఱియుఁ, గవీరు (విక్రమశకము ౧౪౫౫-న వత్సరమున జ్యేష్ఠశుద్ధ పూర్ణిమనాఁడు) క్రీ. శ. ౧౩౮౧ లో జనించినవాఁడైనను ౨౫౦ వత్సరములు బ్రదుకుట యణిమాదిసిద్ధులం బొందిన యోగాభ్యాసకుల కొక లెక్క లోనిది కాదు. “ఏవం చ ధారణాః పంచ కుర్యాద్వ్యోగీ విచక్షణః, తతో దృఢశరీర స్సాస్తి స్మృత్యుప్రసక్తి స విద్యతే” అని యోగతత్త్వోపనిషత్తునం గలదు. మఱియుఁ బాతంజలమందును మృత్యువును జయింపవచ్చుననియు, “కాయరూపసంయమాత్తద్ధ్యాన్యోక్తిస్తంభేతకఃప్రకా శాసంయోగే రంతర్ధానం” (పాతం. ౩ అధ్యాయ. ౨౧ సూ.) అనుటచే నంతర్ధానాదులంగూడఁ బొందవచ్చు ననియుఁ గలదు. కానఁ గవీరు ఖీష్మనివలె మృత్యువు లోఁబటు చుకొని జీవించియుండఁగూడదా? అనియు, మఱియు,

“काशीमिं हम प्रगट भये हैं रामानंद चेताये ।

सम रथका परवा ना लाये हंस उबारन आये॥”

—కవీరశబ్దావలి.

అని తన్ను దేవమాతగఁ జెప్పకొనియెం గనుక నతండు చిరంజీవియై యుండరాదా? అనియు మీరు నన్నడుగ వచ్చును.

నా యుత్తర మేమన, రామదాసు చరిత్రలోని తోహదా లోకప్రవాదము ననుసరించి రచింపఁబడిన దగుట నవిశ్వసనీయము. ఇత యోగతత్త్వోపనిషత్తు

పాతంజలసూత్రములకు సమాధాన మేమనఁ గనీరు యోగాభ్యాసకుఁడు గాఁడు. ఆతఁడు పాతంజల సూత్రముల జదివి యాచరించిన ట్లాధారములు లేవు. పైఁగా నాయన యంతరవాదము, మాయావాదము, విగ్రహారాధనము, కర్మకాండము, వ్రతాదికములు, తీర్థయాత్రలు, వార్తాశ్రమధర్మములు ముడిలగు వానికిం బ్రతిహూలనాని. కనుక నాతం డా సూత్రముల బాటించి యుండఁడు. ఎఱిగియుండఁ దనియు ననవచ్చును. భక్తివాదము నాతఁ డంగీకరించిన నేకశ్వరవాదమేమిడి. రామరహీముల కైక్యము గూర్చినను నవతారముల నమ్ముడునుడి.

“तुनिया ऐसी बावरी, पत्थर पूजन जाय ।
घरकी चकिया काहे न पूजै, जिसका पीसा
खाय॥”

(అశ్వయుజమానము. ఎందుకన, రాతిని బూజించును. గృహమందిరి తిరుగలి నేల పూజింపరాదు? అది విసరిన పిండిని మనము తినచుంటిమిగా!) అనియె. మఱొకచో “బ్రాతిని బూజించిన భగవానుడు కనిపించినచో నేను బర్హతమునే పూజింతు”ననియె. ఇట్టివాఁడా రామదాసునకు గురువు? శిష్యుఁడు భద్రాద్రి రామలఁ బూజించుచున్న గురువు నల వినఁడా?

మఱొకచోఁ గనీరు “రాట్లు, కంకర ప్రాసచేసి మనీసును నిర్మించెదరు. పూజారి దానిపై నెక్కి గొంతు పగుల నూచును. భగవంతునకుఁ జెవుడు వచ్చినదా యేమి?” అనెను. ఇట్టివాఁడు తన శిష్యుఁడు భద్రాద్రి మందిరి యాలయనిర్యాతాదుల కాలులకులు వ్యయము చేయుచుండఁ జూచుచు మిన్నకుండునా?

ఇకఁ దాను దేవమాతనని ప్రజల నమ్మించుటకుఁ జెప్పెను. ఎవరు నమ్ముదురు? నమ్ముటకుఁ బ్రబలాధారము లేవ్వి?

కనీరు కాశీక్షేత్రమును వదిలి ‘బస్తీ’మండలము లోని ‘మగహర’ అను గ్రామమున కేగి యక్కడనే విక్రమశకము ౧౫౫౨లో నాశ్వయుజమధైకాచరినాడు పరమపదముఁ జెందెనని “భక్తిసుధాబిందుస్వా” దను గ్రంథమునందున్నది. అయినకశీబరమును సమాధిచేయ

మహమ్మదీయులును, సిహనముచేయ హిందువులును బోరాడి చివర కెట్లో సమాధానపడిరిగదా. ఎవ రేది చేసినను ౧౭వ శతాబ్దిమధ్యమున రామదాసున కుపదేశింప లేచివచ్చుట యసంభవము కాదా?

ఇక స్వప్నగోచరుండై యుపదేశించె ననిన నది తప్పకొనుట యగును. లేకున్నఁ ‘దిత్వభావలంబవనిఁ గనీ గంధురనియు నట్టివాఁ డెవఁడో యొకండు వచ్చి మంత్రోపదేశము చేసియుండరాదా? అనియు నొక చేయి యడ్డముపెట్టవచ్చు. “అయ్యో! రామదాసునకు గురువు కాఁచినవాఁ డెంత యనామకుఁడా? ఏల యీ యూఁకఁడంపు.” అనినచో,

“అభిన్యంజకాధీనత్వా న్న స్వభావాత్” (ఈశ్వరచర్యము 3-33.) (పూర్వసంసౌరము లభిన్యంజకాధీనములు. అవి స్వతస్సిద్ధముగా బయటికి రావు.) కనుక గురు వ్రుంజితీరవలయును. రామదాసు గూడ “ఎన్ని జన్మము లెత్తఁగలయునో” — అను క్షేత్ర నలో “అనుదినమును గురు నుపదేశయోగము నభ్యసింప వైతి గా” అని తన యసంతృప్తిని వెల్లడించినాఁడు. కనుక నాగురు పాగు? ఈభక్తుఁడు గురుభ్యాసమునే చేయలేదా? అనినచో నిదిగో స్పష్టముగానే యొకటి రెండుసార్లు స్మరించియున్నాఁడు.

“ఆర్యుల కెల్ల మొక్కి విస
తొంగుటైనై రఘునాథభట్టరా
చార్యుల కంజలేత్తి” — దాశరథిశతకము, ౬.
అనియు,

“పట్టితి భట్టరార్యగురు
పాదము లిమ్మెయి నార్ధవ్రుండ్రముం
బెట్టితి మంత్రరాజ ముడిఁ
బెట్టితి నయ్యమకింకరాళికిం
గట్టితి బొమ్మ విాచరణ
కంజములందు తలంపు నెట్టి పా
గట్టితి బాపపుంజముల
దాశరథీ! కరుణాపయోనిధీ!”
— దాశ. ౧౦౨.

అనియు దాతరగితకమునం గలవుగదా. గోపన్నయు వైష్ణవమతసంప్రదాయము కలవాడని యతని నడవడియే సుడువుచున్నది. కనుక రామదాసు తాను వ్యంగ్యము గాఁగాక, ఘంటాపఞ్చముగా రఘునాథభట్టరాచార్యుల వలన మంత్రరాజమగు తారకము గ్రహించితి ననుచుండ నీడొంకతిరుగుడులు, సంశయములు నేల?

ఇకనైన గలీరు రామదాసునకు గురువు కాఁడని విశ్వసించురుగాక!

మఱి యీవాడుక వచ్చుటకుఁ గారణ మరయ వ్యాసము విస్తరించునని భయము.

౬. రామదాసు చెఱలోనే మృతిఁ బొందెనా?

మండ్లచారిశ్రమ్యుఁ “నీరామదాసు కారా బద్ధుడై యాకారాగారముననే మృతిఁ బొందినట్లుగూడఁ దెల్పఁబడియున్నది.”

(పెద్దాపుర సం. వి. ౭౫ పేజి.)

ఈశిల్లామాన్యులువ్రాతె యంతవఱకు సత్యము?

“అక్కడనే మృతిఁ బొందిన భద్రాద్రిరామున కీనైజామునా రిప్పటి కట్టికైంకర్యములఁ జెల్లించు నవ సర మెట్లు కలిగె నను శంక రాఁగా నది తానీషాగారి కుమార్తె రామదాసును వలచి యామ కృత్రిమము చేసి విడిపించెనని కొంచెట్లు వ్రాసిరట” అని కావ్య వ్యాకరణతీర్థుల చేఁ బరిష్కృతమైన యానంద ముద్రణాలయమువారి రామదాసుచరిత్రమునఁ గలదు. ఆకొండ తెుగోకానికల్పవలూసు మిక్కిలి యన్యాయ మునకుం బాల్పడిరి. చుహాభక్తశిఖామణి కీనిండఁ గట్టు టకుం దూర మాలోచింపరైరి. ఈఁగూఁరాపవాదముం దొలగింపఁ గాఁబోలు గోపాలాచార్యులవారు తమ రూప కమునఁ దానీషాభార్యయగు సితారామాలమున నొచి త్యముం బాటించుచు రామదాసును రక్షింపంజూచిరి.

భద్రాద్రిరాముని కైంకర్యము లెట్లు జరుగుచుండె ననుటకుఁ దదాలయముందలి రామలక్ష్మణనామక స్తంభ ములమీద నున్న కాసనముం జూతము.

“స్వస్తిశ్రీ విజయాభుద్యయ కాలివాహనకళవర్షం బులు ౧౫౭౪ అగు నేటివర్తమానవ్యవహారిక చాంద్ర మాననందననామసం. చైత్ర శు ౯ భానువారం శ్రీభద్రా చలనీతారామచంద్రమహాప్రభువారి సన్నిధిని శ్రీరామ దాసుగారు శ్రీతానీషాగారి యనుమతిపెంబడిని జరిగించిన దేవబ్రాహ్మణావృత్తులు.....వ్రాసియున్న కాసనం ధంసాప్రపంచములో శ్రీవారు, పోలవరంవలను వేంచేసి నపుడు ఒకదుర్మార్గుడు కాసనం చెక్కివేసినందున సర్వ జనులకు దలిసి సంతోషించేటందుకు లేకపోగా ఆదుర్మార్గుడు పుత్రమిత్రకళత్రాదులతోటి నశింపిపోయినాడు. తదనంతరము కాలివాహనకళవర్షంబులు అగు నేటి ౧౭౫౪ నంపిననామసం. చైత్ర శు ౯ ఇందువారం భద్రగిరి, వర దరామదాసు అనే రామదాసుహంశమున జన్మించిన భక్తుడు 1.....అదివఱకు దుర్మార్గులు ప్రపంచపరిపాలన జేయుటచేతను దేవబ్రాహ్మణావృత్తులు నిరాటంకముగా జరుగుటలేనందున;.....హాసనా బాదుపరగణాలో వుండే దేవబ్రాహ్మణావృత్తులు అగ్ర హారములు విమర్శించి సర్వదుంబాలా జరుగగలందులకు యేర్పాటు చేసినవివరములు—”2

దీనివలన నదివఱకు (వరదరామదాసుకుఁ బూర్వము) భద్రాద్రిరాముల కన్నివిధములఁ కైంకర్య ములు జరుగుచున్నట్లును, ఆయావారికి మాన్యము లున్న ట్లును సప్తమకదా! కాసనమున నందందు “దేవబ్రాహ్మణావృత్తులు పునరుద్ధారంచేసి” అనియుం గలదు. కనుక రామదాసు కారాగారవిముక్తుడై సగౌరవముగాఁ దానీషావలన నధికారమును స్వీకరించి భద్రాచలమునకు వచ్చి స్వామికి మాన్యముల నేర్పాటు చేసియుండవలయు ను. కావుననే కాసనములో “తానీషాగారి యనుమతి

1 ఈయననుగుఱించిన వివరములు సేను వ్రాసిన ‘తూతూ లక్ష్మీవృన్ధసింహదాసు చరిత్ర’ లోఁ గలవు.

2 ఈకాసనమును విస్తరభీతిచే నవసరమైనదానినే వ్రాసితిని. సమగ్రకాసనము ‘రామదాసు కైంకర్యము’ అనుపేరుతో శ్రీ సీతారామవిలాసిని గ్రంథమాలవారు ద్వితీయపువ్వుముగాఁ బ్రకటించిరి. భద్రాచలము, వెల ౧ అణా.

వెంబడిని జరిగించిన" అని కలదు. అట్లు కాకున్నచో ధర్మకర్తలు, పూజారులు, నధికారులు మున్నగువారెవరికి జక్కిన మాన్యముల వారనుభవించుచు స్వామికైంకర్యముల విముఖులై యుండుటయు, వరదరామదాసు సృసింహదాసులు గోల్కొండకుఁ బోయి చందాలాలు ద్వారమున నవాబులన నధికారము స్వీకరించి వచ్చి మఱల యథాప్రకారము పూజారుల 'దేవబ్రాహ్మణవృత్తుల' బునరుద్ధరించుటయు నెట్లు జరిగియుండును?

రామలక్ష్మణులు మారువేసములతో వచ్చి ధనముఁ జెల్లింపనీ, లేక సంబంధ మున్నచో మాదన్నయే యితరులం బంపి ధనముఁ జెల్లింపనీ, లేక దయార్ద్రచిత్తుఁ డగు తానీషయే యతని భక్తికి మెచ్చుకొని ధనము ముట్టినదని ప్రకృతిర్థమును (స్వీయము) వఁచించి వదలనీ, యెట్లయిన రామదాసు చెఱునుండి విడువఁబడియుండినమాట నిజము. కాకున్న రామదాసు రామలక్ష్మణులు ధనము చెల్లించిపోయిన పృత్యంతము నేల గానముచేసియుండును? అన్నివిధముల నన్నికీర్తనలు గలవే? అని కొందఱు అననచ్చును. నిజమే. ఇతరుల చెయి కలియని రామదాసుకీర్తనలం జూచిన నీవిషయమై కొంత తేలునేమో? తంజావూరిలో గ్రంథాక్షరముల రామదాసుకీర్తనలు గల నటు. వానిం జూచినచో రాముడు ప్రత్యక్షమగుటయు, దుబ్బు చెల్లించుటయు మున్నగు విషయములు తేలుటయే గాక పారికథలోని యితరవికృతములను కీర్తనలను నేర్పఁజించుటయు సులభమగు. 1

శాసనములో "తానీషగారి యనుమతివెంబడిని జరిగించిన" అని కలదుగదా? ఇంక సందియ మేల? అనిన నీవ్రాతే వరదరామదాసుగారిదని నాయనుమానము.

1 పరిశోధనమున దిక్షులగు క్రియంత మల్లంపల్లి సోమ శేఖరేశ్వరగారుగూడ రామదాసుకీర్తనల భద్రముగాఁ గూర్చుకొని మిన్నకయే యుండిరి.

2 నిజమున కీవరదరామదాసు నిమిత్తమాత్రుఁడే. శాసనము వేయించినదియు, గోల్కొండఁ బోయి చందాలాలును దర్శించి రాజాచిరుదమును, దహశిల్దా రుద్యోగమును స్వీకరించినదియుఁ దూము లక్ష్మీనృసింహదాసే. ఈ సృసింహదాసు యశోభిమాని గాని నిష్కాముడగుటచే దన కత్యంతప్రియశిష్యుఁడగు వరదరామదాసుగారినిగూడ నావ్యవహారములం బోక్షునుటయేగాక శాసనమున నతని పేరనే వేయించె. ఈవిషయములు కల్పితములు గావు. ప్రబలాధారములు నేటికింగలవు. చూడుడు: నేను రచించిన తూము లక్ష్మీనృసింహదాసుచరిత్ర.

కాకున్న శాసనమున కాలి. ౧౮౭౪ అని కలదే. అనగా క్రీ. ౧౮౮౨ అనుట. తానీష రాజ్యమునకు వచ్చినది క్రీ. ౧౮౮౦కదా: ఎట్లుపాసఁగెను? పోనీ తెనుగంకెలలో ఒకరకపు తొమ్మిదికిని ఏడునకును రూపనామ్యము కలదు. అది శిలయందు స్పష్టముగా గోచరింపక పోయెనని యెంచి కాలి. ౧౮౮౪ అయియుండునని యూహించిన నిది చెఱునుండి విడువఁబడినపిడివనే వేయఁబడెననుట కాధారములం గూర్చుకొన నవకాశ మిచ్చుం గాని యీనాత్మరము (క్రీస్తు. ౧౮౭౨ అగును) నండనసంతృప్తరచైత్ర శు. ౯ కి సరిపోవే? 2

ఇంతకు నా శురక రామదాసు శాసనముం జెక్కిచైచుటచే నింతచిక్కు వచ్చినది. శాసనపరిశోధకు లీనాత్మరనిర్ణయముం జేయరైరి.

శాసనాంతమున రామదాసు వ్రాసిన పద్య మొందు గన్పించుటచే, లోకములో దేవాలయాదుల నిర్మాణముచేసి యప్పుడే శాసనము చెక్కించుట కలదు గాన రామదాసు భగవంతునిపై భారమువేసి తాను దహశిల్దారగుటచే దేవాలయకు మాన్యములనయితము నేర్పఁజిది యిదియంతయుఁ 'దానీషయనుమతివెంబడిని జరిగించిన' డని వ్రాయించిన నిది ధర్మకార్య మగుటచేతను, దనపేర జరుపుటచేతను నేను వేడుకొన్న తానీషగా తల్పకేల కియ్యకొనకపోదురా? అనియు సాహసించి శాసనము వేయించియుండుననియు నూహింపఁబయును.

చరిత్రజ్ఞులు ప్రబలకారణములు లభింపనిది రామలక్ష్మణులు మాఱురూపముల వచ్చి ధనము చెల్లించి దాసును జెఱవిడిపించెనన్న నమ్మక జిల్లామాన్యలువ్రాతే

నే విశ్వసించి యతండు చెబులోనే మృతిం బొందనని తలంతురు.

అయిన దేవుని మాన్యము లేట్లు సాగుచుండె నన, దాసు చెఱకుఁ బోక పూర్వమే మాన్యముల నేర్పాటుచేసి యుంటుచే, సామాన్యమామృదీయులఁ దుల్యపృష్టి నరయు సాగక నాముఁడుగు తానీషా, — జరిగిన దేవో జరిగినది. స్వామిమాన్యముల నేల హరించి పాప మొడిగట్టుకొన వలయు నని తూర్ణీంభానము సహించి గాని, లేక నాని సంగీకరించి గాని యుండునని తలంతము.

2. రామదాసుకృష్ణములకుం గారకు లెవరు ?

పూర్వజన్మజ్ఞానము గల మార్కండేయపురాణ పతిత లాక్రూర్యముఁ దానీషకుఁ గల్గింపక యేసితారాకో, లేక 'మహాలక్ష్మి' అధికారమునుండి నొలగింపఁబడిన మహమ్మదీయ బ్రాహ్మణముకో, లేక యేయసూయాపరు లకో తగిలింతురు.

చరిత్రవిగులుమాత్ర మకాలముండు సిస్టు లీయని వారి నెప్పురినైన నన్ని బాములఁ జెట్టుట కలదనియుఁ దానీషాయే విధి లేక పెట్టి యుండుననియు నందురు.

కవులు తమతమ కావ్యముల పుష్పత్తికొలంది నానిత్యము నాచరించి కల్పనలం జేయుదురు. "సత్కవి కల్పనావిభూషణమాపూర్వవృత్తములు సానలఁదీరిన జాతి రత్నముతో" అని భట్టుగూర్తి భీక్షువట్టె గదా. కను కనే రామదాసుచరిత్రమునఁ గొన్ని పాత్ర లెక్కుడుగఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈకల్పన రసవిహసవుల కాహ్లాదముఁ గల్గించినను జరిత్రపరిశోధకుల కాశేషననే కల్గించును. నిజచరిత్రలలోని కల్పనలు పరిణామదారుణములునుండే!

రామదా సంత్యకాలమున విమానము రాఁగా దాని నెక్కి వైకుంఠమున కేగెనని కొందఱు, దా నెక్కిన గుఱ్ఱముతోఁగూడ భద్రాచలముందలి శ్రీరామ

విగ్రహమునోటఁ జొరఁ బడె ననియు, నేఁటికిం గూడ గుఱ్ఱముచెనుక కాల్గిట్ట గుర్తుగాఁ గాన్పించుచున్నదినియుఁ కొందఱు పలుకు గురు. సూక్ష్మపృష్టిగలవా రెవరైన వీనిని విశ్వసింతురా? ఏమో? ఈస్థూలశరీరమే పరలోకమున కేగెననుట నేమతస్థులును విశ్వసింపరు. తానీషరామదాసుల పూ ర్వజన్మవృత్తాంతములు మొదలగునవి పాపభీతి లేని పామ రులను సన్మాన్యులం జేయుట కుపయుక్తము లగును. ఒకఁడైన నేమి, రామదాసునడవడి యొందఁజిం దిద్ది తీర్చు నది కాదు! ఆయనభక్తి యచంచలము. ఆయన త్యాగము నిరుపమానము. ఆయనదైర్యము వర్ణనీయము. ఆయన జీవితము నిత్యస్మరణీయము. ఆంధ్రుల ప్రతిరక్తకణము నందును నాయన ప్రతిధ్వనించుచుండును. అట్టి

“ రామదాసుకథఁ బరదిరామదాసే

రచియించెను సూచనగా

ప్రేమతోడఁ గింగరిదా సీకథ

ప్రకటనపఱిచెను బాగా.”

నాగండ్ల పరదిరామదాసు, సింగరిదాసు మనకు ఋణదాతలు. వారిగ్రంథముల సత్యాసత్యము లున్నను వానినిం జనువుచున్న నానందామృతపనానిధి నోల లాడుచు బాహ్యప్రపంచమును మఱవకుండఁజాలము. తిన్మయులమై భక్తిరసముం జుట్టకమానము. అట్టిగ్రంథ మునుగుఱించి యింత న్రాయుట సత్యాన్వేషణమునకే యని నన్ను విన్నింపుడు. తూము నృసింహదాసు, పరదిరామదాసు, సింగరిదాసు, మఱయు నితరులు రచించిన కీర్తనలఁ బద్యముల, శ్లోకముల నేర్పఱిచిత త్రత్యవి నామసహితముగా రామదాసుసమగ్ర చరిత్రను, మాడిన్న చరిత్రను శ్రద్ధాకువులగు చరిత్రపరిశోధకులు ప్రకటించు టకుఁ బ్రోత్సహింపనే యీ నా యల్పప్రయత్నమని మనవి.

గాంధీ లండను ప్రయాణము

మహాత్మా గాంధీ—పడెను సన్మానము

మహాత్మా గాంధీ—సోనియా గాంధీ (ఎడమ)

[కృష్ణాపత్రిక (౧౨-౯-౧౯౩౧ వాటి వాని) పండి]

సపూర్ణ హృదయలై రత్నాకరాలింగన త్వరమాణలౌ నదులపర్వ
విరియు గ్రొన్నన తావి విశ్వమ్ము నిను గాంతారాళి యానంద తాండవమ్ము
ఉరుము మద్దెల మ్రోత కుబ్జి మొగిలైరదాటు విద్యున్నటి యాట ముర్వ
నిట్రుపానమ్ముల నింగి నల్లాడు చాతక చిరంటి వ్రతోద్యాసనమ్ము
నొక్క దెసయాచు జగముల కుబ్బుపుట్ట - ధాత్రి శాద్వలరోమాంచితమ్ము గాగ
వర్ష ధారల చల్వ దువ్వలువ దాల్చి - ద్వారభూమి శ్రావణ శుక్రవార వేళ
నిలిచి తెవరమ్ము, వరలక్ష్మి పాలుపు దోప?

ఎన్నడు రాని తల్లి జగదీశ్వరి కామిత దాత్రి చేర వ
చ్చెన్నిరుపేద గేహముల చెంతకు బిల్వని పేరటమ్ము, సం
పన్నుల యాడువిడ్డ తలవాకిట నిల్చిన, రిత్త చేతులన్
గన్నుల నప్పగించి నిలగా నయితిన్ గడు మందభాగ్యునై.

ఆయన యూరలేరు నెల లైదు గతించె ప్రవాసియై, యెటో
త్రోయుచు నుంటి కాల మిసిరో! యొక గవ్వయు చేత లేక నీ
కే యుపచారముల్ నలుప నెట్టుల నేరుతు నీ యభాగ్యు రా
లీ యనురాగ భారమున నెంతయు కుమ్మెలు వోయి క్రుంగెడిన్

లచ్చపుటి యనుగ్రహమునాత్మి దలంచి మదీయ భాగ్యమున్
మెచ్చి నుతించుకొందున్? సమీపగవౌ నిను కల్గి నంతలో
పొచ్చెము లేని బత్తిమెయి పూజ లొనర్పగ నీయకున్న ని
ప్పచ్చరమున్ దలంచికొని పాపము లాడుదునో, దయామయీ!

శ్రావణ మాసమ్ము చనుదెంచె నని సున్నమలదిన యట్టి కుడ్డములతోడ
పసుపున గలపమ్ము బాటించి చెందిర తిలకమ్ము లిడిన దేహకుల తోడ
చివురు దోరణల నై సేసియు, దీవప్రముగ్గులు దిద్ది నట్టి ముంగిళలతోడ
గమ గమ భూప భూమములు పూజా ద్రవ్యసమితి నిండిన చత్వరములతోడ

కొల్లు చవికెలు నా నీకు గొమరు మిగిలి - శుక్రవార వ్రతమ్ముల సొంపు లొలుకు
భాగ్యశాలుల గృహముల పజ్జ కరుగ - కీకుటీరమ్ము దరిసితి వేమి తల్లి!

నోములు తొంటి జన్మముల నోనిన తల్లులు, నూతనాంబర
స్తోమము, లంగరాగములు, దోయపు సొమ్ములు దాల్చి, పూచు లే
మామిడి మ్రోకలో యనగ మాటికి పేరటముల్ చనంగ, గ
న్నామెతగా గనుంగొనుటె కాని వ్రతమ్ము లెఱుంగ మెన్నడున్.

విందవైన నిన్ను వెడల సంఘను లేను - వ్రత మొనర్ప సజ్జరాలగాను
ముందు నోతునన్న ముందేమొ? నేనేమొ? కులము వారి బిలుతు నిలుము తల్లి!

రావె కాదంబిసి! క్షణప్రభరొ రమ్ము! - చాతకీ! రమ్ము; కేతకీ! జాగునేయ
కీపు నీవారు రారె; మాయింట నేడు - విందు వరలక్ష్మి; మీకెల్ల పేరటమ్ము.

నవ వర్ష సలివార్ద్రహా మెత్త మెత్తని మొగలిపూల్లిలంట ముడువరమ్మ!
పాపటన్ దురుమరమ్మా! పుష్పాదులు వాలు కడిమిపూవుల నింపు గడలు కొనగ
కై నేయరే! మాలికలు గుచ్చి గళము వేబోక విరిసి రాలు పొగడ పూలు
కర్ణరంధ్రము లలంకరణమ్ము సల్పరే! పుల్ల సీలోత్పలమ్ములను గూర్చి
జాజి పూవుల మొత్తముల్ సంతరించి - భద్రపీఠ మృమర్పరే! భక్త వరద
కారతుల నెత్త రారె! క్షీరాబ్ధిపట్టి - కాగడము మాని శంపా లతాంగులార!

నారికేళాంబుల సవనర్ష జలముల సభిషేక మిదె యభియాడువిడ్డ
కగరు గండమ్మున మొగలిపూరజమున చర్చయిదే జలజాత నిలయ
కంభోజ సేత్రు నిల్లాలికి సుమగంధవహ పృచద్యాహన వ్యజన మిదిగో!
అర్ధికల్పద్రుమంబైన మా యమ్మకు సజల కాదంబిసీఛత్ర మిదిగో!
అహరహం బప్పురః కన్య కాళిన్యత్య - సేవ లంగీకరించెడు దేవి కిదిగో!
ఉఱుము మద్దెల్ల లయ తప్పకుండ నాడు - నెమ్మినట్టువ లొనరించు నృత్యసేవ!

నేరిచి నేరకే సలుపు నేటి సవర్యల నందుమమ్మ! మా
వారు సుఖమ్ముమై మరలివచ్చిన గన్నియపెండ్లి నేసి మా
కూరిమి బిడ్డగూడి నినుగొల్తుము శ్రావణ శుక్రవార ల
క్షీరమణి! మము మనుపుమీ! పదపద్మము లంటి మొక్కెదగ.

‘గీర్వాణవాక్ప’ పంచ చరిత’ విమర్శము*

[‘వైదిక కాలిక’ (ప్రథమభాగ) సమాలోచనము]

ఈయూణి నేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు (ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషత్తు)

మూర్ఖి నెల (ప్రమోదాత - ఫాల్గుణమాసపు) భారతిలోఁ బైగ్రంథమునందలి ‘తౌతికకాలిక’ మను ద్వితీయభాగమును విమర్శించియుంటిని. ఇపుడు ‘వైదిక కాలిక’ మను ప్రథమభాగమును [౧-౧౩౫ పు.] విమర్శించెదను. ఈభాగము ద్వితీయభాగముకంటె నించుక జాగ్రూకతతో రచింపఁబడినట్టులు మాపట్టెడి. అట్లనుటచే నీభాగము నిర్దుష్టముగను, సర్వంకమనుగను, సర్వధాత్విప్రకరముగ నున్నదని నాయభిప్రాయము గాదు. రెండుభాగములఁ దులనాత్మకముగఁ జూచినచో నీభాగ మిండుక మెఱుంగుగాఁ జూపట్టునేమో! ద్వితీయభాగ రచనముకంటెఁ బ్రథమభాగనిర్మాణము కష్టతరము.

గ్రంథస్థ విషయసూచిక :—

ప్రకృతగ్రంథములో ‘వైదికకాలిక’ మను ప్రథమ భాగమున ౧౩ అధ్యాయములు [౧౩౫ పుటలు] గలవు. జిజ్ఞాసుపయోగార్థ మందలి విషయముల సూచించెదను :

౧ అధ్యాయము [౧-౧౦ పుటలు]: ఇది ‘మెక్ డానెల్’ పండితుని సంస్కృతసారస్వత చరిత్రమునందలి సీతీకాయాపమను ప్రథమాధ్యాయము [౧-౨౮ పు.] న కిందుమించు భాషాంతరీకృతి యనఁదగు. కాని ‘మెక్ డానెల్’ వివరించిన పాశ్చాత్యపండితుల గీర్వాణవాద్యు యనేవంగూర్చి యిటు నేమియు వ్రాయఁబడెదయ్యె. అనన్యాపేక్షము, నవిచ్ఛిన్నము నగు భారతీయవిజ్ఞానము యొక్క యభ్యుదయము, తద్వాస్తవ్యమున యుగ (Period) విభజనము, భారతీయచరిత్రలోపము, హేతువులు, వైదేశికయాత్రికుల గ్రంథములలో భారతవర్ష ముంగూర్చిన విషయములు, లేఖనోత్పత్తి, లిపులు, లిఖ

ితగ్రంథములు, లేఖనసాధనములు, వైదికసంస్కృతసార స్వతముల వైలక్షణ్యము, ప్రాచీన గ్రంథాలయములు, ప్రాచీన భాషాస్వరూపము, గీర్వాణభాషాస్వరూపము, పాశ్చాత్యతాదిభాషలు ముదలగునానింగూర్చి యిటు వ్రాయఁబడియున్నది.

౨ అధ్యాయము [౧౧-౧౪ పు.]: ఇది ‘మెక్ డానెల్’ పండితుని గ్రంథమునందలి ‘వైదికకాలవిచారము’ [Vedic Period — ౨౯-౩౦ పు.] అను ద్వితీ యాధ్యాయమున కనుకృతి. ఇందుఁ జతుర్వేదరగ్ధము, బ్రాహ్మణారణ్యకోపనిషద్విగ్ధము, సూత్రరగ్ధము అను వైదికకాలరగ్ధత్రియవిభాగముంగూర్చి వివరింపఁబడెను.

౩ అధ్యాయము [౧౫-౧౭ పు.]: ఇందు ఆర్యులు, దిశ్యులు, ద్రావిడులు, పారసీకులంగూర్చి వ్రాయఁ బడెను.

౪ అధ్యాయము [౧౮-౨౫ పు.]: ‘మెక్ డా నెల్’ పండితుని గ్రంథములోని ‘ఋగ్వేదవిచారము’ [‘The Rigveda’ — ౪౦-౫౮ పు.] అను తృతీయాధ్యాయమున కిది ప్రతిగ్ధనివంటిది. ఇందు ఋగ్వేదము నందలి మండలపితకవిచారము, పితమనుండలపంధానచరిత్రము, తస్మండలార్వాచీనతాప్రతిపాదనము, మండలాంతరీయనూక్తములయొక్క యనాంతరకాలభేదనిర్ణయమున లిక్తాభావము, నేలకొలది నిర్మిరములనుండి ఋగ్వేద మత్యంతావధానముతో సంగ్రహింపఁబడుట, ఋగ్వేదముయొక్క యవసాద్యయము, సంహితాపాఠము, తదుత్పత్తికాలము, వేదరక్షణార్థ మవలంబితము లగు పదపాఠాద్యుపాయములు, ఋగ్వేదీయపాఠాంతరవిచారము.

* ఈ వ్యాసమందలి సంశయములను - (??) - ఈ గుర్తుతో సూచించియున్నాము.

రము, స్వరవిచారము, ఛందోవిచారములు వివరింపబడి యున్నవి.

౫ అధ్యాయము [౨౬-౩౯ పు.]: ఇది 'ఋగ్వేదముకంటె సర్వావీనములగు వేదములు' ['Later Vedas'—౧౭౧-౨౦౧ పు.] అను 'మెక్ డానెల్', గ్రంథమునందలి సప్తమాధ్యాయమున కనువాద మనదగు. ఇందు, సామసంహితా, తత్సామన్యవిభాగములు, గానము, సామవేదకాలవిచారము, సామవేదయశాఖలు, యజుస్సామముల వైలక్షణ్యము, యజుర్వేదవిభాగములు, శుక్లకృష్ణయజుర్వేద వివరణము, వేదముల పరస్పరసంబంధము, యజుర్వేదశాఖలు, ఋగ్యజుర్వేదములేవీచారము, అధర్వణసంహితా, తద్విభాగములు, శాఖలు మొదలగువానింగూర్చి వ్రాయబడినవి.

౬ అధ్యాయము [౪౦-౬౦ పు.]: 'మెక్ డానెల్' పండితుని గ్రంథమునందలి 'ఋగ్వేదీయకవిత్వ విచారము' ['Poetry of the Rigveda'—౫౯-౧౧౫ పు.] అను తురీయాధ్యాయము దీనికి మూలము.

ఋగ్వేదవిషయవిచారము, నేటివ్యాఖ్యానార్థ విచారము, యాసుని నిరుక్తమును, సాయణభాష్యమును వాస్తవికార్థబోధకములు గానను ప్రతిపాదనము 'రోథ్' (Roth) అను శార్దూల్యదేశీయసంస్కృతపండితుని వ్యాఖ్యాపదధియొక్క సాధుత్వప్రతిపాదనము, గాఢా, ఋగ్వేదస్వరూపనిరూపణము, దేవతాస్వరూప విచారము, ఋగ్వేదోత్పలగు ఋషులు, మృగదేవతలు, ఓషధివృక్షరణ్యదేవతలు, యూపాదులకు దేవత్యాశోపణము, అసురవిచారము మొదలగువిషయము లిందు విస్తృతములు.

౭ అధ్యాయము [౬౧-౬౬ పు.]: 'ఋగ్వేదకాలిక' (??) ఋషుల యాధ్యాత్మికవిచారము. 'మెక్ డానెల్' పండితుని గ్రంథములోని ఋగ్వేదీయదార్శనిక విచారము ['Philosophy of the Rigveda'—౧౧౬-౧౨౨ పు.] అను పంచమాధ్యాయము దీనికి మూలము. యమలోకము, పితరులు, సంవాదసూక్తములు, అభిచారసూక్తములు, వైవాహికసూక్తములు, ఔర్ధ్వైహికవిచారము,

దానస్తుతులు, హితోపదేశసూక్తములు, ప్రహేళికాసూక్తములు, విశ్వోత్పత్తిసూక్తములు నిందు వివరింపబడి యున్నవి.

౮ అధ్యాయము [౬౭-౭౫ పు.]: 'ఋగ్వేదకాలవిచారము'. 'మెక్ డానెల్' గ్రంథమునందలి ['Rig-vedic Age'—౧౩౯-౧౭౦ పు.] పప్తాధ్యాయము దీని కాధారము. ఋగ్వేదోక్తములగు నదీపర్యతములు, ఋగ్వేదోత్పత్తిప్రదేశము, ఋగ్వేదోపన్దితములగు నృక్షములు, లతలు, మృగములు, పక్షులు, ఋగ్వేదమునందు లవణము స్వరింపబడకుండుట, ఋగ్వేదనిర్దిష్టలోహములు, భారతవర్షీయాదిమనివాసులు, అర్యవర్ణములు, పాశోహిత్యోత్పత్తి, జాతిభేదోత్పత్తి, ఆర్యుల సాంఘికధర్మములు, తదభ్యుపహారము, వారి యుద్ధోగములు మొదలగువానింగూర్చి యిటు వ్రాయబడియెను.

౯ అధ్యాయము [౭౬-౯౭ పు.]: 'బ్రాహ్మణాది విచారము'. 'మెక్ డానెల్' పండితుని గ్రంథమునందలి 'బ్రాహ్మణములవిచారము' ['The Brahmanas'—౨౦౨-౨౪౩ పు.] అను సప్తమాధ్యాయము దీని కాధారము. బ్రాహ్మణారణ్యకోపనిషత్స్వరూప విచారము, ఋగ్వేదీయబ్రాహ్మణములు, శునశ్శేఫాపాఖ్యానము, యజుస్సామాధర్వముల బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్స్వరూపవిచారము, ఉపనిషత్తులలోని పరమసిద్ధాంతము, పునర్జన్మసిద్ధాంతము, ఉపనిషదుత్పత్తిసమయనిర్ణయము, ఋగ్యజుస్సామాధర్వముల యుపనిషత్తులు, గౌడపాదకారికలు మొదలగువానింగూర్చి యిటు వ్రాయబడియెను.

౧౦ అధ్యాయము [౯౮-౧౦౪ పు.]: 'సూత్రకాలవిచారము'. ఇది 'మెక్ డానెల్' పండితుని గ్రంథమునందలి 'సూత్రవిచారము' ['The Sutras'—౨౪౪-౨౬౬ పు.] అను నవమాధ్యాయమునకుఁ బ్రతిస్పందింపబడినది. శ్రౌత, గృహ్య, ధర్మసూత్రగ్రంథములు, ప్రాకాండీకకర్మములు, ప్రయోగగ్రంథములు, పద్ధతిగ్రంథములు, అనుక్రమణీగ్రంథములు, 'వ్యాకర వైదికవిచారము' (??) మొదలగు విషయము లిందు విస్తృతములు.

౧౧ అధ్యాయము [౧౦౫-౧౧౦ పు.]: ‘మహా భారతరామాయణవిచారము’. దీనికి ‘మెక్ థానెల్’ గ్రంథమునందలి ‘పురాణవిచారము’ [‘The Epics’ ౨౭౭-౩౧౭ పు.] అను సశేషాధ్యాయ మాధారము. కాని పురాణముల వివరించు నిందలి ౨౯౯-౩౦౨ పుటలు మాత్రము శర్యుగారి గ్రంథమునందలి ద్వైతాధ్యాయ మున కాధారము. ఈయధ్యాయమున నితిహాసాఖ్యాన పురాణములు, మహాభారతము, తిరుత్తత్తివిచారము, తత్కాలవిచారము, తిరువళ్ళలు, కుమారిలస్వామి శ్రీమేం ద్రులకృతులు, భారతవ్యాఖ్యాతలు, భారతమునందలి యహాఖ్యానములు, రామాయణవిచారము, తిరుత్తత్తి, తన్నిర్యాణకాలము, రామాయణమునందలి రెండుభాగములు, ప్రక్షిప్తములు, రామాయణము సర్వజనమునః ప్రీతికొట్టంకితమై యుండుట మొదలగు విషయములు వివరింపబడినవి.

౧౨ అధ్యాయము [౧౧౧-౧౨౧ పు.]: ‘పురాణవిచారము’. దీనికి ‘మెక్ థానెల్’ గ్రంథమునందలి ౨౯౯-౩౧౭ పుట లాధారములని చెప్పియుంటిమి. పురాణముల కాలము, పురాణపంచలక్షణములు, శ్రేణి వైష్ణవపురాణములు మొదలగున విను విస్తృతములు.

౧౩ అధ్యాయము [౧౨౨-౧౩౪ పు.]: ‘వజ్రర్చనములు’. దీనికి ‘మెక్ థానెల్’ గ్రంథమునందలి ‘చిర్రన విచారము’ [‘Philosophy’—౩౦౫-౪౦౭ పు.] అను ౧౫-వ యధ్యాయ మాధారము. న్యాయము, వైశేషికము, పూర్వోత్తరమీమాంసలు, సాంఖ్యయోగములు, వజ్రర్చననాత్రకాలవిచారము ననువిషయము లిందు వివరింపబడియున్నవి.

సూత్రములు :—

‘బ్రాహ్మణములయొక్క గ్రంథవిస్తారముచే నందు బ్రతిపాద్యమగు విషయములను సూక్ష్మముగాఁ జిరిగింపఁటకుఁ గష్టసాధ్యముగా నున్నందున నీనాత్రము లావశ్యకము లైనవి.’

—గీ. వా. ప్ర. చ. ౨ అ. ౧౩-౧౪ పు.

ఇది సత్యమారము. వేదములు, బ్రాహ్మణములు, లేఖనము, లేఖనసామగ్రి తెలియని కాలపు వాఙ్మయము; అందువలననే ప్రతిగ్రంథమును వాఁడు వచ్చినవఱకు వల్లించి, చచ్చినవఱకు నెమరువేసికొనుచుండెడివారు. వాఁడునాటికి బ్రాహ్మణములు విపులము లగుచుండెను. ఎంతటి మేధానిధికైన సంతగ్రంథమును గంఠస్థము చేసికొనుటకుఁ జాలిన ధారణాసంపద లేకుండెడిది. అందుచే దిగ్గంతి సద్దమలో నిమిచ్చినట్లు ఎంతబృహద్గ్రంథమైనను సూక్ష్మములో మోక్ష మన్నట్లు, సూత్రములలోనికి కుదించఁబడుచుండెడిది.

ప్రతిశాస్త్రగ్రంథము, అమరము మొదలగు నిఘంటువులును గంఠస్థముచేసికొనుట కనుమలముగా నుండుకొఱకే ధందోబద్ధములుగా రచింపఁబడుచుండెడివి. మొదట సుగ్రహములుగా నున్న యానూత్రములు రాసురాసు వ్యాఖ్యానేక్షము లైనవి. మొదట సూత్రము, దానికి భాష్యము, దానికి వ్యాఖ్యానము, దానికి వివరణము, దానికిఁ దీక, దానికి లఘుతీక—ఇట్లు గ్రంథ మపారమైపోయినది.

శ్లో. ‘అల్పాక్షర మసందిగ్ధం సారవ ద్విశ్వతోముఖమ్; అస్తోభ మనవద్యం చ సూత్రం సూత్రవిదో విదుః.’

అని సూత్రనిర్వచనము (లక్షణము??). నాటి శబ్దశాస్త్ర వేత్తలు మాత్రలాభమును (మాత్రలాభువమును??) బుత్తి) లాభతుల్యముగా నెంచెడివారట. అందుచే సూత్రము లలోఁ జెప్పబడిన విషయము సందిగ్ధావస్థలోఁ బడి సుగమము గాకుండెను. ‘ఋగ్వేదము, వైదికమతము’ అను గ్రంథములో ‘క్లేటర్’ అను పాశ్చాత్య సంస్కృత పండితుఁ డిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు :—

“The Brahmanas, being in prose, they were therefore not so readily learned by rote as if they had been in verse. It will be obvious, then, that as they increased in number, and as the number of subjects taught by the sages were multiplied, their disciples had to find a method that would insure the faithful memory of essential

rules and doctrines. Hence, series of aphorisms, strings of aphorisms, or sutras were formulated, reduced to the utmost brevity, indeed so condensed that they are all but intelligible".

[A. C. Clayton: 'The Rigveda and Vedic Religion', P. 37. 1913.]

రామాయణ విచారము:—

[౧౧ అధ్యాయము, ౧౧౭ పు:—

(అ) 'తాకికపద్యకావ్యములయందు శ్లోకస్మృతా వతారకథా సుందరముగా ఛింపబడియున్నది.'

ఇందు గవిహృదయ మేమో!

(ఆ) "ఒకనాడు వాల్మీకిసుహర్షి యనుషానము చేయు మండుసమయమున నొకవ్యాధుడు క్రొంచుపక్షులలో నొకపుగుపక్షిని చంపెను. దానిని జూచి శ్లోకా ద్విన్నులయిన వాల్మీకివాక్కునుండి వారికిని దలియక 'నా నిషాదా యనెడి శ్లోకము నలవడినది."

ఇం దిహోరేఖాంకితపదములు హాసజనకములుగా నున్నవి.

రామాయణనిదానమును గాలిదాసుఁ డిట్లు మనోజ్ఞముగ వర్ణించియున్నాఁడు:

శ్లో. 'తా మధ్యగచ్ఛ గ్రుతి(ది??)తానుసారి
కవిః కుశేధ్యాహరణాయ యాతః,
నిషాదవిధాంబజదర్శనోత్థః
శ్లోకత్వే నాపద్యతే యస్య శ్లోకః.'

—రఘు. ౧౪ స. ౭౦ శ్లో.

* దీనినే మోక్షమూలర్ పండితుఁడు [Prof. Max Muller] తన 'షడ్వర్ణనవిచారమున నిట్లు లుట్టించియున్నాఁడు: "In reality, all the Munis who have put forward these theories agree in wishing to prove the existence of the One Supreme Lord without a second..... These Munis cannot be in error, considering that they are omniscient and these different views have only been propounded by them, in order to keep off all nihilistic theories and because they were afraid that human beings, with their inclinations towards the objects of the world, could not be expected at once to know the true goal of man." [Quoted in Max Muller's 'Six Systems of Indian Philosophy,' P. 107-08.]

ఈవిషయమే కానియు వీరు చెప్పఁదలచినది.

(ఇ) 'వాల్మీకి రామాయణమును తఱచు శ్లోక పుత్తరూపముగానే వ్రాసినది ప్రఖ్యాతమైనది. ఔర! వాల్మీకిరామాయణము గద్యపద్యాత్మకమనియూ వీరి యభిప్రాయము? ఎంతతప్పు! వాల్మీక మామూలచూడము ఛందోబద్ధము కాదా!

షడ్వర్ణనములు [౧౩ అ. ౧౨౨ పు]:—

షడ్వర్ణనములను సంగ్రహముగా వివరించినపద మధుసూదనసరస్వతి 'ప్రస్తానభేదము'లో నాదర్శనముల యైక్యముంగూర్చి యుద్ఘోషించియున్నాఁడు.*

'బ్రహ్మచిందమాపనిషత్తు'లోఁగూడ నిట్లు చెప్పఁబడియున్నది:

శ్లో. 'గవామనేకాన్తానాం తీరస్యాఽశ్రేయకర్తృతా,
తీరస త్ప్రకృతే భ్జానం లింగినస్తు గవాం యథా.'

భ్జానము తీరముఁటిది. సురున్ననో గోసప్త శుడు. గోవులలో బహుార్థత్వ మున్నను వాని తీరము నూర్చి మేకవర్ణమునే కలిగియుండునుగదా.

'యోగసూత్రములకు భోజరాజు భాష్యము వ్రాసియున్నాఁడు' [౧౨ అ. ౧౩౪ పు]:

శ్లో. 'యోగేన చిత్తస్య పదేన వాచాం
మలం శరీరస్యచ వైద్యోన,
యోఽపాకరో త్తం ప్రవరం మనీనాం
పతజ్జలిం ప్రాంజలి రానతోఽస్మి.'
పతంజలి తన చిత్తముయొక్క మలమును యోగ గ్రంథనిర్మాణముచేతను, వాక్కుయొక్క మలమును శబ్ద

శాస్త్రరచనముచేతను, శరీరముయొక్క మలమును వైద్య గ్రంథవిగ్రహనముచేతను నిర్మాణ మొనరించుకొనెను. పతంజలివలెనే భోజదేవుడును తద్వైద్యగ్రంథశ్రయమును నిర్మించి మానసిక వాచిక కాయకములగు మలములం బోగొట్టుకొనెను. భోజుని ‘రాజమార్తాండము’ పతంజలి ‘యోగసూత్రముల’ పై భాష్యము. ‘సరస్వతీ కంఠాభరణము’ [తెన్నామకమును సుప్రసిద్ధాలంకార గ్రంథముకంటె భిన్నము] భోజుడు రచించిన వ్యాకరణగ్రంథము, ‘రాజమృంగాకము’ అనుగ్రంథ మితఁడు రచించిన వైద్యగ్రంథము, అని అడియార్ ప్రాచ్యగ్రంథాలయములోఁ బండితులుగా నుండిన శ్రీ యస్. భాష్య చార్యులవారు వ్రాసియున్నారు. * కాని యీవిషయము లింకను బరిశోధనార్హములు.

పడ్డర్చనసూత్రకాల విచారము [౧౨౯ పు.

మొదలుకొని]:—

“బ్రహ్మసూత్రములకు నుపసర్దుఁ డనువా రొక భాష్యమును వ్రాసినట్లు శంకరాచార్యులవారు చెప్పుచున్నారు.”

ఇది సరికాదు. సంపూర్ణమీమాంసాసూత్రముల మీఁది బోధాయనము ‘కృతకోటి’ యను వృత్తిని నిర్మించియున్నారు. తిరువాన్కూరుసంస్కృతగ్రంథాలయము [౪౫-వ గ్రంథము] బ్రచురింపఁబడిన ‘ప్రపంచ హృదయము’ వలన బోధాయనవృత్తి ‘కృతకోటి’ నామకమని తెలియుచున్నది. తద్వృత్తిసంక్షేపకారుఁడుపసర్దుఁడు. సుప్రాచీనతమగ్రంథముగు ‘మణిమేఖలై’ లో వేదవ్యాసజైమినుల కృతులును, ‘గృతకోటి’యును బరమప్రమాణములుగ నుల్లేఖింపఁబడియున్నవి.†

“శంకరులకుఁబూర్వము ద్రవిడాచార్యులు ‘బ్రహ్మసూత్రము’నకు భాష్యము వ్రాసియున్నారు. టంకాచార్యులు (మొదలగువారలు) ఈసూత్రములకు భాష్యములు

వ్రాసియున్నట్లు రామానుజభాష్యమువలనఁ దలియుచున్నది.” [౧౩౧ పు.]

‘బ్రహ్మసూత్రముల’మీఁది భగవద్వేదాంతదేశికపూజ్యచరణులు రచించిన ‘తత్త్వతీక’ వలన టంకాచార్యుల [వాక్యకారుల] నిజనామము బ్రహ్మనంది యని తెలియుచున్నది.

ద్రమిడాచార్యులు: ఉపనిషద్భాష్యముల రచించిరి. వీరు ‘భాష్యకారు’ లనియు వ్యవహరింపఁబడుచుండెడివారు. వైష్ణవప్రపన్నప్రపంచమున సుగృహీత నాములగు ‘తిరుమొరప్పిఁగూళ్వారులు’ [భక్తిసారథులు]ను వీరు నొకరని యొకానొకరు వ్రాసిరి కాని యిది సరికాదు.

ప్రకృతగ్రంథమును శ్రీయుత శేషమల్ల రాజగోపాలరావుగారు కుక్క-మార్గశీర్ష పు ‘భారతి’ [౬ సంపు. ౧౨ సంవిక డిసెంబర్ ౧౯౨౯: ౧౦౦౨ పు.]లో విమర్శించుచు, “ఇది ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నుండియు, మఱిరాను విశ్వవిద్యాలయమునుండియు ప్రాచ్యభాషాపరీక్షలకుఁ బోవు విద్యార్థుల కత్యంతోపయుక్తమైనది. గ్రంథకర్తగారు ప్రాచ్యప్రతీచ్యవిమర్శనములను సంశోధించి యీచరిత్రమును తేటతెలుగున వ్రాయుటచే నిది విద్యార్థులు కానివారికిని ఉపకరించును. * * * ప్రాచ్యభాషాపరీక్షలకుఁ బోవువిద్యార్థు లెల్లరును నీగ్రంథమును చిప్పక చదువలయునని వాఁగూశయము” అని వ్రాసియున్నారు. గ్రంథముం జూడికపోయిన నేమో కాని చూచినవిమ్మలఁ బై విమర్శముతో నేకీభవింపఁజాలము.

ఈ గ్రంథమునందలి భాషావిషయిక (??) గోషముల దిక్పాత్ర ముదాహరింపఁబడియున్నది.

౧. ‘గోవుకు’ (౩ సార్లు): ‘గోవునకు’ అని యుండఁడు. ఇట్లు ‘పాముకు’, ‘నిప్పుకు’ (౨ సార్లు).

౨. ‘దేవతాద్వంద్వములుగూడ యేర్పడియుండ నచ్చును: ‘మాడ నేర్పడి’ యనఁడు. ఇట్లు ‘గృహ

* From ‘The Age of Patanjali’, Re-printed from ‘The Theosophist’ of Sep. 1889.

† మా. ఆ. రంగస్వామిసరస్వతి: ‘బోధాయనోపన్యాయములు’ — ‘Journal of Indian History’.

పత్నికి యశికారము'; 'కావ్యతిలకము అను యితర లక్షణగ్రంథము'.

3. 'పుస్తకము' (3 సార్లు): 'పుస్తక మనందగు'

'ఉదహరించుట' (3 సార్లు): 'ఉదాహరించుట' యనవలెను.

౪. 'తరువాతపునాడు' (3 సార్లు): 'తరువాతినాడు' డనదగు.

౫. 'పుష్పభానజ' (౨ సార్లు): 'పుష్పభానజ' యనవలెను.

జెనుకటి కెనరో ప్రబోధచంద్రోదయము, సంకల్పనార్యయముల సామ్యముమీద 'విజ్ఞానభానోదయ' మని వ్రాసిగట్టు. నలోపాఖ్యానమని యున్నదికదాయని 'శంతనోపాఖ్యాన' మనిరట్టు. శర్మగారు భానుశబ్ద మకారాంత మనుకొనినో?

౬. 'దేవతులు' [౧౫ సార్లు]లైనను బ్రయోగించిరి: ముద్రాపకగోష్ఠ మైనచో నిద్దికొనగూడదా?

౭. 'విశేషమండల డెబ్బదిరెండవ సూక్తము' (౬౪ పు.).

'విశేషమండలపదునెనిమిదవసూక్తము' (౬౫ పు.).

'విశేషమండలముప్పదినాల్గవ సూక్తము' (౭౦ పు.).

'క్రీస్తుశక ఏడవశతాబ్ది' (౧౦౪ పు.).

౮. 'స్థాయనాచార్యులు' (3 సార్లు): 'స్థాయనాచార్యులనడుగు'.

ఉపసంహారము:—

ఆంగ్లాదిపాశ్చాత్యభాషలలో సంస్కృతసారస్వతము నందలి యాయాశాఖల చరిత్రము లనేకములు రచింపఁబడి యున్నవి. ౩౫ సంవత్సరములక్రిందట ఫ్రాన్స్ దేశీయ సంస్కృతపండితశిరోమణియగు 'సిల్వన్ రెవి' [Sylvain Levi] సంస్కృతనాటకచరిత్రమును రచించియున్నాడు. ఏ. థెరీజ్ కీత్ పండితుడు [Prof. A.B. Keith] ౧౯౨౪ లో నాంగ్లమున సంస్కృతనాటకచరిత్రమును నిర్మించియున్నాడు. జకరయా [Prof. T. Zacharia]

అను కార్యణ్యదేశ సంస్కృత విద్యాంశుడు ౧౯౨౭ లో సంస్కృత నిఘంటు చరిత్రమును రచించెను. స్వర్ణీయ, మహామహాపాధ్యాయ, సాహిత్యచార్య, పండిత రామావతారకర్త మహాదయులు, 'గైక్వాడ్ ప్రాచ్యగ్రంథావళి'లో [౪౨ సంఖ్య] బ్రదు రింపఁబడిన [౧౯౨౮] కేశవపండితుని 'కల్పద్రుక్షోళము' నకుఁ బీఠికగా సంస్కృతనిఘంటుచరిత్రము నాంగ్లమున రచించి ప్రచురింపించిరి. నారచించిన 'సంస్కృతమాత కావ్యచరిత్రము' ['సంస్కృతమాతకావ్యోత్పత్తివికాసములు', ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటితము] అనుగ్రంథము నిటఁ జేర్కొనుట యప్రస్తుతము గాక పోవచ్చును. న్యాయదర్శనముంగూర్చి తెనుఁగులో నొక యధ్యాయముమాత్రము స్వర్ణత కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు గారు రచించియున్నారు. క్రీమత్పండిత మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులవారు వైశేషికదర్శనముం గూర్చి తెనుఁగున నొకకృతిం బ్రచురించియున్నారు. ఆంగ్లాది భాషలలో వడ్డర్శనచరితాత్మకములగు గ్రంథము లనేకము లున్నవి. ఆందు నొందుకంటిం జేర్కొనియెద:

౧. మోక్షమూలర పండితుని "భారతీయదర్శన మట్కవిచారము" (ఆంగ్లము).

౨. గోపీనాథకవిరాజు : "న్యాయవైశేషిక నాన్యాయచరిత్రము, తదీయగ్రంథప్రకాశి;" సతీశచంద్ర విద్యాధూషణుని "భారతీయన్యాయశాస్త్రీతిహాసము" (ప్రాచీనము, మధ్యకాలీనము, ఆధునికము).

౩. ఏ. బి. కీత్ : "కర్మమీమాంసావిచారము;" శ్రీధరమణందార్ : "వేదాంతదర్శనము."

౪. ఏ. బి. కీత్ : "సాంఖ్యదర్శనము;" గార్డ్ పండితుని "సాంఖ్యయోగవిచారము."

ఇట్లు సంస్కృతసారస్వతమునందలి యాయాశాఖల చరిత్రమును విచారించుగ్రంథము లాంధ్రమున రచింపఁబడవలెను. మన కట్టిభాగ్య మెన్నఁటికో! శర్మ గారు ద్వితీయముద్రామున పైన దోషముల సవరింపించి, గ్రంథమును సంస్కరించి సంస్కృతకారదారాధనము నొనరింతురని యశించుచున్నాము.

శేబరి

చింతా దీక్షితులుగారు

3

[ఋశ్యమూకపర్యటిమండగర ఒకరాతినిపి ఇరి
కూర్చుని ఉన్నది. ఎదురుగా పంపాపనస్సు కనిపిస్తూ
ఉంది. చుట్టూ పెద్దపెద్ద పుష్పాలు, శనక శెట్లూ,
దుబ్బులూ మొలచిఉన్న ఋశ్యమూకము; ఇరి ఇరి
లోలోగే బట్ట కట్టుకొంది. ఉత్తరీయం వల్లో పడనేసు
కొంది. జాట్లు జాగ్రత్తగా సవరించి ముడివేసుకొంది. జా
ట్టులో రకరకాల పువ్వులూ, పక్షి నెరులూ పెట్టుకొన్నది.
మెడలో గురివిందపండలా, రకరకాల పుష్పమాలలూ
వేసుకొంది. ఇరిఋజుమీద ఒకచిలక కూర్చుని తలలో
పువ్వులు ముక్కుతో లాగుతూఉంది. ఇరి చేతులో
గింజలు ఉంచుకొని పక్షులకు సల్లుతూ ఉంది. పక్షులు
కొన్ని కింది పడ్డ గింజలు తింటున్నవి. కొన్ని ఇరిచేతుల
మీద వాలి గింజలు లాగుకొంటున్నవి. పక్షుల ఆటలు
చూస్తూ ఇరి, నెమ్మదిగా పొడుకొంటున్నది.]

ఇరి

పాడేటిపిట్టలారా రండి నెడదాము
వినువీధిమబ్బల్లో కలిసిపోదాము.
మబ్బులో పాటలకు మనచిన్ని పాటలకు
వియ్య మందింతామే వేవేగ రండి.
వానచినుకులవెంట మరల దిగి వద్దాము
దిగి వచ్చి చెట్లమీదాడుకొందాము.
హనుమానుడేసుమా అందిరికి రారాణా
హనుమానుకొరక మనపాట లన్నీని.

8.

10-

5

గీతా

[హనుమంతుడు వెనుకనుంచివచ్చి పాటవినును]

హ ను మ ం తు డు

దొంగా, దొరికావు లే!

ఇరి

[వెనుకకు తిరిగి నిొబడును. ఉత్తరీయం
బుజంమీద వేసుకొనును. పక్షులు దూరదూ
రము పోయి హనుమంతుని కేసి వింతగా
చూచును.]

నాతో చెప్పకుండా నాపాట ఎందుకు
విన్నావు?

హ ను మ ం తు డు

నాతో చెప్పకుండా నామీద ఎందుకు
పాటలు పాడావు?

ఇరి

ముసలిదానిదగ్గర కూర్చోక ఇక్కడి కెం
దుకు వచ్చావు?

హ ను మ ం తు డు

నీదగ్గరికి నే వచ్చానా, మాకొండదగ్గరికి
నీవు వచ్చావా?

ఇరి

పోనీ, నాకోసం రాకపోతే, నే వెళ్లిపోతాను లే!

హనుమంతుడు

నీకోసమే, నీకోసమే నే వస్తా! నీకోసం రెండురోజులబట్టి తిరుగుతున్నాను. ఇప్పటికి నీవు దొరికావు.

ఇరి

నాకోసం ఎందుకు తిరుగుతున్నావు?

హనుమంతుడు

నీవు పాడేపాట తప్పని చెప్పడానికి!

ఇరి

పాటకు తప్పేమిటి? ఆముసలిదాని సావాసం చేస్తే నీకు మతి పోతోంది.

హనుమంతుడు

జింకపిల్ల వని? ఎక్కడ దానివెట్టావు?

ఇరి

నేను వస్తూ ఉంటే నాతోకూడా వస్తానని ఏడ్చింది. కాలు నొప్పి పెడుతుంది రా వద్దని ఇంటివద్ద నిద్రపోగొట్టి వచ్చాను.

హనుమంతుడు

పాపం, ఇంకా కాలునొప్పి పోలేదా?

ఇరి

ఊరికే పరుగెత్తి పట్టుకుంటావేమోనని అడిగితే దానికాలు విరగగొట్టావు, నీమూలాన్నే—

హనుమంతుడు

నేను కొడుతూఉంటే ఎందుకు వద్దన్నావు కావు?

ఇరి

. ఎందుకు వద్దన్నాను కానా? ఎందుకు వద్దన్నానుకానా? కోతి, నీదగ్గర ఉంటే నీవు చేసే పనులన్నీ మంచివనే అనిపిస్తుంది నాకు.

హనుమంతుడు

మరి?

ఇరి

నా కేం తెచ్చివెట్టావు ఇవాళ?

హనుమంతుడు

చెప్పకో?

పువ్వులూ, పళ్లెం

హనుమంతుడు

కాదు.

ఇరి

నాకు పువ్వు లక్కా గ్లేదులే.

హనుమంతుడు

ఎంచేత?

ఇరి

నేను వస్తూఉంటే పిట్టలు నన్ను 'కో'లని పిలిచి నామీద కొమ్మలు ఆడించి పువ్వులు రాల్చాయి.

హనుమంతుడు

నే నేం తెచ్చివెట్టానో చెప్పకోలేవా?

ఇరి

నేను చెప్పకోలే నమ్మా! నువ్వు చెప్పు.

హ ను మంతుడు

[ఒకరాతిపక్క దాచిన తేనెపట్టు తీసికొని వచ్చి చూపించును.]

ఇరి

ఇలా తే, ఇలా తే. [అని అతని చేతిలో నుంచి లాక్కొనును. ఇద్దరూ ఒకరాతి మీద కూర్చుని ముక్కలుగా చిదిపి తింటూ మాట్లాడుకొంటారు. పక్షు లన్నీ వెళ్లిపోయినవి.]

హ ను మంతుడు

ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావు?

ఇరి

నీసంగతే! నీ మామనలిదాని దగ్గరికి ఇంకెప్పుడూ వెళ్లవుగాదా! నీకు ఆటలూ, పాటలూ అన్నీ చెప్పతాను!

హనుమంతుడు

ఇది మహాతపశ్శాలిని సుమా!

ఇరి

పోదూ, నీమాటల కేమిటి! చూడు, ఆ మర్రిచెట్టు ఊడలు భూమికి దిగి ఎలాగ వేళ్లాడుతున్నవో. చెయ్యెత్తి పిలుస్తున్నవి మనను ఉయ్యాల ఊగమని; ఊగుదాం వస్తావా?

హనుమంతుడు

తరువాత ఆడుకొందాంలే. ముందు నే చెప్పే మాట విను.

ఇరి

నే విినను. చూడు చూడు, ఆ చెట్టుమీద రెండుగువ్వలు కూర్చుని ఎలాగ గుసగుసలాడుకొంటున్నవో!

హనుమంతుడు

నీవు నట్టి అల్లరిపిల్లవు.

ఇరి

మనం ఇద్దరం ఆగువ్వల్లాగ ఆకొమ్మ మీద కూర్చుని పాటలు పాడుకొందాము! రా, రా, హనుమా, రా, రావూ?

హనుమంతుడు

గువ్వల్లా కొమ్మ లెక్కి కూర్చోగలము గాని గువ్వల్లా ఎగరగలమా మనము?

ఇరి

నువ్వు ఎగరగలవు కాదూ? సూర్యుణ్ణి ఎగిరి మింగివెయ్య బోమీవు కాదూ చిన్న ప్పడు? నువ్వు ఎగిరితే నన్ను కూడా తీసుకుపోతా వన్నమాట!

హనుమంతుడు

నేను చెప్పినమాట వినకపోతే నిన్ను తీసుకు వెళ్తను.

ఇరి

వింటే తీసుకు వెళ్తుతావా?

హ ను మంతుడు

ముందర విను.

ఇరి

ముందరి తీసుకు వెళ్లు. చూడు, చూడు
హనుమా! ఆమెబ్బలో ఆచారకాలు ఎలాగ
దోబూచు లాడుతున్నానో.

హనుమంతుడు

అయితే ఇరి! ఒక కథ చెప్పతాను,
వంటావా?

ఇరి

ఇప్పుడు కథ తేమిటి? ఆమెబ్బలు, ఆసూ
ర్యుడు, ఆ ఆకాశం, ఆచెట్లు, ఆపక్షులు, లోక
మంతా నవ్వుతూ ఉంటే ఆనవ్వు చూచి ఆనం
దించక కథ లంటూ వేమిటి యిప్పుడు?

హనుమంతుడు

ఇరి, ఒక్కక్షణ్ణ వేస్తాను. సమాధానం
చెప్ప చూతాము?

ఇరి

అడుగు చూతాము?

హనుమంతుడు

లోకం నవ్వు నీ కిష్టమా, నా నవ్వా?

ఇరి

ముందు నీ నవ్వు, తరవాత లోకంనవ్వా!

హనుమంతుడు

అవును గదా మరి. నానవ్వు నీ కెందు కంత
యిష్టం?

ఇరి

నీవు లోకంకంటే గొప్పవాడవు గనుక.

హనుమంతుడు

నన్ను గొప్పవా డంటూఉంట ఎవరు?

ఇరి

ఎవరో అనడం నాకు లె క్కేమిటి? నేనే
అంటున్నాను.

హనుమంతుడు

సరే; నీకు నేను గొప్పవాడినే! నాకు
కూడా గొప్పవాడు ఉండవచ్చు గదా!

ఇరి

నీవే అందరికంటే గొప్పవాడి వంటే మళ్లీ
నీకిన్న గొప్పవా డేమిటి! అయ్యో, మంద
మతా!

హనుమంతుడు

నాకన్న గొప్పవా డిక్కొక డున్నా డని
నాలో నే ననుకోవచ్చును కాదూ?

ఇరి

నీ పెండు కనుకోవడం?

హనుమంతుడు

ఎందుకు అనుకోకూడదూ?

ఇరి

నీవు ఎంతటిమృగా వైనా వేటాడగల
వు. ఏనుగును తొండము పట్టుకు తిప్పి నేలకు
కొట్టగలవు. పర్వతాలూ చెట్లూ పెరిగించ
గలవు. సింహాలనూ, పెద్దపులులనూ కలియ
బడి చంపెయ్యగలవు.

హ ను మంతుడు

చాలు ఈపాటి ఏకరువు పెట్టడం. ఇంత కన్న ఎక్కువకార్యాలు చెయ్యగలిగితే ఆ చెయ్యగలిగినవాడు నాకంటే గొప్పవాడేనా?

ఇరి

ఇంతకంటే గొప్పకార్యా లేమిటి?

హ ను మంతుడు

సంకల్పమాత్రంచేత లోకాన్ని సృష్టించడం, నాశనము చెయ్యడం.....

ఇరి

అమ్మో! ఇంకా, ఇంకా.

హ ను మంతుడు

కొండలు సముద్రాలు చెయ్యడం, సముద్రాలు కొండలు చెయ్యడం.....

ఇరి

నిజంగా!

హ ను మంతుడు

సుఖం కష్టంగా మార్చడం, దుఃఖాన్ని సుఖం చెయ్యడం...

ఇరి

నే నమ్మను!

హ ను మంతుడు

శాశ్వతసుఖాన్ని, శాశ్వతయవ్వనాన్ని, శాశ్వతజీవనాన్ని నమ్మినవారికిదయచెయ్యడం.

ఇరి

ఆ, అమ్మా అంతా వేళాకోళం.

హ ను మంతుడు

ఎప్పుడూ ఆటలే, ఎప్పుడూ పాటలే. ఎప్పుడూ సౌఖ్యమే, ఎప్పుడూ తృప్తే, ఆనందమే...

ఇరి

ఎవడాగొప్పవాడు చెప్పవు?

హ ను మంతుడు

ఎవరో చెప్పుకో?

ఇరి

వాలి.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

సుగ్రీవుడు.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

వాయుదేవుడు.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

అంజనాదేవి.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

సూర్యుడు.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

ఆకాశం.

హనుమంతుడు

కాదు.

ఇరి

ఇంక నే చెప్పకోలేను బాబూ! నువ్వు చెప్పు.

హనుమంతుడు

నే చెప్పితే నువ్వు సమ్మతావా?

ఇరి

నువ్వు చెప్పితే నే సమ్మతాను?

హనుమంతుడు

అందరికంటే గొప్పవాడు భగవంతుడు.

ఇరి

భగవంతుడు ఎవరు?

హనుమంతుడు

భగవంతుడు వాలిసుగ్రీవాదులకంటే బలమైనవాడు.

ఇరి

ఊ.

హనుమంతుడు

సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, నక్షత్రాలూ, మల్లాలూ—అన్నీ అతని ఆటవస్తువులు.

ఇరి

నిజంగా! నిజంగా!

హనుమంతుడు

సముద్రాలూ, పర్వతాలూ, నదులూ అన్నీ అతనివే.

ఇరి

అమ్మో!

హనుమంతుడు

అగ్నికంటే తేజశ్శాలి, హిమవంతునికంటే చల్లనివాడు, పుష్పలకంటే మృదువైన మనస్తనిది.

ఇరి

పాటలు పాడతాడా?

హనుమంతుడు

పక్షులన్నీ అతనివే. పక్షులకు పాటలు అతను నేర్పినవే. నీమనస్సులో ఉండి నీచేత పాటలు పాడిస్తున్నవాడతనే!

ఇరి

నామనస్సులో ఎవరున్నారమ్మా!

హనుమంతుడు

మంచివాళ్ల మనస్సులలో అతడెప్పుడూ కాపురముంటాడు!

ఇరి

నాతో ఆటలు ఆడుతూ, పాటలు పాడుతాడా భగవంతుడు?

హనుమంతుడు

ఎవరు అతనికోసం ఎదురుతెన్నులు చూస్తూఉంటారో వారికి అతను కనిపిస్తాడు.

ఇరి

నాకు కనిపించి పాటలు పాడుతాడా?

హనుమంతుడు

నువ్వు అతనికోసం ఎప్పుడూ కనిపెట్టుకుంటే, అతనిమీదే పాటలు కట్టి పాడుతూ ఉంటే, అతన్ని గురించి ఆటలు ఆడుతూ

ఉంటే, అతను నీకు కనిపించి నీతో ఆటలు ఆడి పాటలు పాడుతూ ఉంటాడు.

ఇ ర్రి

నీలాగ ఎప్పుడూ సంతోషంగా ఉంటాడా?

హ ను మ ం తు డు

నాకంటే మెయ్యిరేట్లు సంతోషము నీ కిస్తాడు. ఆయన సంతోషపు ముద్ద.

ఇ ర్రి

నీలాగ అందంగా ఉంటాడా?

హ ను మ ం తు డు

ఆయన సౌందర్యరాశి. ఆయన అందాన్ని ఒకమారు చూస్తే నీవు వదలిపెట్ట నన్నమాట.

ఇ ర్రి

నీ ఆటలంత బాగా ఉంటాయా అతని ఆటలు?

హ ను మ ం తు డు

అతని కెన్నో ఆటలు తెలుసు. అతనితో ఆటలన్నీ సౌఖ్యప్రదాలే.

ఇ ర్రి

నాతో జట్టు కడతాడా?

హ ను మ ం తు డు

చెప్పాను కాదూ, నీమనస్సులో ఎప్పుడూ ఆతన్ని తలచుకుంటూ ఉంటే నీకు కనిపించి జట్టు కడతాడా?

ఇ ర్రి

నిన్ను చూడకపోతే, హనుమా, నామన స్సంతో దిగులుగా ఉంటుంది గదా, ఇప్పుడు కడతా!

నిన్ను మరిచిపోయి అతన్ని తలచుకుంటూ ఉంటే నాకు దుఃఖం ఎక్కువ కాదూ?

హ ను మ ం తు డు

అతన్ని తలచుకోవడం మొదలుపెట్టా వంటి నీకు దిగులు పోయి సంతోషం వస్తుంది.

ఇ ర్రి

మగ్గి, మగ్గి, నేను కోపగించి కూర్చుంటే నన్ను ఓదారుస్తాడా నీలాగ?

హ ను మ ం తు డు

ఒక్కమాట చెప్పతా విను ఇర్రి. అతడు చెయ్యలేనిపను లంటూ లేవు. నేను చాలా పనులు చెయ్యలే నన్నమాట! అతడు అడ లేనిఆటలు, పాడలేనిపాటలు లేవు. అతడు ఎక్కలేనికొండలు, చెట్లు, ఎక్కడా లేవు. అతడు ఈడలేనిసరస్సులూ, సముద్రాలూలేవు.

ఇ ర్రి

ఆ! సముద్రాలు ఈడతాడా?

హ ను మ ం తు డు

ఆ, అతడు చెయ్యలేని దేమిటి?

ఇ ర్రి

నువ్వు నేనూ ఈపంపాసరస్సు ఈదినట్టు?

హ ను మ ం తు డు

అంతకంటే బాగానే.

ఇ ర్రి

అయితే అతన్ని చూపించు, అతనితో జట్టు

హ ను మంతుడు

ఇరి

అతనిమీద పాటలు కట్టి పాడాలి. నీళ్లు ఉన్నాడా, ఉన్నాడా! నాకు చూపించవు లన్నింటిచేతా అతనిమీద పాటలు పాడిం హనుమా? చాలి.

ఇరి

అలాగే చేస్తాను.

హ ను మంతుడు

అతడు పుణ్యాత్ములకే గాని కనపడడు.

ఇరి

నాకు కనపడతాడా!

హ ను మంతుడు

నీవు మంచిదానవై, నే జెప్పినట్టు చేస్తే అగుస్తాడు.

ఇరి

అలాగే చేస్తాను.

హ ను మంతుడు

అతడు ఎప్పుడో గాని, మన లోకానికి రానే రాడు.

ఇరి

ఎప్పుడు వస్తాడు?

హ ను మంతుడు

పుణ్యాత్ములతో జట్టుకట్టడానికి, పాపాత్ము లయిన రాక్షసులను చంపడానికి వస్తాడు.

ఇరి

ఎప్పుడువస్తాడు?

హ ను మంతుడు

ఇప్పు డీలోకంలో ఉన్నాడు.

హ ను మంతుడు

మనుష్యరూపంతో అవతరించి పుణ్యా త్ములదగ్గరికి వస్తున్నాడు.

ఇరి

నా కెప్పుడు చూపిస్తావు?

హ ను మంతుడు

మన కొండలమీదికి ఆయన ఒకరిని చూడ డానికి వస్తాడు.

ఇరి

నన్నేనా?

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

మరి నిన్నా?

హ ను మంతుడు

నన్నూ కాదూ.

ఇరి

మరి ఎవరిని?

హ ను మంతుడు

శబరిని!

ఇరి

ఆ ముసలిదాన్నా?

హ ను మంతుడు

శబరి అతనికోసం బ్రాహ్మరాజు మాని కనిపెట్టుకు ఉంది.

ఇరి

శబరితోకూడా జట్టు కడతాడా?

హ ను మంతుడు

శబరి గొప్ప తపస్విని!

ఇరి

అంత గొప్పదా?

హ ను మంతుడు

అతడు వచ్చినప్పుడు పాటలు పాడుతుంది.

అతనికాళ్లు తనకన్నీళ్లతో కడుగుతుంది. అతనికి తనహృదయాన్ని కానుకగా సమర్పిస్తుంది.

ఇరి

శబరికి పాటలు వచ్చునా?

హ ను మంతుడు

నీవు నేర్చుదువు కాని!

ఇరి

నేనా?

హ ను మంతుడు

నీవు నేర్పితే నీకూ శబరికీకూడా కనిపిస్తాడు.

ఇరి

నేను నేర్చుతాను ఆలా గయితే.

హ ను మంతుడు

నీవునులనుకూడా తయారు చేస్తావా?

ఇరి

ఆలాగే.

హ ను మంతుడు

నీకు నే నెంతగొప్పవాడినో శబరికూడా

అంతగొప్పదిగా ఉండాలి. అందరికంటె గొప్పవాడు శ్రీరాముడు!

ఇరి

శ్రీరాము డెవరు?

హ ను మంతుడు

భగవంతుడు భూమిమీద అవతరించాడని

చెప్పాను కాదూ?

ఇరి

అవును.

హ ను మంతుడు

ఆ అవతారపురుషునిపేరు శ్రీరాముడు.

ఇరి

శ్రీరాముడు, శ్రీరాముడు! పేరు ఎంత క్కుంది!

హ ను మంతుడు

ఆపేరు ఎప్పుడూ మరిచిపోకు. శ్రీరాముని గురించి ఎప్పుడూ పాడుతూ, పాడిస్తూ ఉండు.

ఇరి

శ్రీరామ శ్రీరామ శ్రీరామ రామ శ్రీరామ నీనామమే నాకు ఇరణు!

హ ను మంతుడు

బాగు! అలాగ, అలాగ పాటలు కట్టాలి. 'శ్రీరాముడు ఎప్పుడు వస్తాడు, ఎప్పుడు వస్తా' డని ఆత్రతతో ఉండాలి.

ఇరి

శ్రీరామనామం జపిస్తానా?

హ ను మంతుడు

శబరిలాగ. శబరికి శ్రీరాముడే సర్వమూను. అంచేతనే ప్రపంచాన్నంతా ప్రేమిస్తుం దామె.

ఇర్ర

నన్ను ప్రేమిస్తుందా?

హ ను మంతుడు

నిన్ను కడుపున బుట్టిన కూతురునింటే ఎక్కువగా ప్రేమిస్తోంది. నీకు శ్రీరామునిసంగ తంతా చెప్ప మన్న దావిడీ.

ఇర్ర

శబరి, శబరి, అదుగో పంపదగ్గర పువ్వు లేదు తోంది. అవ్వా అవ్వా శబరీ, శబరీ, ఇలా రా, ఇలా రా. [అని గొంపెత్తి ఎలుచును.]

శబరి

[పువ్వులు చేత్తో పట్టుకు ప్రవేశించి]

మాలమ్మే, మాలమ్మే, ఇర్రీ! విన్నా వమ్మా — శ్రీరాముడు వస్తున్నాడట, పాటలు నాకు నేర్పాలినుమా, నీవు బాగా పాడాలి సుమా! లేకపోతే నాతండ్రికి శ్రీ రామమూర్తికి కోపం వస్తుంది.

[హనుమంతుని మంచి] నాయనా, ఇర్రీకి శ్రీరామునిసంగ తంతా చెప్పాలి.

హ ను మంతుడు

చెప్పతున్నా వమ్మా! ఇర్రీ, నేనూ నీకు ఏవిధమైన సహాయం చేయవలసినా చేస్తాము.

శబరి

మానాయనే, మాలమ్మే! మరవకం డమ్మా, శ్రీరామమూర్తిని మరవకండి. పంచ వటివస్తారుట, నాతండ్రి శ్రీరాములూ, నా తల్లిసీతమ్మాను; విన్నావా ఇర్రీ?

ఇర్ర

[మాటాడకుండా శబరికేసి నిర్భాంతపోయి చూచును.]

శబరి

శ్రీరామచంద్రాడికి పాదములు నొస్త వేమో సని బాటంతా పువ్వులు చల్లుతున్నా నాయనా, పువ్వులు.

హ ను మంతుడు

నేనూ, ఇర్రీ ఆపని చేస్తాములే అమ్మా.

ఇర్ర

నే నెన్నో మంచిపువ్వులు తెస్తా.

శబరి

నాచిట్టితల్లి, నాచిట్టితల్లి. [ఇర్రగడ్డం పట్టుకు వదలిపెట్టి] మరచిపో కమ్మా పాటలు. శ్రీ రామచంద్రాడిమీద పాటలు అన్నిపడుల చేతా పాడింతామమ్మా, పాడింతాము. ప్రకృ తిలో సౌందర్యం అంతా ఆమహాత్ముడికి ధార పోద్దాము. మరవకండి శ్రీరామమూర్తిని. హనుమంతుడూ, ఇర్రీ, మరవకండమ్మా! ఏమిటి నాయనా, ఏమిటి, నా ఇర్రీ, నువ్వు తింటున్నారా?

హ ను మంతుడు

తేనెపట్టు శబరీ!

శబరి

అయ్యో, నాయనా, ఎంతపని చేస్తున్నావు.

హ ను మంతుడు

ఏ మమ్మా ఏమి?

శ బ రి

అలాంటివనులు చేస్తే నాశ్రీరామచంద్రుడికి కోపం రాదా?

ఇరి

ఏం వనులు శబరి?

శ బ రి

హనుమా, ఇరి! మీరు ఎప్పుడూ మరచిపోకండమ్మా. ఎప్పుడూ ప్రాణిహింస చెయ్యకండి. తేనెపట్టు తేనెపట్టులాన తేనెటీగలు దుఃఖించి చచ్చిపోవూ?

ఇరి

[హనుమంతుకేసి చూచి నవ్వుతూ]నువ్వే!

హ ను మం తు డు

ఇకనుంచి హింస చెయ్యములే శబరి.

శ బ రి

చెయ్యకండి నాకూనల్లారా, చెయ్యకండి. నారామచంద్రమూర్తి మనదగ్గరికి రావద్దా? మనని రక్షించవద్దా అలాంటివనులు చెయ్యకండి. విన లేదులే, ఇరి, తేనెటీగలు పాడుకునేపాటలు?

* బుజ్ బుజ్ అంటూ ఝంకరిస్తున్నా
పువ్వు ఏదైనా దొరుకునో లేదో, బుజ్...
మావిపువ్వైనా దొరుకునో లేదో, బుజ్...
మొగలిపువ్వైనా దొరుకునో లేదో, బుజ్...
బుజ్ బుజ్ అంటూ పూలు పీలుస్తాను
వీల్చి నా యింటిలో పోసుకొందామని
బుజ్ బుజ్ అంటూ పూలుపీలుస్తాను

ఇరి

పాటా! నాకు చెప్పవు శబరి, పాట! నేను హనుమంతుడికి చెప్పతానులే.

శ బ రి

చెప్పతా తల్లీ, చెప్పతా వీను. నారాముడికి కోపం రాకూడదు. అంచేత పాట జ్ఞాపకం చేసుకొంటూ ఇంకెప్పుడూ హింస చెయ్యకండి.

ఇరి

చెప్ప, చెప్ప, శబరి, చెప్ప.

శ బ రి

* బుజ్, బుజ్, గొమ్మగూతా ఇ
తర్బాపోజ్ ఇత్తా ఇపోజ్, ఎజ్జాపోజ్
బుజ్, బుజ్, గొమ్మగూతా ఇ
ఉడ-తార్-జా ఇత్తా ఇపోజ్ ఎజ్జాపోజ్
బుజ్, బుజ్ గొమ్మగూతా ఇ
కెడతార్-జా ఇత్తా ఇపోజ్ ఎజ్జాపోజ్
బుజ్ బుజ్ గొమ్మ గూతా ఇ
బుజ్ బుజ్, గొమ్మ బే- బే- తార్దేనా ఇ
సూజ్- ఖా-రు సూజ్ తె నా ఇ- గొమ్మ
బుజ్, బుజ్, గొమ్మ బే- బే- తార్దేనా ఇ

వీల్చినా పిల్లని పెద్దగా చేస్తా
బుజ్ బుజ్ అంటూ పూలు పీలుస్తాను
పెద్దగా పెరిగి అవి ఝంకరిస్తాయి
బుజ్ బుజ్ అంటూ ఝంకరిస్తున్నా.

ఈనవరసాటా, దీనితెలుగుతర్జుమా శ్రీరావు

సాహితీని గిడుగు రామమూర్తిపంతులు, బి. యే. గారు
ప్రచురించారు.

ఓన్ థోన్ జ మరజ్ తాజి- గామై
బుజ్ బుజ్, గామై బె- బె- తార్తేనా ఇ
మరజ్ లేంజి అకిడి త్త గూప తేజి గామై
బుజ్, బుజ్, గామై గూతా ఇ

విన్నావులే ఇర్రీ, పాటా, విన్నావు హను
మా? ఎప్పుడూ జంతుహింస చెయ్యకండమ్మా
నా రామచంద్రులవారికి కోపం వస్తుంది; మరి
చిపోకండమ్మా, మనతండ్రిని ఎప్పుడూ మరిచి
పోకండి. మనతండ్రిగా మన దగ్గరికి వచ్చి
మనను రక్షిస్తాడు. మరవకండమ్మా శ్రీరామ
మూర్తిని. వెళ్లుతా, నాయనా, నాపావురాలు
వచ్చేవే ఇయింది. మరవకండి శ్రీరామచంద్ర
మూర్తి వారిని, ఏలాగు పూజించాలో ఆలో
చించండి. శ్రీరాముల్ని మరవకండి అమ్మా!
[శబరి వెళ్లిపోవును.]

ఇర్రీ

వెళ్లుదాము, రా, హనుమా. నేను శ్రీ
రాములమీద పాట చెప్పతాను సీకు. ఇం
కెప్పుడూ నాకోసం తేనెపట్టు తేకుమా!

హనుమంతుడు

తేనులే. నీవు వెళ్లు, ఇర్రీ! నేను సుగ్రీవుడి
దగ్గరికి వెళ్లాల్సి. శ్రీరామనామం నీవు జపిస్తూ
ఉంటే నేను నీదగ్గర ఉన్నట్టే సీకు తోస్తుంది.

ఇర్రీ

అలాగే ఉంది, హనుమా! వెళ్లు, హను
మా, వెళ్లు.

హనుమంతుడు

వెళ్లుతా ఇర్రీ. వెడతా, ఇంకోమారు
పాటలు. ఏం!

[వెళ్లును.]

ఇర్రీ

హనుమద్వారా శ్రీరామనామం నాకు
దొరికింది; శ్రీరామనామముద్వారా హనుమం
తుడు నా కెప్పుడూ ప్రత్యక్షమవుతాడు.

మబ్బులో నవ్వేటి వా డెవ్వ డమ్మా
రాముడే రాముడే రాముడే నమ్మా
ఆకాశమంతవా డతి డెవ్వ డమ్మా
రాముడే రాముడే రాముడే నమ్మా
సూర్యమండల మధ్యవర్తి ఎవ రమ్మా
రాముడే రాముడే రాముడే నమ్మా
హనుమంతుహృదయాబ్జ మందెవ్వ రమ్మా
రాముడే రాముడే రాముడే నమ్మా.

[అని పాడుకొంటూ నిష్క్రమించును.]

[తెర]

వెడదయరఃస్థలంబు, గురువందనిభంబులు కన్నుగొల్కు, బు
బృహదభాజముల్, పెనల్లొనుచు వీరెడు బాహులు, పట్టె గీరి బ
ల్కుడుతలతోడి ఫాలమును ముప్పిరికడ్డియు బోని వ్యక్తి యొ
క్కెడు మరణించె ముప్పది కొకంజో మఱొంజో కొఱంతయా స్థితి.

పల్లె యదేమొ కాదు పురపాలకసంఘసురక్షితంబు పూ
ర్ణజ(?) మర్థహీనుడో వరాలపయి న్నడచు, స్విశేషనం
పల్లసితు ల్కుమిత్రులు, స్వభావము స్తవ్యము, పుత్రవంతు, షో
చెల్ల యకాలమృత్యు వెటు చెందెనో చిత్రము వైద్యకోటికిక.

ధననునొద్ద నవనిధానము ల్గలవు, నా - కవియు రెట్టి యనెడునట్లు రెండు
తొమ్మిదులను జూపు తోరపుగర్లముల్-దీర్ఘ కాలజీవి తెరువు గాచె.

ముడుత కిరువది యేం డ్లనఁబడెడు లెక్క - నోనలు చెల్పుచునుండఁ గన్గొనఁగ నాల్గు
గాపు పెక్కుండె నవి యెట్లు కల్లియయ్యె - ననుచు సాముదిక్కుడు నోటి నట్ట తెఱచె.

ఒకనాఁ డుస్సని యూర్చె, రెండవదినం బుండె న్ని రాహూర మా
యొకనాఁడు జన మానఁ డంగడికి వైద్య ల్పాచి వేర్వెల్లెకుల్
పెకలింపఁ గడువైన లేక యడపుం బెంపయ్యె లోటొమ్మనం
బ్రకటం బింతయు, నెంత గావలయుఁ జావఁ దై వయోగంబునఁ.

ఏమి కారణ మయ్యె వీర డింతలోన - నిరుగుపొరుగును నెఱుంగని యిట్టిరీతి
మరణ మందె నటం చనుమానమునను - బల్కుఁ గథిక్మతుఁ డొకఁడు నప్పట్టనమున.

కాని కృతాంతం డాపురుషం గాంచి వచించెను చిత్రగుప్తసం
తానముతోఁ గనుం డితని తత్త్వ మకాలమృతిం గనంగ నె
ట్లాను దృఢాంగుఁ డారయుడు వ్యాధియొ లేక మఱొక్కఁ డేదియో
కానఁగఁ గ్రొత్తరోగములు గల్గుచునున్నవి కాలవక్రతఁ.

అనిన న్నవ్వురు బహుప్రకారముల నాయాత్మం బరీక్షింపఁగా
మును మర్త్యంబున నుండి వచ్చినఘనుల్ ముఖ్యాగదంకారు లా

ఘననాథ్ సేనుడు దొట్టి పల్వరను “డాక్టర్ పండితే”త్యాది స
ద్వినుతోద్యద్విరుదాంకులం బిలిచి వేవే ఘోష రాసంగతి.

ఒక్కడు చేయి చూచే నొక డూపిరితిత్తుల నొత్తి చూచె, నిం
కొక్కడు గుండె గొట్టుకొను, ఒక్కడు నాడులు తొమ్మిదింటిలో
దక్కువ యెక్కువ ల్లనిమో, దట్టెను వ్రేలిడి వ్రేలిపైని లో
ఒక్కను నొక్కే బ్రహ్మమును జూంపులు గగ్గోనే నొక్క డిమ్మెయి.

గాలిలో నెగిరినయట్లు కలగనియెనో-యేమో యెప్పుడైన వీపున నేరు పుట్టె
నేమో, వ్యత్యస్తముష్కుడో, కామచారి-యేమో, పాపస్రియుడో యందు నేలంగ
[దలచి.

*

*

*

*

ఏమిటికైన మంచిదిను యెల్లి యొనర్తిము శత్రుకోధనం
నేమియు దోడ సగతిగ మృత్యువు చట్టన రాకకుం గతం
జేమయియుండునో తెలియు ఒక్కపు డెవ్వరికేని మంచిదే
పో మఱి యందు నల్వరును బూనిరి తత్త్వియ కేకచిత్తత.

కోసి గుండెకాయకును గొంత పెనుకను - దాండబెత్తువంటి గుండ్రనైన
యొక్క-వస్తువు గని “ఊ ఊ” యిదేమిటి - దొరకెనయ్య దొంగ దొరకె” ననుచు.

ఇంతటి పెద్దవస్తు వెటు లెక్కటి మ్రొంగెనో యాత్మహత్యకై
మొంతటి దైన మ్రొగినను నిట్టలె యొకడఁ గూరుచుండునా!
త్రుంతమ, వల్లు, పైఁటిమ రోసి యసంతర మట్లు చేయఁగా
నెంతయు లెస్స యందు మది నేమియు దోడకయుండి యంతట.

గాజుబరిలోన గాలి రాకుండఁగ - మూసి “దూర్బి”నులను బూని చూచి
యొకరి నెక్కు నొకరు నురిక వెట్టెత్తఁగ - గాఢమగు పరితేఁ గడఁగి చేసి.

చేసిచేసి విసిగి నీయని వదలిరి - కొంద అట్లు గాదు కొంతదాఁకఁ
జూచి వదలవలయుఁ జూడనిపంతలు - విడిచిపెట్టరాదు వికలబుద్ధి.

ఈపగిది గొంద అనికొని - రోపిక నొక్కొక్క రెత్తి మూరక యిటున
ట్టాపుచు నుండిరి కొందఱు-గోపాలాచార్యుఁ డంతఁ గుప్పియ యెత్తె.

ఎత్తి దానిమీద నేమి తోచెనో రెండు - నూనెబొట్టు వైచెను దనయంత
మట్టివాసనయును గొట్టెను జేపట్టి - నలంప నొక్కకొంత నలంకజొచ్చె.

* * * * *

ఇది యొక మట్టిముద్ద యనియెం గవిరా నొక డంతలోన ని
ట్టిది యెటువంటివోట జనియించునో భూమితరింగి గట్టువా
రిది గద యావిచారణ వరించిన వారు వచింతు రంచు నో
ప్పిదముగ వారి బిల్వి వినిపించిరి సర్వము జూపి రద్దియున్.

ఒక్కవృద్ధపేత యుద్విలో నాది నా-రాయణాఖ్యం బరంగు నతడు పల్కె
గడియ మనెను నొక్క గ్రామంబుచేరువ - గనులు పెట్టి త్రవ్వ గనుదు మనుచు.

ఇంతవట్టు జెప్ప నెట్టె యి దేమిటి - పృష్ఠతాడనమున నెట్లు పొడము
దంతభగ్నత యన దర్పితుడొక్కడు - కాదు కూడ దనియె గర్వి యొకడు.

ఈతని కాపురం బెచట నేమిసని పొనరించు నెట్టివో
సీతము నుండు సీతఁ డిది నేరుపుగా నడుగుండు దానిపైఁ
జూతము నా నొకండు చని సుద్దిసమస్తము జెప్పమన్న నా
ఖ్యాతచరిత్రుఁ డిట్లు నుడువగదొడఁగెం దనవాస్తవసీతీ.

పదిసంవత్సరము ల్వసించితిని నేఁ బ్రాగ్విక్రమరక్షణలో
నిది సూరా రాజసపట్టసంబునను డుంగీరావ్రభోజ్యాలయం
బునరిగి జాట్లకొట్టు పెట్టుకొని యేప్రాద్దు న్నిశీధంబుదాఁ
క చుకాణంబున నుండు నింతకును నెక్కార్యంబు లేదెప్పుడు.

వచ్చి పదియేండ్లు నే నత్తవారియింటి - కంతకును మున్ను నొక చిన్న చింతపల్లె
లోన నుండితి నెన్నడు గాని యెఱుంగ - జిజ్ఞాసం జీది యనుచును జెప్పె నతడు.

ఆమాట ల్విని వైద్యశేఖరులు పర్యాలోచనాక్షితుతో
నామూలగ్రము చూచుచుండ నొక బాల్యవృక్తి తచ్చర్య స్వే
చ్ఛామార్గంబున రాకపోకలను నిచ్చల్ దాఁ గనుంగొంచు నా
కేమంచం జనువాఁ డిదేమి కథయో యిన్నాట్లుగా సాగెడు.

పోయి యడిగెద నేమే నపూర్వవృత్త - మగునో యని వారి సనివారితాంతరంగ
మున నటంచును దత్సభాముఖమునకును - నరిగి సర్వంబు వారస నాకళించి.

ఈనాఁ డొక్కటి నాకు మీరు గడువించి నింత యోజించెదన్
నేనైనన్ ఘనబుద్ధిశాలినని కానీ కాదు మీకంటె మీ
లోనా కెక్కడిసాటి కొన్ని దినముల్ తూర్పిడియానంఘన
మృత్యునం బంది “రిసర్పి” చేసితిని దన్వార్గంబునం జూచెదన్ .

పిలువకుండ వచ్చె వీఁ డెవ్వఁ డనఁబోకుఁ - డాజ్ఞ యిందు దీని కనుచుఁ బలు!
నెంతమాట, యెవ్వ రెంతటివారలో - దీన బాధ యేమి తెలుపుమయ్య!

చూడు మప్ప నీవుఁ గూడ నీనాఁ డేల - రెండుమూఁడునా శ్వర్చిశ్రమంబు
చేయు మనిరి వారు. చేసెను బరిశోధ - కాగ్రనరుఁడు నేర్చినంతవట్టు.

* * * * *

ఏ నొకకొన్నినాళ్లు చని యీతని రాజసపట్టనంబులోఁ
బూని యొనర్చినాఁడఁ బరిపూర్వకశోధన నాగరక్షనం
భ్యాసమువేళ రెండవది యయ్యె నటందురు “చెన్న” వెన్నఁ దా
వైన నగుం దగుం బురమునం దెటఁ జూచిన భోజ్యశాలలన్.

ఆతతిమార్గసంచయ నిరంతరసంచరదానస్రవజా
యాతరజఃపరంపరల సంధత వాటిలుఁ బారకోటికిం
జూత మనంగ లేద యొకచోటను నిశ్చలరథ్య సాగర
స్థితతటంబ కాని యెట శీతలవాతము వీవ దెన్నఁడున్.

* * * * *

అది యేమీ కడువంత! యుండెగద వీభ్యాసేచనాథాంబుపూ
రదివారాత్రసమగ్రసేవకము యంత్రస్ఫారమా బండి యే
లదుమారంబులు గేఁగు మార్గముల — వాల్లభ్యాగ్రణీధిష్ఠ్యభా
క్తదసంచారమె తీరు దానికిని జక్కంబడ్డ యన్నాళ్లలోన్.

ఎప్పుడు నేదియో యొకటి యొక్కడ నక్కడఁ బోయె నన్నటుల్
చెప్పుచు విష్ణు మాంద్యగుణశీలుఁడు చోదకుఁ డిండ్లు గాలుచు
న్నప్పుడుఁగూడఁ దేఁడు వినుఁడా! యొకమా టిటు వచ్చి పోయెడున్
రప్పన మార్గమధ్యజనరాజి కతంబున విష్ణుకట్లతోన్.

* * * * *

రోగి గాఁడు గాని రోమశుం డనరాదు - విధికిఁ బూజ్యతకును విఘ్నకారి
యైన నాసికాంతరాంగ్య కేశాళి - తక్కువగుట వీని కొక్కకొఱత.
కడియపు కంకరవీధుల - పొడుగునఁ బఱచెదరు దానఁ బూడమెడు ధూళుల్
తడుపనికారణమున నెగ - సెనుఁ గెంజాయలను నింగి క్షీతియు నిండక.

గుమ్మములుఁ దిన్నెలును వెల్లగోడ లిండ్లు - నిప్పు నీరును నెత్తియు నేల యిప్పు
డిపుడు వెడలెడు పౌరుల యెడమకాలి - మీఁద జీరాడు గోఁచుల మీఱ నెఱుపు.
వానగురిసిన నెత్తురువఱదవలెనె - యుండు వీధులు బరదతో నుండి మాంస
మిశ్రణభూమి యననోప్పు మేదివీత - లంబు రాదారు లానగరంబులోన.

* * * * *

బళిరా బుద్ధిమదగ్రణీ, తెలిసె నీవ్యాఖ్యానమూలంబునం
దెలవాద్దామునఁ బట్టి రాత్రివఱకుఁ దీక్షించి యాయంగడి
న్నిలువ న్నీవనినట్లు ముక్కరముల న్నిండ్లారెఁ బెందూళి లో
పలకుం జొచ్చె ఘనీభవించె నిటు చంప న్నెత్తురూపంబునక.
లనుచు వారువారు నందఱు యమరాజు - కడకుఁబోయి యిట్టికారణం బ
టంచుఁ జెప్ప వింత నంది యెక్కింపుఁడి - పద్మలోనఁ గ్రొత్తవ్యాధి యనియె.
స్వప్నలబ్ధచర్య జాగదవస్థలో - నెఱుకవడినయంత యీవిధమునఁ
గూర్చినాఁడ దీనఁ గొన్ని యనందరభ - ములునుగలవు నింద చలువకుండి.

సాగరసంగం

ప్రపాద సుబ్రహ్మణ్యకావ్యీగారు

“కాటంరాజా మామా!”

“సోమాలూ?”

“అవును మామా! ఏం చేస్తున్నాలా?”

“సావిడి తుడుస్తున్నాను. ఇలా వచ్చా వేం?”

“కాపుగారు జీతపుగింజలు కొలుస్తా మన్నారు.

నేనూ వస్తా నుండు మామా!”

“ఇది యింతట్లో కాదు. గాది దిగితే యీవేళకి మళ్ళీ యొక్కరు కాపుగారు.”

“ఇవారే కాకపోతే రేపిస్తారు. ఇంట్లో రెండు కుంచాల నూక లున్నాయిలే. వస్తాను మామా!”

“వుంటే నూత్రం పోనిచ్చుకోవడం యెందుమా?”

“ఎక్కడికి పోతాయీ?”

“నువ్వొక్కడ యిలాగ పొద్దు గడిపేస్తే మీ బాబు తిట్టమా?”

“మా బాబు నలా అనకు మామా! వస్తున్నాను. ఊహి అను మరి.”

“నీ కెందుకు సోమాలూ యీ కష్టం?”

“కష్టం యేమిటి కష్టం? కాకపోయినా మన లాంటి వాళ్ళకి కష్టపడక తప్పుకుందా? రమ్మను మామా!”

“మీ బాబుకి మంత్రకి పొ దెక్కి పోమా?”

“మాలచ్చయ్యతాత కిచ్చే వచ్చాను.”

“.....”

“ఏం? వచ్చేస్తున్నాను. ఊ! ఎంతసేపటికీ రమ్మ నకపోతే యే మనుకున్నావు మరి? నువ్వొక్కడనే కష్టపడుతూ వుంటే నేను చూడలేను మామా!”

“దయ వుండి కనక, ఛాంలలో అయిపోయిందా నికి నువ్వొక్కడ చొప్పు చేసుకోవడం యెందు కని గాని నువ్వంటే యిష్టం లేకా సోమాలూ?”

“ఇష్ట మన్న యిష్టమా? నా మీద నీ కిష్టమే లేకపోతే నేను బతగ్గలనా? ఆవేళ నువ్వు వెలగపండు కోసిపెట్టావు. ఎంత కష్టపడ్డావో అంత చిటాచిగురు కెళ్ళదానికి. వుడత లాగ నువ్వు వురక వేసుకుంటూ పెక్కి పోతూ వుండగా నా రాజా! నా మనస్సు యేలా పొంగిపోయిందో యేం చెప్పను మామా? ... ఎవళ్ళూ యొక్కలేకే దాన్ని విడిచిపెట్టేశారు. ఈ పూల్లో నీతో సమానంగా యెంత డెక్కలడు మామా చెట్లూ?”

“లక్షమంది వున్నారు నా నోష్టనే పొడిచిందా పొద్దు? కాని సోమాలూ! పండు చేతిలో పెట్టాటప్పటికి నీ మొగమీర్చిన మెరిసిపోయిందే సంతోసం? అది చూకాటప్పటికి నా రంగా! వొట్లు తెలవలేదు నాకు.”

“నేను చెప్పుకోవడం కాదు మామాయి! నా కోరిక తీర్చినందుకు నీ కళ్ళకాడ పడి చచ్చిపోవా లని తోచింది నాకు. బతికుండగా నీ కుంఠం తీర్చుకోగలనా కాటంరాజా?”

“రుగమా? నీ దయ వుంటే నా కదే చాలు. ఆవేళేం? గవీరి వుందా? చెరుకుపోట కాడ నువ్వు కనపడకపోయినా, కనపడి పలకరించకపోయినా నీ నీపాటి రంగంలోనో, మార్కెటులోనో వుండు నువ్వూరు నుంటూనూ, నువ్వు యొక్కడికి మామా? అనేటప్పటికీ నాకు నడుం లటుక్కు మనిపోయింది.”

“నువ్వు చెప్పేదాకా బరమా బళ్ళదానికి బయలు దేరా పని నాకు తెలవనే తెలవదు. నువ్వొక్కడే బళ్ళ వుంటే నీ నిప్పటిదాకా బరికి—ఏ నువ్వొక్కడ, ఏ గొయ్యో—మా మాయి! ఇంకెప్పుడూ అలాంటి తలంపు చెయ్యకు నుమా.”

“ఇంకానా? ఇక యెవ రనా గంటినా— తోనేపినా బళ్ళగలనా? కాని సోమాలూ! చెడ్డ గండ రగోళం వుడుకుంది.”

“అందులో పడ్డవాళ్లు అందులోనే మగ్గిపోతారు చివరికి. మన కేం?”

“కాని వాళ్ల కందుమా మన గొడవలా?”

“పూసిపోవద్దా?”

ఇలాగ కళ్ళు చెప్పుకుంటూ కాటన్నా, సోమలూ పేరెడ్డి పశువుల సాల బాగు చేస్తున్నారు. పాపం కాటన్న పని చేస్తూ వుంటే సోమలు చూసి “నా కే” మని పూరుకోలేకపోయింది. “నేను సాయం చేస్తా” నంది. “ఏ మంటా” నంది. “రమ్మని పిలవ” నంది. “ఇక వుండలే” నంది. అయితే సోమలు పని చెయ్యడం కాటన్న కిష్టం లేకపోయింది. వద్దంటే ఆమె మనస్సు చివుక్కు మంటుంది. రమ్మనానికి తనకి నోరు రాదు. మాట మరిపించాలని చూశాడు; గాని లాభం లేకపోయింది. గంప అక్కడ పడేసి సోమలు గట్టి మని పనిలో వురికింది.

తరవాత యిద్దరూ పారవశ్యం కలిగించే పూర్వ పుసంగతు లేవో చెప్పుకుంటూ శ్రమ యెరవట్టడా పని చేస్తున్నారు.

9

సరిగా యిలాంటిప్పుడు పేరెడ్డి భార్య రంగమ్మ యాదాలాభంగా అక్కడికి వచ్చింది. ఆయిద్దరి చూశాటప్పటి కామెకి ముచ్చటయింది. అనందం మొగమంతా కమ్మేసింది. ముప్పయి సంవత్సరాల యువతి. కుటుంబముకల్పనలు అతిజటిలంగా వుట్టేవయ్యెను. పైగా, రంగమ్మ విలాసవతి; ప్రణయవతి. కానైతే వాళ్ల యిద్దరి మధ్యా అతిగట్టిర మైన అగడ్త వొకటి వుండడం నిజమే. అయినా పదిహేనేళ్ల పిల్లా, ఇరవై యేళ్ల పిల్లాడూ కుటాపాగా కళ్ళు చెప్పుకుంటూ—రింగమ్మ తా నేదో మరమరవాస్తవ మైన వొక సంగతి గ్రహించేకా ననుకుంది. “తోందరపడి యెదటికి వచ్చా” నని కించపడింది. అయితా పూరుకునే స్వభావంకా దామెది.

“నువ్వు మాదా కుడుస్తున్నా వెండుకే?”

“కుడుకుడు నండి రంగయ్యమ్మగారూ?”

“నువ్వు సాయం చెయ్యి మన్నావా యేమిటిరా?”

“కాపుగారు గాది యెక్కిరా అమ్మగారూ?”

రంగమ్మకి నూటైన జవాబుకి బదులు లొక్కం యెరు రైంది; కాని దానికంటే యిదే నయం. “జవాబైతే దొంగల్లోకి యీడ్చుకుపోయి వుండును. ఇప్పుడు తన సందేహానికి బలకర మైన సన్నివేశం చూచాయగా కనపడింది. ఏనో లేకపోలే యీ లొక్క మెందుమా?”

“పెళ్లి మాట లాడుకుంటున్నారా యేమిటే పిల్ల?”

“కాటన్న మాలా, నేను మాదిగ పిల్లనీని; ఎలాగండి రంగయ్యమ్మగారూ?”

“మా బాబుకి తెలిస్తే నన్ను చీరేస్తాడు. అనుమతి మాట లనకం వమ్మగారూ.”

“పోనీ దాని బాబుకి ఇవ్వ మేనా?”

“పెద్ద కులం అయితే మాత్రం మా బాబు వొప్పు కుంటాడా రంగయ్యమ్మగారూ?”

“మీ మాట చెబుదురూ వేమలకి పోకా.”

దీనికి సమాధానం తోచక కాటన్నా, సోమలూ మొగ మొగాలు చూసుకుంటూ వుండగా పేరెడ్డి పిలుపు మీద పిలుపు చొప్పున నాలుగు ముట్లు పిలవడంచేత, యిద్దం లేకపోయినా విధి లేక, సిద్ధమైన ఫలాన్ని బోర్ల తోసుకున్న దానిలాగ రంగమ్మ కాల్గిడ్చుకుంటూ చక్కాపోయింది.

ఆమె పెళ్లిపోయాక సోమలూ, కాటన్నా వొక్కమాటు ఫక్కున నవ్వుకున్నారు; కాని వెంటనే వారి మొగాలమీద అనంతగాంభర్యం అటుముకుంది.

3

“నీ మామరికింకా పెళ్లి చెయ్యవులరా గంగదూ?”

“చెయ్యకపోలే యేలా గం డమ్మగారూ?”

“ను రెప్పుడు చేస్తావా?”

“ఏమీ తోచడం లేదం డమ్మగారూ! నా బతుకు నట్టడివి అయిపోయింది కదాంజీ. పోతూ పోతూ యెంకిపిల్ల నా గొంతు కోస్తేసింది దంజీ. మా సోమా లింత కాచి పోస్తోంది కనక రోజులు దొర్లిపోతున్నాయి. యీ నాలు శళ్ల నుంచీ నే నేడవని రోజు లే దం డమ్మ! సోమలికి ఎప్పుడో వోళ్లును పెల్లి చెయ్యక తప్పదు. చేస్తే మొగుడు మొన్నాడే తీసుకు పోతాడు. నాకు గంజినీళ్ల కోసం బెంగ లేరు కానండి— ఏలివోరి గుమ్మం కనిపెట్టుకుంటే — నా కెంత కావాలండి రంగయ్యమ్మగారూ? తమ రింత గంజి పోస్తూ వుంటే నా కిదే చాలు. ఇక మాలీ అక్కల్లేదు, నాలీ అక్కల్లేమా. కానంజీ రంగయ్యమ్మగారూ! నా కిడ్డ మాటే నండి. నేను చెప్పుకోవడం కాదు కానండి— మహా నాజూ క్షాన పిల్లండి. మాట పడదు. ఎంత పని చెప్పినా కష్టమని చూడదు. దానికి తగిన మొగుడు దొరుకుతాడో దొరకడో. వచ్చిన వాడు దాన్ని నిబ్బ రంగా మాస్తాడో చూడడో. తిల్లి లేని పిల్ల. దాని రోజు రెలా పడతాయో తోచడం లేదండి. మొగాణ్ణి నే నేం చూడగల నండి అమ్మగారూ?”

“వారేయి! అది లోకంతో పాటిది కాదు. దాని మాట పుచ్చుకోకుండా యెచ్చణ్ణి నిరుకు చెయ్యకు గుమా. నీకు చేత కాకపో నే నేను మాస్తాను తగినవాణ్ణి. మా గుమ్మంలోనే పందిరి వేయించి చేయిస్తాను దానికి పెల్లి. పెల్లి కొడుకుని నువ్వు సొంతంగా చూసినా నాతో చెప్పకుండా మాట ఇవ్వకు.”

“చిత్త మండి, చిత్త మండి. తమ కంత దయ వుంటే—”

“మాడూ గంగడూ! తీరుపాటయితే దాన్ని మా యింటి కెప్పు డేనా వస్తూ వుండ మనరా.”

“ఇంత కంటేనా రంగయ్యమ్మగారూ? తప్పకుండా పంపుతా నండి. అది యింక పనికే వెళ్లదండి. ఆ పనీ, యీ పనీ చూసుకుంటూ యేలినవారి పాదాల దగ్గరే పడి వుంటుం దండి.”

“తప్పకుండా పంపాలి గుమా!”

“చిత్త మండి.”

“మరిచిపోకు.”

“చిత్తం. మరి సెల వియ్యండి పొలం పోతాను.”

“సల్లి రా.”

గంగన్న వెల్లిపోయాక “ఇదేలా సాగుకుందీ?... చేసి తీరాలి” అనుకుంటూ రంగమ్మ యింట్లోకి చక్కా పోయింది.

౪

గంగన్న పుల్లిట్లోకి వెళ్లబప్పటికి సోమలు నాల్గింకపంపులో కోతిపిర్రల మామిడికింద చితుకు లేరు తోంది. కాటన్న చెట్టుమీద వుండి యెండిపోయిన చెమ్మలు విరిచి కింద పడేస్తున్నాడు. ఇట్టతూ అచ్చటూ ముచ్చటా చెప్పుకుంటూ ఆనంద తరంగాలమీద పూగి పోతున్నాడు.

బోదిగ టైక్కేటప్పటికి గంగన్నకి ముందు సోమలు కనపడింది. అనాసమడి తిరగవేసుకొని వెళ్లాటప్పటికి కాటన్న కిందికి వురికేడు. గంగన్నని చూసి వాల్లిద్దరూ కూడా వురిక్కిపడ్డారు; కాని కాటన్న వెంటనే సహించుకొని “ఏం మామా? ఎందాకా?” అని అడిగాడు. సోమలు మాత్రం మాట్లాడ లేక పోయింది.

“ఈచితుకు లన్నీ నువ్వు—”

“ఏం కష్టం?”

“అది కాదు కాటంరాజా! నువ్వు విరిచినవి మీ యింటికి—”

“అ దేమన్న మాటా? మా అమ్మ పొద్దున్న మాడుగంపల తాటి టెంకలు పట్టుకు వెల్లింది. నిన్న సందాల మాబాబు రెండుకావిళ్ల తాటికమ్మలు మోసుకు వెళ్లాడు. ఇంకా నేనుకూడా పట్టుకు వెళ్లాలా?”

“నువ్వు మంచినాడవు. వారందినాల్గు ఎలా తగుల పెట్టినా—ఏం అమ్మా!”

“బా! నా బాబూ! వారందీనాలు తెంగ వుండదు, కాటంరాజాని తలుచుకుంటూ సుఖంగా మాచో వచ్చు.”

“అలా వుండాలి విశ్వాసం. చేసిన మే లెప్పుడూ మరిచిపోగూడదు. కాటంరాజా! నీసంగతి నాకు బాగా నచ్చింది. చేసుకున్న పెళ్లొన్ని మాబాగా సుఖపెడ తావు నువ్వు. మాస్తున్నాను కామా పేరెడ్డి కాపుగారి కమతంలోకి వచ్చినప్పట్లించినీ? కాపుగారికి నీమీద చాలా చాలా దయ.”

“కాపుగారు చాలా మంచివారు మామా!”

“మంచన్న మంచా? సలభైయేళ్ళనుంచి వారి గుమ్మం కనిపెట్టుకుని వున్నాను నేను. రంగారెడ్డి కాపు గారున్నప్పుడు నా కేమీ లోటు జరగలేదు; కాని ఆ మారాజుకంటే పేరెడ్డికాపు ఎంతోమంచివారు. రెడ్డిగారంటే భర్తూరా జనుకోవేం.”

“అవు నవును.”

“రంగయ్యమ్మగారు ఆమారాజుకి తగిన భార్య. ఆయమ్మకి చేతు లెత్తి మొక్కిలే యొక్కడికి పోయినా కూడు పుడుతుంది.”

“ఈ రైక నాకు రంగయ్యమ్మగారే యిచ్చారు. నెలా పడేను రోజుల కిందట కుట్టించుకున్నా రుట. రూపాయి మాడు పావళా లయిందిట. ‘తొడు క్కినే పిల్లా అంటూ మీద పడేశారు మొన్న.”

“మాడమ్మీ! నీకూ నాకూ ఆయమ్మే దిక్కు. ఆయమ్మని కొలుచుకుంటూ వుండు.”

“అలాగే బాబూ.”

ఇలాగ ఇంకాస్త నేపు మాట్లాడి గంగన్న బాడ వలోకి వెళ్లిపోయాడు. పెద్ద ఆఫడ తప్పించుకున్నట్లు సోమలూ కాటన్నా వొకరికేసి వొకరు చూసి పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచారు.

తరువాత యిద్దరూ చిరుకులన్నీ తెచ్చి గంపలో పోసి కట్టారు. కాటన్న సాయం చెయ్యగా గంప యెత్తుకుని కట్ల చేరే డేసి చేసుకొని వొక్కమాటు

కాటన్నని నిలుపునా చూసి, “వెళ్లిపోతాను మామా!” అంటూ సోమాలు బయలుదేరింది. కాటన్న మాట్లాడ లేక అలాగే నుంచోగా అంత బరు వెత్తుకునీ కూడా పది బారల కోమాటు నిలుస్తూ, మళ్ళుపుదాటేదాకా వెనక్కి తిరిగి తిరిగి మాస్తూ చివరికి సోమాలు ఏదో నస్తువు పోగొట్టుకున్నట్లు బిక్కిమొగంతో వెళ్లిపో యింది.

౫

మాల మాదిగల కంచరికి సోమాలు దర్శనం కరు వైపోయింది. ఆమె కాకులు కూకాటప్పుడు విడిచిన గుడిసెకి రాత్రి పది దాటిలే గాని చేరుకోవడం లేదు. తండ్రికి రాత్రంతా పాలం పని వున్నప్పు డామె గుడి సెకే వెళ్ళడం మానేసింది. వడిలే అక్కడ ఆమె వొక్కణ్ణే పడుకోవడమే కామా? రెడ్డిగారి గాదుల సావట్లో పడుకుంటే వంట ముసలమ్మ యింజక్కటి కథలు చెప్పి నవ్విస్తుంది. తొరగా పెళ్లాడ మనీ, మొగుణ్ణి యెలా సుఖపెట్టాలో, యెలా లోపు చేసుకో వాలో—ఇలాంటి వన్నీ చెప్పి వూరిస్తుంది. తెల్లవారితే రంగమ్మ యిక తీరాం విడిచిపెట్టదు. తండ్రి యింటికి రావడానికి వీ లేనప్పుడు ముంత పట్టుకు వెళ్ళడం తప్ప సోమానికి టైట పనే లేదు.

సోమాలు వేవం పూర్తిగా మరిపోయింది. వారానికో తలగడుగు. ప్రతీ రోజూనా తల దువ్వుకోవడం. రంగమ్మ కొంచెం నలిగిన చీర లన్నీ దాని కిచ్చేసింది. రంగమ్మే పట్టు పట్టి అందెలూ, కడియాలూ చెరిపించి ప్రశ్నేకంగా కడియాలు చేయించింది. చేతుల నిండా గోకరజాణ్ గాజులు; చెవులికి యెర్రపొళ్ల గుద్దులు; ముక్కులికి “అత్త”లికి బునులు ముక్కుపుడకలు. మొత్తానికి మునుపు గాజు రాయలూగ వుండిన సోమా లిప్పుడు పట్టెలు తీర్చిన నీలం లాగ నిగనిగ లాడుతూ మెరిసిపోతోంది. కాటన్న సోమాలిని మొదటి రోజున హఠాత్తుగా చూసి రెడ్డిగారిచుట్టం అనుకున్నాడు.

కాటన్న మునుపు పాలంపని నింపాదిగా చేసు కుని, నిదానంగా పాటలు పాడుకుంటూ నవ్చివాడు.

ఇప్పుడు పొలంలో పని తుడాలమీద అయిపోతోంది. పొటలూ, పద్యాలూ మూడోకాలంలో మెరికలు తిరిగి పోతున్నాయి. మనుషటి గూడ్సుబండి నడక యిప్పుడు మేల్కొట్టి పరుగు పోయింది. ఏ మంటే, రెడ్డిగారి యింటికి తొరగా వచ్చేస్తే సోమాలి నింకో మాపు యెక్కువ మానుకోవచ్చు.

వొకనాడు అప్పుడే భోంచేసి వచ్చి బల్లమీద కూచుంటూ రెడ్డి మట్ట అంటించాడు. కాటన్న యెడట నుంచుని కొత్తగా వచ్చిన నరెడ్లని గురించి ఏమిటో చెబుతున్నాడు. సరిగా ఆసమయంలోనే వచ్చి సోమాలు చిన్న పాలికాపు కేదో పురమయిస్తోంది. ఆమెని మాశాటప్పటికి కేం తోచిందో యేమిటో, పేరెడ్డి కాటన్న తో, “వారేయి! సోమాలు పెళ్లి మాతురులాగ వుందిరా. నువ్వీంకా గోచీరుడ్లతో ఘోటక బ్రహ్మచారి లాగే వున్నావు” అన్నాడు. అప్పుడే వాకట్లో అడుగు పెడుతూ వున్న రంగమ్మ అది విని, “సోమాలు పెళ్లి మాతురులా వుంటే మీరు కాటన్న పెళ్లి కొడుకుని చెయ్యిం” డంది. దానిమీద రెడ్డి “అవునా?” అని అడగగా కాటన్న “యెప్పటికేనా నాకు పెళ్లి చేసే ఖాచీ యెలినవారిదే” అన్నాడు. అంతుకు రంగమ్మ “సోమాలికి పెళ్లి కొడుకుని మాడివలసిన భారం నామీదా, కాటన్నకి పెళ్లి మాతుర్నీ కేవడం ఖాచీ మీ మీదా పడిందండోయి” అంటూ నవ్వింది. “అయితే యిక ఆలోచన యెందుకూ! సోమాలిని పెళ్లాడతావుటరా మరీ?” అని రెడ్డి అడిగాడు.

ఆమాట విన్నేటప్పటికి కాటన్న హృదయం గుబుగుబ లాడిపోయింది. సోమాలి గుండెలు దుడుకూ దుడుకూ కొట్టుకున్నాయి. సోమాలు కాటన్న కేసి చూసింది. కాటన్న సోమాలి కేసి చూశాడు. ఆ రెండు చూపులూ కలిశాటప్పటికి వాక లంతా మెరుపు మెరిసిన ట్లయి పోయింది. రెడ్డిచింపకుల కళ్లు మిరుమిట్లు కొన్నాయి.

సోమాలు, ఎక్కడ లేని సిగ్గు వచ్చి, గోడవాటుకి పోయి, “నువ్వు పొలం వెళ్లిపో” అన్నట్లు తల వూపింది; కాని కాటన్న కదలలేదు. రెడ్డి తెచ్చిన ప్రస్తా

వనవల్ల కాటన్నకి గొప్పరాజ్యం వచ్చిన ట్లుంది. ఇంకా యెడటే వుంటే రెడ్డి యింకా యెలాంటిమాట అంటాడో? అను భోరణి ఇలా మార్చేసిన భంగమ్మ చివరి. కలా లేలుస్తుందో?

ఇదేమిటో మాస్తే కాని కాటన్న అక్కణ్ణించి కదల తలుచుకో లేదు. అయితే యింతల్లో గంగమ్మ వచ్చి కాటన్నని పొలం తీసుకు చిక్కాపోయాడు. చేనేది లేక కాటన్న కార్లీద్యుకుంటూ వెళ్లాడు.

“అల్లుడూ, మామగారూను.”

“నిజమే అంటానా?”

“బాగానే వుంది. ఇంకా బోధపడ లేదుటండీ?”

“బోధపడింది; కాని అంత పని జరుగుతుందా?”

“మీరు కలగ చేసుకుంటే పెళ్లి. లేకపోతే స్వయంవరం.”

“అబ్బా!”

“వున్న మీ వెడిలే కాటన్న రంగం దూకేస్తాడు.”

“సోమాలు?”

“వాణ్ణి కదిపేదే అదీ.”

“అయితే యిక మాస్తూ వుండు.”

ఇలా చెబుతూ రెడ్డి పొలం వెళ్లిపోయాడు. ఆవేళ అస్తమానూ అతనికి ఇదే ఆలోచన.

౬

ఇక్కడ యిది యిలా వుండగా అక్కడ మాల పిల్లిలో కొంప లంటుకున్నాయి. “కాటన్న ప నేమీ బాగా లే దంటోయి సరిసేములూ” అంటూ, మూడు కార్ల ముసలి సోమన్న వచ్చి నిప్పు రాజేశాడు. తర వారే చంద్రన్న వచ్చి “మీవాడు కులం చెడ్డా డన్న మాటే” అంటూ అనిప్పు వూదాడు. నిలవతీసి అడగ్గా, “మీవాడు సోమా రిచ్చిన నీళ్లు తాగా డంటోయి” అని బుచ్చన్న చెప్పాడు. “నున్న చిద్దికూట్లో సోమా రిచ్చిన చింతచిగురు పచ్చడి కంకణున్నా డంట కాటన్న” అని నీతన్న చెప్పాడు. “మీవాడికి సోమాలు

ముంత అందిస్తూ వుండగా శానామంది మాళా రంబ కాపులు" అని పోతురాజు యూడించి చెప్పగా, "ఇక కుట్రమా? కొడుకా?" అంటూ టకాయించి అడిగి సోమన్న చక్కాపోయాడు.

నరిసీములికి కొండ విరిగి మీద పడ్డట్టయింది. ఒక్క కొడుకు. గారాల మాచి. తనకి ముసలితనం అటు మాకుంది. అన్నిటికీ యిక కాటన్న తక్కువే ఆధారం. తిండి మాట కేం? ఆవొక్క కొడుకు తన నింత బూడిద చేస్తాడా చెయ్యడా?

అతనికి వెన్నెట్లోనించి చీకట్లో పడ్డట్టయిపోయింది. కులం అయితే యెలాంటి పిల్లయినా సమాధాన పడవచ్చు. పెద్ద కులం అయితే పేచీలు వచ్చినా కులం చెడదు. ఇదేమిటి యిది? ఎటు మాసినా సర్వనాశమే. మామ లేకపోయినా బతకవచ్చు; గాని కులం లేక పోతే యెలాగా?

నరిసీములు యిలా కుమిలిపోతూ వుండగా నీళ్ల కడన పట్టుకొని పోలమ్మ వచ్చింది. పెనిమిటి మొగం మాకాటప్పటి కామె కేదో భయం కలిగింది; కాని అడుగ లేకపోయింది. పోలమ్మని మాకాటప్పటికి నరిసీములికి కళ్లు నీళ్లు కమ్మాయి. అది మాసి పోలమ్మ యిక నుంచోలేక, కడన అక్కడే దింపేసి, పెనిమిటి దగ్గర కూమని, "ఏం? యెందుమా? యేం వచ్చింది?" అని అడిగింది. ఒకటి చెండు నిమిషాల పాటు నరిసీములికి మాట తిరిగింది కాదు. అసీతి మాసి పోలమ్మ దుఃఖిస్తూ మీద వాలగా బ్రహ్మాండమీద నరిసీములు జరిగిందంతా చెప్పాడు.

"ఏమిటి" అంటూ పోలమ్మ పులికిపడింది.

"ఏడవకు, ఇది నిరుకా? కిట్టనివాళ్లు కల్పించి వుంటారు."

"నిరుకైతే యెమిటి చెయ్యడం?"

"కాటన్న వాదగ్గర ఏమీ దాచాడు. అడుగుదాం."

"నిజమే చెబుతా దనుకో. నిరుకైతే? కులం మాట చెప్పు. కుట్రమా? కొడుకా? అని అడిగాడు చింతమ్మ నారీ పోమన్న."

"ఇటు మాలకి, అటు మాదిగలకి కూడా దూర మైపోతాం" అని నరిసీములు దీనంగా అన్నాడు.

"అందుకోసం వాళ్ళ నిద్దరినీ విడదీస్తే పాపం కామా?" అని పోలమ్మ అడిగింది.

నరిసీములు మాట్లాడలేకపోయాడు. ప్రేమోపాసన అతని మనస్సుని మృదువుచేసింది. అయినా అద్వైత్యం పోలేదు. ఇది కనిపెట్టి పోలమ్మ "యిక్కడ కాదు" అంటూ అతగాణ్ణి గుడిసెలోకి తీసుకుపోయింది.

2

పోలమ్మ, నరిసీములూ హడా దీన్ని గురించి చాలా రహస్యంగానే ఆలోచనలు చేశారు. కాని యిది

పూర్వస్మృతి నరిసీముల్ని సుంజేసి విడిచిపెట్టింది. వాబ్బిలికథ పాడడంలో నరిసీములికి వున్న నేర్పుమాసి పోలమ్మ, చేస్తూ చేస్తూ వున్న పండు నంటి కావరం విడిచిపెట్టి నరిసీములుమీద వాలింది. నిత్యేనం లాంటి మామ యకరాల భూమి ప్రేమ యెదుట ఆమెకి గడ్డి పరక లాగ కనపడింది. తండ్రి గదిమాటు; అన్నదమ్ములు పొడిచేస్తూ మన్నారు. పదిసలూ, మరదళ్లూ దెప్పిపొడిచారు తల్లి గొల్లని గోలపెట్టింది. మొగుడు చాణ్ణి యివ్వడానికి సిద్ధపడ్డాడు; కాని పోలమ్మ విన లేదు. జంకనూ లేదు. నరిసీములు అప్పుడు విజయగర్వాన్ని మాపించాడు. అయితే అది కులంలో కులం కనక సరి పోయింద్ని ఇప్పుడు?

"కొడుకే అని చెప్పలేకపోయానా?"

"అయితే ముందు దారి?"

"కులం మామ పెడుతుందా? వొక్క కొడుకు. మాట తీసెయ్యడం యెరగదు. రానకొమారుడులాగ వుంటాడు. మొగం మాస్తేనే కడుపు నిండిపోతుంది."

"అంచేతనే సోమాలు కన్నేసింది."

"అబ్బరమా? నే నెయ్యలేదూ నీ మీదా? యకరం భూమి అమ్మగారిదీ, యెదుం భూమి అక్కడిదీ వాదులుకో లేదూ నీ కోసం? కొడుకున్న పెనిమిటి దొరికితే కుల మెందుమా? కూ డెందుమా?"

మాలపిల్ల, మాదిగపిల్ల కూడా పాకిపోయింది. ఎక్కడ చూసినా యిదే గొడవ. చివరికి మాలపెద్దలు నరిసీ ముల్లీ అడిగినట్లే మాదిగపెద్దలు “ఏం చెబుతావోయి దీనికి?” అని గంగన్నని నిలవదీసి అడిగారు.

గంగన్న పులిక్కిపడ్డాడు. ఇప్పటి కింకా అత గాడు తన మాతురు చిన్నపిల్లే అనుకుంటున్నాడు; గాని ఆమె ప్రణయభరాలన అయివుంచిన గ్రహించలేదు. మొఱ్ఱింటి గంగన్నకి ఏడుకొండలవాడిమీచి వున్నంత ధ్యానమూ, దృష్టి మరీ దేనిమీదా లేదు. పెళ్లాం బతికి వున్నప్పుడు అతను సంసారంకేనే చూడలేదు. కూలో, నాలో తీసుకువచ్చు చేతిలో పాయ్యడమూ, ఆమె భోజనం చెయ్యమంటే చెయ్యడమూ, కాపుగారి పని మితి యెరక్కండా చెయ్యడమూ, హాయిగా పడు కోడం—ఒక్క నిద్రపోయాటప్పుడు తిప్ప తక్కిన అన్ని సమయాలలోనూ వంకన్న బాబుని తలుచుకోడం, పాడుకోడం—ఇంతకంటే అతను మరో పని యెరగడు. అంత అతను జరుగుతూ వున్న సంగతు లేమీ గ్రహించ లేదు. పైగా రెండుమాసాల కింపిల దగ్గరిచుట్టం వొకడు వచ్చి తన కొడుక్కి సోమాలి నిమ్మని అడగ్గా, “చిన్న పిల్ల, దాని కిప్పుడే యేం పెళ్లి బావా?” అని మాడా అని వున్నాడు. అలాంటివాడు ఇలాంటి ముఱిలకింపు వని పులిక్కి పడడంలో ఆశ్చర్యం యేం వుందీ?

మునుపటి లాగే అత నిప్పుడు కూడా కులపెద్ద లతో “చిన్నపిల్ల, దాని కేం తెలుస్తుందీ? మీరు చెప్పుడు మాటలు విన్నారు” అన్నాడు; కాని వాళ్లు అంతటితో విడిచిపెట్టలేదు. ఆ పెద్దలికి కులంమీచి వుండే అభిమానం కంటే సోమాలిమీచి అనూయ హెచ్చయి పోయింది. ఉప్పు లేకుండానే ముప్పుగుం రకంగా చేరిన కుల పెద్దలు ఛీష్మించా రంటే ఆశ్చర్యం యెందుమా?

ఆడాళ్లయితే యేమి, మొగాళ్లయితే యేమి, యిరవై మంది దాకా గంగన్నని ముట్టడించారు. రెండు గంటల సేపు తర్జనభర్జన చేశారు. ఎంత సేపూ గంగన్న “మా పిల్ల అలాంటిది కా” దంటాడు. కులపెద్దలు “బుకా యింప” కంటారు. “బాగ్రత్త” అని వాళ్లనరు. “మాక

లేస్తా” నని యితగా డనడు. చివరికి వ్యవహారం గురి మించిపోయింది. “వారంరోజుల్లో నీకూతురికి పెళ్లి చెయ్యకపోతే కులంలొనుంచి నిన్ను కేటాయించేస్తా” మని ఖచితంగా చెప్పి వాళ్లు వెళ్లి పోయారు.

గంగన్నకి కష్టం తోచింది. ఎటు చూసినా యేమీ కనపడలేదు; కాని హఠాత్తుగా రంగమ్మ అనిన మాట నెమరుకి వచ్చింది. “కాపుగా రప్పు డలాగ యెందు కన్నాగో యెరుగుదువా?” అని యెనరో అడిగి నట్లు కూడా అయింది.

గంగన్న యిక నుంచో లేకపోయాడు. “రంగ య్యమ్మగారి నడిగితే అంతా తేలిపోతుం” దని నిశ్చ యించుకొని బయలుదేరాడు. మనస్సు చిమచిమలాడి పోతోంది; గాని నాలిక మాత్రం “ఏడుకొండల వాడా! గోవిందా, బాబు” అని అందుకుంది.

పది బారలు వెళ్లాడు. పాట ఏ డేనిమిది చర ణాలు నడిచింది. అప్పటికి కొత్త గోదావరి నీటిలో యిండు గంధం కలిపిన ట్లయింది. మరో పది బారలు వెళ్లాటప్పటికి బుద్ధి నావరించుకుని వున్న కల్యాణానికి దిగతీత మొదలయింది. తిరపతి ప్రేమను సమీపిస్తూ వున్నట్టు, యాత్రీకుల గోవిందబాబ్బలతో భూనభంత రాళ్లాలు నిండిపోతూ వున్నట్టు తోచింది. దీనితో గంగన్న, శరీరం మరిచిపోయాడు. అన్యచింతలు తుడిచి పెట్టుకుపోయాయి.

అలాగ పారవశ్యంతోనే నడిచి అతను పేరెడ్డి గుమ్మంలోకి వెళ్లాటప్పటికి రెడ్డి కొత్తగా అచ్చు పోసి విడిచిపెట్టిన ఆశోతుకి రంగమ్మ దగ్గర వుండి సోమాలిచేత వులవగుల్గుళ్లు పెట్టిస్తోంది.

ఈదృశ్యాన్ని చూశాటప్పటికి గంగన్నకి బంకట రమణమూర్తి సాక్షాత్కరించినట్లే అయిపోయింది. నంటనే పాటకి స్థాయ హెచ్చించాడు. వొట్టి చేతుల తోటే తాళం వేస్తూ, గజ్జెలు దేని కాళ్లతోటే నృత్యం చేస్తూ ఆవుమథానికి ప్రదక్షిణం ప్రారంభించాడు. అది కొత్త దైతే కొంచెం దెదరి వుండును; గాని చిన్నప్ప ణ్ణంటి కూడా దానికీ గంగన్నకీ చూడ వచ్చేటాం.

మహాత్మా గాంధీ—స్త్రీమరులో నూలువడకుట

కాంగ్రెసు ప్రతినిధులు

అసలు గంగన్న ప్రాత్యహం చేతనే పేరెడ్డి దాన్ని అచ్చుని విడిచిపెట్టాడు. అంచేత అది నదురూ బెదురూ కూడా లేకుండా తాపీగా దానా తిని వీధిలోకి బయలు దేరింది. చెరువు గట్టుమీదికి వెళ్లేదాకా దానికూడా నే వెళ్లి, తరవాత గంగన్న పల్ల వూరికి వెళ్లిపోయాడు.

౮

పోలమ్మ సంగ తంతా చెప్పి మధురాన్ని సలహా అడగగా, మధురం దేవసహాయానికి చెప్పి, “నువ్వు కలగ చేసుకో” అంది.

దేవసహాయం అంటే ఆదిలో కుల్యానికి దేనాంగి. పేరు దేవయ్య. పవనాడో యేట తల్లిదండ్రు లిద్దరూ వొక్కమాటే చెప్పిపోయారు. ఇటూ అటూ కూడా అతనికి “నా” అన్నవా ల్లేవరూ లేకపోయారు. అయినా కులవృత్తిలోనే కూలిపని చేసుకుంటూ అత నెలాగో కాలం గడపేస్తూ వుండేవాడు.

ఇలా వుండగా పద్దెనిమిదేళ్ల వయస్సులో అత నోమాటు ద్రాక్షాగం సంతనుంచి వస్తూ రామచంద్రపురానికి, పసలపూడికి మధ్య కలరా నచ్చి పడిపోయాడు. కులకులు కొందరు కూడానే వస్తు న్నారు; గాని భయంవల్ల విడిచి పెట్టి పారిపోగా, వొక మిషనరీ మాసి, తీడుకువెల్లి, చికిత్స చేసి బతికించాడు. గ్రామ కులూ, కులస్థులూ అయినవాళ్లూ చెయ్యగా ఎక్కడో పాతాళంలోనుంచి వచ్చిన కిరస్తానీదొర యిలా చెయ్యడం అతని విశ్వాసాన్ని తిప్పేసింది. వెంటనే దేవయ్య మతంలో కలిసి దేవసహాయం అయిపోయాడు.

తరవాత నాలుగేళ్ల కఠిన రాయవరంలోనే కిరస్తానీల పాత కాలలో పంతులుగా ప్రవేశించాడు. అప్పటి కఠిన బ్రహ్మచారి; కాని వచ్చిన యేడాదానికే గృహస్థు అయినాడు. వెలమ కులం మారెమ్మ మొగుడు చెప్పిపోగా మతంలో కలిసి, మధురం అయి, దేవసహాయాన్ని ఛేదించింది.

అది మొదట ప్రణయంతో బంధ వేసి భిన్నకులాలకు చెందిన యువకులనూ, యువకులనూ మతంలో చేర్చుటని అతను నిశ్చయించుకున్నాడు. ఈనిశ్చయం అక్క

డక్కడ కొంచెం ఫలోస్ఫ్యుభంగానే వుంది; కాని యిది అతనికి కేవలమూ, కొత్త.

“నాకొడుక్కు దారి మాపించండి బాబయ్యా” అంటూ పోలమ్మ కాళ్ల మీద పడింది. “నాకు గలేమిటి పంతులుగారూ?” అంటూ సరిసీమలు చేతులు పట్టుకున్నాడు. దీనితో దేవసహాయానికి రక్తం వుడు కెత్తి చిర్రుమంది. వొక్క నిట్టార్పు విడిచాడతను. గుక్క తిప్పుకోకుండా వొక్క అరగంట యేకబిగిని క్రీస్తుమతాన్ని గురించి వుసవ్యాసం చేశాడు. దేవుని కరుణకి చాలా వుదాహరణలు మాపించాడు. తన సంగ తంతా పూస గుచ్చినట్టు యేకరువుపెట్టాడు. ఆవృద్ధులపతులికి తెలిసిన హిందూమతాన్ని తుక్కతుక్కు కొండ యేకేసి విడిచిపెట్టాడు. సోమాలూ, కాటన్నా భార్యారెండు కావడం దేవుని సంకల్పం అన్నాడు. దానికి భిన్నంగా నడిస్తే మీకు నరకం వస్తుందిన్నాడు.

ఈసందర్భంలో మధురం కూడా చిన్న ప్రపన్యాసం చేసింది. “దేవుని దయవల్లనే నేను మతంలో కలిశాను. కులమో, కులమో అంటే కులం మాడు పెడుతుందా గుడ్డ యిస్తుందా? దేవుని రాజ్యంలో కులాల లేవు. అక్కడ అంతా సమానమే. మీ హిందూమతంలో మట్టుకే యీపుట్టిమునక వుంది. మా మతం కంటే మంచిమతం మరెక్కడా లేదు. మీ కాటన్న కూడా మతంలో కలిశాడంటే రెండు మా డేళ్లలో పంతులుగా రయిపోతాడు. సోమాల పంతులమ్మ అవుతుంది. వాల్లిదర్శి విడతీస్తే దేవునికి కోపం వస్తుంది. ప్రెగాసోమాలిని పెళ్లిచేస్తేనే మీ కాటన్న మీకు తక్కుతాడు. బాగా ఆలోచించుకో” డని యిలాగ మధురం కళ్లు తిప్పుకుంటూ చెప్పగా పోలమ్మ వ్రచేకం పొంది మొగుడుకేసి చూసింది. దానిమీద సరిసీమలు, రక్తం వుడుకెత్తగా, “అలా అయితే మేమూ మతంలోనే కలుస్తా” మన్నాడు.

౯

“నాకు మహా గట్టిచిక్కు వచ్చిందండి రంగయ్య మృగాదూ!”

“చిక్కా?”

“చిక్కన్న చిక్క కాదండి. యిక బలియో గం లేనట్టుం దం డమ్మగారూ!”

“ఏమిటిరా అదీ?”

“కులం లోనుంచి నన్ను కేటాయించేస్తారటండి చెడ్డలు.”

“యేం వచ్చిందనీ?”

“సోమాలు కాని పనులు చేస్తోందిటండి.”

“అంటే?”

“మాపిల్ల కాటంరాణుకి యిలాకా పడిందనీ—”

“చిఫ్! ఎవళ్లరా అలా పేలుతున్న వాళ్లు?”

“కులం అంతా యిదే మాటండి.”

“హాగెక్కి వున్నారే?”

“నా కేరినోరి ఆసరా వుంది గనక కానండి, లేక పోతే నిమిసాలమీద గెంటేస్తు రం డమ్మగారూ!”

సరిగ్గా యీ సమయంలో “యెవళ్లరా నిన్ను గెంటేసే వాళ్లు? ఆడది యేలుతోందిటరా రాజ్యం?” అంటూ సింహవాదం చేస్తూ పేరెడ్డి వచ్చాడు. అది మాసి రంగమ్మ సంకశంతా చెప్పి, “మీరు కలగచేసుకోవాలి” అంది. దానిమీద రెడ్డి “లేకపోతే వాళ్ల ఆటలు సాగ నిస్తానా నేనూ? వొరే గంగదూ! అసలు సంగ లేమిటో గ్రహించావా? సోమాలు చుట్టంలాగ మాయంటో వుండి సుఖపడుతోంది. దానికి కులంలో యెవరికీ లేని అదృష్టం పట్టింది. అందుకోసం యెదుక్తున్నారు మీవాళ్లలాగ. మళ్లీ యేమేనా అన్నారంటే వాలో చెప్పు, రవిపాతేస్తాను” అని దైర్యం చెప్పి, “ఇక్కడ కాదు. పుల్లిట్లోకి వెడదాం రా” అంటూ బయలుదేరాడు. “ఏరినోరు యెలా చెయ్యగన్నా యివ్వమే నండి నాకు. మీరే పబువులూ, మీరే దేవుడూ నాకు” అంటూ గంగన్న రెడ్డి కూడా వెళాడు.

* * *

వీరిద్దరూ వెళ్లిపట్టికి కాటన్న చేనిగట్టుమీద కూచుని చద్దన్నం తింటున్నాడు. ఎవరూ కూడా మా

ట్లాడలేదు; గాని కాటన్నని మాకాటప్పటికి గంగన్నకి మనస్సు గుబుగుబలాడి పోయింది. ఇది కనిపెట్టి, యిక అక్కడ నుంచుంటే అనవసర ప్రసంగం రావచ్చు నని గంగన్నని తీసుకుని రెడ్డి ముందుకి వెళ్లిపోయాడు.

౧౦

రంగమ్మ, సోమలూ గాది సావిట్లో కూచుని పసుపు దుంపలు బాగుచేస్తున్నారు. రంగమ్మ మొదట లోకాభిరామాయణం కొంత సాగనిచ్చి చివరికి పెల్లిగొడవలోకి దింపేసింది.

“.....”

“మాట్లాడవేం?”

“ఏం చెప్పనుంటా రండమ్మగారూ?”

“స్కిగ్గందుకే? నువ్వు ఇంకొకట్టి, కాటడు మరొకత్తినీ పెల్లాడిలే మీకిద్దరికీ సుఖం వుండదు. తరవాత యిద్దరూ యేడుస్తారు. కనక దైర్యం తెచ్చుకోవడం మంచిది.”

“పెల్లాడిలే కులంలో వుండనిస్తారాండి?”

“లేచిపోలే వుండనిస్తారా?”

“.....”

“ఇక కులం యెలాగా వుండదు. అయినప్పుడు పెల్లాడిలేనే మంచిది కాదా?”

“.....”

“మాదూ మారెమ్మ యెలా సుఖపడుతోందో నూ?”

“మధురమృగారు మతంలో కలిశారు.”

“మీరు కూడా కలిస్తే సరే.”

“మా బాబుగ లేవిటుండి మరి?”

“నువ్వు లేచిపోలే గలేమిటి!”

“.....”

“.....”

“ఇలాగే వుండిపోలే నోండి?”

“పెల్లాడకుండానా?”

"....."

"లేచిపోకుండానా?"

"....."

"కాటణ్ణి మరిచిపోయా?"

"....."

"వుండగలవా నువ్వు?"

"....."

"పెళ్లి లేకుండా వుండనిస్తారా నిన్ను కులం వాళ్ళూ?"

"....."

"మీ బాబుమాత్రం వొప్పకుంటాడా?"

"....."

"రెడ్డిగారిని పిలవనా?"

"వారిద్దరినీ నే నేమటా చెప్పలేనండి"

"కొడతారా తిడతారా? నువ్వు, కాటమా

పెళ్లాడి కుళింగా వుంటే చూడాలని వుంది రెడ్డిగారికి."

"మా సంగతంతా—"

"ముందు వారికే తెలిసింది."

"....."

"పిలవనా?"

"వొడ్డం డమ్మగారూ! మీ కాళ్ళకి మొక్కుతా నండి. ఈగొడవ వారియెడట మాట్లాడలేనండి. పిలవకండి. మీ రెలా చెబితే అలా వింటానండి. ఏం చెయ్యమంటే అది చేస్తానండి. మీద్వార దాచడం యెందుకండీ యిం కానూ? అమాస వెళ్ళాక రంగం వెళ్లిపోవాలని నిరుకు చేసుకున్నామండి కుమమ."

"ఏమిటి?"

"నమ్మం డమ్మగారూ?"

"ఇక్కడ వుండరూ?"

"ఇంకెందుకండీ? ఏలినోరు మమ్మల్ని కాపాడ తా మంటే యిక్కడే వుండిపోతామండి. కాటంరాజు కూడా మీమాటకే అడ్డు చెప్పడండి."

"అలా చెప్ప. మీ కేమీ భయం లేదు. ఏమీ లోటు జరగదు. మమ్మల్ని బరికివున్నంతకాలమూ నేడ పోషిస్తాను. మీ కేమీ చిక్కులు రాకుండా రెడ్డిగారే వెయ్యికళ్ళతో కనిపెడుతూ వుంటారు."

"చిత్తమండి."

"యిక లేచిపోవడం మాట—"

"ఇంకెందుకండీ? ఇక్కడే వుండి పోతామండి."

"కాటణ్ణి నువ్వు చెబుతావా, నేను చెప్పి లా?"

"నేను చెబుతాను రండి."

"మరి వెళ్లి మాట్లాడిరా."

"ఆనక మాట్లాడమాడ దండీ?"

"ఆలస్యం యెందుమా? వారంగోజుల్లో పెళ్లయి పోవాలి మీకు? ఇంకా యెన్నాళ్ళూ గుటకలు మింగుతూ మాచోడం?"

"....."

"సిగ్గుపడకు. కాటడు అరిటి మొక్కలికి నీళ్లు తోడుకున్నాడు, వెళ్లి మాట్లాడి రా."

"....."

"నువ్వు వచ్చేదాకా నే నెక్కడే వుంటానుకుమూ."

"చిత్తమండి."

"నోరగా — పోనీ సావకాళంగానే మాట్లాడు కోండి పాపం."

సిగ్గుచేత సోమాలు హంసపిట్టలాగ తక్కుతూ, తారుతూ వెళ్లడం చూసి, "మనస్సులు కలిసిపోయాయి పాపం. విడతీస్తే పాపం కాదూ? బలవంతాన్నేనా విడ తియ్యడం సాధ్యమాతుందా? రంగం దూకేస్తే?..... పెళ్లి చేసి తీరాలి" అనుకుంటూ రంగమ్మ అక్కడే కూచుంది. సోమాలు సందుగుమ్మం చాటిదాకానే నింపా దిగా వెళ్లి తరవాత పురకలు వేసుకుంటూ నూరి దగ్గరికి వెళ్లింది.

౧౧

“వాళ్ల పూచీ అంతా నాదీ” అని రెడ్డి దృఢంగా చెప్పగా, గంగన్న కాటన్నకి సోమలి నివ్వడానికి వొప్పకున్నాడు. “మేము వుండగా మీ కేం భయమురా?” అని రంగమ్మ చెప్పగా కాటన్న దేశంలానే — పూళ్లోనే వుండిపోడానికి వొప్పకున్నాడు. “నీకు మురుగులూ పట్టెడా చెయ్యమని కంసాలిసన్నానికి రెడ్డి గారు కాసు లిచ్చేరే” అని పంటలక్క చెప్పగా సోమలు పొంగి పోయింది.

రెడ్డి అప్పుడే భోజనం చేసి వచ్చి, బల్లమీద కూచుని చుట్ట అంటిస్తూ వుండగా దేవసహాయం వచ్చాడు.

“మీకోసం వచ్చానండీ.”

“నీకోసం కబురు పంపా లనుకుంటున్నాను.”

ఇలా అంటూ యిద్దరూ యీసంగతే అందుకున్నారు.

* * * *

తరవాత వారం రోజులు వెళ్లక యామాబూ, దావీమా మురుక్కాలవగట్టున కూచుని చాలా కష్టంగా మాట్లాడుకున్నారు.

“దొరగారు మంచిపని చేశారు కారు.”

“ఇలా జరుగుతుందని నే నెప్పుడూ అనుకోలేదు.”

“మూలాడికి మాదిగదానికి పెళ్లా? ఎక్కడేనా జరిగిందా యిలాగా?”

“మతంలా కలికాక యిక కుల మేమి టంటున్నారు దేవసహాయంగారు. విన్నావా?”

“ఆయన మరీనీ, ఇదంతా ఆమెగుమా పెళ్లాలే చేశారు.”

“పిల్ల దొరక్క ఆయన కులం చెడ్డాగు. అందర్నీ తనతో సమానం చేసుకో వాలని ఆయని యిలా చేశాడు. ఛీ! కిరస్తానీ మతం మంచిది కాదోస్.”

“అవునోస్.”

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ ‘చందాదారు’ సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల పెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

---మేనేజరు, ‘భారతి’

పాత పాటలు

శ్రీ. కామేశ్వరరావుగారు, బి. ఏ.

(రెండవ భాగము.)

౧. జోల పాటలు

ఎట చూలింతమ్మ యేట బాలింత
మునియేట కొడుకుతల్లి అబ్బాయిలక్కి.

నిద్రపో అబ్బాయి నిద్రపోవయ్య
నిద్రక్కి వెయ్యేళ్లు నీకు వెయ్యేళ్లు
నినుగన్న తలదండ్రులకు నిండ వెయ్యేళ్లు.

లాలిలాలిలాలి లాలెమ్మ లాలి
లాలిలో అమ్మాయి రాణిలా వుంది
లాలెమ్మ గుర్రాలు లంకల్ల మేసు
అమ్మాయిగుర్రాలు పల్లాల మేసు.

చిన్ననాలమ్మాయి చీర కేడుస్తే
నెయ్యివోయి సాలీడ నేత్రాన పట్టు
మురుస్తు సాలీడు మూడునెలలు నేనె
అలుస్తు చాకలి ఆరునెలలు వ్రతిక
వేడుకతో అమ్మాయి వెయ్యేళ్లు కట్ట.

ఊరిముందరచింత వుగ్రంపుచింత
ఆచింత పూచితే మరిచింతలేదు
మారాజు అబ్బాయిని చేపట్టితేను
మాలక్కిఅమ్మాయికి మరి చింత లేదు.

వడ్డివారిబిడ్డల్ని నే నెత్తుకుంటు
వొప్పదే నామనసు ఓవిధము లాయ
నాచిన్న అమ్మాయిని నేనెత్తుకుంటు
తనివాయె నామనసు సంతోష మాయె.

వడ్డివారిబిడ్డలార ! ఓబాలలార !
దొడ్డయే రొచ్చింద ఒడ్డక్కరయ్య.
నాలబ్బిబిడ్డలార ! ఓబాలలార !
పాలసముద్రం వచ్చే పాను పెక్కంగి.
ఓసిఓసి పిల్లికి సిగ్గెల లేదు
చిన్ననాలమ్మాయికి బుద్ధేల లేదు.
జోల పాడు కృష్ణ జోకొట్టు బ్రహ్మ
పాలియ్య భద్రకాళి నిద్రపుచ్చు శివుడ.
పూసపాటివారి లోగిళ్లలోను
పురి విప్పి ఆడింది పున్నెంపునెమలి
భారద్వాజవారి లోగిళ్లలోను
పాలు తాగి ఆడేడు పట్టి అబ్బాయి
గుమ్మడి పూచింది వంగ వాలింది
అతిరాచగారాల పండు పండింది
గుమ్మడి మాయిల్లు వంగ మావంశం
అతిరాచగారాల పండు అబ్బాయి.
చిట్టిళ్లు పొట్టిళ్లు కావాల నంటు
శివుడు మా కిచ్చేడు చిన్నబాలిని.
వారిక్కి పాలు నెయ్యి కావాల నంటు
పరమాత్ము డిచ్చేడు పాడవులమంద.
వారికి అన్నమ్మ కావాల నంటు
వరలక్ష్మి యిచ్చింది వరుసగాదెల్లు.

* ఈపాతపాటలయొక్క మొదటిభాగం ౧౯౨౯-వ సం. నవంబరు, డిసెంబరు 'భారతి' సంచికలలో ప్రకటించబడింది. —శ్రీ. కా.

ఊళ్లోది బిచ్చమ్ము గుళ్లోది నిద్ర
ఎవ్వరిని పాడుతావు చంద్రశేఖరుడ!
అందరూ కలవాడు అబ్బాయిబిడ్డ
ఆయుష్మంతుడనినే పాడుతాను.

చిన్నారి పొన్నారి గాజుల్ల శెట్టి
తేనె మా అబ్బాయికి తేనెగాజుల్లు
గుడి దిరిగి వచ్చేయి గుడ్డగాజుల్లు
గుత్తాన మాచిన్న అమ్మిచేతుల్లు
పట్నం తిరిగి వచ్చేయి పచ్చగాజుల్లు
పచ్చన్న మాచిన్న అమ్మిచేతుల్లు
ఊరు తిరిగి వచ్చేయి ఉత్తగాజుల్లు
గుత్తాన మాచిన్న అమ్మిచేతుల్లు.

చిన్నారి పొన్నారి గాజుల్ల శెట్టి
తేనె మా అమ్మాయికి తేనెగాజుల్లు
నవ్వుతూ తొడిగిస్తు నల్లగాజుల్లు
పాడుతూ తొడిగిస్తు పచ్చగాజుల్లు
వరి యేరి తొడిగిస్తు యెర్రగాజుల్లు
నిలుచుని తొడిగిస్తు నీలిగాజుల్లు.

అందలాలు రెండు పొందు బడి రాగ
ఎవ్వరందల మన్ని నే తొంగి జూతు
మామూరి అందలం మల్లెపూఛాయ
మారాజు అబ్బాయి అమ్మి కాబోలు
ఊరివారందలం వుల్లి పూఛాయ
ఉత్తముడు చినబాబు అమ్మి కాబోలు
కలవారి అందలం కలవపూఛాయ
కాముడు చినబాబు అమ్మి కాబోలు.

అందలాలు రెండు పొందు బడిరాగ
ఎవ్వరందల మన్ని నే తొంగిజూతు

చుక్కల్ల చంద్రుడే తాను అబ్బాయి
నను చూడ వచ్చేనే తాను అబ్బాయి.

వేసంగికాలాన విత్తనాలు పోసె
వెన్నుడి కనుదృష్టి మేఘాలపైన.

మాయంటిబాబుల్లు మరి తిరిగి రాగ
బాబుల్ల కనుదృష్టి తమతల్లిపైన.

శ్రీలక్ష్మి వరలక్ష్మి లొకచోట గూడి
ఎవ్వరిని పొందమని నన్నడగ వచ్చె.

తూర్పుయింట్లో వున్న పెదబాబును పొందు
పడమటింట్లోవున్న చినబాబును పొందు.

దక్షిణమింట్లో వున్న బుచ్చిబాబును పొందు
ఉత్తరమింట్లో వున్న చిట్టిబాబును పొందు.

అన్నల్ల చెల్లెలు అలిగితే ముద్దు
పొన్నల్ల గురివిద పూచితే ముద్దు.

అన్నల్ల చెల్లెలే తాను అమ్మాయి
పొన్నల్ల గురివిద తాను అబ్బాయి.

ఓమరిది సిగలోను వెండి మెరిసింది
ఓమరిది సిగలోను పమిడి మెరిసింది.

మామరిది సూరన్న కుంచసిగలోను
బంగారుపువ్వుల్ల గుత్తి మెరిసింది.

గుత్తి వెయ్యి చేసు కుందనం వెయ్యిచేసు
మామరిది సూరన్నమాట వెయ్యి చేసు.

ఎవ్వరే మాతండ్రి నేమి అన్నారు
ఎల్లలేనివిధుల్లో యేను గన్నారు
మత్తేధ మన్నారు మావాడలోను
కూచున్న వారిలో గుమ్మిడిపండనిరి
ఆడేటివారిలో ఆరటిపం డనిరి
పాడేటివారిలో పనచపం డనిరి.

౧

విద్యార్థికాలమునుండియు నారాయణరావుకు నాట్యకళయం దభిరుచి మెండు. అప్పటి కప్పుడే అతడు తమకళాకాల వార్షికోత్సవములలోను, తదితర ఉత్సవముల సందర్భములలోను ఉత్తమపాత్రముల నభినయించి ప్రేక్షకులలోకమును రంజింపజేయుచుండెడివాడు. క్రమముగా వాతడు యం. ఏ. పరీక్షయం దుత్తీర్ణుడై రాజమండ్రి కాలేజీలో ప్రాఫెసరుగా జేరినాడు. దాదాపు ఇరువదేండ్లనుండి యాత డీ లౌకికసృష్టియందు కాలము గడుపుచున్నను, తన యభిమానవిద్యయైన నాట్యకళను విడనాడలేదు. నాయకపాత్రధారణమునం దాత డిప్పటికిని అసదృశుడే. ఆయాసందర్భములయందు మానవునియందు సహజముగా నుత్పన్నము గావలసిన యశసరము లాతని చెప్పుచేతలలోనివి. వివిధభావము లొక్కనిమనములో నాతడు తన ముఖమునందు ప్రతిబింబింప జేయుగలడు. దానికి తగినట్లుగా శరీరసౌష్ఠవమును, కంఠమాధుర్యమును నాతని కొప్పి యున్నవి. సడియు, నానుడును లేక సమానగతిలో గాంభీర్యమును, మార్దవమును చెదజల్లు నాతని వాచికము శ్రోతల కల్పార్యావందమును గూర్చుచుండును. ఇక నతడు నటకలోకి నాయకముగ యగుటలో నాశ్చర్య మేమన్నది? కావుననే యావదాంధ్రలోక మాతనికి 'కళాసార్యభామ' అనువీరుడ మొసంగినది. అది అతనికి తగిన బిరుదే కదా.

౨

నట్లుతర దీవితమునందు నారాయణరావునకు దాదాపు ఇరువదేండ్లు గడచినవి. ఇంతకాలమునుండియు నాత డనేకనాటకములందు నాయకపాత్రను ధరించి ప్రేక్షకుల రంజింపజేసి యున్నాడు. ఈ పాత్రకేంద్ర నుండియు అతని నాయక పురుషుడుగానే ఉండెను. అయినను అతని అభినయశ్రీ కప్పుడును లోటు గలదిగా లేదు.

లేదు. స్త్రీపాత్రము నభినయించుటయందు నిపుణు లగు నొకరిద్దఱిని తోడుచేసికొని వారు నాయకవేషమును వేసిననే అతడు నాయకవేషమును ధరించువాడు. కాన పురుషనాయకయం దాత డెప్పుడును అసంతృప్తుడు కూడ కాలేదు. అయితే కాల మెప్పు డొకేతరున నుండెడు. తలంపు లెల్లప్పు డచంచలములై యుండవు. ఇటీవల కొంతకాలమునుండియు స్త్రీలే స్త్రీపాత్రను ధరించిన బాగుగా నుండునను తలంపాతని చిత్రమునం దుపయించినది. కలిగినదే తడవుగ "ఇంతింతై వటుఁ డింతయై మఱియుఁ దానింతై నభోవిధిపై నంతై" అన్నట్లుగా విజృంభించినది. ఇది పాశ్చాత్యనాగరికతాసంస్కరణవేషమే, ప్రాచీననాట్యశాస్త్రపరిశీలనఫలితమే, చిరకాలానుభవసారమే — ఏమి యైన నేమి? నారాయణరావు హృదయమునం దిద్దుతపరివర్తనహేతు వైనది. స్త్రీలను నాటకరంగమున కెక్కించి తీరవలయునని దృఢనిశ్చయము చేసికొనినాడు. కాని, "ఆ స్త్రీలు కులటావృత్తిచే కళంకితలైన వారననితలుగా నుండరాదు. అట్టివారివలన పవిత్రమైన నాటకకళ కపయతము వాటిల్లును. కాన వారు కులాంగనలైయుండవలయు" నని యాత డనుకొనినాడు. ఈవిధముగా దృఢనిశ్చయమును చేసికొనినవెనుక తొలుత తన మిత్రులకడ నీ విషయము ప్రస్తావించినాడు. "ఫీ, ఫీ ఎల్మెజ్జే! మనము పాడగుచున్నది గాక ఆడవాండ్లనుగూడనా? కూడదు. కూడదు" అని వా రాక్షేపించినారు. తరువాత భార్యయైన రాజేశ్వరితో ప్రస్తావించినాడు. "సరే లెండి, మీ ఆలోచన, రంగుపూసుకొని రంగాని కెక్కి పరాయి మగవాడితో ఆడటానికి ఏఆడది సాహసిస్తుంది? ఒకవేళ ఎవరైనా సాహసించినా దానిపరువు దక్కదు. కాబట్టి మీ ఆలోచన నెగ్గేది కాదు" అన్నది రాజేశ్వరి. నారాయణరావు మనస్సు కలక్కు మన్నది. కొంచెముసేపు నిద్రబుడ్డై యుండి, "అయితే యెవరూ రారా? నా ప్రయత్నమేమిటి?" అని అతడు అనుకున్నాడు.

త్వము వ్యర్థమేనా?" అనుకొనినాడు. కాని పూర్తిగా హతాశుడు కాలేదు. "నా భార్య అమాయకురాలు. నాగరిక స్త్రీ ప్రపంచములో జరుగుచున్న మార్పు లామెకు తెలియవు. అందువలననే ప్రతిమాలముగా నుడిచినది. కళాభిమానినులును స్త్రీ స్వాతంత్ర్యవాదినులు నగు యువతీమణులచే నా యభివృద్ధి మీదేగక పోదు" అను తలంపు ఆతని మనంబును మరల ఆశాపూరితముగావించినది. కాన వెంటనే స్త్రీల నాటకరంగ ప్రవేశమునుగూర్చి యొక దీర్ఘ వ్యాసమును పత్రికలలో ప్రకటించినాడు. ఆ మహావ్యాసమును చూచి పురుషులే చికిసులైనారు. సామాన్యకుటుంబిను లడలిపోయినారు. మతసాంఘిక రాజకీయములందు స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యము నాశించెడు యువతీమణులకుగూడ నొడలు జల్లుమన్నది. ఇక నా విషయమును బుద్ధిపూర్వకముగా నామోదించినవారొకరో, యిద్దరో! మొత్తముమీద నారాయణరావు తలంచినభంగి స్త్రీ పురుషులలో నెవరినుండియు చేయూత రాలేదు. మఱయు నొకటిరెండు ప్రతిమాలవ్యాసములు గూడ పత్రికలలో పడినవి. ఉద్యమమునకు ప్రతిమాలత యొక్కవైన కొలది నారాయణరావునకు పట్టుదల యొక్కవైనది. ఎటులైన నీయుద్యమమును సాగించితీరవలె ననుకున్నాడు. పరస్త్రీలతో ధ్వాంతు లేకున్నచో స్వకుటుంబస్త్రీలతోనైన నీసంస్కారము నారంభింపవలెనని కృతనిశ్చయము నైనాడు. కాని యెట్లు? రాజేశ్వరి యేడుగురుబిడ్డలతిల్లి. ముప్పదై దేండ్లకు పైగా నున్నవి. వారి పెద్ద కొమార్తెయగు రుక్మిణి యిద్దఱు బిడ్డలతల్లియగుటచే రాజేశ్వరి అమ్మమ్మయ్య, నారాయణరావు తాతయు నై చాలకాల మైనది. ఆమె నిప్పుడు రంగమున కెక్కించుట హాస్యాస్పదము. మఱయు ఆమెపెనిమిటి రాత్రింబు శ్లదేవనిగా నాటకభాగములను వర్తించుచు, పద్యముల బాడుచు, అభినయము సాధించుచు కళావ్యాసంగమున దగిలియున్నను, వానిలో నొక్క విషయమునైనను మనస్సున బట్టించుకొన్న పాపమున బోలేదు. అట్టియామెను బలనంతముగా రంగస్థలమున కీడ్చుకొనిపోయినను ప్రయోజన మేమి? ఈకారణములచే భార్యావిషయమై ఆత పదులుకొనవలసినదైనది

నారాయణరావునకు. ఇక కొమార్తెలు ముగ్గురున్నారు. కాని వారు ముగ్గురు పెండ్లయినవారే. తన కిష్టమని తీసికొని వెళ్లి కొమార్తెలచే నాటకా లాడించినచో వారి అత్తవా రేమందురో. అదియు అననుమలముగానే యున్నది. ఈవిధముగా స్త్రీల నాటకరంగ ప్రవేశోద్యమమును తలపెట్టినది మొదలు నారాయణరావు అసీరచి త్తుడై యువయాస్తమయము లెటుంగక యోచనానిమి గ్నుడై యుండెను. ఎంత యోచించినను నారాయణరావునకు తనకుటుంబస్త్రీలలో తనతో గలిసి నాటకము లాడగలవారు గాన్పింపలేదు. లేదని తనయుద్యమమును విరమించుకొనుటకుగూడ నాతనికి బుద్ధి పుట్టలేదు. కాన నీభార్యలన గాకున్న పునర్భార్యాస్వీకారమువలననైనను నీయుద్యమమును వ్యాప్తిపఱచి తీరవలయు ననుకొనినాడు. ఈసంకల్పము గల్గినవెంటనే రాజేశ్వరినిద్దఱు బోయి, "స్త్రీలచే స్త్రీపాత్రముల నభినయింపజేసి నాయభిమానకళయైన నాటకకళ నొన్నత్యదశకు తీసికొనిరావలయునని నాయభిప్రాయముగా నున్నది. ఇందులకు నీకు సామర్థ్యము లేదు. నాయింటివారి నెవరిని ముందు నాటకరంగమునకు దోడ్కొనిపోక పరస్త్రీలను రమ్మగుటయు నా కుచితముగా నుండలేదు. కాన కళాప్రియయగు నొకస్త్రీని పెండ్లాడుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. నీయభిప్రాయ మేమి?" అన్నాడు నారాయణరావు. పెనిమిటి మాటలను విని రాజేశ్వరి కొంచెమునేపు నివ్వెఱిపోయినది. "రాగారాగా ఆయనకళాభిమాన మిట్టి వెట్టిదాదులకు బోవుచున్న దేమి? దీనిపర్యవసాన మేమే!" అని చికిసురా లైనది. కాని ఆతని ఉద్దేశ్యమును మాత్రము కాదనలేదు. నారాయణరావు పట్టుదలస్వభావము గలవాడని రాజేశ్వరికి బాగుగా తెలియును. కాన ఆతనిఅభిప్రాయము కాదని వాదించుట నిష్ప్రయోజనమని భావించి, "మియిష్టమున కెప్పుడూ నాఅభ్యంతరము లేదు గాదా?" అన్నది రాజేశ్వరి. నారాయణరావు మహానందము నొందినాడు. తత్క్షణమే కలము, కాగితము తెచ్చి యాక్రిందిదిధముగా వ్రాసి ఆంధ్రపత్రికకు పంపినాడు,

“వధువు కావలయును

“విద్యాధికుడును, నాట్యకళాప్రియుడునునగు నొక నటభిమానునికి రూపవతియు, విద్యావతియు, నాటక ములయం దాతనితో నభినయింపగల కళావతియు నగు వధువు కావలయును. వలయునాగు విచారములకు ప్రాయముడు.

“కళాభిమాని

“c/o ఆంధ్రపత్రిక.

“మద్రాసు.”

3

“మనదేశము వేణు. మనభాష వేణు. మన కట్టు బొట్టులతీరు వేణు. మనపంప్రదాయమే వేణు. అట్టిచో ఆంధ్రస్త్రీలు నాట్యకళయందు గూడ ప్రవేశించి తమ నృత్యకీర్త్యమును నిలువజెట్టుకొనకగూడ లేదా? ఆంధ్ర నాటకరంగములలో పురుషులు స్త్రీపాత్ర నభినయించుటకంటెను, ఆంధ్రసినిమా కంపెనీలలో కొద్ది పైట, నడిమిగోచీ, అర్ధచంద్రలికము గల మహారాష్ట్రీస్త్రీలభినయించిన బొంబాయిఫిలములను, తలపై ముసుగు, ఒడలినిండు ముసుగుగల ఉత్తరహిందూస్థానపుస్త్రీలభినయించిన కలకత్తాఫిలములను ప్రదర్శింపబడుటకంటెను ఆంధ్రస్త్రీల కవమానము వేటొకటి గలదా? ఏమైన సరియే, ఈవిషయమున ఆంధ్రస్త్రీలకు మార్గదర్శకురాలను కావలయును. ఈనాటభిప్రాయము నామోదింపగల కళాకోవిదుడు దొరకిననే నేను పెండ్లాడుదును. లేకున్న లేదు” అని మాలతి దీక్షపట్టి కూర్చున్నది. బుద్ధి తెలిసిన పిల్లకు ఆమె ఆశ్చర్యముల కనుహలుడగు భర్తను విచారించుటే న్యాయ్య మని వేంకటరత్నముపంతులు గారు పెండ్లివిషయమై కొమార్తెను ఒత్తిడి చేయలేదు. నేడు ఆంధ్రపత్రికలో ప్రకటింపబడిన ‘కళాభిమాని’ ప్రకటననుగని తండ్రిబిడ్డల మొగము సంతోషముతో వికసించినది. ‘ఇతడు నా కనుహలుడగు వరుడు కావచ్చును’ అని మాలతి తండ్రితో రూఢిగా పలికినది. ‘అవును; ఉత్తరము వ్రాసి వివరములు తెలిసికొందాము’ అని వేంకటరత్నముగారు ఆలోచిస్తూ అన్నారు. ఈ విషయము

తండ్రి తనయుల కిరువురకు యౌచనాపూర్వక మగు సంభాషణ జరిగినవెనుక ఉత్తరము వ్రాయబడినది.

మాలతి వేంకటరత్నముగారి యేకైకపుత్రిక. ఆమెకు చిన్నతనముననే తల్లి పోయినది. కాన తండ్రివద్ద చదువు మొండు. వేళే షిగ్గరకు దీసి మంచిచెడ్డలు దెప్పే స్త్రీ లెవ్వరు లేకపోవుటచేత ఏసంగతివైనను తండ్రితోనే చెప్పుట, ఆయన అవును కాదునుట, మాలతికి అలవాటైపోయినది. సంఘసంస్కారియు స్త్రీ విద్యాభిమానియు నైన వేంకటరత్నముగారు మాలతికి బాల్యవివాహము చేయక ఉన్నతవిద్య చెప్పించిరి. మాలతి స్కూలుపైసలు ప్యాసై ఒక్కసంవత్సరమైనది. ఆంధ్ర కొన్నియిబ్బందులవల్ల ఎఫ్. ఏ. చదువుటకు వీలు కాలేదు. కాబట్టి చదువు మాని విశ్రాంతిగా నున్న మాలతి యిప్పుడు కళావిషయకములగు గ్రంథపత్రికాదులను చదువుట, మంచిఅభినయకోవిగులచే ప్రదర్శింపబడు నాటకములను, సినిమాలును చూచుట,—ఇదియే పనిగా జెట్టుకొన్నది. అనుభవ మెక్కువైనకొలది తాను అభినయించవలయు నను కుతూహలముగూడ బలపడుచున్నది మాలతికి. అయితే యీసంస్కారముకొఱకు తాను స్వాతంత్ర్యము గల కన్యకగా నుండవలయునా? లేక గృహిణిగా నుండవలయునా? అను యోచన మాలతి చిత్తములో రేగినది. ఏనకళాభిరుచికి దోహద మీయగల వరుడు దొరకినచో పెండ్లి చేసికొనవలయుననియే మాలతి నిశ్చయించినది. కాన ఆంధ్రపత్రికలోని ప్రకటన మాలతికి సంతోషము గలిగించినది.

౪

నాల్గదినములలో ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము నుండి తనవివరములతో ప్రత్యుత్తరము వచ్చినది. వరుడు ‘కళాసార్వభౌము’డని బిరుదంధిన నారాయణరావుని తెలిసినతరువాత ఆతని కళాప్రావీణ్యమును పెక్కుమారులు చూచి సంతోషించిన మాలతికి మిక్కిలి సంతోషమైనది. కాని అనుభవజ్ఞుడగు తండ్రికడ తనసంతృప్తికి దగిన గూఢాదుము మాలతి కాంచబాలకపోయినది. ‘నాన్నా! నాఅభిరుచికి దగినట్లుగా ఈవరుడు ప్రఖ్యాతిజెందిన

కళాసార్యభౌముడగుట చాల సంతోషకరమును విషయము' అన్నది మాలతి తండ్రితో.

మాలతియొక్క అమాయకానందము నకు వేంకటరత్నముగారికి జాలివేసినది. ఆయనను పెడించుచున్న పెక్కుసంశయము లొక్కమాటుగా మనస్సును కలత పెట్టినవి. కాన శంకాకులితమైన స్వాంతముతో, 'అమ్మాయీ! ఆయనవయస్సు నలువదినాలుగేండ్లు' అన్నాడు.

'అవును' అన్నది మాలతి.

'ఇరువురిమధ్యను ఇరువదినాలుగేండ్లు తేడా.'

'నిజమే కాని, ఆయన అంత ఐయోమంతుడుగా కన్పడుతున్నాడు.'

'ఆయనకు భార్య ఉన్నది.'

'నాకు తెలుసు.'

'ఏమగుదు బిడ్డలతండ్రి.'

'విన్నాను.'

'పెద్దనాడు, మఱియు పెండ్లాముబిడ్డలు గలవాడు.'

'అవును గాని, తనవివాహమునకు భార్య అంగీకరించినదిని ఆయన వ్రాసినాడుగదా.'

మాలతి యువకమునకు వెంకటరత్నముగారు పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచిరి. కళాభిరుచి మాలతిని స్రుడిదానినిగా జేయుచున్నదని చింతించిరి. కాని యుక్తవయస్కురాలగు మాలతికి తా నింతకంటె చెప్పవలసినపని లేదని ఆయనకు తోచినది. కాన వేంకటరత్నముగారు మఱి మాటాడలేదు.

కొలదినినములలోనే మాలతీనారాయణరావు లొకరి నొకరు చూచుకొనుటయు, సమ్మతిపడుటయు నైనది. అనంతర మొకశుభదినమున సుప్రసిద్ధమైన విజయవాడకళామందిరమున కళోద్ధారకుల ఆదరణమున కళాప్రియులగు మాలతీనారాయణరావులు దంపతులుగా జేయబడినారు. మాలతికి అయిదాఱురకముల బంగారుగాజులు, చంద్రహారము మునుపే యున్నవి. రవ్వలకమ్మలు,

జేసరి పెండ్లి బహుమతిగా మాలతి తండ్రికి బహుమతిగా పెండ్లి కొమార్తడైన నారాయణరావు వధువు కిచ్చిన నగ నీలమణిముంగర మొక్కటి, ఆ ఒక్కటి వేయి రూపాయలు.

౫

అవి వేసవి సెలవులు. కనుక నవవధువును దోడ్కొని నారాయణరావు తెంగురూరు వెళ్లి నాడు. అచ్చట వారుండుటకుమాత్రమే యేబదిరూపాయలబాడుగగల చిన్న బంగళా. ఆహారపానీయము లన్నియు హోటలునుండియే రాక. ఇక వారి కేజంబాటుము లేదు. నారాయణరావు సంగీతసారస్వతమున మాలకంప్రజ్ఞానిది. మాలతి వీణ పాటయందు శేర్పరి. నారాయణరావు కళోపాసకుడు. మాలతి దానికే జీవితము సమర్పింపదలచుకొనిన కళావతి. నారాయణరావు సారస్వతప్రియుడు. మాలతి దానిని సాధింపదలచిన విదూషి. నారాయణరావు రసాత్మ్యులవాడు. అగుటచే కట్టులో, బొట్టులో, నాట్టులో శృంగారమునే లక్ష్యముగా గొనును. మాలతియు నావిషయమున నాతనికి తీసిపోదు. కాన ఒకరిభావము లొకరికి నచ్చినవి. ఒకరి అలంకారము లొకరికి ప్రియము గూర్చినవి. ఒకరినడవడి యొకరికి ఆహేదకరమైనది. ఆసమయమున రసికజనమనోభిరామములగు ఆరామములకును, ఆలోకరమణీయములగు ప్రదర్శనములకును, చక్కని సుఖశీతోష్ణతకును ఆకరమైన తెంగురూరునగరమున వారు వసించుట మజిలీత ఉల్లాసకరముగా మున్నది. వారానగరమున జరిగడి నాటకములు, పాటకచేరీలు, సినిమాలు చూచుటయే గాక, మైసూరురాష్ట్రమునగల సృష్టివిశేషములు, ప్రాచీనశిల్పములు మున్నగునవిగూడచూచినచుచుండిరి. ఇన్ని మనోహరకాలక్షేపములతో ప్రార్థలు భుచ్చుచున్న మాలతి తనఅభిమానకళయైన అభినయమునుగూడ విడనాడలేదు. నీరసాత్ర నభినయించుటను నారాయణరావుకడ నభ్యసించుచున్నది.

౫

మాలతీనారాయణరావుల వివాహవృత్తాంతము పత్రికలలో చూచి నాట్యకళాప్రియులు సంతోషముతో

పొంగిపోయినారు. 'మివివాహము నాట్యకళ కమాల్య లాభమును చేకూర్చుగాక! వివాహంతికళాచింతలచే నాం ద్రవాటకరంగము జగన్నుతక్కిరిని గాంచును గాక' అని పెక్కుమంది బంధుమిత్రులు నారాయణరావును అభి నందించుచు జాబులు వ్రాసినారు. మిక్కిలి చనవుగల మిత్రులు కొందఱు 'వేసవి సెలవులు ముగియులో మివాసతీపతులు నాయకానాయకులుగా గల ఒక నునోపరవాటకమును ప్రదర్శింప ఆంధ్రలోక మెగురు మాచుచున్నది అని హెచ్చరిక లేఖలు వ్రాసినారు. ఇట్టి ప్రోత్సహకరమైన లేఖలు చూచుకొని, 'నాయత్న మాంధ్రమహాజనుల యాదరము బడయుచున్నది. ఇకను నేను సంకల్పసిద్ధుడ నైవచ్చే' యని నారాయణరావు లోలోన పొంగిపోయినాడు.

మతీయు వారు కోరినట్లుగా వేసవి సెలవులు తీరు లోపల మాలిని నాయకగా జేసికొని యొకప్రదర్శన మును జరుపుటగూడ నుత్తమకార్యమని భావించినాడు గాన మాలితో నాగోదించి, "జూలై నెల మొదటివార యులో బెజవాడకళామండలములో 'నీతారామ' అను నాటకమును ప్రదర్శించెదము. అందు మాలతీదేవి నీత పాత్ర నభినయించును; నేను రామభూమికను ధరింతును. ప్రదర్శనమున కనుమలమును నేర్పాటులు చేయవలసిన" దని బెజవాడమిత్రులకు ఉత్తరము వ్రాసినాడు నారా యణరావు.

నారాయణరావు వ్రాసిన జాబు చూచుకొని మిత్రులు పొంగిపోయినారు. వెంటనే ఈవిషయమును పత్రికలలో ప్రకటించి అచట కావలసిన యేర్పాటులు చేయుచున్నారు.

ఈవృత్తాంతమును పత్రికలలో చదివిన ఆంధ్ర మహాజను లనేకులు జూలై మొదటివారములో బెజవా డకు ప్రయాణము పెట్టుకొనినారు. ప్రదర్శనము వార ముదినము లున్నదనగానే టిక్కెట్లఅమ్మకము ప్రారంభ మైనది. దినదినము వందలకొలది టిక్కెట్లు అమ్మకు పోవుచున్నవి. నాటకభేలదినము సమాపించినకొలది ఇతరనగరములవారు నీట్లు రిజర్వుచేయించుకొనుటకై

టెలిగ్రామ్మనునియార్దరులు సైతము పంపడ మారంభించి నారు. పొరుగురివారి సంగతి మే యిట్లుండ స్థానికుల సంగతి చెప్పవలసిన దేమి? టిక్కెట్లు కొననివాడు వెలి. స్థలాభావముచే ప్రదర్శనము రెండుదినము లున్నదనగనే టిక్కెట్లు అమ్మక ముగిసోయినది.

౬

సరిగా నాటకము ప్రదర్శించెదమనమునకు మాలతీ నారాయణరావులు బెంగుకొనునండి దిగినారు. మిత్రులు వారిని రైలుస్టేషనువద్ద నెదుర్కొని పూలదండలచే బహూకరించినారు. ప్రదర్శనకుతూహలులై వచ్చిన ప్రేక్షకజనులతో విజయపురి కలకలలాడిపోయినది. రు గ్గావిలాసములో విడిసిన కళాచింతలకు మిత్రులతోడి స్థలాపముతో పగలు గడచిపోయినది.

రాత్రి తొమ్మిదన్నరంగంటలకు నాటక మారంభ మైనది. 'నీతారామ' అనునది రామాయణకావ్య నంత యు సంగ్రహించి వ్రాయబడిన నాటకము. బాలరాముని పాత్ర నెనడో బాలు డభినయించి వెడలిపోయినాడు. శివధనుర్భంగమువలకు కథ ఆబాలునితోనే నడచిపోయి నది. తనపడుచుభార్యవజ్జ నితరులను పతిగా నిలువబెట్టు టకు ఇష్టము లేదో యేమో గాని, కల్యాణాసమయము నుండి రామభూమికను కళాసార్వభౌముడే చేకొనినాడు. సుప్రసిద్ధుడగు నాతనిని ప్రేక్షకులు తనివోనియాడుకొ లతో జూచుచున్నారు. ఇంతలో విద్యుల్లతవలె మాలతి రంగస్థలమున పాడనూసినది. సుకుమార సుందరతనూ వల్లికి నీలకాశేయ మొక యల్వార్యతోభను గూర్చు చున్నది. సహజబావగ్యమునకు మణిమయాభరణములు వన్నె బెట్టుచున్నవి. శిగోర్ధమును గప్పిన వలి పెంపు మేల్కొనుంగు వింతయందమును గలిగించుచున్నది. సుప్ర సన్నావనమున కన్యకాసహజమైన నునుసిగ్గు లేనగవులు తొండవించుచున్నవి. శాంతశృంగారశ్రీ కాభావప్రబోధ కంబులగు త్తణములు ప్రేక్షకలోకంబు నరిగట్టుచున్నవి.

వయసునకు దగిన సౌందర్యము. సౌందర్యమునకు దగిన అలంకారములు. అలంకారములకు దగిన వస్త్ర విన్యాసము—అహో! జగన్మోహినివలె నున్న మాలతికి

ప్రేక్షకులు కన్నులప్పుగించినారు. 'అహ! ఏమి సౌందర్యము! ఏమి సౌందర్యము! ఛీఛీ, మగవాని ఆడువేషము చూచి చూచి కన్నులు కాయలుగాచినవి. ఎన్నార్లు మగవాడు సాధనచేసిన సేమి? ఈనాల్గంటి నయనవిశేషములలో లవ మాత్రమైన సాధింపగలదా? తుట్టతుడు కొక్కపైట సవరించుకొనుటైన, ఒక్కపక్క కొత్తగిలుటైన సేర్పుకొనెనా? ఎట్ట! ఏది అభినయించినను ఎరవుదెచ్చుకొనినట్లే కదా! అని మగమనుషుల వర్తనమును నిందించుచు అనిమిషనయనములతో అవలోకించుచున్నారు. మాలతి కెదురుగా నిలువబడియున్న నారాయణరావు జగన్మోహిని వలెనున్న మాలతిని చూచినాడు. అనిమిషనయనములతో నాలోకించుచున్న ప్రేక్షకులను చూచినాడు. ఆతని చిత్రమేలనో చేయిపెట్టి కలచినట్లు లెనది. బడలున చిటుచెముటలు క్రమ్యునవి. మోము వెలవెల్ల నైనది. "అటు విడలక్యం లేదు! వెధవలకు ఆడదానిమీచినే. ఆవిడను చూచే దేమిటి, నన్ను చూచిరానూ" అనుకొనినా డప్పుడు నారాయణరావు, స్త్రీ యొక్క సౌందర్యమును కన్నార గాంచెడి హక్కు ఒక్క పనిమిటికే కలదు. తదితరులు కామి పరస్త్రీ. ఆమె తల్లియగుగాక, సోదరియగుగాక, బిడ్డయగుగాక, ఆమె పరస్త్రీయే. వయోవంతుడగు పురుషుడు భార్యగాని మఱి యేస్త్రీయందైన తన పరామర్శకమైన పృష్టిని బాపరాదు. ఇది సనాతనార్యసంప్రదాయము. యోగ్యుడగు ప్రతిపిండవుడును సంప్రదాయసిద్ధమైన యామగ్యాదుల సహజముగానే అలవాటుపడిపోవును. తాను పరస్త్రీలయెడ నెట్టి ప్రవృత్తితో వర్తించునో, తనస్త్రీయెడగూడ నట్టిభావ మితిరుడు చూపవలె ననుభూముగూడ హైందవహృదయములలో జన్మతో పెరిగినదే. స్త్రీలను గంగధూళముల కెక్కించవలయునని తలంచినవాడు, అందుపై తీవ్రకృషి చేయునాడు, అందుకొక పునర్వినాస మాడునాడు, దాని కొరకే మాలతిని సిద్ధపఱచునాడు తనలో నిట్టిభావము నిలిచియున్నదియు, ఇది తన్ను కలత పట్టననియు నారాయణరావు వెలుగడేమా! నాబ్రక్కభోధరణోద్ధాదముగో నాత దీవిషయవిచారణకు మనంబున తాపీయ లేదు గాబోలు! ఆతనిహృదయమహారమునం దెచటినో

నక్కియున్న యీభావ మిపు డాతనిపై విజృంభించినది. దాని కారకు లొంగిపోయినాడు. ప్రేక్షకుల అవలోకనము లాతనికన్నులలో వాడినూదులు గ్రుచ్చుకొన్నట్లు లెనవి. తనపడుచుభార్య నన్నివేలమంది పురుషులు హర్షముతో జూచుటాతనికి దుర్భరమనిపించినది. ఆమెను కన్నార చూచుటకు తనకుమాత్రమే గల న్యాయ్యమైనహక్కును ఇతరులు దురుద్దేశముతో ఆక్రమించుకొనుచున్నారు అనుకొనినాడు. కాని తానివిధముగా తనహక్కును ఇతరులకు పంచిపెట్టుటకే పెండ్లాడితి ననువిషయ మాతని కాసమయమున స్ఫురించలేదు. ఇట్టిభావకల్లోలముచే బీభత్సహృదయుడై కళాసార్యభామ డల్లాడుటచే జగన్మాత్యమైన యాతనియభినయసామర్థ్యముగూడ నాడు భగ్నుమైనది.

పాపము! మాలతి గూబీభర్త మేమియు నెఱుగదు. తాను నేర్చినంతపట్టు, తనకు సామర్థ్యము కల యంతపట్టు నెప్పటిగా, చక్కగా, సమయానుకూలముగా నభినయించుచున్నది. శ్రేతాయుగపు సీతను సేతుకన్నార గాంచగల్గితిమని ప్రేక్షకు లానందించునంతటి యొప్పిదముగా నున్నది మాలతి యభినయము. కాని నారాయణరావున కామయభినయకాళల మేమాత్రము ఇంపును గూర్చుటలేదు. 'ప్రేక్షకులు ఎగబడి చూచిన కొలది మఱితే కురికిపోవుచున్న'దని ఆతని కామిపై, ఆమె ఆ అభినయమువైనను గూడ అన్యాయ జనించినది. ఇట్టియాసుతో గొట్టుకాడుచున్న ఆతనికి అకల్మషచిత్రయగు మాలతితో సమానముగా నభినయించుట కెట్లు సాగ్యమగును? కాన నాడతనినటనము ప్రేక్షకులకు మిక్కిలి అసంతృప్తిని గొల్పినది. ఒకప్పు డాంధ్రమహాజను లందఱ నానందవారాణి నోలలాడించిన యాతని కళాకాళల మానాడు అసహ్యపాతు వైపోయినది. ఒక్కఅభినయలోపమే గాక మఱియొక గొప్పలోపము గూడ నాడు నాటకముయొక్క ఒగునకు కారణమైనది.

నారాయణరావు కాయపాటునాడు. తటాలున చూచిన నాతని కున్నవయస్సునకు పడిండ్లు తక్కువ

వాడుగానే కన్పడును. అయిన నేమి? ఆతనివయస్సు వారిలో నాతడు దృఢగాత్రుడుగా కాన్పించవచ్చును గాని యిరువదేండ్ల జవరానికి తగినపెనిమిటి యనిపించు కొనుటకు సాధ్యమునా? ఇరువదినాలుగేండ్ల స్వత్వ సమును కప్పివుచ్చుట సామాన్యకాగ్యమా? చెక్కిరిల మీన విండుక సడలించియు, వికాలలోచనము లించుక కుంచించియు, వినీలశిరోజముల నించుక పలిత మొన ర్పియు, తనకు వశుడు గాక యింకను యునకుడు గానే యుండుటకు పోరాడెడి నారాయణరావుముఖము పై కాలపురుషుడు వార్ధక్యచిహ్నములను ముద్రించుక విడువలేదు. అంటియు సంతుండ నున్న ఆముద్రల నెటులైన తుడిచివేయవలయునని నారాయణరావు విశ్వ ప్రయత్నము చేయుచున్నాడు. ఒక్కడే కాన్పించినప్పు డాతనియత్నము సఫలమైనట్లులే కాన్పించెడిది. కాని ప్రాయపురుషులయగు మాలతీపంజ నారాయణరావు మోముపై కాలపురుషుడు వేసిన వార్ధక్యపుముద్రలు స్పష్ట ముగా గోచరించినవి.

2

ఎటులో ప్రగమంకము గడచిపోయినది. రెండవ అంకము ఆరంభమున జడలు ధరియించి తపసులచంద మున వనవాసము నేయ నేగెడు రామలక్ష్మణులు, నీత రంగస్థలమున గన్పట్టినారు. రాజోచితాలంకారములచే నించుక కప్పివేయబడియున్న నారాయణరావు పెద్దతన మిందు స్పష్టముగా కనుపొనినది. 'ముసలిమగడు పడుచు పెండ్లాము' అనుభావము అంజటిమనసులో పడిపోయినది. నాటకమునకు వచ్చినవా రందఱు పెద్దమనుష్యులు కాదు గదా. అందఱికిని కల్గినతలంపు బయలుపెట్టకుండ నుండు నోర్పు ఉండదుగదా. నోరు కట్టిపెట్టినను ఆగని వదురు బోతుబాతి యొకటి మనుజులలో నుండుట యెల్ల రెటి గినసంగతియేగదా. అట్టివా డొకడు 'ముసలిమగడు, పడుచు పెండ్లాము' అని ఒక్కొక్క పెట్టినాడు. దాని నింకొక డందుకొన్నాడు. వానివెనుక నింకొకడు. నాటక కాల యంతయు ఒక్కనిముసములో గల్గెంతై పోయినది. చాపమీద పుట్టిన యీ అంటువ్యాధి నుంటలలోని కుర్చీ

లకు ప్రాకినది. మగచెత్తలో బుట్టి అడచెత్తకుగూడా అల్లుకొన్నది. అందఱిసోళ్లు ఆడుతున్నట్లే కనపడు చున్నవి. అందులో పెద్దమనుష్యు లెవరో పిన్నమనుష్యు లెవరో, అనుచున్నవా రెవరో, అననివా రెవ్వరో తెలి యదు. ఈసమయమున మాలతీనారాయణులనిత్ర మెటు లున్నదో చెప్పవలసిన దేమి? వారు వికలులై, వివ్యులు లై, ఒకరినిర్గమన మొక రెఱుగకుండ దుర్గావలసము చేరినారు.

౩

దుర్గావలసమునందు నారాయణరా వొకగదిలో, మాలతీయొకగదిలో మేను వాల్చినారు. కాని యిద్దఱు నిద్ర నెఱుగరు. నారాయణరావు ఇరువదేండ్ల నుండి నాటకములలో పాల్గొనుచున్నాడు. ఎప్పుడును అభి నందనములేనే గాని అభిక్షేపణల నెఱుగడు. ఇంతకాలము నుండియు అజేయమై విరాజిల్లిన నైపుణ్యము నేకు పరి హసపాత్రమై పోయినది. 'మీ ఆలోచన నెగ్గడి కాదు' అని రాజేశ్వరిపెట్టిన కాపము తగిలినది. "అయ్యో! ఎంత ప్రయత్నము చేసితిని! ఎన్నిమాటలు పడితిని! ఎంత సాహసమున కొడిగట్టితిని! వ్యతిరేకుల కెంతెంత గట్టి సమాధానము లిచ్చితిని! తుదికు నాకు శత్రువు నాలోనే యున్నదేమి? మాలతీచే రంగస్థలమున నభినయింపజేయ వలయుననియే గదా వివాహసూచియుద్దేశము? ఆమె రం గస్థలమునకు రాగానే నాలో నా కంత కంపరము పుట్టు కొనివచ్చినదేమి?..... అయినను ఇందు నా లో లేమున్నది? ప్రేక్షకులు పెద్దమనుష్యులై, కథపై లక్ష్మ ముంచి పదిలముగా నున్నచో నా కంతబాధ లేకపోవున దేమో..... మాలతీ సరసురాలు కాదు. ప్రజలదృష్టి తనపై తగిలినకొలది ఆమెకు గర్వము హెచ్చినది. ఆమె లోప మేమున్నది?..... ఆమె అట్లు అభినయించు టకే పెండ్లాడినది. అందులకు నేను ఒప్పుకొనినాను. ఇప్పుడు సర్వసాధారణమున స్త్రీల నడవడము, పత్నీ ధర్మములు ఆమెపై చొప్పించి శంకించుట మేలా?... రంగస్థలమున స్త్రీలతోడి నఱవనమే ప్రమాదకరము. ఈ యుద్ధమమునందే యున్న దీలోపము..... పాపము!

మృదులహృదయయగు మాలతిచిత్త మీ యవమానముచే నెంత నొచ్చియున్నదో? ఒక్కమాటు దగ్గరకు వెళ్లి పలుకరించి యోదార్చి నత్తునా? సిగ్గుసిగ్గు. ఆమె మొగ మెట్లు చూతును? స్త్రీలు రంగస్థలము నలంకరించి నాట్య కళను మహోన్నతదశకు లేవలయునని పలికి ప్రయత్నించి ఆమె నీవృత్తిని వచ్చి ఆమెను నగుబాటుపాలు చేసి నేనై — సిగ్గు ... సిగ్గు ... ఆమె మొగ మెట్లు చూతును? — నారాయణరావు హృదయవేదిన యిది.

మాలతి బహుశోమలహృదయ. యువతి. అమాయక. లోకానుభవము లేదు. తల్లి చాటున తెలిసినది కాదు. స్త్రీలకు స్త్రీలే నేర్పవలసిన మర్యాదలు, ఉద్దేశములు, నీకులు ఎఱుగదు. స్వచ్ఛమైన హృదయములో దైవికముగా పడిన నాట్యకళ నభివృద్ధికి లేవలయు ననెడి యిచ్చకు తన్ను బలిపెట్టుకొనినది. కన్యాత్వము చెఱచుకొనినది. కామితార్థమైన కళాపాఠశాల త్యక్తముమాత్రము నెఱవేఱలేదు. పైగా అవమానముల పాలైనది. ఇప్పట్లున ఆశోమలచిత్త మెట్లు ఉండవలసిన మైపోవుచున్నదో? “.....ఇటువంటికుంటురులాలన మానవతులకు మాట వచ్చుననియే కాబోలు, పెద్దలు స్త్రీలకు రంగస్థలము త్యాజ్యమనిరి. నాట్యకళను చేకొని యిదివఱకే యొక బాలి పతితమై పల్లటిల్లుచున్నది. అది వారి దుర్వర్తన ఫలితము గాని కళయొక్క లోపము గాదనుకొంటిని. కాని యాకళలోనే యిట్టి ప్రమాదము గర్భితిమై యున్నది కాబోలు. అయ్యో! యోచించినారు.....అవును. మానాన్న అప్పుడే అన్నారు: ‘24 సంవత్సరము లేదా’ అని అది. యేనో ప్రస్తావనలేమైన మాట అనుకొన్నాను. ఈయ్యత్యాగమునలని లోప మాయన కప్పుడే గోచరించి యుండును. కావుననే మానాన్న నావివాహమువిషయమై యొక్కవడ త్యాహము చూపలేదు. పైగా భార్య యున్నదినియు, పిల్లలున్నారనియు ఎన్నియోవిధముల విరుగుడుమాటలు చెప్పినాడు. నేను తెలిసికొలేదు. నా మనస్సు నొచ్చుననియో, నేను తెలిసియే ఆమెదించుచున్నాననియో మానాన్న ఒత్తి చెప్పలేదు. అవును, ఆయన నాప్రియజనకుడు. నామనస్సు నొచ్చుట ఆయన చూడలేదు.....అయ్యో! ఆపరమకీరాతుల కేమిబారి?

నెమలి కంట నీరు గారిన కేటగానికి కనికరమా? అబ్బో యెన్నిమా ర్లఱచివారు: ఎంతగోల! ఎంతభిభత్సము!అబ్బా! తలచిన ఒడలు జల్లుమనుచున్నది. అవమానము.....అవమానము.....కీరీరప్రణామనకు మందున్నది. కాని హృదయప్రణామనకు మందు లేదు. లేదు, లేదు. నావివాహముయొక్క యుద్దేశ మిట్లు లేనినది. నాకళాభిరుచి యీవిధముగా పరిణమించినది. నే నిప్పు డేమి చేయవలయును? ఈముదుసలిమగనితో సంతకడ నొదిగిట్లుపడుచు రాజమండ్రిలో కాపురమా, నాన్న గారియింటికి ప్రయాణమా?.....అకళా సారవశామని అభినయ మంత అధ్యాసముగ నున్నదేమి? ఎట్టి రససంతోషము పట్టునందును రిచ్చచడినట్టు నిలువ బడేదేమి? ఆతడు చాకచక్రముగా ప్రవర్తించి యుండిన నాటక మింతరసాభాసయ్యెడిది కాదేమా!.....ఆతని చూపులలో నేదియో అసహ్యభావము కానుపించినదేమి? సకలసద్గుణరత్నకరుడగు రామునిభూమికను ధరించిన నర్తకు డటులేనా యుండునది? నీతను నన్ని ప్రవేశము చేయించు సందర్భమున నట్లు లున్న బాగుండెడిదేమా. కాని అన్నిపట్టుల నడే రూపా?

తెలుసు యూరినట్లు లూరుచున్న యీ భావపరం పరలలో పడి మాలతి మఱిగిపోవుచున్నది. కన్నీళ్లు కాల్యలుగట్టుచున్నవి.

౯

అప్పుడే తెలతెలవాటుచున్నది. ప్రాద్దుటిరైళ్లకు ప్రయాణికులను కొనిపోవు మోటారుబండ్లు, జట్కాబండ్లు పెద్దపెద్ద క్యూనులు నేయుచు దుర్గావిలాసము ప్రక్కమండి. పరుగులేత్తుచున్నవి. మాలతీనారాయణ రావు లటులనే యొకరిమొగ మొకరు చూడ సిగ్గుపడి పడి యున్నారు. ఎవరో మాలతి గదివద్దకు వచ్చి, ‘అమ్మాయి! మాలతీ!’ అన్నారు. ఆకంఠస్వరము మాలతికి చిర పరిచితమైనదే. ‘ఎప్పుడొచ్చారు నాన్నా!’ అని శోక గద్గదితమైన స్వరముతో ప్రశ్నించుచు మాలతి చివాలున లేచి తండ్రివద్దకు వచ్చి తండ్రిని పట్టుకొని భోరు మన్నది. ప్రాణపదమైన మాలతి దుఃఖమును చూచి భరించలేక

తండ్రి కన్నులనుండి నీళ్లు దెబ్బకొని తల నిమరుచు,
“ఎందుకు తల్లీ, ఏడుపు! ఊరుకో ఊరుకో! అభము
కుభము నెఱుగవు. అమాయకురాలవు. చెప్పినా తెలుసు
కొన్నావు కావు. ఏమి చేయను? రాత్రినుండి నేనూ
యీవిధంగానే దుఃఖపడుతున్నా. ఊరుకో, అమ్మా!
ఊరుకో.”

“నాన్నా! నేనుగూడ ఏలూరు వస్తా? తీసు
కొని వెళ్లుతారా?”

“ఎందుకు తీసికొనివెళ్లును? నీధర్తను అడిగినావా?”

మాలతి నారాయణరావు పడక గదిలోనికి వెళ్లి,
“నేను మానాన్నగారితో ఏలూరు వెళ్లుచున్నాను; అని
నది. నారాయణరావు అవు ననలేదు, కా దనలేదు.
వినియు విననట్లు లూరకుండెను. ‘కళాభివృద్ధి కేర్పడిన
దాంపత్యము కళావిచ్ఛిత్తికి కారణ మైనప్పుడు విడిపో
వుటే మేలుగా’ అనుచు మాలతి గది విడిచినది.

నారాయణరావు పెద్దనిట్టూర్పు విడిచి, “‘మీ
అలోచన నెగ్గేది కాదు’ అనిన రాజేశ్వరిమాటే నెగ్గి
నది. నేను విఫలయత్నముడై నాను” అనుకొన్నాడు.

రాజమందిరము

అవ్వారి ను బ్రహ్మశాస్త్రిగారు

పురము - కోట

శ్రీ డైరెక్టు రాజులు గవి - రాజులు గోపాలనామరక్షి బూదలుట
రాజమహేంద్రవరంబు పు - రాజననప్రాధవంబు రమ్యతఁ దొరుకు.

బురుజుల దిబ్బ లున్నవి ప్రభుస్థలచిహ్నము లొచు గౌతమీ
పరిచయము దొఱంగుటకు భావము లొప్పక కోటగుమ్మము
గుఱుతగు వాడుక బ్రజలనో న్లెడఁబాయఁగలేవు రాజమం
దిరపురపూర్వవైభవము తీ రొకనాటికి మాయనట్టిదే?

రాజరాజనరేంద్రు రాజ్యపాలనముల తీరులనెల్ల గన్నారఁ గాంచి
వీరభద్రారెడ్డి విశ్వంభర భరించు పోలికఁ బ్రత్యక్షముగఁ గనుఁగొని
గొప్పలకుఁ విన్నకోటపెద్దన చేరిగంటమ్ము త్రిప్ప సాక్షాత్కరించి
అట్టి నారాయణభట్టు భారతవరీకీలనములను వీక్షించియుండి
కృతులు కృతికర్తలుం గృతిపతులు భూమి - పాలు రెండఱు మాఱినఁ గాలగతుల
మాఱుపులు చెనకఁగలేని మహిమతోడ వఱలు గంగమ్మ రాజమందిరముమోల.

రహి భారతము రాజరాజనరేంద్రభూవిభుఁడు నన్నయనోట వినినచోటు
నన్నయభట్టియమన్న వ్యాకరణంబు పలుచిత్తులక వ్రాయఁబడినచోటు
తేటతెల్లుగ విన్నకోటపెద్దన యలంకారశాస్త్రము వ్రాయఁ గన్నచోటు
శ్రీనాథసూక్తులు చెవి సోక వీరభద్రారెడ్డి రసమునఁ దనియుచోటు
కటకటా దిబ్బలుగనైనఁ గానఁబడక-యుండ రూపతిపోవుచు నుండ నేడు
ప్రాతరాజమహేంద్రవరంబుకోట-త్రవ్వవేయంబడుచునుండ తాలకొఱకు.

ఏది తలంపుల కేతెంచి రిపులకు హృదయభేదం బొనరించి యుండె
ఎద్దానిఁ జూచుచునే శాత్రవతౌత్ర మెగిరిపోయినదయ్యె గగనమునకు
దేని యాన్నత్యంబు మానధనులలోన కాక తూతెను ఋతుగణములోన
దేని యాశ్రయము పృథ్వీపతులకె కాక ముఖ్యమయ్యెను వేలుపులకుఁగూడ
రాజరాజనరేంద్ర ధరామహేంద్రు - కోటయను దేనివాడుక పీటవెట్టి
చెక్కుచెదర దిప్పుడు కూడఁ బెక్కునోళ్ల - నట్టికోట కటా! నేలమట్ట మయ్యె.

పెను తొంపిలోననే కనుదోయి రంజిల్లు మొలకపైరులు విలసిలినయట్లు
ప్రళయంబులోననే భావిస్పృష్టికి వలసిన బీజసంగ్రహం బొనరి నట్లు
సూర్యాస్తగతి దెసల్ శోకించునప్పుడే శీతభానుఁడు ప్రకాశించినట్లు
ఎండిపోయినదంటు నుండియే క్రిందుగా నాపయంకురము చెన్నా రినట్లు
కోటరూపు మాయుచునుండ నీటుగామ-నోహరములగు హర్యసమూహములయు
సాధములయు కట్టడములు జాను మీఱె-ప్రాతరాజమహేంద్రవరమునగల్గె

గోడలో వేపచెట్టు

గద్దటివై యెడంబు గలుగక బలువేళ్లను జూచుకొంటకై
బద్దలు సేయుచుంటి బలవంతముగాఁ బెనుకోటగోడనుక
బెద్దటికంటునక మిగులఁ బేరు వహించిన పూర్వవైభవం
బద్దిర! నీకుఁగూడ విషమయ్యెనే నింబమ దైవచోదనక!

ఆర్భత

ఆస్వాద్యం బగుచుక రసం బొలుకు పద్మశ్రేణి శ్రీనాథుకం
తస్వారస్యము మెచ్చుకొంచు విన నానాఁ డేమహావృక్షముల్

ప్రస్విన్నాంగము లాచు నేళిలలు తద్వాజ్ఞాధురీసార స
ర్వస్వంబున్ జెవి వేసికోగలిగెనో! వానిం గనుంగొంచు దై
వస్వాతంత్ర్యమువంక జూపు బటపున్ భావజ్ఞు డింకెవ్వధిన్?

మఱిమాను

పోడిమి గల్గు సత్కవుల పోటుల మాటలు నేర్చి నీపయిన్
గూడులలోనఁ జిల్కగమి కూయుచు రాద్రము ప్రోది నేయఁగా
తేడలు నీరునీడలఁ జరించెయె మించిన శౌర్యవీక్షణో
నూడనిబాడు శాత్రువుల నూపిరితో విడిపించి వచ్చు టో
యూడల మఱిచెట్ట! కనియుందు మాకో! చిరకాల మయ్యెడిన్!

సామర్లకోటలో సాము నేర్చిన యోధజనుల శౌర్యము మానసమును గదియ
పెద్దాపురములోని పెద్దకోటల శిథిలీభావ మాత్మకుఁ గ్లేశ మొనఁగ
రాజమహేంద్రవరంబునఁ బ్రాతఃకోటల బునాదులు కంట జల మిడంగ
చూపఱ యెడఁదకుఁ జోద్యం బిడెడు కొండపల్లిఖిల్లాసాంపు బావ మడఁప
శోకమయ్య నానందమాచుం గరుణార-సంబు చొక్కింపఁ జొక్కెడు సహృదయునకు
రాజమందిరప్రాచీనరక్షి కిడు తి-లాంజలికరంబు క్లేశావహంబు కాదె ?

(గాంధిమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము) ఆత్మకథ (రెండుభాగములు)

శతావధాని, వేటూరి శివరామశాస్త్రిగారు తెనిగించినది.

ప్రకాశకులు : కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు

మేలయిన కాగితము, ముచ్చటలు గూర్చు అచ్చు, బైండు.

వెల భా. ౧ రు. ౦-౧౨-౦.

వెల భా. ౨ రు. ౧-౦-౦.

తపాలఖర్చులు ప్రత్యేకము

అమూల్యమైన ఈ గ్రంథభాగములు రెంటికి వెంటనే ఆర్డరులు పంపుడు.

మనోజరు : ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబుకెట్టివీధి, బార్డిటవుల్, చెన్నపురి.

మదరాసు సముద్రతీరమున జనము ఇంటి మొగము పట్టిరి. కాని యొక్క ప్రక్కను చేపలనావపై యువతీయువకు లిద్దఱు కూర్చొని యున్నారు.

ఆమె తన చేతిసంచిలో నున్న ఒకకవరు నుంచి కాడ్డుపైజు ఫోటో తీసి, “ఇదిగో నా ఫోటో చూడు” అని చూపించి, ఆయువకుడు దానిని సరిగా చూడకముందే కొంచెతనముగా తీసుకొని ఒక కవరులో పెట్టి దీనిని నీ హృదయసమీపమున నుంచుకొను మని స్వతంత్రించి చొక్కాజేబులో తన చేతితోనే పెట్టెను. అట్లు చేయుటలో ఆజేబులో దళవరి మైన కవరుండగా దానిని చూచుటకు లాగెను. “ఏమిట బ్యాబి? ఏదో ఫోటోలాగుండే. నా కొఱకు నీఫోటో తెచ్చినట్లుంది చూస్తే”. ఆకవరులోనుంచి ఫోటో తీయనువ్యక్తురాలై రిచ్చర్డు యొక్క మొగముపై పునకు చూచినది. ఆ మోముపై చిరునవ్వు తాండవించుట చూచి,

“ఏమి, చూడవచ్చునా?”

“తప్పక చూడవచ్చును. చూడుము. నీవు ప్రేమతో నీఫోటో యిచ్చినందుకు కృతజ్ఞుడను. నిన్నెప్పుడు ఆస్తమిత్రులలో నొకరినిగా నెంచుకొందును.”

ఇంతలో ఆమె ఆఫోటో తీసినది, రూపవతియగు నొక యువతీయొక్క ఛాయాపట

మది. ఒక్కసారిగా ఆ ‘మేరీథామస్’ చిన్న పోయినది. మొగమున రక్తబిందువు లేదు. అప్రయత్నముగా పెనవి కొరుక్కొన్నది. ఒక్కనిమిష మైనతర్వాత చిరునవ్వు నభిసయించి, “ఏమిటిది? ఎవరీ అమ్మాయి? ఆమె క్యాథరిక హాల్!”

థామస్ మిస్సమ్మ మొగము మరింత రక్తవిహీన మైనది. నోట మాట రాలేదు.

రిచ్చర్డు ఆసంగతి గ్రహించినాడు.

“మేరీ, ఏమి? ఇంత ఆశ్చర్య మెందుకు?”

మేరీ— ఈమె యెవరో నాకు సరిగా చెప్ప.”

రిచర్డ్—(చిరునవ్వుతో) నీవంటి స్నేహితురాలితో చెప్పటకు అభ్యంతరము లేదు. కాని నీవు మాత్రము దయయుంచి యీసంగతి యింకా చాటకు. ఆమె నాస్రియురాలు. నాఅనర్గు పూర్తి అయి ఏదైనా ఉద్యోగము దొరకగానే మేము పెండ్లిచేసుకొందుము. ఇది వరకెప్పుడును సందర్భము కలుగకపోవుట చేత నీతో చెప్పలేదు. మాపెండ్లికి నీవు తప్పక రావలెను సుమా!

మేరీ “తప్పకుండా” అని అనాలోచనముగా పలికెను కాని యామె భావ సముద్రములో గొప్ప తుపాను పట్టిన సంగతి మాత్రమే మొగమునందు విస్పష్టముగా గోచరించెను.

రిచర్డ్ ఈసంగతి గ్రహించి లోతు తెలియక సందేహముతోను, ఆతురతతోను ఆమెను చూచుచుండెను. అట్లు నిశ్శబ్దముగా కొన్ని నిమిషములు కూర్చొనియుండిరి. కాని అవి కొన్ని గంటలవలె కన్పించెను.

మేరీ కండ్లు మూసుకొన్నది. తెరవబోవునప్పటికి కన్నీళ్లు ముత్యాలవలె ఏకధారగా ప్రవహించుట ప్రారంభమైనది. మొగము ఎర్రబారినది. రిచర్డ్ తెల్లబోయినాడు. చేయి పట్టుకొని,

“మేరీ, ఏమి టిది? చెప్పవా? చెప్ప. ఈకన్నీళ్లకు కారణ మేమి?”

మేరీకి పిచ్చి యెత్తినది. ఇక ఆపుకొనలేక పోయినది. ముందుకు వంగి చేతులలో మోముంచి వెక్కివెక్కి యేడ్వ మొదలుపెట్టినది.

మరింత ఆదరముతోను, విచారముతోను రిచర్డ్,

“అమ్మా, మేరీ, చెప్పవా? ఎందుకిదఃఖతరంగాలు?”

మేరీ సరిగా కూర్చొనెను. కన్నీళ్లు తుడుచుకొని అప్రయత్నంగా జేబురూములతో పాటు ఫోటోకూడ తన చేసించిలో పెట్టెను. రిచర్డ్ ఆసంగతి చూచెను కాని మాటాడసంకోచించెను. మేరీ మరల తల వంచి కుడిచేతితో నుదురు నొక్కి పట్టుకొనెను. ఏదో గంభీరాలోచనలో నిమగ్నురాలైనది ఒక్కని ముష మట్లున్నతరువాత తలయెత్తి ఒక పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి కంఠములో నొక వింత మార్దవము వెలుగొందుచుండ ఇట్లనెను:

“రిచర్డ్! నిన్ను నమ్ముకొంటిని. ఇంత మోసగాడవా?”

“అయ్యో! నీ కేమి మోసము చేసితిని మేరీ”

“నేను వేరే చెప్పవలెనా? న న్నొక మహాకూపమున త్రోయుచున్నావే!”

మేరీ రిచర్డ్చేయి పట్టుకొని దుఃఖము, ప్రేమ, ప్రార్థన కంటతడిలో ఉట్టిపడేటట్లు తన విశాలనేత్రముల వానిప్రక్కకు తిప్పి—

“నాప్రాణములు తీసెదవా రిచ్చర్దు? నీ వెరుగవా? ఎన్నిదినాలనుంచో నిన్నే ప్రతి నిమిషం ధ్యానించుచు త్వరలో నిన్ను పొంద గలనని యువ్విల్లారుచుంటినే? ఇట్లు మోసము చేసెదవా? నాన్నే హితురాం డ్రండరు నీపేరు చెప్పి నన్ను హేళన చేసినప్పుడు సిగ్గు, సంతోషము నాహృదయములో నుప్పొంగుచుండునే. నాగతి యేమి టింక?”

రిచ్చర్దు—మేరీ! మనం ఎప్పుడైనా ఆనంద గతి మాట్లాడుకున్నామా? నీ వెప్పుడైనా నన్ను పెండ్లి చేసుకొను నుద్దేశముతో ప్రేమించుచున్నానని చెప్పితివా? నిన్నొక ఆత్మ బంధువువలె, ఒకమిత్రురాలివలె ప్రేమించితినే కాని ఎప్పుడైనా నీకు వాగ్దానము చేసితివా? ఏమి మేరీ, ఎందుకు నాపై ఈపిడుగు వేయుచున్నావు? నీ కిది న్యాయమా? నాక్యాథ ర్కానందగతి విని సంతసించెద వనుకొని, ఒక తోబుట్టువువలె నాసంతసములో నీవుకూడ పాల్గొని నాకు మరింత ఆనందము కలుగ జేసెద వనుకొంటిని కాని యిదేమిటి కొండ విరిగి మీద బడ్డది!

మేరీ — (ఒక్కనిమిష మాలోచించి)

అవును కాని, నీవు నన్నింతకాలము ప్రేమించుట లేదా? నాతో నీవు గడపే సెలవులు, నాకు పంపే అనేకబహుమతులు, నాపుట్టిన దినమున నాకు పంపిన సిల్కు — దీని అర్థ మేమి? నాకొరకై నీవు ఎన్నిసార్లు రాలేదు? ఎన్నిసార్లు సినీమాకు తీసుకొని

వెళ్లలేదు? ఎన్నిసార్లు రుచిమంతములైన ఫల హారములు పంపలేదు? ఎన్నిపుస్తకములు, ఎన్నిబహుమతులు పంపలేదు? నీవు పరీక్ష కృతాంధుడ వైతివనో, క్రిస్మసుపండుగనో, వత్స రాదిఅనో నీకు తెలియకపోయినా నాశక్తికి మించినవి ఎన్నివస్తువులు ప్రేమతో మక్కువతో నీకు ఈయలేదు? ఇనన్నియు అన్యోన్య ప్రేమసూచకములు కావా? మన ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములున్ను ప్రేమవలన కావా? ఇప్పుడన్నీ మంట గలపవలసినవేనా? నన్ను సదా తలచుకొందువని, నాశ్రేయస్సు కోరితి వని ఎన్నెన్నిసార్లు జాబాబు వ్రాయలేదు? నీవు చదువునపుడు ఏదైన మంచి పద్యముగాని, వాక్యము గాని నీకు సచ్చిన నాకు వ్రాసి పంపే వరకు తోచదని ఎన్నిసార్లు చెప్పలేదు? నీ వివన్ని చేయవచ్చును కాని వానివల్లన నా యందు నీకున్న ప్రేమను గ్రహించి తిరిగి నా నిష్కల్మషమైన ప్రేమపుష్పమును నీకు సమర్పించుట నాదోషమా? నీవల్ల ఆకర్షింపబడి పిచ్చిదాననై నాహృదయమును సంపూర్ణముగా నీ అధీనముచేసి అహర్నిశలును సర్వదా నిన్నే తలచుకొనుచు, ఏమి చదివినా, ఎవ్వరిని చూచినా నిన్నే ధ్యానించుచు ఉన్నందుకు ఇదా ఫలితము? ఇది నీకు న్యాయమా? నావంటి అమాయకురాలి గాఢమైన, సంపూర్ణమైన, నిష్కలంకమైన, హృదయపూర్వకమైన ప్రేమ నీకు ఆటవస్తువా? నాహృదయము ప్రక్కలగుట నీకు నిర్లక్ష్యమా? రిచ్చర్దు! నీ కిది న్యాయమా?

రిచ్చడ్డు—మేరీ! (నిట్టూర్పు విడిచి) మేరీ! అయ్యో! నీ కీభావ మున్నదని నా కిసుమంత యైన దృష్టి లేదు. నిజము, నమ్ము. నీకు సోద రీసోదరులు, బంధువులు ఎవ్వరు లేకపోవుటవల్ల నీనిష్కల్మషజీవితము, నీ సహజసంతోషము నీమంచితనము, నీ ప్రేమస్వభావము చూచి నిన్ను ప్రేమించిన సంగతి నిజము. కాని ఒక మిత్రురాలివలె, సోదరివలె, ప్రేమించితిని కాని వేరొక యుద్దేశ్య మెన్నడు లేదు. నీవు మార భిప్రాయములో నుండుట వింత గాదు, విచార ముగా నున్నది. మేరీ, నీయెడ నేను చూపిన అభిమానము కాని, నీకు నే నొసంగిన స్వల్ప కానుకలు గాని సోదరీ ప్రేమతో గావించితిని. నాచెల్లెలే యిచ్చట ఉన్నయెడల ఆమెకై అందులో ఏమి చేయను? చెప్పు. నిన్ను సిసీమాలకు తీసుకొనివెళ్లిన నిన్ను ఆనందింప జేయుటకు నాస్వల్పశక్తి ననుసరించి నీకు కానుకలు పంపిన సాధ్యమైనంతవరకు నీకు సోదరులు లేనిలోటు తీర్చుటకై ప్రేమపూర్వకముగా పంపియుంటిని. అందు దోష మే మున్నది?

మేరీ:—చాలులే...కాని, రిచ్చరు! నీవు నిజముగా ఆమెను ప్రేమించుచున్నావా?

రిచ్చడ్డు—అవును.

మేరీ—ఆమె నిన్ను ప్రేమించుచున్నదా?

రిచ్చడ్డు—అవును.

మేరీ—నాకంటె గాఢముగ ప్రేమించు చున్నదా?

రిచ్చడ్డు—నే నాసంగతి చెప్పజాలను. నీ ప్రేమను నే నాదృష్టితో చూడలేదు. కనుక చెప్పజాలను.

మేరీ—అసంభవము, నావంటి పెరిది మరొకతె యుండదు. నాయంత గాఢముగా మరొకతె ప్రేమించగలదని నే ననుకొనను... ఛీ! నాయంతటి మూర్ఖురాలు వేరొకతె లేదు. సరి. రిచ్చడ్డు! నాహృదయకలశము నిండా సమర్పించిన ప్రేమామృతమును తన్నుకొని గర్వముతో వెళ్లుచున్నావు. నా హృదయమును వ్రక్కలు చేసితివి...పురుషు లెంతటి స్వార్థపరులు!...చూడు, రిచ్చడ్డు! నన్ను పెండ్లి చేసుకొనవా?

రిచ్చడ్డు—అయ్యో, మేరీ! తమిళుము. అది అసంభవము.

మేరీ—సరి. నావంటి అమాయకురాలిని కూల్చద్రోసి దుఃఖిసముద్రమున ముంచుచు న్నావు. జ్ఞాపక ముంచుకొనుము. నాకు నీ ప్రేమతోను, నీతోను, బహుశా నాజీవితమం దలి యుత్సాహముతోను నేటితో సరి.

అని లేచెను.

రిచ్చడ్డు—మేరీ, ఇందు నాదోషము లేదు సుమా.

మేరీ—నీతోను, నీదోషముతోను నా కింక పనిలేదు.

అని రోడ్డువైపునకు నడువ ప్రారంభించెను. రిచ్చడ్డు లేచి వెంట పోవుచుండెను. నాలుగడుగులు వేసినపుర్వాత,

మేరీ—దయయించి నాతో రావద్దు.

‘దయయించి నాతో రావద్దు’

రిచ్చడ్డు—రాత్రి అయినది. నీన్ను సెంట్రల్ వరకు దిగబెట్టదను.

మేరీ—అవసరము లేదు.

రిచ్చడ్డు—పోనీ, బస్సు దగ్గరకు దిగ బెట్టదను.

మేరీ—వద్దు, నీ కా శ్రమ అక్కరలేదు.

రిచ్చడ్డు నిర్ఘాంతపడిపోయెను. ఏమిచేయుటకు తోచలేదు. కాని వెంట నడచుచుండెను. కొంతనే వైన తర్వాత...

రిచ్చడ్డు—బుధవారం డగ్లసుఫిల్సున్నది, వస్తావా?

మేరీ—సిగ్గు లేకనా?

రిచ్చడ్డు—నేను నిన్ను మరల ఎప్పుడు చూడగలను?

మేరీ—నన్ను చూచుటకై నీ వెన్నడు రావద్దు.

రిచ్చడ్డు—కొద్దిరోజులు పోయినతర్వాత జాబు వ్రాసెదను.

మేరీ—వద్దు. వృథాశ్రమ పడకు. నీ ఉత్తరములతో నాకు పనిలేదు. వచ్చిన చదవ కుండగనే చించివేసెదను.

రిచ్చడ్డు—అనుకొనకుండగనే నీమనస్సు నొప్పించితిని.

మేరీ—నరే కాని, దయయించి యిప్పుడైనా న న్నోక్కతెనే పోనిమ్ము.

రిచ్చడ్డు—అయితే సెలవిమ్ము. ‘గుడ్ బైట్.’

మేరీ—నీవే శాశ్వతమైన సెలవు ఇచ్చి యుంటివి. వేరే సెలవు అక్కరలేదు.

అని వెనుకకు చూడకుండ త్వరగా నడచి బస్ ఎక్కి సెంట్రల్ స్టేషన్ దగ్గర దిగి తనబసకు వెళ్లెను.

౨

మేరీ థామస్ ఒక అనాథబాలిక. మైలా పూరులో నున్న కాన్వెంటు అనాథశరణాల యములో పెరిగెను. క్షేమిబిడ్డి నీనియరు పరీక్షకు వెళ్లి అందులో తప్పి జనరల్ ఆస్పత్రిలో నర్సుగా ప్రవేశించి పని నేర్చుకొని నర్సు పరీక్షలో కృతార్థురాలైనది. కాన్వెంటులో పెను

గుటచేత సహజముగా పూర్వాచారపరాయణురాలు. ఏసుక్రీస్తునందు, మతాధికారులయందు అచంచలభక్తి. సన్యాసినులైన 'సన్సు' అన్నను, వారి ప్రార్థనాద్యనుష్ఠానములన్నను ఎంతోగౌరవము. వారి ప్రార్థనలు, ఉపన్యాసములు, కఠోరదీక్షలు, జీవితనిబంధనలు చూచి వారి నందరిని భగవంతుని యొక్క ఆత్మీయపుత్రికలవలె భావించి భయభక్తులతో పూజించును.

రోజులు గడచినవి. కాని మేరీకోధాగ్ని చల్లారుటకు బదులు కాంతతో తీవ్రమైన హృదయమును దహించుచుండెను. రిచ్చర్డ్ రెండుసార్లు సానుతాపముగ ప్రేమరాగ ముట్టి పడునట్లు జాబులు వ్రాసెను. మేరీ అవి చదువుకొనెను. కాని జవాబులు వ్రాయలేదు. మేరీ పుట్టినదినము వచ్చెను. ఆ రోజున రిచ్చర్డ్ ఆమెకు కొన్ని పండ్లు, ఒక చక్కని చేసించి పంపెను. ఆమె వానిని తిప్పివేసెను.

తరువాత వారచ్చటచ్చట కలసినప్పుడు రిచ్చర్డ్ ఒకటిరెండుసార్లు ఆమెకు వందన మొనర్చి కుశలప్రశ్న చేసెను. మాటాడుటకు ప్రయత్నించెను. కాని ఆమె మొగము చిట్టించుకొని మాట్లాడలేదు. తరువాత రిచ్చర్డ్ అట్టిప్రయత్నము మానుకొనెను.

అదివారమునాడు చర్చికి ప్రార్థనకు వెళ్లెను మేరీ. అప్పుడు ఉపాసకుడు శత్రుభావ మనాగరికమనియు, ద్వేషము త్యజింపుమనియు బోధచేసి, యితరుల నీతో సమానముగా

ప్రేమింపు మనెడి యేసుక్రీస్తు బోధించిన ధర్మ సూత్రమునుగురించి వివరించి చెప్పెను.

3

మేరీకి కోధము హెచ్చిపోవుచుండెను. స్నేహితులు క్రమముగా సంగతి గ్రహించిరి. మేరీ ఆటలాడుట మానెను. పూర్వపు సహజ సంతోషచిద్విలాసములు పోయి నిత్యము దీర్ఘలోచనలోను, విచారములోను మునిగియుండెను. దుఃఖము, ద్వేషము ఆసున్నితమైన హృదయమును నర్జనాతీతముగ దహింప జూచెను.

కాలము మానవమనఃపరిస్థితుల ననుసరింపదు. కాలచక్రము తిరిగిపోయెను. అది ఆగస్టునెల. వర్షము హోరున కురియుచుండెను. మేరీ రాత్రి వాడ్గలో పనిచేయుటకై వచ్చి కోటు తీసివేసి, పిగలు పనిచేసిన 'సోదరి క్లారెన్సు' వద్ద పని అప్పగించుకొనుచుండెను. కడు జాగరూకతతో చూడవలసిన రోగ్యునిగూర్చి చెప్పుచు, "క్యూథరిన్ హాల్ నన్ని పాతజ్వరము జాగ్రత్త. రాత్రి 8 గంటలవేళ మం దీయవలెను. కనిపట్టి చూచుచుండుము. తలకు మంచుగడ్డ అవసరమైనప్పుడెల్ల మరల వేయుచుండుము." అని అంతయు నప్పగించి క్లారెన్సు వెళ్లిపోయెను. రాత్రి 11 గంటలైనది. మేరీ కుర్చీలో కూర్చొనియుండెను. మనస్సు పరిపరివిధముల బోవుచుండెను. తాను ప్రేమించిన రిచ్చర్డ్ యొక్క ప్రియురాలే యీ క్యాథరిన్. ఆమెకు చేసిన వాగ్దానమువల్లనే రిచ్చర్డ్

తనను నిరాకరించెను. తన మనోభీష్టమునకు ఈమెయే అడ్డువచ్చెను. ఈ టైఫాయిడ్ జ్వరము వల్ల ఈమె చనిపోయిన రిచ్చర్డు తనను ప్రేమించునో యేమో. అదృష్టము బాగుండిన టైఫాయిడ్ జ్వరము క్యాథరిన్ కు మృత్యు రూపిణియై తనకు తోడ్పడగూడదా?...

ఇట్లు చిత్తము వచ్చినట్లు మనస్సు చరించుచుండెను. క్యాథరిన్ హాలునకు మేరీ సంగతి యేమీ తెలియదు. మరునాటి రాత్రి తిరిగి మేరీ యిట్లే ఆలోచించదొడగెను,— “ఈమె చనిపోతే ఎంతో బాగుండును. ... ఛీ! నావృత్తి యేమి! నా దుర్మార్గపు ఆలోచన ఏమి!... చనిపోతే, తీరెనా నా కోర్కెయు తీరును, లేదా, రిచ్చర్డునకు తగిన శాస్త్రీయగును.” మరునాడు తనగదిలో కూడా ఇదే ఆలోచన, “క్యాథరిన్ యొక్క మృత్యు వెట్లు నిశ్చయమగును? సమృక్తము లేని రోగముపై ఆధారపడుటకంటె సమృక్తమైన మార్గము వేరొకటి లేదా?... ఎన్ని అమోఘమైన విషములు లేవు! కాని యుత్కృష్టమైన నర్పుడని చేయుచు మృత్యుముఖమునుండి తనసర్వ క్షణవలన కాపాడవలసిన తా నట్టి ఘోర పాపమున కొడిగట్టిన, రహస్యము నెల్ల చూచుచుండెడి ప్రభువునకు తా నేమి సమాధానము చెప్పగలదు? సరకకూపమున త్రోయడా?... ”

ఇట్లు రెండుమూడు రోజులు గడచినవి. తన హృదయము నట్లు రిచ్చర్డు ప్రక్కలు వేయవచ్చునా? ప్రతికారము చేసి తీరవలెను;

పాపము కాని, పుణ్యము కాని; పగ తీర్చుకొని తీరవలెను. హాల్ మిస్సమ్మకు జ్వరము 10 వ రోజు. చాలా తీవ్రమైన జ్వరము వచ్చుచుండెను. ఆరాత్రి మేరీ రోగుల కీయవలసిన మందు లిచ్చి హాల్ మిస్సమ్మకు ఇచ్చుటకు ఔన్నుగ్లాసు పట్టుకొని మందుల బీరువా వద్ద తలపటాయించుచు నిలుచుండెను. “ఇచ్చి తీరెదను” అని నిశ్చయించుకొని తాను తెచ్చిన నల్లమందు ద్రావకము 1 ఔన్ను పోసెను. చేతులు వడకుట ప్రారంభించెను. హృదంత రాశమునుండి “నీ వెన్నడు హత్య గావించకు” మనెడి క్రీస్తుబోధ వినబడుచుండెను. “కసి తీర్చుకొనుము” అని రెండవప్రక్క నుంచి అసురభావము ఘోషించుచుండెను. “నీవు చేసినట్లు ఎవరికి తెలియుట శక్యము కాదు. ఇంత జబ్బుసీతిలో చనిపోయిన అన్యథా యెవ్వరు తలంపరు. చివరకు రిచ్చర్డు నిన్ను పెండ్లిచేసుకొనునేమో” అని స్వార్థము ప్రోత్సహించ, తడబడుచున్న అడుగులతో క్యాథరిన్ వద్దకు పోయెను. “థామస్ మిస్సమ్మా, వచ్చినావా తల్లీ” అని ప్రేమపూర్వకముగా ఆమె మేరీ చేయి పట్టుకొనెను. మేరీ కంపించుచుండెను. ఏమిటో సమాధానము చెప్పెను. ఆమె కేమియు తెలియలేదు. మందు త్రాగమని చెప్పెను. క్యాథరిన్ నోరు తెరచెను. వణుకుచున్న చేతితో మందుగ్లాసు పంచుచుండెను. ఆమహాసంఘర్షణసమయమున నొక మహావిచిత్రమైన మార్పు కలిగెను. మేరీ ఆమెమొగము వైపు వెక్రిచూపు చూచుచుండెను. నిర్మల

మైన, నిర్దోషమైన ఆమె మొగము ఏసుక్రీస్తు

మొగముగా మారిపోయెను. “మేరీ, మేరీ! నేను నీడఁచారములు కోరి బాధానివారకార్యము బాధామృతము కోరుచున్నాను గాని నీవు మృత్యురూపమైనవిషము నొసంగుచున్నావా? సగే పోయుము” అని ఏసుక్రీస్తు నోరు తెరిచి నట్లు మేరీకి ప్రత్యక్షమాయెను. శరీరమంతయు కంపించెను. చేయి వెనుకకు మరలి పోయెను. ఏమి చేయుచున్నదో తెలియకనే తన బల్ల వద్దకు బోయి ఆమందు పారబోసి గ్లాసు కడిగి వేసి అమూలను మోకాళ్లపై వ్రాలి, “హే యేసుక్రీస్తు! ఈ పాపిని, ఈ నీచురాలిని మన్నింపుము. క్రీస్తు! పరితృప్తమున, ఈ ఆపత్కాలమున నన్నెట్లు కాపాడితివి? తండ్రీ!

ఈకంతమున ప్రాణ మున్నంతవరకు కృతజ్ఞురాలనై యుండెదను. నా హృదయమందలి పాపపంకమును దగ్ధము చేయుము. ప్రభూ! మన్నింపుము. నీవు నాఘోరపాపముల మన్నించునట్లు ఇతరుల తప్పుల నేను సహించి ఓర్పుకొందునుగాక! ధన్యురాలను. నీసేవయం దిక నాజీవితము ధన్య మొనరించుకొందును. ప్రతిస్వక్తిలోను నీవు ప్రత్యక్ష మగుచున్నావు. ముమ్మాటికి ధన్యురాలను.” అని ప్రార్థన గావించి లేచి యొకనూతనతేజస్సు, నిర్మలప్రేమామృతము మొగమున తాండవింప క్యాథరిన్ వద్దకు పోయి మండిచ్చి ముద్దుపెట్టుకొని క్రీస్తును కూర్చొని బైబిలు విప్పి ఏసుక్రీస్తు బోధల చదివి వినిపించి, క్యాథరిన్ కు నిద్ర వచ్చుచుంటున్నంతలోపచిత్తముతో తన బల్ల వద్దకు వచ్చి బైబిల్ చదువుకొనుచుండెను.

౪

మరునాడు సాయంకాలము రిచ్చర్డ్స్ కాలేజీ నుంచి రాగానే తన యుత్తరములలో చిరపరిచితమైన మేరీగస్తూరీతో జాబు ఉండుట చూచి వెంటనే యాశ్చర్యముతో చింపి చదువు కొనెను.

“ప్రియమిత్రమా, నావద్దనుంచి జాబు వచ్చునని నీ వనుకొనియుండవు. కాని నాలో నూతనమగు మార్పు, నూతనవికాసము కలిగినది. నాజీవితములో నింక క్రోధద్వేషములకు తావు లేదు. నీయెడ నింతవరకు కఠినురాలనై ఘోరపాపమును గావించితిని. ఏకాకినై అనాథ

జాలికనైన నాయెడల నీవు దయతో జూపిన నీ నిర్మల-అవ్యాజానురాగమునకు అవమానము, కాఠిన్యము ప్రతిగా నొసంగితిని. అహంకారము, స్వార్థము, సంకుచితభావము, నీచత్వమే యందుకు కారణములు మిత్రమా, ఒకసోదరునివలె నన్నెప్పుడు ఆదరించుచుంటివి. ఈ అల్పురాలిని, కఠినురాలిని, స్వార్థపరురాలిని తుమింపుము. దయాస్వరూపుడవైన నీవు నన్ను తప్పక మన్నింతువని తెలియును. నే నట్టితిమకు అస్థురాలను కాననికూడ పూర్తిగా నెరిగియుండుటవలన సిగ్గుచే క్రుంగిపోవుచున్నాను. కాని యేసుప్రభువు దయవలన నా కొక నూతనజ్యోతి లభించినది. దాని దివ్యకాంతిలో ఈజీవితము సదా ప్రకాశప్రశాంతములతో గడవ గలదు. అందుచే నీనంటి ఉత్తములు ద్వారా యేసు ప్రభువు ముందట సాష్టాంగపడి, గతించిన ఆజ్ఞానావృతము, కాంతోనిబద్ధము, పాపభూయిష్టము నైన అంధకారజీవిత ప్రకరణమును మూసి వేసి నే గాంచిన నూతన జ్యోతియొక్క ప్రేమామృతశీతలకిరణజాలములను నేటినుంచి యథాశక్తిని నేవాయాపమున ప్రతిఫలించ జేసెదను. ప్రియమిత్రమా, రిచ్చడ్డ! కామద్వేషపూరితయై, అంధురాలై, అధఃపతితురాలై, సంకుచితపాపమార్గగామినియై, పోయిపోయి యీ నాటికి మేల్కొని కండ్లు తెరచి శ్రేయోదాయకమైన కాంతోవిరహిత ప్రేమమార్గమును గాంచి, పరుగుపరుగున ఆ నూతనమార్గము కొలకై పోవుచున్న యీదీనురాలిని మన్నింపుము. సర్వసాక్షియైన భగవంతుడు కూడ

నన్ను మన్నించుగాక! ఈదీనురాలి అహర్నిశ ప్రార్థనల నాలించి ఆకరుణాస్వరూపుడు నిన్ను, నీస్రియురాలిని సర్వదా కాపాడుగాక!

“ఇట్లు: నీశ్రీ మోఖిలాపిణి,
“మేరీ ధానుస్”.

వెంటనే రిచ్చడ్డ మేరీని చూచుటకు పరుగున బోయెను. వీరి అన్యోన్యస్వచ్ఛంద ప్రేమ సహస్రకళలతో వారి మొగముల ప్రకాశించి, నిద్దరి కండ్లనుండియు ఆనంద బాష్పములు దివ్యతేజస్సుతో రత్నగీర్తిని ప్రకాశించెను. తరువాత సతమ క్యాథరిన్ చూచుటకై ఆమె సగ్గ సెలవు తీసికొని వెళ్లిపోయెను.

౫

క్రమముగా ఐదుదినములు గడచిపోయెను. క్యాథరిన్ హాలునకు జబ్బు పోచినది. మేరీ యెంతయు జాగ్రత్తగ నుపచారములు చేయుచుండెను. మేరీ నూతనవ్యక్తిగా మారి పోయెను. ఆకార్యదీక్ష, ఆయుర్భాషము, ఆనిరంతరమందహాసము పూర్ణచంద్రప్రకాశమువలె నానందము వెదజల్లుచుండెను. నలు ప్రక్కలకును సదా ప్రేమామృతవృష్టి గావించుచుండెను. కాని ఆరవదినము రాత్రి క్యాథరిన్ యొక్క స్థితి తీవ్రరూపముదాల్చి తెల్లవారుజామున జీవితము చాలించెను. ఆ ప్రేమమందాకినియొక్క జీవితయాత్ర పూర్తియయ్యెను.

బయట అంతయు చీకటి. ఆకాశమున నక్షత్రములు ప్రకాశించుచుండెను. మేరీకి అది వజ్రాయుధఘాతమైనది. ఆప్రశాంతనయ్య

మున నామె ఏకాంతముగ వసారాలో ఒకమూలను మోకాళ్లపై వ్రాలి, అశ్రుజలములు ధారలై ప్రవహింప, “అయ్యో! నా కుటిలత్వమే, నా దుర్మార్గపు తలంపులే ఆమెకు మృత్యురూపమైనవా తండ్రీ! మన్నింపుము. ప్రభూ! ఈపాపినిని, ఈదీనురాలిని మన్నింపుము మనోవాక్కాయ కర్తల సీసేవయందే నిమగ్నురాల సగుడును గాక! ఆశీర్వాదింపుము, తండ్రీ ఆశీర్వాదింపుము! ఆఅమాయకురాలి నిర్మలాత్మకు సదా శాంతి నొసగుము. తండ్రీ! స్వర్గమున ఆమెను సీదరి జేర్చుము” అని ప్రార్థించెను.

౬

మహాశక్తియగు కాలము మానవహృదయమున విపత్సరంపరలచే గల్గిన ఘోరములగు గాయములను మాన్పి తత్సంబంధమైన అగాధ కూడములను క్రమక్రమముగా గమనింపబడకయే పూడ్చివేయును. విదువత్సరములు గడచినవి. రిచ్చర్డ్ క్రిస్టియనుకళాశాలలో లెక్చరరుగా నున్నాడు. క్యాథరిన్ యొక్క ఆకస్మికమరణమువలన కలిగిన హృదయచ్ఛేదకమైన లోటును పట్టుత్వమైన యేడన్న తాళయమును లేకపోవుటచే తీర్పలేకపోవుటయే గాక, నానాటికి జీవితము ఆనందరహితమై నిస్సార మగుచుండెను. కొంతకాల మానిర్మలప్రేమచే వివాహోద్దేశము తలపెట్టలేదు. కాని కాలవశమున క్రమముగా బ్రహ్మచర్యవ్రతము బాహ్యమున కేవలము వ్రతముగా నిలిచి అంతరంగమున నిస్సారమై అశాంతికి కారణమయ్యెను.

అనేకదినములు ఆలోచించి, ప్రారంభమున సందేహనిమగ్నమైన మనస్సున ధైర్యము నెలకొల్పి, యొకనాడు సముద్రతీరమున నేకాంతమున

తమున మేరీతో తనజీవితము శాంతి కాని, సౌఖ్యము కాని లేక ఎడారివలె నున్నదని చెప్పి, సందేహించుచు క్రమముగా తన్ను జేపట్టి తన యంధకారబంధురమైన జీవితములో ప్రేమోత్సాహజ్యోతి నెలకొల్పి కాపాడవలెనని కోరెను. మేరీ తన ప్రశాంతముఖము, నందును, విశాలనేత్రములందును కనికరము ఆదరము తాండవించి, ఒక వింత మందహాసముతో రిచ్చర్డ్ చేయి పట్టుకొని, “మిత్రమా, నాభావప్రళయమును సీపు పూర్తిగా తెలుసుకొనలేదు. నేను నిన్ను గాని, మరెవ్వరిని గాని వివాహమాడి సంసార సేవకు పూనుకొనిన, మానవసేవారూపమున భగవంతుని సేవించుట అసంభవము. ఏసుప్రభువు చెప్పినది జ్ఞాపకము

లేదా? ఇద్దరు ప్రభువుల సేవింప శక్యమా? నా జీవితమును బంధదాయకమైన సాంసారిక సేవకు బదులు ముక్తిదాతయైన ప్రభుని సేవించుటకు గడుపుచున్నాను. నాకు మానవ సేవయే భగవత్సేవ. మిత్రమా, జీవితమందలి నీదృక్పథము మార్చుకొనుము. అప్పుడు అన్యజనసాహాయ్య మక్కరలేకయే జీవితమందలి అంధకారము పటాపంచితై దుఃఖపూరితమైన బ్రతుకు ఉత్సాహపూరితమై తేజోవంత మగును. నా వద్దకు వచ్చు ప్రతివ్యక్తిలోను ఒక్కొక్క నూతనరూపమున యేసుప్రభువు ప్రత్యక్ష మగుచున్నాడు. ప్రతిదినము అనేకశరీరములలో నామహామహుని మనసార సేవించుచున్నాను. ఇట్టి మహోక్తిప్రాప్తవాకాశము కాల్గి దన్నుకొని సాంసార కూషమున బడి పోయిన నా కిట్టి యదృష్టము లభించునా? ప్రియ మిత్రమా, రిచ్చడ్డ! మన్నింపుము. చక్కగా ఆలోచించిన నీకే ఈ యుక్తిప్రాప్తదర్శజ్యోతి ప్రత్యక్షమై తీరును. నిరాశ, నిరుత్సాహము నీహృదయమునుంచి పారద్రోలు"మని అమృత తుల్యముగా పలికెను.

2

మరునాడు సాయంత్రము మేరీ తన వాడ్డులో బల్లనద్ద కూర్చొని ఉదయమున రిచ్చడ్డ ప్రవాసిన జూబు చదువుకొనుచుండెను:

“ప్రాణప్రదమైన మేరీ, నాసంకుచితభావమువలన నీయొక్క మహాన్నతదివ్యాదర్శ జీవితదృక్పథము గ్రహింపజాలకపోతిని. ఇప్పుడే కండ్లు తెరిచితిని. ఇప్పుడు దానిని ఒక ఛాయా రూపముగా మాత్రము చూడగలుగుచున్నాను. గ్రహించుచున్నాను. నీజీవితము ధన్యము. నన్నుగూడ ధన్యని గావింపవా? ఈషమిత్ర జీవితయాత్రయందు అంధుడనైన నాకు చేమూత నొసగుము. ఒక్క నూలుపోగు ఆధారము దొరికిన దాని బట్టుకొని నీలడుగులబాడ బడి వచ్చెను. తద్వారా కొంతకాలమున కైనను వెలుతురును గాంచగలుగుదును. జీవితము ధన్యమగును. ఇకనుంచి నీవే నాకు దేవతవు. నామార్గదర్శినివి. మేరీ, నీ కనేకధన్యవాదములు, కృతజ్ఞతాపూర్వక సహస్ర సాష్టాంగప్రణామములు.

“ఇట్లు నీఅనుచుడు,
“రిచ్చడ్డ.”

అనందజ్యోతి మొగిమున ప్రకాశించుచుండ తిరిగి చదువుకొనునంతలో నొక ఒడలు కాలిన రోగి “అమ్మా, అమ్మా, మంట భరింపలేను. నో రెండుకొని పోవుచున్నది. కొద్దిగా మంచినీళ్ళీయి తల్లీ!” అని యరవ, మేరీ మంచి నీళ్ళు పట్టుకొని యతనివద్దకు పరుగు పరుగున పోయెను.

నామా గొక్కడదే నేను సుతులు నాబంధులు నాసలు

బ్రాహ్మణ్యనని రాజ్యశ్రీయును సర్వస్వము నీచేతి దే;
యీమే నియ్యలోన నుడువతి కిట్లే సాగినా జాలు; నా
స్వామిన్నేహముమోలె నుచ్చములు సత్త్వసామ్రాజ్యముల్.

విమలారణ్య మనోజ్ఞనస్తు విశతుల్ పెక్కుల్ రహస్య, స్వతం
త్రమహాగాజ్యరమాధురంధరు డహార్యస్థైర్యం డావిద్వప

త్రముఖివ్యాఘ్రమహాకిరాతుడు కిరాతస్వామి, యాభీమచా,
దమన్నేహ మొర్చి వచ్చెను బ్రతాపాధీశ్వరి, బాడగడ.

వెనుక ధనంజయవిక్రమ-ఘనుడగు సూక్తుడు ముందగా ఘోరిలో
చన సదృశుడు త్రాపుడు-చని మోదిరి సూకరము నిశాతాస్రముల్.

బకకాడ జనియించు రెండుపువ్వులు స్థావూరి మీ రెప్పుడూ
ర్మికిని బేర్మికి దావులై మెలగినా, మిన్నంటి మాబోంట్ల మూ
రక హర్షితుము కాని యుద్ధము లొనర్చు బూనినా మానసం
బకటా! నయ్యలు నయ్యలై చనచె, కట్టా! చూచి యెట్లోర్తునో.

పలుకట్టముల గూడు సీళ్లు గొన కీబ్రహ్మగడ మున్ను తకు
దల్లకిం దాచు దంబ బానర్చిన గురుధ్వంసాఘపుంజములు
దరుగ బాటునె? తన్మహానలశిఖల్ దర్పించి, నన్ను నిను
గులము దేశము గాల్పవే? యెటు నాకు దస్వ నివ్వముల్.

సమయ జేసి కృతాఘపుంజముల బశ్చాత్తాపిస్తాగ్ని శు
ద్ధమతి వచ్చిన జోటు లే దనదు వాత్సల్యంబు వారాశి కో
పము జన్మించని దొడ్డతల్లి మన మేవాణ్మాత దాకిత్య హ
స్తము బై గడ్డ, శతాపరాధికయిన సద్భక్తి బ్రార్థించినా.

* 'రాజాప్రతాప సింహచరిత్రము' నుండి యుద్ధతమ.

కోటిసూర్య ప్రభాంకుండు సృష్టిసారస్వభాముఁ డీ యవనుల బారి మడిసె;
సర్వజ్ఞతుల్యుఁ డానమరసింహస్వపుండు తురకలతోఁ బోరి దొఱుగెఁ దనువు
సమనర్థిమూర్తి దుర్దమశౌర్యుఁ డా హమీరాయు వున్నంత కాహవ మొనర్చెఁ
గుంభండు రాజదిక్కుంబి తదర్థమై తన జీవితము నెల్ల భారవోసె
నింక సంగ్రామసింహభూమిశ్వరాదు-అప్రతీప్రతాపులు; యవన సేన
నాఁచి మెం చొడ్డి దేహంబు ప్రాణములను-గోరువెట్ట స్వాతంత్ర్యము గొలిచి రపుడు.

ఒకనాఁడా, యొకమాసమా, మఱియుఁ డా నొక్కబ్దమా, వేయియేం
డ్లకుఁ బై నయ్యె; మహమ్మదీయసుధటుల్ లక్షోపలక్షుల్ లయాం
తకులై వైఁబడి సాగి; యెంత జనబృందం బున్న మేవాడమా
తకునైనక, దలమున్నులై, బ్రహ్మ కసాధ్యంబుచుఁ దోఁపించదే ?

నానుముత్తాత చలవస్వపాలుసంతతివాఁడు దుర్గారావు ప్రళయభైర
వారావుండై, వైరు లడబి పారంగఁ బోరి, పడియెఁ జోండావదన్వయులఁగూడి
చూపైనె వచ్చె, మాయన్వ జవాహరిభాయి, గాయంబులు వేయుఁ గాంగ
మహిషాసు శిశ్వరిమర్దినవలె, రేగి, విమతుల నోర్చి, ప్రాణములు విడిచె;
బదియమూడువేలు పదతులు గొలువఁ గ-ర్ణావతియును నాదు నాయనమ్మ
హోహితాశ్వశిఖల జోహారు గావించె; - నిట్టి వీరమూర్తు లెందుఁ గలరు ?

వైరులు, మానమానమును బైరులఁ గోసెడునట్లు, వీరులక
నూలులువేలు గోయంగ; మనోజ్ఞసువర్ణశలాకలట్టు లం
గారశిఖాచయంబులను గాలుచు, వేలకు వేలు స్త్రీలు జో
హాబ్దులు సేయ; దేశ మకటా! జనశూన్యము గాక నిల్చునే ?

తనదుకండులును రక్తము గ్రుమ్మరించి మేవాణ్మాత వీరసౌభాగ్యలక్ష్మీ
యొకవేయియేండ్లుగా నోర్చి నోర్చుచునుండె; శాత్రవతతిపోటు సడలదయ్యె;
దద్ధాతములకు మాతల్లిశరీరమ్ము కుమ్మలువోవుచుఁ గుట్టువట్టె;
నుంచారశతముల నొళ్లు పెట్టెను; చిక్కి చిద్రుపలై శల్వావశిష్టమయ్యె;
నామహామాతగతి తలఁపైనయప్పు-డొడలు పరవశమై రక్త ముడుకులెత్తుఁ;
గిడుపు చుమ్మలుచుట్టు; నేకరణి నామె-దేర్చనని రేయుఁబవలు చింతించుచుండు.

మహాత్మా గాంధీ—ఫోటోస్టోను—ఇంగ్లండు రేపు

మనస్థాయి గాఢి—లొడకు ప్రసన్నతా తానందమున

ఎగదీస్తే బ్రహ్మహత్య, దిగదీస్తే గోహత్య శంకర సీతారత్నాంబగారు

పూర్వం ఒకపూరిలో ఒకరాజు వుండే వాడు. అతనిదగ్గర ఒక బ్రాహ్మణమంత్రి వుంటూ వుండేవాడు. మంత్రి చాల తెలివైన వాడు. రాజ్యాన్ని అనేకసార్లు శత్రువులనుండి కాపాడినాడు. ఒకసారి శత్రురా జొకడు పెద్ద సేనతో యీరాజ్యంపైకి దండెత్తి వచ్చాడు. రాజుకు యేమీ తోచింది కాదు. శత్రు రాజుసేన చాల పెద్దది. మంత్రిని పిలిపించాడు. మంత్రి వచ్చాడు. “ప్రభూ! ఏమిసేలవు” అన్నాడు. రాజు “మంత్రి! ఇంతకాలంనుంచి నీవు నారాజ్యాన్ని కాపాడుతూవున్నావు. కాని యిక మరి లాభం వున్నట్టు కన్పించదు. మన శత్రురాజు గొప్పసేనతో వచ్చినాడు. ఏమి చేయుటకు తోచడంలేదు. నీవు యేమి చేయ మంటావో తక్షణం చెప్పు” అన్నాడు. మంత్రి వెంటనే “రాజా! మనకు సైన్యబలం తక్కు వున్నా, బుద్ధిబలం వారికంటే హెచ్చు వుంటే వారిని మనం గెలుస్తామన్న ధైర్యం నాకున్న ది. కాబట్టి నాచేత వైసంతపరకు పోరాడు టకే నిశ్చయించవలెను. ఈపోరాటానికిమాత్రం

మీరు మన రాజ్యంలో నున్న యావన్నంది బ్రాహ్మణులను, పవిత్రమయిన గోవులను తప్పించి నాయెదుట పెట్టవలెను” అని చెప్పేడు. రాజు, తనమంత్రియొక్క బుద్ధిబలం యెరిగిన వాడుకాబట్టి, తనరాజ్యంలో వున్న యావన్నంది బ్రాహ్మణులను, గోవులను తక్షణం తీసుకు రమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు. రాజుగారి సేనలుకూడా వున్నంతమట్టుకు సిద్ధపరిచారు. మర్నాటికి బ్రాహ్మణులు, గోవులకూడా సిద్ధమయి నాయి. మంత్రి మిగిలినయేర్పాటులన్నీ చేసి, బ్రాహ్మణులదగ్గరకు వచ్చాడు. ఒక్కొక్క బ్రాహ్మణిని ఒక్కొక్క ఆవును యెక్కమన్నాడు. ఆలాగు తయారుచేసే సరికి ఆవులపయిన యెక్కిన ఒకవిధమయిన బ్రాహ్మణసేన సిద్ధ మైనది. ఈ బ్రాహ్మణసేనను ముందు నడి పిస్తూ వెనుక సిఫాయీలు, రాతులు మొదలగు వారిని వెళ్లమన్నాడు. శత్రుసేనలు యెదు రొనుటకు వచ్చేయి. ముందు ఆవులపై నున్న బ్రాహ్మణులను చూసేయి. సేనలకు చెయ్యి ఆడింది కాదు. “ఎగదీస్తే బ్రహ్మహత్య, దిగ

దీస్తే గోహత్య". పై నున్న బ్రాహ్మణులకు గురిపెడితే బ్రహ్మహత్య; క్రిందనున్న ఆవులకు గురిపెడితే గోహత్య. ఏమి చేయడానికి తోచలేదు. చాలనేపు ఆలోచించారు. లాభం లేకపోయింది. మారు మాట్లాడకుండా తిరిగి

తమ రాజ్యానికి వలాయనమైనారు. యుద్ధం ముగిసింది. మంత్రిబుద్ధిబలమే తుదకు గెల్చింది. రాజు చాలా సంఖ్యోపించాడు. అది మొదలూ 'ఎగదీస్తే బ్రహ్మహత్య దిగదీస్తే గోహత్య' అనే సామెత ఏర్పడింది.

ఛాయాదేవి

పూర్వం విశ్వకర్మ అనేఅత నుండేవాడు. అతనిపని ఏమిటంటే తరిమెనపట్టడం. అతనికి కూతు రొకరై ఉంది. దానికి పెళ్లియీడు వచ్చింది. వరుల కోసం వెతికి వెతికి సూర్యుడికి ఇస్తే బాగుంటుందని నిశ్చయించి సూర్యుడికి ఇచ్చి పెళ్లిచేశాడు. ఆ పిల్లి పేరు ఛాయాదేవి. అత్తారింటికి పంపించాడు సారీ అవీ పెట్టి. పంపిన మొన్నా కే ఓ మనిషిని కుదుర్చుకుని వెంటపెట్టుకుని ఎవరికీ చెప్పకుండా ఛాయాదేవి తండ్రియింటికి వచ్చింది. విశ్వకర్మ చూచి 'ఏమి? నిన్న వెల్లావో లేదో అప్పుడే వచ్చావే' అన్నాడు. ఛాయాదేవి 'నాన్నా, నాకొంప ముంచేశావు. నేను వాళ్ల ఇంట్లో నిలవనైనా లేకపోతున్నాను. వారి కేమైనా ప్రతిక్రియ చేస్తే కాని నేను కాపురం చేయలేను. ఎందులోనైనాదిగి చచ్చిపోతా' నంది. 'అమ్మాయి, యీ మాత్రానికేనా ఇంత హడావిడి. నాచేతులో నున్న పనేకా. నడు మీవాల్లింటికి; నేనూ నాయంత్రం తీసుకొని వస్తాను. ఒక్క మారు బాగా నొక్కి తరిమెన పట్టానంటే ఏ వేడి ఉండదు. అన్నీ ఎగిరిపోతాయి. నీ కేమీ

కనకదండి గోపాలకృష్ణకాశ్మీగారు

ఫరవా లేదు తల్లీ!' అని ఇద్దరూ బయలుదేరి వెళ్లారు.

సరిగా ఆవేశకి సూర్యుడుకూడా ఇంటి దగ్గరే ఉన్నాడు. విశ్వకర్మ 'ఏమోయి సూర్యుడా! మాలమ్మాయి ఇంతవేడి భరించలే నని నిన్న చక్కావచ్చింది. అంచేత కోపగించకు. నాయందు కాస్త దయయుంచి నా యంత్రం మీద కూర్చో. కొంచెం తరిమెన పడతాను. అంతవేడి ఉండదు. కొంచెం తగ్గుతుంది' అన్నాడు. 'సరే' అని కూర్చున్నాడు సూర్యుడు. విశ్వకర్మ బాగా తరిమెన పట్టేశాడు. 'ఇంక దిగు నాయనా' అన్నాడు. తనదారిని తానుబయలుదేరాడు. వెంటనే ఛాయాదేవి పరుగెత్తి వచ్చి 'నాన్నా, నాసంసారం కూలిపోయింది. ఇదివరకే కొంత బాగుండేది. కొంతదూరంలో నైనా నిలవగలిగేదాన్ని ఇప్పుడదీ పోయింది. ఎదురుగా నిండోలేను. రెట్టించు వేడి అయిపోయింది. మహాప్రకాశంగా వుంది' అని గొల్లు మంది. 'ఏమైనా సరే, నీభర్త ఇంట్లో నీవుండాలి. నాఇంటికిండుకు? నీ కక్కడ చావేనా మంచిదే' అని వెన్నెకు పంపేశాడు. తను వెళ్లిపోయాడు.

ఏం చేస్తుంది పాపం. ఎంతదూరాన్ని వుండడానికి వీలుగా వుంటుందో అంతదూరాన్నుంచి చూస్తూ కాలక్షేపం చేస్తోంది. అందుకనే అప్పటినుంచి సూర్యుడు రెట్టంపుగా ప్రకాశిస్తున్నాడు.

దు. ఛాయాదేవికూడా సూర్యకిరణాలు ఎక్కడ ఆఖరు అవుతాయో అక్కడే వుండి భర్తని ధ్యానిస్తుంది. కథ కంచి కెల్లింది, మనం ఇంటికి వచ్చాము.

చందమామలో బొమ్మయేమిటి?

ముద్దా విశ్వనాథముగారు (కవితాసమితి)

పూర్వకాలంలో జంతువులు మనవలెనే మాట్లాడుతుండేవి. బుద్ధికుశలత కల్గిఉండేవి.

“అబ్బే, నేను మాంసం ముట్టను; అవసరం లేదు,” అంటూ బ్రాహ్మణుడు తిరిగి బయలుదేరినాడు.

కుందేలు, నక్క, కోతి—ఈమూడు జంతువులూ కాశీనగరందగ్గర ఒక అరణ్యంలో ఒకే ఆశ్రమంలో నివసిస్తూ, తప మాచరిస్తూ వచ్చాయి. అవి ‘స్వార్థం’ అంటే ఎమో ఎరగవు. ఐహికభోగములు ససేమిరా, స్మరింపవు. ఎంతసేపూ అతిథిపూజ చేస్తూవుండేవి.

వెళ్లి వెళ్లి, తిన్నగా కోతి వున్న ప్రదేశానికి చేరుకున్నాడు. ఒక చెట్టుకొమ్మమీద ఒంటికాలిపై జపం చేస్తూంది, మర్కటం. బ్రాహ్మణుడింకా పెదవి విప్పనేలేదు, అతనిమనస్సు కనుపట్టి, ఇన్నిమామిడిపండ్లిచ్చి సత్కరించింది.

ఒకసాయంత్రం, బ్రాహ్మణుడొకడు ఆ అరణ్యంలో ప్రయాణం చేస్తూ, గాఢతపస్సులో ఉన్న నక్కను చూచి,

“నేను పండ్లు తినను” అని చెప్పే శిమల్లా తనదారి పట్టినాడు బ్రాహ్మణుడు.

“ఓహో, నక్కగారూ! తాము చాలా ఉదారులని ప్రతీతి. నా కీపూట కడుపునింపుకు నేండుకు ఏదైనా కాస్త ఆధారం కనబరుస్తున్నా,” అన్నాడు.

కుందేలు సమాధిలో వున్న సమయాన బ్రాహ్మణుడక్కడ సమీపించి,

“అంతకంటేనా?” అన్నది, నక్క, ఒక్కయెగురు ఎగిరి, — “ఇవేళ నాకు ప్రశస్తమైన మాంసం దొరకడం, తమవంటి అతిథులు రావడం, ఏం అద్భుతం! నిజంగా షర్వదినం. ఉండండి, నాగుహకు వెళ్లి తీసుకొస్తాను.”

“అయ్యో! కుందేలుగారూ! బ్రాహ్మణిని; మూడురోజులనుంచి పస్తు. కడుపు మండిపోతుంది, కాస్తధర్మం,” అన్నాడు.

అట్టే పర్యాయం చన చేసింది, కుందేలు. “నేను ఇయ్యగలవస్తువల్లా గడ్డికదా, బ్రాహ్మణుని కదేం పనికొస్తుంది? కనుక, నేనే అతని కాహారమైతే, కొంతలో కొంతయినా సదుపాయంగావుంటుంది” అని అనుకొన్నది మనస్సులో.

“బ్రాహ్మణ! నీవు నిష్పప్రయత్నం చెయ్యి, నీకు భోజన సదుపాయం అమరుస్తా” అని చెప్పింది.

అంతట నాలుగు చితుకులు ప్రోగుచేసి కొని వచ్చి, బ్రాహ్మణుడు మెల్లిగా అగ్ని రాజేసి నాడు. బాగా రగులుకుంది. ఆపశంగా కుండలు ఆనిష్పలో వురికింది.

కాని వింతలో వింత! ఆ కుండేటి శరీరం తగులబడ్డానికి బదులు, చెంగల్యపూలు పలుకు కొని పడుకుంటే ఎలా గుంటుందో, అంత చల్ల ననిపించింది, దానికి. అతిథివై పు తిరిగి, “ఇదేమి టయ్యా! నిష్ప బాగా ఎగసంతోయ్యి, నా వల్ల దహనం కాకుండా వుంది” అన్నది, కుండేలు.

తక్షణమే, చెట్లకంటే పొడుగ్గా ఎదిగి పోయి, దివ్యమైన తన విశ్వరూపం దాల్చి నాడు, బ్రాహ్మణవేషధారి.

“ఔదార్యము గల నా చిన్ని కుండేలా నేను ధర్మదేవతను. నిన్ను పరీక్షించడానికే ఇల్లా వచ్చినాను. నీ వుదారత అపారము. నేను చాలా మెచ్చుకున్నాను. నీపేరు భూలోకంలో శాశ్వతంగా వుండిపోయేట్లు చేస్తాను,” అన్నాడు.

అంటూ—ఒకకొండ పిండినాడు, రసం వచ్చింది. ఈరసం సిరాగాను, ఒక కొండశిఖరం కలంగాను వుపయోగించి, ఎల్లప్పుడూ మనుష్యులందరకూ కనబడేలాగ, చందమామ మీదనే కుండేలుబామ్మ లిఖించినాడు.

చందమామమీద కనబడే ఈబామ్మ చెరిగిపోయే పర్యంతమూ, ఔదార్యమును గుఱించిన ఆదర్శప్రాయమగు ఈ చిన్నిగాథ హిందూబిడ్డల హృదయాల్లో మెలగుతూనే వుంటుంది.

బాలభాష

యం. వి. పాపన్న గుప్తగారు

“బ్రిగజుగపత్తి

జన్నారితతి

రాశ్యపత్తి

రఘుపత్తి

బిడ్డలారా! బీగా లేసుకొండి

తల్లులారా! తాళా లేసుకొండి.”

పసిబిడ్డలు చుట్టూ కూర్చొని చేతుల రెండింటిని కడుపునకు దగ్గరగా నుంచుకొని తలను పైకెత్తుకొందురు. వారిలో నొకరిని

దొంగిలుగా చేతురు. ఆత డించుక దూరముగ కూర్చొని తలను పైకెత్తుకొని నాలుక నల్లాడించుచూ కూర్చుండ వలయును. ఇంతలో పై వాక్యముల నుడువుచు నొకరు తమ చేతిలోని పత్తివుండను యెవరిచేతనో వుంచెదరు. అందరు గూడ తలను క్రిందికి వాల్చి మిన్నకుందురు, ఇంతలో దొంగగా యేర్పరచబడ్డవాడు తటాలున పత్తివుండగల వాని బట్టుకొనవలయును. లేనంతట తిరిగి యాతడే దొంగగా బరిగణింప

బడును. ఈ యాట చాల వినోదముగ నుండును.

“అక్కమ్మతోటలో బిక్కికూర
కోసిన కొడవలి ముక్కబోయ.

చిమిడేసి వండితే చిమిడిపోయ
పాలు బోసి వండితే పాశిపోయ
నేయి వేసి వండితే నేరమాయ

సారి! గిలగిల! అమ్మయ్య! గిలగిల!
అక్కయ్య! గిలగిల! చక్కిలి గిలగిల”

అని పసి బిడ్డలను నవ్వించుచుందురు.

“కొండక్రింద యిల్లు గట్టె మామామగారు
కోరి కొడుకుల గనె మాయత్తగారు
వండనూ ఒకమఱది వార్చ నొకమఱది
వండుకుండాలకాడ వుండాడు మఱది
యిల్లికి ముగ్గు బెట్టి యింటిమగవారు
పెద్దెనుము వేడెత్తె పెద్దమామగారు
చిన్నెనుము వేడెత్తె చిన్నమామగారు.

అమ్మమ్మ! వీరింటికి
ఏమి! జూచి యిస్తా వమ్మ”

అని హాస్యము జేయుదురు.

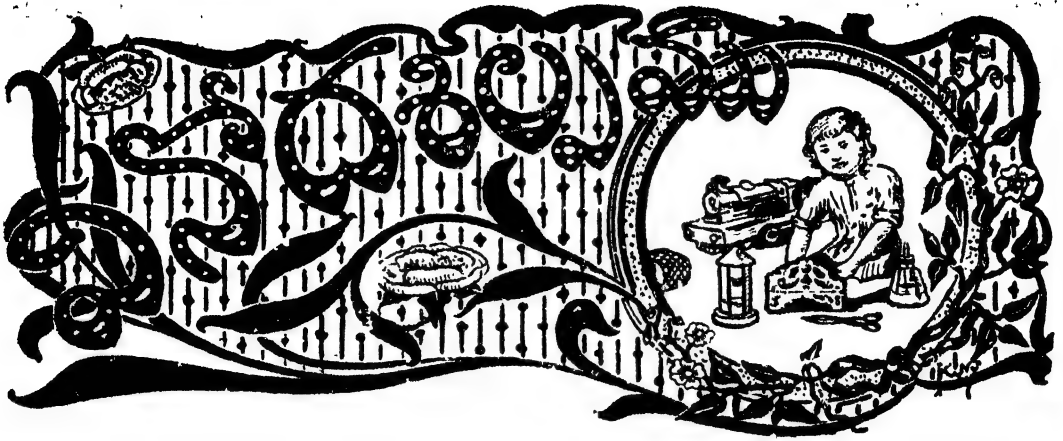
రాటపుపాట

శ్రీ మ ౧

(రాటము తిప్పసమయమున ఈపాట పాడుదురు.)

జమ్మి జమ్మి కదురు
జమ్మేటి కదురు
సాలేటి కదురు
పడమటికొండ
కొండమీదగుండు
కొక్కెరసాన
సానమెరుపులు
సంకెతాలాలు
దేవుడిచ్చిన పెద్దఫిరంగి
ఫిరంగిముందల క్రైస్తవు
క్రైస్తవుమెడలో మున్నూరుగంట
గంటలోపల భీముడు పుట్టంగ
అన్నా అన్నా మనావు లెన్ని
ముందలబోయే మున్నూరు

వెనకాలవచ్చే ఏన్నూరు
నడానవచ్చే నన్నూరు
తల్లి చచ్చిన పుల్ల వెయ్య
తలనిండా తలంబాలు పోసుకొని
దొడ్డి దొడ్డి తిరిగి దోరావునేతికి
మందమందా తిరిగి మట్టాపు వెతికి
అయ్యయిపోగయి గజ్జలగుంటకు
నీళ్లకుపోతే
గజ్జలుగలలాడే
పుట్టలోనినాగన్న బుస్సుబుస్సనె
దండానికోకలు దడదడలాడే
పెట్టెలోని ఉరదాళ్లు పెడ బూబ్బలేసి
కోటలోనున్నది కొమ్మటేనుగుపిల్ల
తగిలి తగిలెయ్యి తాబేటిబుట్ట.

కమ్మి పని ౨

కొ. నరసింహాచారిగారు

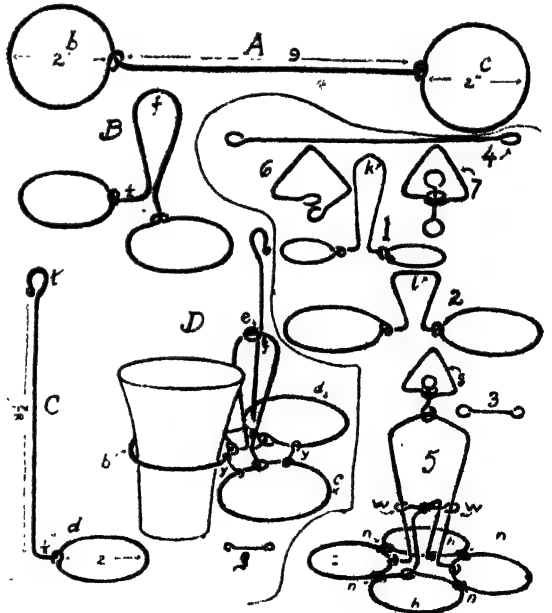
లోటాస్టాండులు

ఈవ్యాసమున రెండువిధములగు లోటాస్టాండులను చేయు విధము చెప్పబడును. ఒక స్టాండునందు మూడు లోటాలును, మఱియొక స్టాండునందు నాలుగు లోటాలును ఉండవచ్చును.

మూడులోటాల స్టాండు

ఒక్కొక్కటి సుమారు 24 అంగుళముల నిడివిగల రెండుకమ్ములను గీసికొని, అందు ఒక దానియొక్క రెండుకొనలయందును 2 అంగుళముల వ్యాసముగల ఉంగరములను చిత్రము A యందు b, c, లలో జూపినవిధమున వంచవలెను. పిమ్మట ఉంగరములవద్ద నుండి అరయంగుళము వదలి తక్కిన కమ్మిని చిత్రము B యందు f వద్ద చూపినరీతిని వంచుకొనవలెను. పిమ్మట రెండవకమ్మిని గీసికొని, దానియొక్క ఒకకొనయందు మాత్రము 2 అంగుళముల వ్యాసముగల ఉంగరమును (b, c, లకు సమాన

మయిన దానిని) చిత్రము C యందలి విధముగ వంచవలెను. కమ్మియొక్క రెండవ కొనను 1 వద్దనుండునట్లు కొక్కిగా వంచవలెను. పిమ్మట B C కమ్ములనుచేర్చి, b c d ఉంగరములు ఒకేమట్టమున నుండునట్లు పట్టుకొని C అను కమ్మిని B యొక్క పై వంపు

చుట్టును చిత్రము D లో f వద్ద చూపినట్లు చుట్టవలెను. అప్పుడు మూడు ఉంగరములు చేరియుండును. ఉంగరములు కదలకుండుటకై 9 యం దుండునట్లు మూడు తునుకలను వంచుకొని b, c, d. అను హయములను, చిత్రము d యందు y వద్ద చూపినవిధముగ బిగించవలెను.

నాలుగు లోటాలస్తాండు

24 అంగుళముల నిడివిగల ఒకకమ్మిని దీసికొని దానిని పూర్వము a వద్ద చూపిన విధమున వంచుకొనవలెను. పిమ్మట రెండు ఉంగరముల మధ్యభాగమును 1 వ చిత్రము వలె వంచుకొనవలెను. సుమారు 20 అంగుళముల నిడివిగల మణియొక కమ్మిని దీసికొని దానినిగూడ A వలె వంచుకొని పిమ్మట చిత్రము 2 వలె వంచుకొనవలెను. 1 వ చిత్రమున ఉంగరములమధ్య పైకి వంచబడిన k అను భాగము, 2 వ చిత్రమున ఉంగరముల మధ్య పైకి వంచబడిన l అను భాగము నకన్న ఎత్తుగ నుండును. ఈ రెండుకమ్ములను, వాటి ఉంగరములు నాలుగును ఒకేమట్టమున

నుండునట్లు 5 వ చిత్రమునందువలె చేర్చిపెట్టవలెను. 3 వ చిత్రమువంటి కమ్మిని వంచుకొని దానిని h, h అను ఉంగరములు గల కురుచ కమ్మియొక్క పైభాగమునకు సరిగా పెద్దకమ్మియొక్క ప్రక్కలకు W W వద్ద బిగించవలెను. (చూడుడు: చిత్రము 5.) పిమ్మట 4 ఉంగరములును కదలకుండుటకై 900 వద్ద సన్ననికమ్మితో కట్టవలెను.

తర్వాత స్తాండును ప్రవేలాడగట్టుటకు చుట్టును తిరుగునట్టి revolving hanger ను చేయవలెను. 4 అంగుళముల నిడివిగల కమ్మిని దీసికొని 4 వ చిత్రమునందలి రీతిగ దానికొనలను వంచుకొనవలెను. పిమ్మట దానిని 6 వ చిత్రమునందలి విధముగ వంచవలెను. అటు పిమ్మట 3 వ చిత్రమువంటి కమ్మిని మణియొక దానిని వంచుకొని దానిని 6 వ చిత్రముయొక్క కొనలయందలి ఉంగరములలో దూర్చి 7 వ చిత్రమునందువలె బిగించవలెను. పిమ్మట దానిని 5 వ చిత్రమునందలి S యందు వలె స్తాండుకు బిగించవలెను.

(All Rights Reserved.)

“ఏనాడు?”

మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు

ఏనాడు నీమోవి
లేనప్పు పొల్చునో
ఏరేయి చీకట్ల
నీచేయి తుడుచునో
ఏప్రాద్దు బాడుపులో
నీప్రేమ మొలుచునో
ఆనాడు ఆరేయి
ఆప్రాద్దే రేకెత్తు
నావాడినట్టి గుం
డెలలోని పూగుత్తి!

మరిగి కష్టపుటలల్
విరిగి తుంపర తొను
వేగి నిశ్వాసముల్
వీగు తుత్తునియై
మొయిలుచాచిన దాగు
మయిలకన్నీ రపుడు,

అప్పు డో చిరునవ్వు!
అప్పు డో చిగురాక!
రెప్పపాటున ముద్దు
లప్పగింతును నీకు!

గాలిలో రెపరెపల్
తేలి వచ్చు న దెప్పు
డే తమస్సులకొనల?
నే యుపస్సులదెనల?
నింగిలో చుక్కలో
తొంగి చూచు సువార్త
చెంగుచెంగున వచ్చి
మ్రొంగు నాదునిరాశ
ఎప్పుడో చిరుకన్నె?
చెప్పవా చిరుకన్నె?
చెప్పవా, చెప్పవా
చెప్పవా చిరుకన్నె?

(శివప్రసాద దశపతిరామపండిత కృతము)

ఢ్రిర్తి భారతదేశము దొక యద్భుతలనారత్నము. మన ప్రాచీనకవిత్వరు లీమెయెడ చాల అన్యాయ మొనర్చిరి. ప్రాచీనకవులు సంస్కృతప్రాకృత భాషలందు తమరసపూర్ణకవిత్వములచే భారతదేశవాసినుల అశేకుల చారిత్రములు వర్ణించియుండిరి. కాని యూర్మిళచరిత్రముకొంచెమైనను వర్ణనము చేసియుండలేదు. స్వభావతః కవిత్వరులుచ్చృంఖలులుగను, నిరంకుశులుగను నుందురు. వార లేటు లొనర్చుదలచిన నటు లొనర్తురు. తలచినచో దూదిసై నను పర్వతముగ నొనర్తురు. లేనిచో హిమాలయమునంటి పర్వతమునైనను కన్నెత్తియైన చూడరు. ఉదాసినోచ్చృంఖలత్వములు సాధారణతరగతికవులయందును కలుగుచున్నవి. కాని యాదికవియగు వాల్మీకి మహాకవియుడును ఇందువిషయములో దిప్తిమకొన జాలకపోయెను. పక్షియుగ్మముందు ఒకశకుంతమును న్యాధు డొకడు వధించుచుండ నీకవిశిరోమణి హృదయము దుఃఖవిదీర్ఘమై హతాత్ముగ “మా నిషాద ప్రతిష్ఠాంత్యం” మొదలగు వాక్యములు వెలువరించియుకూడ రామాయణరచనాకాలముం దొక సవనివాహితవధువును పూర్తిగ మరచిపోయెను. ఈవిపద్ధిస్తనవపథూవిషయమై లేకమాత్ర వేదనను ప్రకటించియుండలేదు.

ఢ్రిర్తి జగత్ప్రసిద్ధమేదిశీత్యరుడును, మిథిలాపురీశ్వరుడును నగు జనకుని కుమార్తె. సీతాదేవి కనుజ. అవన్యభక్తుడును, శ్రీరామచంద్రుని సోదరుడు నగు లక్ష్మణుని భార్య. వాల్మీకి రామాయణపాఠకులకు ముందుగా జనకపురమందు సీతామాండవీశ్రుతకీర్తలతోపాటు ఢ్రిర్తిచర్యనము గలిగించెను. సీతచరిత్ర మందరు నెరిగినదియే. సీతారాముల చరిత్రము విల్లించుటకే రామాయణము లిభింపబడెను. మాండవీశ్రుతకీర్తలకు సమాప్రపావకాధికపతినియోగ మునుదలింప నక్కరలేకపోయెను.

కాన వారల చరిత్రముం దేవితేషమును లేదు. ఇక బాలవియోగినియగు నూర్మిళగూర్చి నక్కాడింతము.

ఈమె చరిత్ర మన్నివిధములను ప్రశంసాయోగ్యమయినను కవిత్వరు లట్లానర్పక అన్యాయ మొనర్చిరి. వాల్మీకి, ఎందుకు నీ కీ దేవిపై యింతటి యుపేక్ష? సమస్తసుఖవిరహితయగు నూర్మిళవిషయమై కొంచెమైనను పక్షపాతము జూపలే దేమి? తాపకుల శరీరము లహోరాత్రములు తపశ్చరణమువలన కళోరములైయుండునా?—ఈకవిత్వజాండు కటుత్వకళోరత్వప్రియుడు కాడని యితని గ్రంథమును జదివిన తెలియుచున్నది. కనుక మే మిది యూర్మిళ భాగ్యవోషమని తలంతుము.

వాల్మీకి యొకసారి వివాహవేషమున జనకపురమం దూర్మిళాదిర్చన మొనర్చి యున్నాడు. అయోధ్యకరిగినతరువాత శ్వశురుగృహమున నెటు లున్నదో యొకసారియైనను తెలియజేయలేదు. ఇదియేకాదు, లక్ష్మణుని వనగమనావసరమున ‘లక్ష్మణాశ్రువులు తుడుచుట’ మొదలగు సమయవర్ణనములుగూడ నీతనికి సరియని తోచలేదు.

రామచంద్రాభిషేకమునకై నందనోద్యాన మట్లు అంతఃపురమంతయు జక్కగ నలంకరించిరి. ఢ్రిర్తియు సంతోషతరంగముల నీచులాడు చుండెను. నిజపత్యా రాధ్యుడైన రామచంద్రుడు రాజసింహాసనాసీను డగుట యూర్మిళ కెంతయు సంతోషజనక. మగుమండెను. కాని భాగ్యహీనతచే వైయుత్సాహ మంతరించెను. రాముడు సింహాసనాసీను డగుటకు మారుగ వనవాళి మొనర్చనలసివచ్చెను. భ్రాతృభక్తుడగుసామిత్రి యన్నతో వనగమనోద్యుక్తు డయ్యెను. అంతట నూర్మిళ కా సంగతి యొక ముహూర్తమునకు తెలియవచ్చెను. చంటసేఖంశితకదళీతరువువోలె మూర్ఛితయై నేల గూలెను.

లక్ష్మణుడు స్వాభావికప్రేమచే, రాజ్యకార్యముల నన్నిటిని వదిలి, నిజశరీరము సోదరసేవావళి మొనర్చి రామచంద్రునితో నడవి కేగెను. ఈవిషయము చాల మహత్వపూర్వమైనది. కాని యూర్మిళ యొనర్చిన యాత్మోత్సర్గ మింతకంటె నధికమైనదని చెప్పవచ్చును. ఆర్యులనలకు ప్రాణాధికవస్తు పోకటి యుండును. అది ప్రాణాధారపతియే. కాని యుదారచిత్త యగు నూర్మిళ సీతారాములసేవకై ప్రాణాధికుడైన పతిని త్యజించెను. నిజసుఖము, భోగము త్యాగమొనర్చెను. అదియు సేయకున? ఏసమయమున? వినాహమైన కొలది కాలమునకే యీహమకార్య మొనర్చెను. నిజ సాంసారికసుఖాలను దృక్తమొనర్చెను. అదియు నొకటి కెందుమాసములవరకు గాదు; పదునాల్గవత్సరములవరకు. పాతకసోదర సోదరీ మణులారా! కొంచె మలాచించింపుడు. ఊర్మిళ వినాహమైనవెంటనే పతితో ననుభవించిన యౌవనసుఖముతో పదునాలుగేడులు పతివియోగము సహించిన పిదప ననుభవించిన సుఖము సమానమునా? వినాశిత యగుటతోడనే సీతారాములకై తన సుఖసామ్రాజ్యమును నిరాకరించినది.

ఇద్దరు నొకేయింటి బాలిక లగుటచే సీతకును, ఊర్మిళకును సమానముగ పతిసేవ, పతిద్రోహి, పతిప్రేమ మొదలగు శిక్ష లొసంగబడెను. సీతకువలెనే మన యూర్మిళకును పతిసంబంధభావనలు దృఢముగను, నున్నతముగను నుండెను. పాతివ్రత్యైర్గురుల నీమె బాగుగా గ్రహించియుండెను. సీతవలె నీమెయు పతివెంట సంతసంతోషముగనే వనమునకు జనియుండును. కాని యీమె తెలిసియే యట్లానర్పలేదు. ఆమె తలచిన దేమనగా, తానుగూడ నడవికి జనినచో లక్ష్మణునకు—తనకు సంతోషము గూర్చుటయందు, సుఖమొనగూర్చుటయందు నెక్కువకాలము వెళ్లబుచ్చువలసియుండును. అందువలన సీతారాములసేవాశ్రమలయందుకొంచెమైననులక్ష్మణునకు విఘ్నము కలుగకపోదు. ఈస్థితిలో పరమారాధ్యులగు సీతారాముల లక్ష్మణుడు తగినట్లు సేవింపజాలడు. తన సుఖమునకై పతియొక్క ధర్మశాలనమందు లేకమాత్ర

మైనను లోప ముండరాదని యామెతలంపు. మరియు సందరు నడవికి జనినచో పూజ్యులగు నత్తలు—కౌసల్యా సుమిత్రలకు మనఃపూర్తిగ సేవయొనర్చువారలు ఎవ్వరును లేరనిపూడ యామె తలంచెను. ఇవన్నియుపూడ నాలోచించియే సీతవలె నడవికి తాను జనియుండలేదు. ఈవిషయమై గంభీరముగ మన మలాచించినచో నూర్మిళచరిత్రమం దీవిషయ మత్యంతమహత్వపూర్ణమైనదని గోచరింపకపోదు.

కాని యూర్మిళవిషయమైన హిందీకవిశ్రేష్ఠుడగు 'తులసీదాసు' పూడ ఆదికవియగు వాల్మీకినే యనుసరించెను. ఆతడును వనవాసగమనసమయమున నూర్మిళా లక్ష్మణుల సమాగమ మొనర్చియుండలేదు.

సరేకాని, భవధూతిమాత్రము కొంచె మీవిషయమై దయను కనబరచినాడు. సీతారాము లడవినుండి తిరిగి వచ్చినతరువాత భవధూతి కొకసారి యూర్మిళ జ్ఞాపకమువచ్చెను.

ఎట్లు? చిత్రపటప్రదర్శనముం దూర్మిళను గాంచి లక్ష్మణుని సీత "ఇయమ ప్యవరా. కా?" (లక్ష్మణా, ఈరెండవయూమె యెవరు) అని అడిగెను.

ఈవిధముగ వదిలె మరది నడుగుటయం దొక కుతూహలమే కాక స్వార్థస్థముపూడ నున్నది. కాని సామిత్రి యాభావమునెరుంగకపోలేదు. ఊర్మిళవిషయమై యడుగుచున్నదని తలంచి తనమనస్సులోనే లజ్జపడి జనాభేమియు చెప్పక ఆవిగ్రహమును చేతితో గప్పివైచెను. చేయి వైచుటయే తడవుగ మూయబడిన యాచిత్రము నేటిదనుక తెరువబడియుండలేదు. ఆ రోజుననుండియే యూర్మిళ యుజ్జ్వలచరిత్రచిత్రము కవీశ్వరులచే చిత్రింపబడక మరుగుపరుపబడుచున్నది. ఏమైనను సరియే కాని విద్వాంసులకు ఊర్మిళచరిత్ర మామె నాటి చరిత్రమందలి విదుషీమణుల చరిత్రముల వలెనే యత్యంతోత్కృష్టత నొంది లోకోపచేతప్రదమై చెలంగినదని చెప్పకతీరదు.

వసములఁ బూరిమేసి గిరివాహినులఁ దెలిసీరుగ్రోలి కా
ననముల సంచరించు హరిణంబులు నేసిన దోస మేముతో
వనచరులుఁ వనాగ్నులును వ్యాఘ్రములుఁ బసివట్టి చంపునం
చను టదియేల హానులకు నాస్తరణంబులు వాని చర్యముల్.

తలపై పట్టద మొండు చుట్టితిరుగఁ దప్పేమి మత్తేభ య
య్యళినాథుఁ వెలియిచ్చి కొంటివొకొ నీ వట్టైన విక్రేతదా
సులకుఁ లేవొకొ ట్నుత్పిపాస లకటా శూర్పొరుకర్ణద్వయీ
దళితుఁ జేతు నిరంకుశుండవును దుర్ధర్షుండవౌటఁగదా.

అంటనిరానిదాను వికృతాకృతియనాను మలీమసాంగహూ
తుంటరిదా నికృష్టమగుఁ దుచ్ఛమగుఁ గరటంబు; కాని యాఁ
కంటఁ గృశించియుండియును “కా” యని చుట్టలఁ బిల్వకుండ దా
నొంటరియై భజింపదట యుర్వర ధన్యతముం డెవం డింకఁ

సర్వజ్ఞుండగు, శంకరుండగు, మహేశానుండగుఁ, భర్గుఁడౌ
సర్వాభీష్టఫలప్రదాతయు నగుఁ సత్యంబు; కానిమ్ము పో
దుర్వారాహికపాలకాంచన మహాదుర్గంధ చర్మాంబరా
ఖర్వోద్విగ్నపదార్థసంగతులు నీకా, పొమ్ము రాజోత్తమా!

పచ్చును మూర్ఖునుఁ దిరుగు పైముసరుఁ రొదనేయు పాయుచుఁ
విచ్చుచు నుండుఁగాని యొకవీసము తేనెను ద్రావ వీగ ల
త్తుచ్చమహీధరాగ్రమున నున్నను వానిని బిల్మిదోలి నే
ర్పచ్చపడంగఁ గ్రోలును గృతార్థతముం డొకఁ డిచ్చమెచ్చుచుఁ.

భూరివిషాగ్నులఁ ద్రిజగముల్ దహించు మహాహివర్ణముఁ
గ్రూరత రేఖాద్యుతుల రూపడఁగించు ఖగేశ్వరుండు మా

రారభుజంగభుగ్న కులజాతనహాయ మపేక్ష నేయునే
వారకశత్రు లోకబలవర్ధనుడంచు సమీరు దూరునే.

శిరమునఁ బక్షిసంఘము విశ్వంఖిలతఁ వసియించు వానరో
త్కరములు గొమ్మలఁ, భుజంగతండము మూలములఁ గభీరకో
టరములఁ గాకభీరునరటాకులముల్ సుఖముండుఁ గాదె యో
తరువర, నీడ సద్వగుండు దార్కొనకున్నను లోపమున్నదే.

రవి తపియింపనీ, జలధరంబు జలంబులఁ గ్రుమ్మరింపనీ
స్వవగులు గట్టనీ, దివిజవర్గములు దనుజుల్ మధించనీ
అవిరళవాహినుల్ శశియు నంగము వొంగఁ జెలంగనీ జలో
ద్భవశిఖి గాల్చునీ వనధి తాపము నొందదు పొంగ దెప్పుడు.

ఏ యవసీజమూలము నచేత నివాసవిలాస భాసురం
బే యవసీజశత్రుము రమేశుని సెజ్జ యుగాంతవేళలం
దాయవసీజమౌ వటము నాత్మఁ దలంపరు మ్రొక్కుచుండు ర
త్యాయతభూతరాక్షస మహాహిభయంకర మైన రావికి.

జలచరనాదముల్ నదుల చండ తరార్భటు లౌర్వనామక
జ్వలనచటచ్ఛారవము పైజను నొకల చక్రఘంకృతుల్
అఱిఘు జలాంతరాద్రికుహరాంతర నిస్సరదూర్భాకాండ సం
కుంఠచలన్మహాజలధి ఘోషమునంద యడంగిపోవనే.

— — —

ఋగ్వేదకాలమున గృహము సర్వాంగశోభితమై యొప్పుచుండెను. జనకుడు గృహయజమాని. వైవాహికపద్ధతు లన్నియు గ్రమముగా జరుపబడుచుండెను. వైవాహికాచారమే గృహనిర్మాణమునకు పునాది. తాత్కాలికముగ తృప్తజంతుస్త్రీపురుషసంబంధము గృహనిర్మాణమునకు హేతువయి యుండదు. అబలయుగ స్త్రీ తనకు కష్టదళ వచ్చినపు డాత్మసంరక్షణార్థమును, శిశుసంరక్షణార్థమును తగినరీతిని జూచుకొనవలసివచ్చెను. ఇట్లు తన సర్వస్వ మానరుని కొప్పజెప్పకమున్న పరస్పరసహాయ్యునిబంధన లేర్పూచుకొనెను. స్వాభావికముగా స్త్రీ వరు నెన్నుకొనుటలో వానిసౌందర్యము, యౌవనము, బుద్ధి, బలము, సమయానుకూలవర్తన గమనించును. ఇట్టివిషయము లన్నియు గమనించి యెన్నుకొనిన విరునియం దెక్కుడు ప్రేమ గలిగియుండక తీరదు. పురుషుడు తన కన్నివిధముల తోడ్పడి సౌఖ్య మొనగూర్చుట కశ్చుత్సాహము గలిగించుటకై యాతని నెంతయో ప్రేమించును. ఇట్లు ప్రేమించిన స్త్రీయం దతడును అనురాగము గలవాడగును. పరస్పరానురాగమే గృహ మేర్పడుటకు మూలము. ఆగృహ మొక కొండగుహ గాని, పర్వతాల గాని, కుటీరము గాని కావచ్చును. దంపతులు పైకి బెడలునప్పుడు సంగ్రహించిన ఫలకందమూలములందు పాల్గొని రుచిపడితులై యున్నపుడు పరస్పరసహాయ్య మొనర్చుకొనెడివారు. ఎడతెగని యిట్టి సాంగత్యముచే వారి ప్రేమాంకురము వృద్ధి పొందుచు నాత్మత్యాగము, పరోపకారబుద్ధి వారికి కలుగుటకు మూలమయ్యెను. యువకుడగు నితరపురుషు డెవడేని కంట బడునపుడు గుహలో ప్రవేశించుచుండిరి. అచ్చట శీతోష్ణ వర్ష బాధలనుండి రక్షింపబడుచు శిశువుతోగూడ సురక్షితముగా నుండిరి. కావున స్త్రీవ్యక్తియే ఆధిభౌతికాధ్యా

త్మికాధిదైవికశక్తిస్వరూపమై యిప్పటి నాగరికతా ప్రభావమునకు జననియై యున్నది. వేలకొలది సంవత్సరములక్రిందట విశ్వామిత్రమహర్షి స్త్రీవ్యక్తి ప్రభావమును హృష్టాత్ముడై ప్రశంసించుచు 'గృహిణీయే గృహమని వచించెను. మానవజాతి ననాగరికస్థితినుండి యొన్నత్యమునకు లేచినది స్త్రీవ్యక్తియే. ఆర్యు లెన్నడు స్త్రీని మానవజాతిపతనమునకు హేతువని నుడువలేదు. భూలోకమును స్వర్గసమానము చేసే మానవజాత్యభివృద్ధికిని, సౌఖ్యమునకును స్త్రీవ్యక్తియే యాధారభూత మని యార్యులు నమ్మిడివారు. సర్వప్రపంచము ప్రకృతి పురుషసంయోగజనితమని యార్యాశయము. ప్రకృతి స్త్రీయును, పురుషుడు మానవుడును. వీలే గృహజననమునకు కారకులు.

గృహిణీ భర్తకు క్రేమాస్పదురాలు. భక్తివిశ్వాస సమన్విత. వినయగుణవిశోభిత. భర్త కోరిక ప్రకారము ప్రవర్తించెడిది. భర్తను సంరక్షింపజేయు నతని యెదుట హానితదనయై యుండెడిది. అత డింటికి వచ్చుసరికి విశ్రాంతికొఱకై శయ్యాసనములు సిద్ధపఱచు చుండెను. భర్త నిట్లు క్రేమితో బూజించి బిడ్డలయొడ గారాబము జూపి వారిని సంరక్షించుచుండెడిది. గృహమును సం తోషపూరితము చేయువారు బిడ్డలు. శిశు వాకలి గొనునపుడు జనని శిశువును గృహాంతరమునకు కొనిపోయి ప్రసవ మిచ్చుచుండెను. ప్రసవపావ మొనరించు శిశువు తోగూడిన జనని దిర్ఘనీయయై కన్నులవండు వొనరించుచుండెను.

ఋగ్వేదమున గృహిణీ గృహదీపికయని వర్ణింపబడెను. నూర్శోభయమునకు మున్న లేచి తక్కినవారిని మేల్కొల్పి గృహసమృద్ధులము, భాజనపారిశుధ్యము మున్నగు గృహకృత్యములందు బ్రవేశించు చుండెను. స్నానమొనర్చి సభర్తృకయై గార్హపత్యాన్నిని బూజిం

చుచుండెను. ఇట్లు మాధ్యాహ్నిక సాయంకాలముల యందుగూడ నగ్ని దేవుని బూజించుచుండెను. ఈ పవిత్రాగ్ని నిత్యము వెలుగునట్లు చూచుట యామెకు ప్రథమ కృత్యము. పాలు పితుకుట, మజ్జిగ తరుచుట మున్నగు పనులు తీరిన తరువాత నెండు ప్రారంభించును. ఈతరువాత తన కుమార్తెలు శిశువులను బాగ్రత్రతో జూచుచుండిరి. మధ్యాహ్న భోజన మయిన పిదప శిరోలంకారము, గౌతనప్రసూధారణ మొనరించి పిల్లల నందఱు నట్లే యలంకరించి సాయంకాలము నెండు జేసి పిల్లలకు భోజన మిడి వారిని నిద్రపుచ్చును. ఆమె సేవకులచే గృహకృత్యములు కొన్ని నెరవేర్చించి గోవులను, తనితరచుడువులను సరియైనస్థితిలో నున్నదియు లేనిదియు బరికించుచుండెను. అప్పుడు డామె గృహ ప్రాంతముం దున్న దిన్నతోటలకు బోయి పుష్పములను గోసి పూజకై కొనివచ్చుచుండెను. ఆమె యత్తమామల యెడను, భర్త సోదరులయెడను ఉచితభక్తివిశ్వాసములతో మెలగుచుండెను.

ఋగ్వేదకాలమునుండి నేటివఱకు సుతులు లేని గృహము సౌఖ్యవిహీనముగా పరిగణింపబడుచున్నది. ఆకాలమున సుతులు కలుగుటకై క్షీరమిశ్రితమును సోమరసముతో దేవతల నారాధించుచుండిరి. బుద్ధిబలము చేతను, దేహబలముచేతను, ప్రవర్తనచేతను మిన్నయగు సుతు ననుగ్రహింప దేవతల బ్రార్థించెడివారు. జ్యేష్ఠ పుత్రుని వివాహానంతర నాతని భార్యయే గృహధికారమును స్వీకరించి సర్వకృత్యములు నెరవేర్చుచుండెను. సుతులు లేనపుడు పుత్రుల బెంచుకొనెడువారు. కాని యీపుత్రుడు పెద్దవాడైనతరువాత కన్న తల్లిదండ్రుల చిత్తస్పృహ ననుసరించుచు చిత్తజనకుల దుఃఖమునకు పాటునగుచుండెను.

పుత్రికాజనన మంతగా హింసపబడుట లేదు. పుత్రిక దుహితృనామమున నొప్పుచుండెను. ఈపదము దుహ = పాలు పితుకుట (to milk) అనుధాతువునుండి కలిగినది. ఆకాలమున వివాహము కాని పెద్దకుమార్తెలు పాలు తీయు కృత్యమునందు నియోగింపబడు చుండిరి.

పుత్రికాజననము తల్లిదండ్రులకు సంతోషజనకమై యుండెను. ఏలన, నామె యింకొకయింటి కేగవలెను. ఆమె సౌఖ్య మన్యకులుంబమునకు జెందిన పురుషునిపై నాధారపడి యుండును. ఆభర్త యామెను సరిగా పోషింపగలిగినవాడు కాకపోవచ్చును. కన్యమాడ భర్త నెన్నుకొను నాచారము కలదు. కాన ననుభవహీనురాలగు కన్య సరియగు వరుని నెన్నుకొనలేకపోవచ్చును. ఆమెకు సరియగువరుడు దొరకనపు డామెచింతయు తల్లిదండ్రుల యింట గడపవలెను. తల్లిదండ్రులు, సోదరులు, సోదరభార్యలు చెప్పినప్రకార మామె నడచుకొనవలెను. ఒక్కొక్కప్పు డామె స్వతంత్రతీవనమునకు సోదరులతో పాటు తల్లిదండ్రులమాస్తిలో భాగ మొందుచుండెను. ఈవిషయము సోదరులకు, సోదరభార్యలకు నీర్వీర్య కలిగించుచుండెను. తల్లిదండ్రులు బోవునపుడు సరియగు కట్టుబాటు లేకపోవుటచే నామె దుష్ప్రవర్తనకు లోనగుచుండెను. ఇది యాకుటుంబమునకు కళంకము. అనివాహితయు, విభర్తృకయు నగు స్త్రీ యిట్టికష్టములు పుట్టినింటికి కలుగజేయుచుండుట తిటుచు. కావున పుత్రికాజనన మంత సంతోషదాయకము కాదు. మఱియు వివాహ మొనర్చిన తరువాతమాడ నామెకు నాధరణములు మున్నగున వొసంగి భర్తగృహమునకు బంపవలసిన చిక్కుమాడ కలదు. పుత్రు డట్లు కాక తల్లిదండ్రులకు వార్ధకమున పోషించువాడై దేవారాధనకు సమస్తమైన యంత్యక్రియల కర్హుడై సౌఖ్య మొనగూర్చువాడగుటచే పుత్రజననము కొఱకే దేవతల బ్రార్థించుచుండిరి. పుత్రికాజనన ముత్సాహదాయకము కాకపోయిన నామె పుత్రులతోగూడ సమానముగా ప్రేమింపబడుచుండెను. ఆమె తన సోదర్యముచేతను, చిటునగువులచేతను కుటుంబమునం దందఱు కానండును కలిగించుచుండెను. పుత్రిక తన కన్నివిధముల బాసటయై యుండుటచేతను, తనగృహము వీడి యన్యగృహముం దుండబోవుననియు తల్లి యామె నెక్కువగా ప్రేమించుచుండెను. కుమారుడు పెద్దవాడగుచున్నకొలది తండ్రి ననుసరించియుండుటచే తల్లికుమార్తెల కెక్కుడు సంబంధము కలిగియుండెను.

ఆకాలముందు బాలికల విద్యవిషయమై శ్రద్ధ వహించుచుండెడివారు. అందుచే నామెకు సంఘముం దొక యుచితస్థాన ముండెడిది. విద్యాధికురాండ్రగు తప స్వినులు యజ్ఞములు చేయుచు వారు గవించిన శ్లోకము లచే దైవప్రార్థన జేయుచుండిరి. ఋగ్వేదమునందు విద్యాధికురాండ్రగు ననేకస్త్రీలు పేర్కొనబడిరి. ఘోషాదేవి ప్రసిద్ధికెక్కిన తపస్విని. అట్లే లోపా ముద్ర, మమత, అపాల, సూర్య, ఇంద్రాణి, శబి, సర్వ రాజ్ఞి, విశ్వవర, మున్నగువారు ప్రఖ్యాతి కెక్కిరి. అందు విశ్వవర అగ్నిదేవుని శ్లోకరూపమున నారాధించు చుండెను. ఒకయజ్ఞమున నామె ఋత్విక్వాన మలంక రించుచుండెను. ఈర్వార్కువులగు మతెగురువులు ఈస్థాన మునకు స్త్రీలనర్హులని తరువాత శాసించిరి. అపాల యింద్రునిగూర్చి సోమయజ్ఞము చేసి తన తలిపిండ్రుల కష్టములను బోగొట్టెను. ఇంతియ కాక స్త్రీ లొక్కొక్కపుడు తమభర్తల ననుగమించి యుద్ధముల కేగుచుండిరి. విశ్వపాలాదేవి యుద్ధముందు కా లొకటి గోల్పోయి యశ్వినీదేవతల ప్రసాదమున నాయనచరణము కల్పించు కొనెను. ముద్గలఋషిభార్య యింద్రునేన తమగోవుల నప హరించినచోరులను వెంబడించునపుడు భర్తరగ్గ చోరుకు రాలై, భర్త యలసియున్నపుడు ధనుర్బాణములు గొని యుద్ధముచే దొంగలను బాటదోలి గోవుల మరలించెను. విశ్వవర యగ్ని నారాధించి గర్భాధానవయోనిర్ణయము గావించెను. దీనినిబట్టి ఋగ్వేదకాలమున స్త్రీలు గృహ సాంఘికవ్యాపారములందు గౌరవోన్నతస్థానము లలంక రించెడివారని స్పష్టపడుచున్నది.

పుత్రవిహీనయగు వితంతువు తన భర్తచరస్థిరా ఙ్గులకు హక్కుదారురాలు. అవివాహితయగు స్త్రీ తన పితృస్థానితమున కొంతభాగము పొందుచుండెను. ఆమె యవివాహితగా నుండకుండునట్లు తలిపిండ్రులు, సోద గులు ప్రయత్నము చేయుచుండినను వరించుట యామె

హక్కుయియుండుటచే నామె కిష్టపడిన ఎరు దొక ప్పుడు లభింపక యామె యవివాహితయై యుండవలసి వచ్చుచుండెను. ఇట్టిగో నామెను భరించుబాధ్యతయే కాక యామె క్రమక్రమముగా దుష్ప్రసవకు లో నయి కళంకముపొడ పుట్టినింటికి గలిగించునని తలిపిండ్రు లిహేల భర్తను వరించు నధికార మామెకు తీసివేసి యుక్తవయసు రాకమున్నె గూమెకు వివాహ మొన రించుచుండిరి. బాల్యవివాహముల కిది యొక కారణమై యుండవచ్చు. ఋగ్వేదకాలమున సంపూర్ణ యౌవనవతి యైనతెగునాతనే స్త్రీకి వివాహము జరుగుచుండెను. యౌవనము నిండినతరువాత * సూర్యుని హతురు సూర్య సోముని కిచ్చి వివాహము చేయబడెను. ఘోషావివాహ ముట్లే చేయబడెను. గర్భాధానవహోత్సవము వివాహ మైన తరువాత నాల్గవరాత్రియే జరుపబడుటచే రజస్వ లాసంతరమే వివాహము జరుపబడుచుండెనని స్పష్ట మగుచున్నది.

ఆకాలమున వివాహము నాల్గువిధములుగా నుం డెను. స్త్రీపురుషులకు పగస్వరాంగీకార ముండి వివాహ మొనర్చుకొనుట. బలవంతమున నెత్తికొనిపోయి వివాహ మాడుట. ఇందు తిండి కంగీకారము లేక కన్య కంగీకార ముండును. ఇది రాక్షసము. విమదుడనునాడు పురుషులత్ర దుహిత నిట్లు వివాహమాడెను. కుమాత్రెను ఋషి కిచ్చి వివాహము చేయుట. ఇది ఆర్షము. తలిపిండ్రు లిష్టపడి సరియైన వరుని జూచి మాటు నిచ్చి వివాహము చేయుట సామాన్యమైన బ్రాహ్మము. ఇదియే వేదోక్తముగు వివా హము.

ఋగ్వేదకాలమున యౌవనవతియగు కన్యభర్తను వరించు నధికారము కలిగియుండెను. వధూవరులు సమాన గోత్రమువారు కావూడును. ఈగూచార మిప్పుడు నాస్తి లియాలోని కొన్ని చంశములలో కలదు. అక్కడ కొన్నికొన్ని చంశములు జంతుచిహ్నములచే నొప్పు

* ఋగ్వేదము దశమమండలము ౮౫-౨ సూక్తమున నీ వివాహము వర్ణింపబడియున్నది. సూర్యకాంతి చంద్రునియందు ప్రతిబింబించు విషయమే కవిభావముచే సూర్యునిహతురు చంద్రుని కిచ్చి వివాహము చేయబడు టగా వర్ణింపబడియుండును. ఆర్యు లీశోఽతిశ్యాస్త్రవిషయ మెఱిగియుండిరి.

చున్నవి. ఈచిహ్న భేదములు వంశభేదముల తెలియ జేయును. వేరువేరు వంశములవారు వారిలో వారు కల హించుచు యుద్ధము లొనరించుచు జయమొందిన వంశ మువారు అపజయమొందిన వంశములోని యవివాహితు లగు యువకులను గొంపోవుచుండిరి. ఇట్లు యుద్ధమందు లభించిన యన్యవంశపు కన్యలను స్వవంశపు యువకుల కన్న నెక్కువ కామించి వారిని గూడుట వారి కెక్కు డానందవాయక మగుచుండెను. భుజబలముచే నొక వంశము నోడించి యందలి కన్యలను వారి తలిదండ్రుల కిష్టము లేకపోయినను బలవంతమున వివాహమాడి కామ మిడేర్చుకొనుట కనువుపడి యుండుటచేతను, స్వసంఘ ముం దిట్టి బలవంతపు కృత్యములకు తావు లేనందున స్వవంశపుకన్యల బొంతుట సులభసాధ్యము కాకపోవుట చేతను, సమానగోత్రములందు వివాహము పొసగకుండెను. ఈకారణముచేతనే యార్యులందు సగోత్రోద్భవు లగు వధూవరుల వివాహ మాచరణయోగ్యము కాకుండెను. అన్యభిండుములోని కొన్ని వంశములందు వలె నార్యుల యందుగూడ జంతుచిహ్నములచే కొన్ని వంశము లొప్పు చుండెను. నాగులు, గరుడులు మున్నగువారు పరస్పరము కలహించెడివారు. ఈభేదస్థితి జాతకభాగమందలి యోని గూటములవలనగూడ స్పష్టపడుచున్నది.

వివాహమంతయు నాల్గుదినములు వేదిమంత్రము లతో జేయబడుచుండెను. కంకణబంధనసమయమున వరుడు సగ్ధపునో బలికినమంత్రము లీచట విడువదగినవి కావు. “నాతో మద్ధృహమునకు రమ్మ. గృహధికార ము నహించుము. మొట్టట సోముడు నిన్ను జేపట్టెను. తరువాత గంధర్వుడును, పిదప నన్నియు జేపట్టిరి. మాన వుడనగు నేను నాలసవాడను. సోముడు గంధర్వునకు, గంధర్వు ప్రికి, నన్ని నాకును గ్రమముగా నొసగుట కలిగెను.” అనగ సోముడు పస్యాధిపతి; బాలికల కేరీర బుద్ధుల వృద్ధికి కారకుడు. బాల్యమున కన్యల యభివృద్ధి సోమదేవు సమగ్రహమున కలుగునట్లు సమృద్ధము. గంధ ర్వుడు సర్వాంగసాష్టావమునకు కారకుడు. తేజోవంతు డగు నన్ని దేవుడు కన్యల రజోదర్శనమునకు కారకుడు. ఇట్టియవలి యిమూడవధలు దాటినతరువాత బురు

షుని జేపట్టు నాచార ముండెను. వివాహమైన ప్రథమ దినానంతరము రథారూఢులై వధూవరులు వారి గృహము నకు బోయి కన్యపుట్టినంతినుండి తెచ్చిన యన్నిహోత్ర మున ప్రధానహోమము చేసి మరల వివాహకర్మ నడ పించుచుండిరి. అప్పుడు వరుడు సోమగంధర్వాన్నుల బూజించుచు, “ఈయువతిని నా కొసగిన యగ్నిదేవుని కియ్యది” యనుచు హోమము చేయుచుండెను. యువతి యని చెప్పటచే వధువు యుక్తవయసు కలది యని స్పష్టము. తరువాత మాడుదినములు వరుడు బ్రహ్మ చిర్యుత్రత మవలంబించి నాలసదినము శేషహోమము చేయుచుండెను. నాటిరాత్రి గర్వాధాన మహోత్సవము తో వివాహకర్మ పూర్తయియ్యెను. వివాహమంత్రార్థ మును గ్రహించుటకు సమగ్రులగు వధువు బాలికయై యుండనేరదు. గర్వాధాన మొనరించుటచే కన్య రజ స్వలావస్థను పొందినదే యని చెప్పవచ్చును.

ఆకాలమున నేకపత్నీత్వమే యధికప్రచార ములో నుండిన ననేకపత్నీత్వముగూడ నచ్చటచ్చట జూపట్టుచుండెను. పురుషులు యుద్ధములో దొరకిన కన్యలను స్వీకరించి తమ సౌఖ్యముకొఱకై చూచినను గృహకలహము లేక్కువగుచుండెను. ఈ యనేకపత్నీ త్వము దేవతలకుగూడ ననుసంధింపబడుచుండెను. కాని దేవుడు మానవుని సృజించునపుడు మానవుడుగూడ దేవుని సృజించును. తమ యాచారములే దేవతలకుగూడ గల వనుట యసాధారణము కాదు.

అనేకభర్తృత్వ మాకాలమం దార్యజాతులలో లేదు. కొన్ని యనాగరికజాతులం దున్నట్లు రూపించు చున్నది. దితికుమారులు దైత్యులు. వైవశ్వేయ, కాద్ర వేయ, ఆంజనేయ, జరత్కర మున్నగు నామములు తల్లివలన గలుగుటబట్టి సరియగు జనకత్వము లేనట్లు కనిపించుచున్నది. కాని యార్యజాతులలో నిట్టి యా చారము ప్రబలియుండలేదు. ఋగ్వేదకాలమున వితం తూద్వాహము లేదని చెప్పవచ్చును. కాని వితంతువు తన భర్తృవంశము నిలుపుటకు భర్తృకనిష్ఠసోదరు నింట వసించి యతనివలన కుమారుని కను నాచారము కలదు. కాని యిట్టి వివాహము విధ్వంసము కాదు.

వితంతువివాహమని వేటుగా నెచ్చటను జరుపబడలేదు. వేసుడను రాజు బాలవితంతువాద్యాహముల ప్రోత్సహించెను. కాని యవియు సగ్రచర్ణములంపు జరుగలేదు.

స్త్రీలు తమ మానసంరక్షణయం దతిబాగ్గతతో నుండెడివారు. యుద్ధమందు గలిచిన స్త్రీలతో బురుషులు కాలయాపన చేయుచుండుటచే స్త్రీలతో దుష్ప్రసర్తన ప్రవేశమునకు సందు దొరకుచుండెను. స్త్రీలు రజస్వలానంతరముకూడ చాలకాలమువరకు నవి వాహితలై యుండుటయు స్వేచ్ఛాప్రభావము కలిగి యుండుటచేతను వివాహానంతరముకూడ పరపురుష సాంగత్యమునకు మూలమగుచుండెను. కాని యార్యు

లలో నుత్తమవంశములం దుత్తమకన్య లనేక లుండిరి. మొత్తముపై నిరీవల దుష్ప్రసర్తనకు మూలమని తలచి స్వేచ్ఛ కొంత తగ్గింపబడెను. స్వయంవరము తీసివేయ బడెను. వరుల నెన్నుకొను జ్ఞానము రాకమున్న వివాహములు చేయబడెను. ఈ కారణములచే స్త్రీకి ప్రాపంచిక జ్ఞానము తగ్గి స్వతంత్రవ్యక్తిత్వము లేక బాలమౌతయై తన కరీరదార్థ్యము గోల్పోయి బలహీనులగు పుత్రుల గాండుట తటస్థించెను. ఈ కారణముచే నిత్యటి హిందూదేశస్త్రీ యిహసౌఖ్యము తాను పొందలేక, పురుషునికి కలుగజేయలేక దేశమునకు సాహాయ్యము చేయ నసమర్థురాలగుచున్నది.

మశకగానము

డా. నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు

ఏనును మానినీమణిని, హేలఁ జరింతును రాణివాసమం;

దేననబోణి నాకెన? మృగేంద్రవలగ్నను, మెచ్చి నన్న నా
ఖ్యానముఁజేసి “హస్తిమశకాంతర”మంచు జను ల్నుతింప నా
కానకదుందుభుల్ మొఱయవా చనుదేర మదేభయాననై?

“అనంగననంగ” నంచు ముసలమ్ములు మీచిటుపాయమందె మీ
మ్మును దమ చెంతఁ జేర్చికొని ముచ్చటలాడి కథ ల్వదించి “యృ”
హ్లాన నది వైకివచ్చునదె? ‘య’హ్లాన వచ్చునె?” యన్నమీర లూ
కొనునది నన్నఁ గూరిచియె కొంచెము మీమదిఁ జింత నేయుడి!

అహహ! పక్కలు చెక్కలొనటులు మీరు-నవ్వి నాకథ నాలించినారుకారె?
నాటి ప్రేముడిం దిగనాడ నాయమగునె?-గాన మొనరించు మీదోమసానిఁగానె?

నన్నునే “యసూర్యంపశ్య” నాఁగఁ జెల్లుఁ-బగళులం దేరికంట నేఁ బడకయుండి
చీకటులు క్రమ్మ నెమ్మి నీచెంతఁజేర-ముసుంగుదన్నెదే పురుషుఁడా ముద్దులిడక?

సానిని, మేల్కూడానిని, బసందగుదానిని, సాధనంబునక
దానము గానముం జలుపుదానను “సీనరిసాని”నం చిక్క
గాన ప దేజగాన నను గాదనునంతటిదాన, సామి! నీ
చానకు మోముఁజూప కిటు జాలరులం బడి ముగ్ధ దేలొకో?

రక్తసంబంధమున్న కారణమువలనఁ-బ్రేమకున్నిధానమవని పీఠులాడి
“దొంగలున్నారట, బ్రాత్రతో మెలంగు”-మంచు మేల్కొల్పుఁబాడి నేవించుదాన.
బ్రమసి ముద్దాడ నినుఁ జేరవచ్చు నాదు-సంగతిని గాంచ విడి యేటి సంగతంబా?
మధ్య సీతెరచా తేల మనకుమనకు? ఎవరి మందులు సీతల కెక్కెనొగద?

బూరకాళ్లు బృహద్దోషములును గాక-మన్నె పుంజ్వరములు వచ్చి మాపునంచు
‘1. అల్లా పాథిస్తు’ లనుమాట కల్ల యెచుమి-మనస్థముల జనుల్పుఖమునమనఁగఁగనవె?

అడుగు నేలనుబెట్టి నడయాడ నిట్టట్టు ‘2. తెటన’ స్ఫురువులు మంటిని వసించు
శీతోదకంబుల నేవింప నెంచి నం ‘3. గలరా’ పురువులు సీఘలఁ బెఱుంగు

స్వగృహంబున స్థాయిఁ బవళింపఁ గాంతి ‘4. న్మలేరియా’ పురువులు చేరియుండు
వాహ్యశివేరెత్త వశమాన? ‘5. స్పాల్పాక్సు’ పురువులు గాలి నెగురుచునుండు

నీఁగలు మలమ్ముదెచ్చి యెల్లెడల విడుచు-నీదు స్వాస్థ్యము నెట్టులో నిలిపికొమ్మ
దాడి వెడలెదే న్నంచభూతములపైని-బ్రదుకవలె నింక నీవొక ‘6. వాక్యయమున!’

ముసుగు నిడికొన్నఁ దురకబూబునకుఁబోలె-తెరల మధ్యను సీవు నిద్రించియున్న
రాక యెదిమాను నీదుప్రారబ్ధవశత? -హతవిధిఁపరిపాక మృలంఘ్యమ్మునుమ్ము.

క్షణములోమమ్ము దుంపనాశనముఁజేయుఁ- ‘7. బంపు గొట్టి’ ‘8. యెమ్మల్లును’ంబంపెసీవు
అకట! పిచ్చుకపైని బ్రహ్మాస్త్ర మేయ-సృష్టిఁజేసితె కష్టించి యీవిషంబు?

శలభము వ్రీపమునఁ బడి చచ్చునంచు-జైనులు భుజింతు రొకదీపమైనలేక
జీవహింసనుఁ గలనైన నేయ రహహ!-మతము లన్నిటిలో జైనమతమే మతము!

1. పాశ్చాత్యదైత్యులు. 2. ధనుర్వాతము. 3. విషాది. 4. చరిజ్వరము. 5. మళూది. 6. కూస్థము.
7. ద్రవమునుతోడి పైకిఁబంపుయంత్రము. 8. రసాయనము.

ప్రస్తుతము ప్రపంచములోని దూరదృష్టిపరుల నాందోళనపఱచుచున్న జన్మనిగ్రహసమస్యను గూర్చి యొకింత నిట చర్చింపఁబూనిరిని.

ఈయుగ్యమును పదునెనిమిదవ శతాబ్దమునభాగమునఁ బాశ్చాత్యదేశమున బయలుదేరినను, భారతదేశమున నిప్పుడిప్పుడే యాయుధ్యమును వ్యాప్తి నొందుచున్నది. మనప్రాచీన-ఆయుర్వేదశాస్త్రములలో చిరకాలముక్రిందటనే గర్భనిరోధప్రక్రియలు వ్రాయఁబడియున్నవి. సంతాననిరోధోద్యమము ఈనాడు అధికవ్యాప్తి నొందుటకుఁ గారణము నిరుద్యోగదారిద్ర్యసమస్యలు ప్రజలను బీడించుచుండుటయే యనక తప్పదు. నిరుద్యోగసమస్యయు, దారిద్ర్యసమస్యయు నంతగా భారతప్రజను బీడించలేదని చరిత్రజ్ఞులు చెప్పునట్టి ప్రాక్తనకాలమున సంతాననిరోధప్రక్రియలు నేల మనవారు కనిపెట్టవలసివచ్చెనో యని యాలోచించినచో కష్టమున్నగు సాంక్రామికవ్యాధులచేఁ బీడితులు సంతానమును గన ననర్హులనియు, నట్టివారు నైషిక్ బ్రహ్మచర్యము నవలంబింపసేరనిచో నీ గర్భనిరోధప్రక్రియల నవలంబించియైనను సంతానమును గనకుండ నుండుటకే యని తోచుచున్నది. ఇవివ్రాయమున వారి దూరదృష్టిని మిక్కిలి కొనియాడవచ్చును.

ఈసంతాననిరోధోద్యమము మన భారతదేశమున మిక్కిలి వ్యాప్తి నొందు టత్వంతావసరము. వీలయన, భారతదేశమును దారిద్ర్యదేశత పీల్చి పిప్పిచేయుచున్నది. దానితోపాటు నిరుద్యోగసమస్య నానాటికి వృద్ధి నొందుచున్నది. ప్రాక్తనకాలమున మిక్కిలముగు ధనధాన్యసంపదలతో నోలలాడుచుండిన భారతదేశమున, నేడు ముహూట తినఁ దిండి లేనట్టియు, మానమర్యాదలను గాపాడుకొనుటకుఁ దగు వస్త్రాదులు లేనట్టియు నిర్భాగ్యులు లక్షలకొలది గలరు. అసంగతి యెవరును కాదన

నేరరు. ఇందులకుఁ గొంతవఱకు విదేశీయప్రభుత్వము కారణమైనను ముఖ్యకారణము మితిమించిన జనసంఖ్యయే యని పక్షపాతము, మొండిపట్టుదల లేనివా రందఱు నొప్పుకొందురు. పరిశ్రమలకు రక్షణ మొసంగుటయు, సాంద్రాణ్యములను విచ్ఛేదనము చేసి నేవ్యానుకూలముగఁ జేయుటయు, పాఠశాలలలోఁ గఱపఁబడు విద్యను స్వయంశక్తిపై నాధారపడుట కనువగునట్లు చేయుటయును గొంతవఱకు భారతదేశదారిద్ర్యనిరుద్యోగసమస్యలను తాత్కాలికముగఁ దీర్చవచ్చును. ఇందు సాంద్రాణ్యములను భేదించుటచే వర్షములు తగ్గిపోవు నను నైజానికసిద్ధాంతమును త్రోసిపుచ్చఁజాలము. అయినను అట్టి మహోన్నతస్థితి ప్రస్తుతభారతదేశపరిస్థితులను గనునించినచో సులభముగ నొంతలోఁ గలుగునను నమృతము లేదు. అట్టిస్థితికి భారతదేశమును గొంపోయినను ఇప్పుడున్న ప్రజలకు సుఖశీవనము జరుగనే కాని యింత కెక్కుడు ప్రజాసంఖ్య పెరిగినచో తిరిగి దారిద్ర్య నిరుద్యోగసమస్యల నెదుర్కొనక తప్పదు. ఈ విషయమును బలపఱచుచు మొనమున్న నే వెలువడిన వ్యవసాయవిచారణసంఘనివేదికలో 'నిప్పటికంటె జనసంఖ్య వృద్ధి నొందినచో నెన్ని నూతనయంత్రములు చేపట్టి యేవిధముగ వ్యవసాయాభివృద్ధి చేసినను ప్రజల సుఖ శీవనమునకుఁ దగిన ఆహారాదులు దొరకఁజాలవు' అని వ్రాయఁబడియున్నది. ఇప్పటి మర కర్షకులలోఁ జెక్కురున్న తావును విడిచి వేటొకమండలమునకు నలున పోవుటకుఁగూడ ధైర్యోహ్సహప్రాత్యాహములు లేని స్థితిలో నున్నారు. నేటిరైతులలోఁ జెక్కురు పూర్వము పెద్దలు సంపాదించియచ్చిన భూములను విభజించుకొనుట దక్క విస్తరింపఁజేసికొనుట గనఁబడుచుండుటలేదు. ఇందులకు ప్రభుత్వమువారి శిస్తు కొంత బాధించునున్నను ప్రధానకారణము మితిమించిన జనసంఖ్యయు, నితరప్రాంతములకు వలసపోకుండుటయు నైయున్నది.

రైతుల భూసంపద పెరుగకుండుటవలన వారి భూములు ఖండఖండములుగా విభజింపబడుచున్నవి. ఈవిషయము రైతుల దారిద్ర్యమును జెప్పక చెప్పుచున్నది. స్వరాజ్యప్రభుత్వమున శిస్తుల భారము కొంత తగ్గినను మనరైతులలోఁ బెక్కుర జీవితస్థయము భోజనాదులలో నింకను గొంత హెచ్చవలసియే యున్నది. దూరదృష్టి లేమిచేసినను, మఱి యేయితరకారణములచేసినను బ్రహ్మచర్యము లేక కృత్రిమపద్ధతులచే మితిమీరిన సంతానమును నిరోధింప నిచ్చగింపనివారు దైర్య మూని యేపాలేర్పరాంతమునకో, యేభద్రాచలప్రాంతమునకో, యేజయపురప్రాంతమునకో వలసపోయి దారిద్ర్యబాధ నుండి కొంతకాలముపఱకు విముక్తి నొందుదురుగాక. ఆయినను వలసపోవు ప్రదేశము లాంగోగ్యప్రదములలో కావో గమనింపవలెను.

జనసంఖ్య నానాటికి మిక్కిటముగ పృథ్వి నందు చున్న సంగతి కాదననేరదు. ఇందుకిదిట సంఖ్యలు వేసి పాఠకులకు విసువుగొల్ప నిచ్చగింపను. పూర్వము ఏఁబది యేండ్లకో, అఱువదియేండ్లకో యేకుహామారివ్యాధియొనచ్చి ప్రజలను విపరీతముగ నశింపఁజేసెడిది. ఆధునిక వైజ్ఞానికబలముచే నట్లు ప్రజానాశనము కాకుండు రక్షణము నేటికాలమునఁ బడయుచున్నాము. ఇంతవిరివిగ నేవాసదనములు, వైద్యశాలలు పూర్వ ముండెడివి కావు. అందువలన, మేము వైద్యశాలలు నేవాసదనము లుండ నవసరము లేదని చెప్పుట లేదు. ఇంకను విరివిగా నుండ నలయుననియే మాయభిప్రాయము; కాని, యివి యెట్లు ప్రజాసంఖ్య వృద్ధి యగుటకుఁ దోడ్పడుచున్నవో చూపుటకే యీవిషయము వ్రాయఁబడెను. మన యాంధ్రదేశ ఘనము మితిమీరిన సంతానమును గనుటచే గల్గుచున్న అనర్థములను బెక్కురు గుర్తించిరి. అందు కొండలు ఆబాధనుండి తప్పించుకొనుటకై యవలంబించుచున్న సాధనము లనాగరికములును, అపవలలోఁ గూడినవియు వైయున్నవి. అందులకు ప్రధానకారణము గర్భనిరోధమునకు పరియగు స్రవ్యిలను గర్భపాతములకై మందులను నేవించుటకుఁగూడఁ ప్రోత్సహించుచున్నారు.

మిక్కిలి గర్భమును నీపద్ధతిచే ననేకులు మృతి నొందుట, లేక ఆజన్మము వ్యాధిగ్రస్తు లగుట జరుగుచున్నది. రషియాదేశములో ప్రభుత్వమువారు తమ వైద్యశాలలో కోరినవారికి మాఁడుమాసములలోపు గర్భము బోగొట్టుట చేసియున్నారు. మనదేశమున గర్భపాతము చేసికొనుటకు ప్రభుత్వశాసనముమాడి నంగీకరింపదు. అయినను అపాయకరమగునట్టి గర్భవిచ్ఛేదనపద్ధతులను విడనాడి సక్రమపద్ధతులను వైకొని గర్భనిరోధము చేయవలెను.

ఆంగోగ్యలోప మున్నఁ డిక్క, ధనవంతులు సంతాననిరోధము నవలంబింప నవసరము లేదు. ఈనాడు దారిద్ర్యకారణమున సంతానమును నిరోధించినను, తరువాతి నేష్విముగవైన ధనము లభించినచో వెనుకటివలెనే సంతానమును నిరోధింపవలయు ననుకూత్రము వర్తింపదు. ముం దెప్పుడైన భారతదేశము ధనధాన్యసంపదలతో నిండి దారిద్ర్యనిరుద్యోగసమస్యలు తొలగిపోయిన యెడల నప్పుడు సంతాననిరోధోద్యమము నెదిరింప వచ్చును. అట్టిస్థితి భారతదేశమునకుఁ గలిగినచో నీయుద్యమము నెదిరించుటకు మేమును సంసిద్ధులమే. ఆయినను ఆంగోగ్యలోపముచే నెప్పుడును కొంతమంది సంతాననిరోధమును తాత్కాలికముగ లేక యెల్లప్పుడు నవలంబింపవలసియే యుండును.

కొండలు చెప్పునట్లు సంతాననిరోధోద్యమముచే, ప్రజాసంఖ్య నశింపదు; పరిమితిని గలిగియుండును. హాలండుదేశమే యందుకు తార్కాణము. ప్రభుత్వకోశమునుండి ధనమును విరివిగా వెచ్చించి హాలండుదేశమును మిక్కిలి యున్నతస్థితికిఁ దీసికొనిరాఁగల్గిరి. హాలండుప్రభుత్వమువారియొక్కయు, ప్రజానాయకులయొక్కయు లెక్కలవలన హాలండుదేశమున ప్రజాసంఖ్య తగ్గక పరిమితిని గల్గియున్నటుల తెలియుచున్నది. మఱియు సంతాననిరోధోద్యమవ్యాప్తిచే నచ్చట బలిష్ఠులను, దైర్యవంతులను, ఆంగోగ్యవంతులను, చిరజీవులను నగు మానవు లుద్భవించుచున్నారని ఆదేశము నాయకులు సగర్వముగఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. దేశములోని సౌభాగ్యము సంఖ్యచేఁగాక గుణములచేతనే కలుగునని మన పురాణములనుండియు, ప్రపంచచరిత్రము

నుండియు ననేకములగు నుదాహరణముల నీయవచ్చును. గుణముచే సంఖ్యతప్పక పరాజయము నొందుననియు, రాజోవు యుద్ధమున జయము సంఖ్యకుఁ గాక గుణము నకే యనియు బక్ మాష్ట్రుప్రభువరుఁడు మున్నగుపెద్దలు పెక్కురు పెచించుచున్నారు.

మెక్కికోగవర్న మెంటువారు తమ దేశములో నీయుద్ధమును వ్యాపింపఁగలందులకు ప్రతి నూత్న వివాహితదంపతులకు సంతాననిరోధిగ్రంథము నొక ప్రతి నిచ్చుచున్నారు. జపానుగవర్న మెంటుమాడ సంతాననిరోధిగ్రంథమునకు ప్రోత్సహ మియ్యనున్నదిని పార్తలు తెల్పుచున్నవి. మనదేశమున వైద్యశాలలు ప్రభుత్వకోశమునుండి యెట్లు నిర్మింపఁబడియున్నవో అట్లు ప్రభుత్వవ్యయముతో హాల్ండుదేశమున సంతాన నిరోధిసమితులు స్థాపింపఁబడియున్నవి. హాల్ండు గవర్న మెంటు ప్రత్యేకముగ నీశాస్త్రమున గొంపిఱకు శిక్షణ గఱపి వారిచే నూరూగ పువన్యాసముల నెప్పించి యీయుద్ధమునకుఁ దోడ్పడుచున్నది.

మితిమించిన జనసంఖ్య యుద్ధమునకుఁ గారణ మగును. దారిద్ర్యముబారినంతి తప్పించుకొనుటకు ఆహారము లేక అల్లాడు జమలను పైనికులఁగాఁ జేసికొని పర రాజ్యములమీదికి దండెత్తవలసినవచ్చును. పూర్వము నుండియు నిట్లు జరుగుచునేయున్నది. సంతాననిరోధిగ్రంథము నెదురించుచున్న ఫ్రాన్సుదొరతనముయొక్కయు, ఇటలీదేశమును నిరంకుశముగ కాపించుచున్న ముసులూని యొక్కయు తలంపు రాజోవు యుద్ధమునకు పైనిక సంఖ్యను వృద్ధిచేసికొనుటకే యని రాజకీయధురంధరులు చెప్పుచున్నారు. మఱియు ఫ్రాన్సుదేశజలు సంతాన నిరోధిగ్రంథమునుండిలి కువాత్తరమును నుద్దేశ్యమును మఱిది భాగలోతత్వమునఁ బడి కొట్టుకొని పోవుటమాడ ఫ్రాన్సు గవర్న మెంటుచర్యకు మఱియొక కారణమై యున్నది. అయినను నేఁడు ఫ్రాన్సులోఁ గూడ నీయుద్ధమును విరివిగా వ్యాపించియే యున్నది. ఆనాఁ డార్యులు మధ్యఆసియాను విడిచి భారతదేశమును జొచ్చుటకు ముఖ్యకారణము జనసంఖ్య మితిమించుటయే. అనార్యులతో యుద్ధము చేసి ఆర్యులు భారత

దేశమును స్వాధీనము చేసికొని తమ దారిద్ర్యమును బావు కొనఁగలిగిరి. మితిమించిన జనసంఖ్యగల మనము నేఁడేదేశమునకు వలసపోవుట కవకాశము గలదో, వాడ సౌకర్యమున నున్నదని యంగీకరించినను బోవుట కంగీకరింతుమో లేదో యొకింత ఆలోచింపవలెను. అరిష్టాటిలు, స్లేటో మున్నగువారుమాడ జనసంఖ్యకుఁ బరిమితి యుండ వలయుననియే చెప్పిరి. ఇప్పుడు ప్రపంచముందలి జన సంఖ్య ౧౨౫ కోట్లుగా నున్నది. ౬౦ సంవత్సరములలో ప్రపంచముందలి జనసంఖ్య యినుమడించునని శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఇప్పుడే ప్రపంచములోని జన సంఖ్యకు సుఖశీవనము చేయుటకు వలయు నాహారాది సౌకర్యములు తక్కువగా నున్నదిని చెప్పుచున్నపుడు 3౭౦ కోట్ల జనసంఖ్య అయినచో ప్రజలగతి యేమి కావలయునోగదా! సంతాననిరోధిగ్రంథమునునకు వ్యతిరేకులగు టొంపిఱ నుతిముప్రకారము ౮ వందలకోట్ల జనసంఖ్యను ప్రపంచము భరింపఁగలదని యొప్పుకొనినను సంతాననిరోధిగ్రంథమును వ్యాపింపకున్నచో నాసంఖ్య పూర్తియగుట కంతయో కాల మవసరము లేదు. దక్షిణ ఆఫ్రికా మున్నగు దేశములనుండి భారతీయులను నిర్దయ హృదయులై తిరిమివేయుటకుఁగూడఁ గారణము అచ్చటి బలవంతుల జనసంఖ్య వృద్ధినిొందుటయే. శక్తి ననుసరించి సంతానమును గనుమండుచో బరరాజ్యక్రమణమునందుఁ గోరిక కలుగదు; కలుగ నవాసరము లేదు. అందు వలన యుద్ధములు సాధారణముగ జరుగక ప్రపంచమున శాంతి యేర్పడును. సంతాననిరోధముచేతనే సాంఘిక సమానత్వ మేర్పడును. సంతాననిరోధముచేఁ దక్కు మఱి యేయితర తాత్కాలికమున నేర్పాటుచేతను నిరుద్యోగ సమస్య కాశ్వతముగ పరిష్కరింపఁబడి నేరదు.

ప్రతినాలుగువత్సరముల కొకబిడ్డ పుట్టిన బిడ్డ యొక్కయు తల్లియొక్కయు నారోగ్యము చెడక చిరకాలము జీవించు రని సుప్రసిద్ధవైద్యశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఆహా! వారి వాక్యములను విశ్వసించి, తిడునవరణముగఁ బ్రవర్తించినచో నిన్ని ప్రపంచ వైద్యశాల లుండ నవసరము లేదుగదా! ఇన్ని ప్రమాదిమరణములు, ఇన్ని శిశుమరణములు నుండనేరవుగదా! అధికశిశు

జననము అధికశిశుమరణములకుఁ గారణ మనుచున్న యెల్ల రంగీకరించినది గనుక నావిషయము నిట్లెక్కలతోఁ ద్రువపఱప నవసరము లేదు. దారిద్ర్యముచే బీడింపఁబడుచున్న భారతదేశమున నేడు పెక్కుమంది బిడ్డలకు మాతృప్రసవము దొరకుట దుర్లభమగుట కాశ్చర్యపడ నవసరము లేదు. నేడు మనదేశమున కొండఱు స్త్రీలు ప్రసవమై స్త్రీజననావయవములు యథాస్థితికి రాకపూర్వమే తిరిగి గర్భమును ధరించుచున్నారు. అట్టిదుర్భరస్థితిలో గర్భము ధరించుట మాతకును, చంటిబిడ్డకును, ధ్రువామునకును నష్టమని గుర్తింపనేరని స్థితియందుండు తెంతయు శోచనీయము. తల్లిదండ్రులు గోరకయే కల్లు సంతానము పిజ్జికి పంప లగుదురని కాస్త్రప్రజ్ఞలు చెప్పుచున్నారు. అందువలననే కాబోలు నానాటికి పిజ్జిపంపల సంఖ్య దేశములో వృద్ధియగుచున్నది.

పెక్కురు సంతానమును గన ననర్హులై యుండియు సంతానమును గని దేశీయకళ్యాణమును మంటఁగల్పుచున్నారు. అందువలననే యాచకులయొక్కయు, చోరులయొక్కయు, మోసగాండ్రయొక్కయు, సాంక్రామిక వ్యాధిపీడితులయొక్కయు సంఖ్య నానాటికి వృద్ధిబొందుచున్నది. నేడు భారతదేశమున సంతాననిరోధోద్యమము నెదిరించు పెద్ద రెవ్వరును లేరు గాని యందుల కవలంబించుపద్ధతులలో భేదాభిప్రాయములు గలవు. మహాత్మా గాంధీగారు కఠోరబ్రహ్మచర్యము నవలంబించుటయే సంతాననిరోధమున కుత్తమపద్ధతి యనియు, నితర కృత్రిమపద్ధతుల నవలంబించు తెంతమాత్రము మంచిది కాదనియుఁ జెప్పుచున్నారు. మేము మహాత్మాగాంధీగారు చెప్పినట్లు కఠోరబ్రహ్మచర్యము నవలంబింపఁగలవారికి నవ్యసాధనోపాయముల నవలంబింపవలయుననియు, బ్రహ్మచర్యము మంచిది కాదనియుఁ జెప్పుటలేదు గాని కఠోరబ్రహ్మచర్య మెంతయో కష్టసాధ్యమనియు, నేలకు కొక్కరో గాంధీమహాత్ముడు చెప్పినట్లు కఠోర బ్రహ్మచర్యము నవలంబింపఁగలకేమా గాని యందఱకు సాధ్యము కాదనియు నమ్ముచున్నాము. ఇట్టితలంపుతోనే మహాకవియగు రవీంద్రనాథతామారు ఇతరమగు

కృత్రిమపద్ధతులతోఁగూడ సంతానమును నిరోధించుట కంగీకరించియున్నాడు. ఏలకు కొక్కరో సంతానమును నిరోధింపఁగలిగినను దేశమున కంతగా లాభ ముండనేరదు. ఇంతకాలమునుండి ప్రయత్నించుచున్నను జనసామాన్యములో విద్య విరివిగా వ్యాపింపలేదు. అట్టి యెడ మిక్కిలి కష్టసాధ్యమగు బ్రహ్మచర్యమును దేశజాలలో నెక్కువమంది నవలంబింపఁజేయ సాధ్యమగువా? “మానవుల నట్టి యున్నతస్థితికిఁ గొంపోవునఱకును వారు చేయని తప్పిదమునకై శిశువుల నకాలమరణములవారే వేయుటయును, వియోగముల పార్శ్వయుటయును సంఘమునకుఁ జాల నక్రమము చేయుటయే”యని రవీంద్రుఁడనిన దెంతయు గమనార్హము. భారతీయులలోఁ బెక్కురు గాంధీమహాత్మునితో సమానులైనయెడల మనకు స్వరాజ్య మెప్పుడో వచ్చియుండెడిది. ఆరవఱును గాంధీమహాత్మునివంటివారును, శ్రీశుకులు అంజనేయులు వంటివారలును నగుట సాధ్యము కాదు.

ఒక చ. మైలునకు 3౫ జనులుగల ఆమెరికాదేశజాలు సంతాననిరోధమునకై యాందోళనము చేయుచుండ నంతకు నెన్నియోరైల్లెక్కవజనసంఖ్యగల భారతదేశము వెంటనే సంతాననిరోధోద్యమమునకై శ్రద్ధ విహింపవలదా? పరతంత్రజనులు మితిమించి సంతానమును వృద్ధిచేయుట పతనమునకే కారణ మగును. సంతాననిరోధోద్యమము మితిమించిన జనసంఖ్యచే దరిద్రులై జీవనము గడవక చార్యము మున్నగును వ్యవసాయము లానర్యవారిని లేకుండఁజేయును; దేశములో నచ్చటచ్చట జరుగు శిశుహత్యల నివారించును. ప్రతివత్సరము దాదాపు మదరాసుగూష్ట్రమున ౧౪ వేలమంది విద్యార్థులు కళాకాలవిద్యను ముగించి యుద్యోగములకై వచ్చుచున్నారు. ఇందు ౭ వేలమందికి మాత్ర ముద్యోగములు దొరుకుచున్నవి. మిగిలినవారు దాదాపు నిరుద్యోగులే. నిరుద్యోగ బాధచే నాత్యహత్యలకుఁ బాల్పడువారి సంఖ్యగూడ నానాటికి వృద్ధి యగుచున్నది. ధనవంతులును, బీదలును ఉన్నతవిద్యావంతులైన గాని మానవులు ప్రజలు కాఁజాలరు. పోషింపనేరని బీదలు బిడ్డల నున్నత విద్యావంతుల నెట్లు చేయఁగలరు?

కొండలు, జనసంఖ్యను బెరుగకుండజేయుటకు మానవప్రయత్న మేల? ప్రకృతియే జనసంఖ్య మితి మించిపోయినప్పుడు ప్రజను నశింపజేయు—నందురు. అట్లు ప్రకృతికిఁ బని కల్పించుట మహానర్థదాయకమని మహాత్ముని 'యంగుషాంధియా'లో ప్రాఫెసరు సి. యస్. ఖేలుగా రీక్రిందివిధమున వ్రాసిరి: "ప్రకృతి యెట్టిపద్ధతుల నందుల కవలంబించిననుగూడ నది కోరఁదగినది కాదు; అనర్థదాయకమే యగును. ఏలయన యేమములు, సాంక్రామికవ్యాధులు గల్గించుటవలననే ప్రకృతి జనక్షయమును గలిగించును గాన మూలకారణము తొలగఁజేరదు. తాత్కాలికముగా జనసంఖ్య క్షీణించినను మరల త్వరలో పెరిగిపోవుచునేయుండును. అందువలన తఱచుగా నిట్టిదారుణమారణసాధనములను ప్రకృతి వినియోగింపవలసియుండును. ఈరీతిగా నంటువ్యాధులు మున్నగునవి యేదేశమందైన తఱచుగాఁ గల్గుచున్నచో నాదేశమున వస్తుసంపద చాల తక్కువగా నున్నదనియు, జనసంఖ్య మిక్కిలి హెచ్చుగా నున్నదనియు స్థిరపఱపవలసియుండును."

'పుట్టించిన దేవుడు పూరి మేపునా' యని కొండలు తలంతురు. అట్లు తలంచుట సరికాదు. పుట్టించిన మానవుడు జీవనమునకు తగినమార్గములఁ జూపుట విధియని నేటికాలమున తలంచుట ఉత్తమము. అంతయు నీశ్వరమహిమయని మానవప్రయత్నమును మానుట మంచిదా? అట్లు అన్ని విషయములలోను మానుచుంటిమా! గాలిలో దీపము పెట్టి దేవునిదే భారమనిన అది యారిపోకుండునా! భగవంతుఁడు మార్గముఁ జూపును. మన మామర్గము ననుసరించి కార్యసిద్ధిని బడయవలెను. 'నారు పోసిన దేవుడు నీరు పోయడా' అను మఱియొక్క ప్రవచనము మనదేశమున వాడుకలో నున్నది. అది యీకాలమునకు వర్తించునా? మానవుడు స్వాభావికమగు నాహారముతో సంతుష్టి నొంది కండమూలములతోను, కాయలకులతోను కడుపు నింపుకొనుకాలమున నీప్రవచనము యథార్థమై యుండవచ్చును. ఇప్పుడు మానవుడు ప్రకృతిని స్వాధీనముచేసికొని సుఖించుచున్నాడు. ఇట్టిస్థితిలో ప్రకృతి తన సర్వరక్షణకర్తని గోల్పోయినది. ప్రకృతి

సహజమున నాహారముల తినుట మాని అడవులను చేదించి నేవ్యామహాలముగఁ జేసికొంటివి. ఇట్టి సందర్భమున నాప్రవచన మీకాలమున కెంతమాత్రమును వర్తింపదు. కొండలు సంతాననిరోధోద్ధ్యమము ప్రకృతి విరుద్ధాచరణ మందురు. వర్తమానయుగమున మానవుఁ డొనరించుకార్యములలో ప్రకృతివిరుద్ధము కాని దేది? కృత్రిమ మేఘములనుండి వర్షముల కురిపించుట; కైళ్లు, మోటారులు, విమానములు మున్నగువానిని సృష్టించుట ప్రకృతి విరుద్ధము కాదు కాబోలు. వర్తమానయుగమున ప్రకృతిని స్వాధీనముచేసికొని మానవుఁడు సుఖించుటే నాగరికలక్షణము. పాశ్చాత్యదేశములలోను ౧౯౨౨-వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వ మీ యుద్ధ్యమమును చెక్కు చెదిరించిరి; వ్యతిరేకముగ నాందోళనము చేసిరి; గ్రంథముల ప్రకటించిరి; గాని అమెరికాలోను ఇంగ్లండులోను వైద్యసంఘములవారు ౧౯౨౨ లో నొకే సమయమున సభలు చేసి యీ యుద్ధ్యమము నంగీకరించిరి. అంతట ప్రతిహతులర యాందోళనము చల్లారెను. అట్లే భారతదేశమునను గొంతకాల మీ యుద్ధ్యమమును గొండ తెరిదిరింపవచ్చును. సృష్ట్యాది నుండియు ప్రతిసంస్కారోద్ధ్యమమున కిట్టి ప్రతిబంధకములు కలుగుచునే వచ్చినవి. కాలక్రమమున నానియంతట నవియే తొలగిపోవును. కొండలు సంతాననిరోధపద్ధతులారోగ్యభంగము లందురు. సంతాననిరోధపద్ధతులలోఁ గొన్ని కొంతవఱ కారోగ్యభంగము లైనవి గలవు. అందుచే నన్ని పద్ధతులును ననారోగ్యములని నిందించుట అవిచారమూలకము. ౧౯౨౨-వ సంవత్సరము ఇంగ్లండులో సమావేశమైన పంచమాంతర్జాతీయసంతాననిరోధ సభకు హాజరయిన సుప్రసిద్ధులగు ౧౬౮ గురు వైద్యులలో మువ్వరు తక్కు నందిలు సంతాననిరోధకృత్రిమ పద్ధతులలో నుత్తమపద్ధతులు శరీరమున కెట్టికిడు లేక, నష్టము నొనరింపవని సిద్ధాంతీకరించిరి. చావుపుట్టుకలు మానవహస్తమునఁ గలవని చెప్పు జన్మనిగ్రహవాదులు ఒకవంధ్యను ప్రజలకు నమ్మకము కల్గించుటకై యేల సంతానవంతురాలుగాఁ జేయఁగూడదని కొండ అందురు. ఈయాశ్చర్యము చచ్చినవానిని బ్రతికింపలేని వైద్యు

లేల యనినట్టు లున్నది? సంతానము కలుగకపోవుటకుఁ బెక్కుకారణము లుండవచ్చును. సంతాననిరోధగ్రంథములలో సందర్భానుసారముగ సంతానము కలుగకపోవుటకుఁ గారణములు చెప్పదురు. ఆకారణముల నెఱింగినచో నట్టివారిలోఁ గొందఱు సంతానమును గనవచ్చును. కొందఱు 'సంతాననిరోధము నసలంబించిన, మహానుభావులు కొందఱు పుట్టకపోవచ్చు'నని యందురు. ఈ యాశీషణము గాంధీమహాత్ముఁడు బోధించు బ్రహ్మచర్యమునకును వర్తించును. యువతీవివాహములు చేయుటవలనఁ గొంతకాలము సంతానము కలుగకుండ నాఁపుటయేగదా! అయినను పుట్టుకొనువులును మాతయు నారోగ్యముగ నుండవలయునను తలంపుతో యువతీ వివాహముల నెల్ల రామోదించుచుండుటలేదా! మనము ఎట్టి సంతాననిరోధపద్ధతుల నవలంబించినను నవతార పురుషులు జనింపవలసియున్నచో నయ్యెడ నవి తప్పక విధలమగును.

బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణవిధేయులు విజృంభించుటకుఁ గూడఁ బ్రధానకారణము హెచ్చుజనసంఖ్యయ. హెచ్చుజనసంఖ్య లేకయున్న ఇక్కులమున బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరులలోఁ బెక్కురు ఉన్నతవిద్య నొందినను తమ కనుశ్రుతముగ వచ్చుచున్న వృత్తులతోనే ప్రవేశించెడివారు. ఆర్యులలో సంఖ్య పెరిగిపోయి సుఖజీవనము జరుగక యుద్యోగములకై పెనఁగులాడుచున్నారు. హిందూమహమ్మదీయచైవమ్యములు నానాటికి వృద్ధి నొందుటకుఁ గారణముకూడ హెచ్చుజనసంఖ్యయే. ఎట్లన సంఖ్య పెరిగినందున ననుశ్రుతమున నృత్తులలో సుఖజీవనము జరుగక యిరు తెగలవారు నుద్యోగములకై పోటీపడి కక్షలను బెంచుకొనుచున్నారు. హెచ్చుజనసంఖ్యచే నుద్యోగములకై తీవ్రసంఘర్షణ మేర్పడినది. ప్రబలమగు నిట్టి కారణమువలనఁ గాక యన్య స్వల్పకారణములచే హిందూమహమ్మదీయకక్షలు విజృంభింపవు. ఇరుమతములలోని ఛాందసు లేవరైనఁ గలహములు కల్పించుకొనినను ఆదిరించు నాయకులు లేక నశించెడివి. కక్షలు పెరిగినపిమ్మట నిరుమతములవారును తమ కక్షకును బారినుండి రక్షణ నొందుటకు లేక పశుబల

ముతో కక్షకుపక్షమును జయించుటకు తమతమ మతముల సంఖ్యను వృద్ధిచేసికొనఁజూతురు. అయినను హిందూ మహమ్మదీయకక్షలకు మాతృస్థానమగు పాంచాలరాష్ట్ర ప్రధాననగరమగు లాహోరులో సంతాననిరోధసమితి స్థాపింపఁబడి మిగుల తృప్తికరముగఁ బనిచేయుచున్న యున్నది. "ధనవంతులుమాత్ర మేల బిడ్డలఁ గనవలెను? అట్లు వారును బిడ్డలను గనుచుండుచో నాలుగయిదుతరములలో వారును బీద లగుదు"నని కొందఱు ఆశీషించెదరు. ధనవంతు లారోగ్యస్థితిని గమనించి బిడ్డలను గనుచుండుటయే మంచిది. అట్లు ధనవంతులు బిడ్డలను గనుచుండి, ధనహీనుఁడు ఆర్థికస్థితి ననుసరించి బిడ్డలను గనుచుండుచోఁ గొన్ని వందలయేండ్లలో ఆస్తిలో హెచ్చు లొచ్చులు లేని స్థితి యేర్పడవచ్చును. అట్టిస్థితి ప్రపంచకాంతికి, తద్వార్తమున ప్రపంచకల్యాణమునకుఁ దోడ్పడును. "ఒకబిడ్డను గనుటకుమాత్రము సరిపోవు నాస్తి మాత్రమే యుండును. అట్టివారొకబిడ్డకమాత్రమే గని సంతాననిరోధపద్ధతుల నవలంబింపవచ్చును. పిమ్మట నేదేని వ్యాధివలన నాబిడ్డ మృతి నొందవచ్చును. అప్పు డెట్లు?" అని కొందఱు అందురు. సాధారణముగ నొకబిడ్డతో తృప్తి నొందు టంత మంచిపద్ధతి కాదు. ఇరువురుబిడ్డల నట్టివారు కలిసియుండవచ్చును. ఒకానొకచో నాయిరువురుమాడ మృతి నొందుట తటస్థింపవచ్చును. అయిన నట్టి స్థితి యరుదుగా జరుగును. ఎక్కడనో యొకరియొడ నపకారముగ పరిణమించినదని బహుజనులకు మేలొనఁ గూర్పు సంతాననిరోధోద్యమము గర్హ్యమా! స్త్రీ పురుషుల సౌఖ్యముకొఱకు వివాహ మేర్పడినది. అట్టి పాపనమగు వివాహముఁగూడఁ గొందఱు దంపతులకు సుఖము నీయక మనోవ్యసన కలిగింపవచ్చును. అంతమాత్రముచే వివాహపద్ధతి త్రోసివేయఁదగునా? ఈవిషయమున నికను వివరములు, నిరోధపద్ధతులను ఎఱుంగఁ గోరు తెలుఁగుపాఠకులు వెంగభాషనుండి నాచే ననువదింపఁబడిన 'జన్మశాసనము' అనుగ్రంథమును జూడఁదగును.

గౌ. న్యాయమూర్తి శ్రీ రామేశం పంతులుగారి నిర్వంతరకృషిచే నుత్తర శివస్వామయ్యగారి యధ్యక్ష

రీ రీ మెన్టే ఘలు

ప్రకాశం : నా. ప. శివోముమూసహ, రాయలసీమ ప్రభుత్వశాల, హైదరాబాద్

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

తను, పర్ సి. పి. రామస్వామయ్యగారి యుపాధ్యక్షులను మదరాసులో నొక సంతాననిరోధసమితి యేర్పఱచెను. ఆసమితివా రీయుద్ధమువ్యాప్తికి విశేషముగఁ దోడ్పడ నున్నారని వినుటకు సంతసించుచున్నాను. సంతాననిరోధమునకు వలయు పరికరముల నమ్ముటకు సమితి వా రొకడుకాగాము నేర్పాటుచేయవలెను. దేశ భావలలో కరపత్రముల నచ్చొత్తించింది విరివిగాఁ బంచిపెట్టవలెను. ఇతరపట్టణములలోను, తగిన గ్రామాదు

లలోను అనుబంధసమితులు స్థాపించి వాయకులు తీరుబడి అయినప్పు డెల్ల క్రిరామేశంపతులుగారివలె నుపన్యసించుచుండవలెను. సాహితీసమితి యధ్యక్షులు శ్రీమంత్ కరకాస్తులుగారును, క్రీ. నరహరి, బి. పి., బి. యచ్. గారును గుంటూరులో నొకసమితిని స్థాపించినట్లు తెలియుచున్నది. ఆసమితి యప్పు డెల్లలో నున్నది తెలియరాదు.

* కురంగము

శ్రీ కేమాద్రిరమణాశ్రమము

హరి శీనంచయమధ్యభాగమున గర్వాతీతవృత్తి నిరం

తరముం గన్గవమూసి త్రిమృరంగనానే కృష్ణసారంబి ని
ర్భరదంతావళ కుంభనిర్గళదస్త్రక్షచ్చన్నముక్తావిభా
న్వర మీకాననమధ్యభాగమునఁ బంచాస్యంబు వర్తించెడిది.
ఎరగలి లేదు, జోయ విలు నెక్కిడి చంపఁగరాఁడు, ఘోరదు
ర్భరరవ మేమి విన్నడదు, వాగురికానిచయంబు నాస్తి, నా
కరయంగఁ జంద్రమండలమె యాశ్రయమంచు వనించె లేడి, యె
వ్వరు విని దాటనేర్తు, రట వాటిలె రాహువిషాగ్నిఘూర్కతుల.

కల్లులు పల్క వెందు, ఘనగర్వమదాంధుల మోముఁ జూడఁగా
నొల్లవు దుష్టవాక్కు విన నోవవు, దాతల వేడఁబూన వీ
వల్లన లేతలేతచిగురాకులతో సుఖనిద్రతో దినం
బెల్లఁ జరించు వీసుకృత మేతపపుంఫల మోకురంగమా!

అకట, కురంగరాజును, మహర్షి వరాశ్రమమంచు నీ కిరా
తకపురి కేగుచెందితివి దైవవశంబునఁ, జెట్లనున్న చి
ల్లకదుపుసూడఁ జీల్చుమని, కండలఁ దిన్నని, కత్తిఁ బట్టి కు
త్తుఁ దెగఁగోసేయుమని దోసపుఁబల్కులఁ బల్కు నెప్పుడు.

* ఈగ్రంథ పండితరాయల కురంగానృత్తిఃకరిగింపు.

వలలం బన్నిరి సల్ కలంకుల వసీ భాగంబునంబున్న ప
 ల్పలసీరంబులలో విసం బిడిరి; నేలం ద్రవ్వ రారణ్యక
 స్థలముల్ గాల్చిరి యంతః బోవక యధిజ్యంబైన విల్దాల్చి బో
 యలు వెన్నాడిరి; కూనతో హరిణి డాయ్ వచ్చె నచ్చోటికి.

అడవిసల్గడల నిప్పంటించి విలుకాడు పదనుముల్కులతోడ నెదురుపడియె
 వాగురికలకు నావ, నలుగెలకులఁ గాననస్థల మెల్లఁ గాలుచుండె
 సారమేయంబులు పేరెముల్ వారుచు మించి రోజుచు వెంబడించుచుండె
 అనుపదంబునఁ గాల్లకడ్డమై కూనలు వెనువెంట మునుముందు వెంబడించె

అతుల గర్భాలసాంగియై హరిణయువతి - యేమి నేయుదు నెచ్చటి కేగుదు నిక
 శరణ మీ వె రమామనోహర, యటంచు - నగతికంబుగ నుండె నెట్లగునో యింక.

కరుణ దలంచి మాంసమును గైకొని మేన స్తనంబు లుంచి వా
 గురికలనుండి నన్ విడువఁగోరెద, మేలల మేయలేని నా
 చిఱుతకురంగపోతములు చిత్తము లుత్తల మొండ నాకునై
 కెరువులఁ జూచుచుండు నతిఁ నత భిల్లకులావతంసమా!

వింట నెక్కిడి ముల్కు విడువ నుగించుచోఁ గ్రూరధ్వనిని బోయ నారితెగియె.
 అటవి నెల్లదహించు హన్యవహంబు న ల్గడల వాగురికలఁ గాల్చివైచె
 వెనువెంటఁ బడుచున్న శునకసందోహంబు వెఱచి యిచ్చకొలందిఁ బరుగులెత్తె
 క్షణములోఁ బడము నకాలమేఘములచేఁ గారుచిచ్చ తనంత నారిపోయె

కూనలను గూడి లేడి దిగు ల్దొలంగి - బ్రదికితి నటంచు సుఖముగాఁ బయనమయ్యె
 సర్వలోకనియంతయా చక్రపాణి - కరుణచే నెట్టివెత్తలైన గడువకున్నె.

శ్రమితులను ప్రభుత్వమువారిచే ఏర్పాటు చేయబడిన విచారణసంఘము లన్నిటిలోను కార్మికులవిషయమై ఆలోచించుట కేర్పరుపబడిన సంఘము చాల ముఖ్యమైనది. ఆకమీషనువారు చేసిన సూచనలనుబట్టి దాని ప్రాముఖ్యము ఇంకను ఎక్కువయైనదని చెప్పవచ్చును. ఇంతవరకును మన దేశమునందు కార్మికసమస్య ఎక్కువ ప్రాధాన్యము పొందియుండలేదు. కాని పరిశ్రమాభివృద్ధి ఎక్కువయగుటతో అదికూడ రోజురోజునకును ఎక్కువగ ప్రజలదృష్టిని, ప్రభుత్వదృష్టిని ఆకర్షించుచున్నది. పనిచేయువారి బాగుగులను విచారించుటయు, వారికి వీలైనన్ని సౌకర్యములు చేకూర్చుటయు వారికే కాక దేశక్షేమమునకు కూడ చాల అవసరమును అభిప్రాయము ప్రబలుచున్నది. ఈ అభిప్రాయము ననుసరించియే ప్రభుత్వమువారు కొన్ని చట్టములను (పనిచేయువారికి నష్టపరిహారపుచట్టము, ఫ్యాక్టొరిచట్టములు, కార్మికవివాదముల చట్టము మొదలగునవి) ఇదివరలో చేసియున్నారు. కార్మికులతో సంబంధమున్న ఇతరులుకూడ వారి సౌకర్యములను చూచుటలో కొంత పని చేసియున్నారు. కాని వాటి యన్నిటివలనను తగినంతమేలు చేకూరలేదనియు, ఇంకను ఈ సందర్భములలో చేయవలసిన కార్యములుచాల కలవనియు ఇప్పుడు లేబరు కమిషనువారి రిపో

ర్టును చదివిన స్పష్టమగును. లేబరుకమిషను వారి సూచనలవలన ప్రస్తుతము మన దేశమందు ప్రబలియున్న కార్మికుల పరిస్థితులకంటె ఎక్కువఅనుకూల మగు పరిస్థితు లేర్పడు నని నిర్ధారణగ చెప్పవచ్చును. కాని అవి పూర్తిగ మన దేశపు కార్మికుల ఆశలను సఫలపర్చు ననుటకు వీలు లేదు. వారి సూచనల నన్నిటివైనను ప్రభుత్వమువారు అమలులో పెట్టుటకు ప్రయత్నించిన దేశమునకు చాల లాభము కలుగుననుటకును, కార్మికుల స్థితిగతులు చాలవరకు అభివృద్ధి చెందుననుటకును సందేహము లేదు.

* * *

కార్మికుల అభివృద్ధికి సంబంధ మున్న ప్రతిముఖ్యవిషయమును గురించియు సంఘము వారు సూచనలను చేసియున్నారు. కూలి ఎంత యుండవలె ననువిషయము, పనిచేయవలసిన గంటలవిషయము, కార్మికుల గృహవసతి మొదలగువిషయములు, పనిచేయువారికి పని పుచ్చుకొనువారికి ఉండవలసిన సంబంధము, ఇట్లు అనేకమైనవాటినిగూర్చి వారు సూచనలను చేసియుండిరి. చాలపాడుగ నున్న పని ఎల్లరును ఒప్పుకొను కార్మికుల పరిస్థితులను బాగుచేయుటకు ఎవరెవరు ఏయేవిధముగ బాధ్యులై యున్నారో మొగిమోటము లేక సంఘమువారు చూపిరి. వారిరిపోర్టువలన ఏ ఇతర

లోభము లేకపోయినప్పటికిని ఈవిధముగ నిజ పరిస్థితులను బయల్పరిచి ప్రపంచదృష్టిని వాటి పైకి కేంద్రీకరింపజేయుటవలననే వారు మహా వకార మొనర్చిరిని ఒప్పుకొనక తప్పదు.

పనిచేయువారికి కూలి నిచ్చు విషయములో ఇదివరకున్న పద్ధతిప్రకారము కాక ఇక ముందు వారమున కొకసారి ఇచ్చివేయుటనుగూర్చి యజమానులు తగు ప్రయత్నములు చేయవలెనని వారు వ్రాసియున్నారు. కార్మికుల దృక్పథమునుండి ఇది చాల లాభకరమగు సూచన.

కార్మికులు పనిచేయవలసిన కాలము వారమునకు మొత్తము 56 గంటలును, ఏరోజున గాని 10 గంటల కెక్కువ కాకుండునట్లును ఏర్పాటు చేయబడవలెనని సూచించియుండిరి. 18 ఏండ్లలోపుపిల్లలు పనిచేయుకాలము ఇంతకన్న తక్కువగనే యుండవలెననియు, ఆడపని ప్లాండు బాగ్గుగనులు మొదలగు అపాయకరములగు ప్రదేశములలో పనిచేయుట నిషేధింపబడవలెననియు, ఏపరిశ్రమయందైనను ఎక్కువమంది ఆడపనివాండుండీన అట్టివారివిషయమై తగుశ్రద్ధ తీసుకొనుటకు ఆడమేస్త్రీలను, ఆడ ఇన్స్పెక్టరులను నియమింపవలసే యుండుననియుకూడ కమిషనువారు సూచించిరి. ఇదివరలో ఆడపనివారల కిట్టి సౌకర్యములు లేక పోవుటవలన వారనేక బాధలను, చిక్కులను అనుభవించుచున్నారు. ఈపైన అట్టికష్టములు తొలగిపోయి వారి కెక్కుడు సౌకర్యములు చేకూరునని తలంపవచ్చును.

కార్మికులు మనదేశములో పనిచేయు పట్టణములలో స్థిరనివాసముల నేర్పాటుచేసుకొని జీవించుట చాల అరుదుగా నున్నసంగతి మన మెరుగుదుము. ఎక్కువమంది సాధారణముగ వారిపనికిమాత్రము పట్టణములకు వచ్చి అవసరమైనప్పుడును, వీలైనప్పుడును తమతమ గ్రామములకు పోవుట మామూలుగ ఆచారమైనది. ఈపద్ధతివలన లాభములును నష్టములునుకూడ కలవు. కాని ఇట్లు గ్రామములలో తమ కుటుంబముల నుంచి పట్టణములలోనుండి గ్రామములలోనికి పోవు ఆచారిమువలన కార్మికులయొక్కయు, వారికుటుంబములయొక్కయు ఆరోగ్యము, ఆర్థికస్థితి, నైతికాభివృద్ధి పెంపొందుటకు చాల అవకాశము లున్న పనిమాత్రము అంగీకరింపక తప్పదు.

కార్మికుల కొరకై ప్రభుత్వమువారును, ఇతరులును గృహనిర్మాణమును చేయవలసిన ఆవశ్యకతనుగూర్చి కమిషనువారు చేసిన సూచనలు చాల సమంజసముగ నున్నవి. ప్రస్తుతము పనిచేయువారు బొంబాయి, కాన్పూరు మొదలగు పారిశ్రామికప్రదేశములలో నివసించు గృహములు నివాసయోగ్యములు కావనియు, ఇరుకుగను, గాలి చొరకుండగను, మరుగు ఏమాత్రమును లేకుండగను ఉన్నవనియు వాటిని చూచినవారికి తెలియును కార్మికులు నివసించుగృహపరిస్థితులపై వారి ఆరోగ్యము, పనియందు చురుకు గలిగియుండుట మొదలగు విషయము లన్నియు ఆధారపడియుండును. నివాసముచేయు స్థలము

అందు పాతావరణము సరియైనదియు, ఆరోగ్య మైనట్టిదియు అగునెడల పనియందు వారు ఎక్కువ సేర్పరులై యుందురు. ఈ ముఖ్యంత మును పరిశ్రమాధికారులు గ్రహించి దానికి తగు సేర్పాట్లు చేయుట వారి విధి. పరిశ్రమాధికారులు మాత్రమే కాక, ప్రభుత్వమువారును, మునిసిపాలిటీలవారును, ఇతర సంస్థలును ఈ విషయమై చాల శ్రద్ధ తీసుకొనవలసియుండును. ముఖ్యముగా మునిసిపాలిటీలు ఈ విషయములో ప్రధానముగ కలుగచేసికొని తగినవసతులను పనిచేయువారి అవసరముల ననుసరించి కట్టించుటయు, వారి ఆరోగ్యశాఖాధికారులను తరుచు వారి గృహములకు పంపి వారి ఆరోగ్యవసరములను పరిశీలించుటయు చేయవలసియున్నది. ప్రభుత్వమువారు మన దేశములో అందరికం తెనుకూడ ఎక్కువసంఖ్య గల కార్మికుల యాజమాన్యము కలిగి యున్నారు. చైల్డ్రెన్ పనివాండ్రు ముఖ్యముగ ప్రభుత్వమువారిచేతులక్రింద నున్నారు. వారి సౌకర్యములను చూచుట ప్రభుత్వమువారి విధియై యున్నది.

కార్మికులకు సంబంధించిన విషయములను ఆలోచించుటకును, వారికిని పరిశ్రమాధికారులకును మధ్య సంఖ్యమును పెంపొందించుటకును రెండుపక్షములవారికిని కూడ సమాన ప్రాతినిధ్యముకల సంఘములు ప్రతి పరిశ్రమయందుకూడ ఏర్పాటుచేయబడవలెనని కమిషనువారు సూచించియుండిరి. ప్రస్తుత కాలములో యాజమానులకును పనిచేయువారికిని

భేదాభిప్రాయము కలిగినపుడు కార్మికులు కట్టుకట్టి సమ్మెచేయుటయే వారి కాధారముగా నున్నది. కాని పైని చెప్పబడిన సంఘములు ఏర్పాటుకాబడిన సమ్మెచేయుటకు ముందు కార్మికులకష్టములను యజమానులకు తెలియచెప్పటకును, వారి ఉద్దేశములను కనుగొనుటకును అవకాశము లేగ్గడి అనవసరమగు కష్టములకు ఏపక్షమువారునుకూడ లోబడనక్కరలేకుండ నుండును.

లేబరు కమిషనువారు చేసిన ఇతర సూచనలలో ముఖ్యమైనవానిని ఈ క్రింద పొందుపర్చుచున్నాము:—

(1) కార్మికుల జీవితవిధానమును గూర్చి (అనగా వారి రాబడి, ఖర్చు, పుట్టుచావుల లెక్కలు, ఇతర పరిస్థితులు) విపులముగ తెలిసికొనుటకు వీలుగా నుండునట్లుగా దానిని గూర్చిన లెక్కల సన్నిటిని సమకూర్చుటకు ప్రతి ముఖ్య పారిశ్రామికపట్టణమునందును లేబరు స్టాటిస్టికల్ బూరో (Labour Statistical Bureaux) లను స్థాపించవలెను. కార్మికులవిషయములో అభివృద్ధిమార్గములను త్రొక్కుటకును ఏయేవిధముగ వారిజీవితములను సంతోషదాయకముగ నుండునట్లు చేయవలెను అను సంగతులు చర్చకు వచ్చినపుడు ఈ లెక్కలు చాల ఉపయోగకరములుగ నుండును.

(2) కార్మికులు ఫ్యాక్టరీలలో పనిచేయునపుడు వారికి కల్లుశీషద్రవములను, ఆపదలను తొలగించుటకును, ఏదైన ఆపద కలిగినప్పుడు

దానికి తగురీతి ఉచితముగా నష్టపరిహారము నిచ్చుటకును ఇప్పటికన్న కట్టుదిట్టము లగు ఏర్పాట్లు చేయబడవలెను. ఈనష్టపరిహారము లను నిర్ణయించుటకును, వాటిని తగు రీతిని ఇచ్చునట్లు చూచుటకును ప్రతిరాష్ట్రమునందును కమిషనర్లు ఏర్పాటుచేయబడవలెను.

(3) కార్మికులకు ప్రస్తుత మున్న అప్పులనుగూర్చి లెక్క తేల్చి వాటిని వీలైనంత వరకు తీర్చివేయుటకు ప్రభుత్వమువారును, యజమానులును ప్రయత్నించవలెను. ఇక ముందు వారికి సులభముగా పద్ధతులపై, తక్కువ రేట్లపై అప్పుల నిచ్చుటకు పరపతి సంఘములు మొదలగు సంస్థలు ప్రారంభించబడవలెను.

(4) కార్మిక-తగాదాలను పరిష్కరించుటకు ప్రతిరాష్ట్రమునందును 'పారిశ్రామిక సంఘములు' (Industrial Councils) ఏర్పాటు కావడవలెను. ఇట్టిసంఘములవలన కార్మికుల యొక్కయు, యజమానులయొక్కయు ప్రతి నిధులు వారివారి అభిప్రాయములను ఒకరి కొకరు తెల్పుకొనుటకును, విభేదములను తగ్గించుకొనుటకును అవకాశము లుండును.

(5) కార్మికులకు సంబంధించిన విషయము లికముందుకూడ ఇప్పటివలెనే కేంద్రప్రభుత్వమువారి యాజమాన్యముక్రింద నుండవలెను. ముఖ్యముగ కార్మికులవిషయములలో చట్టముల నిర్మించుఅధికారము కేంద్ర లోక శాసనసభకు మొదలువారి చేతులలో నుండవలెను.

ఈసూచన చాల లాభదాయకము. ఏరాష్ట్రమున కారాష్ట్రము కార్మికుల విషయములో చట్టనిర్మాణాధికారము కల్గియుండిన వివిధములగు సూత్రములపై చట్టనిర్మాణము జరుగుటయు, అన్నిప్రాంతములందును సమానముగా పద్ధతులపై కార్మికచట్ట - నిర్మాణోద్యమము (Labour Legislation) జరుగకుండుటయు తటస్థించును. ఇట్టి విభేదములవలన కార్మికులకు నష్టము చాల వాటిల్లును. కమిషనరీవారి సూచనను రాండుటేబిల్ సమావేశమువారు ఆమోదించుట అవసరము. దానివలన స్వదేశ సంస్థానమునందలి కార్మికుల స్థితిగతులు కూడ బాగుపడుట కవకాశములు కల్గును.

(6) కార్మికులకు కేంద్రశాసనసభయందు ప్రత్యేకప్రాతినిధ్య ముండవలెను. లేబరుసభ్యుల నెన్నుకొనుటకు ప్రత్యేకముగా యాక్టాన్ని గెను మొదలగు కార్మికసంస్థల కధికార ముండవలెను. ప్రత్యేకనియోజకవర్గములు మనదేశపు రాజ్యాంగవిధానమునందు చేర్చబడిన ఈసూచన నంగీకరించి కార్మికులకు ప్రత్యేకమగునట్టియు, సరిపోవునట్టియు ప్రాతినిధ్యము వాటిద్వారా చేకూర్చుట చాల ముఖ్యము.

ఈవిధముగ అనేకములగు లాభకరములగు సూచనలను లేబరుకమిషనరీవారు చేసియున్నారు. వారి రిపోర్టును చదువువా రెవరును ఇండియాదేశములో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వపు అధికారముక్రింద ఇంతకష్టతరము లగునట్టియు,

లోటులతో నిండియున్నట్టియు కార్మిక పరిస్థితులు కలవా యని ఆశ్చర్యపడకపోరు. ఇంగ్లండులో కార్మికపక్షపత్రిక యగు 'డెయిలీ హేరాల్డు' పత్రిక కమిషన్‌వారి నివేదికను గురించి వ్రాయుచు 'ఇట్టి దుర్భరస్థితిగతులు ఇండియాదేశమందు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి క్రింద నున్నవని వినినప్పుడు ప్రతిఇంగ్లీషువాడును తల వంచుకొనకుండ నుండలేడు' అని వ్రాసెను. కమిషన్‌వారు కొన్ని ముఖ్యవిషయములలో (అనగా కార్మికులకు కొంతకు తక్కువ కాకుండ నుండు కూలి నిర్ణయించుటకు మార్గముల నేర్పాటుచేయుట, కార్మికులకు పనిలేనిసమయములలో ప్రభుత్వమువారు పరిహారము నిచ్చుటకు తగు విధానము నేర్పాటుచేయుట, జబ్బుచేసినప్పుడు వానికి భుక్తికై కొంతధనము నిచ్చునట్లు నియమించుట, పనిలేనికార్మికులకు పని కల్పించుటకు తగినపని చూపుటకు కొన్ని లేబరుఎక్స్‌ప్లెజిల నేర్పాటు చేయుట మొదలగువాటియందు) కార్మికులకు లాభముగా నుండు సూచనలను చేయనిమాట నిజమే. కాని తక్కిన సూచనల నన్నిటినికూడ

ప్రస్తుతప్రభుత్వమువారు అమలులో నుంచిన మైన చెప్పిన లోట్లను తీర్చుటకు త్వరలో ఏర్పాటు కాబడనున్న స్వరాజ్యప్రభుత్వమువారు తగుసావకాశములను కల్పించినవా రగుదురు. పనిచేయువారికి ఇంతవరకును ఎక్కువసహాయకారులగు చట్టములు మాంటేగ్యు సంస్కరణ శాసనసభలు చేయలేకపోయినచో దానికి ముఖ్యకారణము ఆసభలలో లేబరు ప్రతినిధులకు తగుప్రాతినిధ్యము లేకపోవుటయే. ఇక ముందట్టిలోటు తీరు ననుసూచనలు కాన్పించుచున్నవి. కాని అంతవర కూరకొనకుండ ప్రస్తుతప్రభుత్వమువారుకమిషన్‌వారు చేసిన సూచనలలో వీలయినన్నిటిని అమలునందుంచుటకు వెంటనే ప్రయత్నములు చేయవలసియున్నది. కమిషన్‌వారి సూచనలలో చాలవరకు క్రొత్తగ డబ్బుఖర్చు పెట్టనక్కరలేకుండగనే అమలునందుంచుట కనుకూలమైనవి చాలకలవు. అట్టివాటిని గూర్చియైనను వెంటనే తగుచర్య ప్రభుత్వమువారు తీసికొనుట న్యాయ్యము.

ఘనులని నమ్మి మోమునవికాసము జూకుమమ్మ! వారి తి
య్యనివగు మాటలెంచి హృదయంబున మెచ్చకుమమ్మ! యూరకే
జనవునఁ జేరనీకుమ! లనద్రససారభ సారమేదురం
బును భవదంతరంగమును మ్రుచ్చిలవచ్చిరి వారు మల్లియా!

తెల్లని కీర్తిఁ గాంచితి, సుదృఙ్మణిమండల మాదరించగా
నెల్లపుడుం జెలంగితి, వదేటికి రాజస మింత వీడఁగా
నొల్లపు రూప ముండిన, నయో సుగుణం బొకయింత లేనివో
నెల్లనతుల్ గణింపరు, సుమీ! సుగుణాంచిత మైన మెచ్చరే!

రాజస మింత గల్గి, నవురా! మలినాత్ములు త్రాఁగుఁబోతులే
వ్యాజమొ పూని, జేరి, తియవల్కులుఁ బల్కుచు లోరనంబు బ
లోజుగఁ ద్రావిత్రావి తుదఁ బోచకుఁ జూడరు నిన్ను మల్లియా!
సాజముసుమ్మ! వారి కది చక్కనిరీతి నెసంగలగ్గగు.

తావకరమ్యకాంతి జనతావినుతాదర సామ్య భారతీ
దేవేశరీరకాంతి యొక తీరున భాసిలు నీవ యా వఘా
టీవిలనచ్చరీరమున తీవిఁ జెలంగుదు విట్ల చేసినే
రా! విధి కింత ప్రేమ నవలూ తలమానికమైన నీయెడఁ.

మారుడు నారిఁ జేర్పని యమాన్యత లే దదియెట్లటన్న నా
మారుని యగ్రజుండు పరమంబగు ప్రేమ చెలంగ నీకు బ
ల్నారుల మాళులందునఁ జెలంగుట మున్నె రచించినాఁడు మా
లారచనాకలా సుగుణలాలిత! సారభసారకీలితా!

ఇమ్మానేసి హనుమంతరావు నాయుడుగారు

అడవి శంకరరావుగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

క్రింద దేశములో మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గాంచిన నాటక సంఘములలో రాజమహేంద్రవరములోని హిందూనాటక సంఘము (హిందూ థియేటర్ కంపెనీ) ఒకటి. దీనిని స్థాపించినది కీర్తి శేఖరలైన ఇమ్మానేసి

ఇమ్మానేసి హనుమంతరావు నాయుడుగారు (1895 సం.న). హనుమంతరావు నాయుడుగారు, వీరు నంటూరుజిల్లా ఒంగోలుతాలూకాలోని కొత్తపట్టణములో, 1854 లో జన్మించి తమ యేబదితోమిక్కిలవయేట 1918 మేయి 10 వ తేదీని రాజమహేంద్రవరమున పరమపదించిరి. చిన్నతనమున వీరు బండరులో చదువుచుండినప్పుడు (రావుసాహెబు) మాదిరెడ్డి సంకటరత్నమునాయుడుగారును, కీర్తి శేఖరలైన మాకర్ల సుబ్బారావునాయుడుగారును వీరికి సహాధ్యాయులు. సుబ్బారావునాయుడుగారు, 1889 సం. యేప్రియల్ నెలలో ముప్పదిమాడు సంవత్సరముల పిన్ననయస్సిననే గతించినను, అప్పటికే రాజ

మహేంద్రవరమున మంచి పేరు ప్రతిష్ఠలను సంపాదించి యుండిరి. హనుమంతరావునాయుడుగారు 1875 లో మెట్రిక్యులేషనుపరీక్షలో విజయము నొంది, ఒంగోలులో కొంతకాలము తేలుకాకచేరిలో గుమాస్తాగాను, పాఠశాలపై పగిడొధికారిగాను, తరువాత మిషను స్కూలులో సహాధ్యాయుక గాను పనిచేసిరి.

1887 లో తన మిత్రుడను బంధువు నైన మాకర్ల సుబ్బారావునాయుడుగారి ప్రోత్సహమున హనుమంతరావుగారు రాజమహేంద్రవరము వచ్చి ఏలూరి లక్ష్మీనరసింహముగారి ఆస్తికపాఠశాలలో సహాధ్యాయుడై సంపాదించిరి. 1888 లో రాజమహేంద్రవరమున నిడిమిరి జలగుర్తప్రసాద రాయుడుగారి మిషను స్కూలును, ఏలూరి లక్ష్మీనరసింహముగారి ఆస్తికపాఠశాలయు, మరి రెండు పాఠశాలలును (టవున్ స్కూలు, ఇన్ని సుపేట స్కూలు) కలిపివేయబడి, ఇట్లు కలిపి వేయగా నేర్పడిన పాఠశాలకు రాజమహేంద్రవర ఉన్నతిపాఠశాలయని నామకరణము చేయబడి దానికి యేలూరి లక్ష్మీనరసింహముగారు ప్రధానోపాధ్యాయులుగా నియమింపబడిరి. ఉన్నతిపాఠశాలలో నాల్గవ ఫారమునుండి పయితరగతు లుండి, క్రిందితరగతు లున్న మధ్యమపాఠశాలలు మాడుకాఖిలుగా పట్టణమున వేరు వేరు భాగములలో పనిచేయుచుండెను. ఈమధ్యమ పాఠశాలలో నొకదానియందు హనుమంతరావునాయుడుగారు సహాధ్యాయులుగా 1888 మొదలు 1893 వరకు పనిచేసిరి. వీరు సాధారణముగా మాడువ ఫారమువరకు మాత్రమే పాఠములు చెప్పచువచ్చినను, కొంతకాలమున్న తితిరగతులకుమాడ గణితము బోధించుచువచ్చిరి. ఈయున్నతిపాఠశాల యప్పుడు ఆర్ట్సుకాలేజి ప్రిన్సి పాలుగారి పేరైనమున జరుపబడుచుండెను. అందుచే

నాటి ప్రిన్సిపాలుగారగు మెట్కాఫ్ గారు హనుమంత రావుగారి బోధనాకాళమును బరిశీలనగా జూచుటయు, మెచ్చుకొనుటయు దిట్టించుచుండెను. హనుమంతరావుగారి కప్పుడు జీతము నెలకు ముప్పనిమూడురూపాయలు మాత్రమే. ఈయున్నతపాఠశాల 1894 జనవరిలో దొర తనమువారి కిచ్చివేయబడుటచే రాజమహేంద్రవరమున బ్రస్తుతము పనిచేయుచున్న బోధనాభ్యసనకళాశాలకు ప్రాతిపదిక మేర్పడెను.

1895 లో యేప్రిల్ 1 వ తేదీని మునిసిపలు లోవర్ సెకండరీస్కూల్ లేర్పడినప్పుడు వల్లూరి నరసింహారాయుడుగారు దానికి ప్రధానోపాధ్యాయులుగాను, హనుమంతరావు నాయుడుగారు మొదటిసహాయోపాధ్యాయుడుగాను, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు రెండవ సహాయోపాధ్యాయులుగాను నియమింపబడిరి. తరువాత కొంతకాలమున కివాళాలయందే హనుమంతరావు నాయుడుగారు ప్రధానోపాధ్యాయులుగా నియమింపబడి పనిచేయుచు 1913 లో శ్రీవజ్రరసడితులై మరణించిరి. ఇది హనుమంతరావునాయుడుగారి యుపాధ్యాయజీవితసంగ్రహము. నాయుడుగారి శిష్యులై ఇప్పుడున్నతపదిఫలకు పట్టినవారు చాలమంది కృష్ణాగోదావరీమండలములలో నున్నారు. నిరాడంబరత్వము, శిష్టవాత్సల్యము, ఉత్సాహాలాటి మైత్ర నిరంతరకృషి ఇవి హనుమంతరావునాయుడుగారి యుపాధ్యాయత్వమునకు ముఖ్యలక్షణములు.

హనుమంతరావుగా రాంగ్రనాటకరంగమునకు చేసిన సేవ చాల ప్రశంసాపాత్రమైనది. 1884 లో గుంటూరునాటకసంఘమువారు రాజమహేంద్రవరమునకు వచ్చి అప్పటి గూనారము ననుసరించి పుననాటకముల బ్రదర్శించి వెడలిపోయినతరువాత హనుమంతరావు నాయుడుగారి కృషివలన రాజమహేంద్రవరమున 1888 లో హిందూనాటకసమాజము (హిందూస్థాయాట్ర కలకంపెనీ) ఏర్పరపబడెను. ఒంగోలులో తమకు పరిచితుడును, అప్పటికి పదునారేండ్లబాలుడు నైన టంగుటూరి ప్రకాశముగారిని చదువుకొంటే రాజమహేంద్రవరము తీసికొని వచ్చి నాయుడుగారు వారిచే

ఇన్నానేని హనుమంతరావునాయుడుగారు (1910 సం. న)

టంగుటూరు ప్రకాశం పంతులుగారు

నాటకప్రదర్శనములలో నాయుకాపాత్రలను ధరింపజేయజూచిరి. ఈనాటకసంఘమువారు 1889 లో జూన్ 8 వ తేదీని తోలేటి గుబ్బారావుగారి "హరిశ్చంద్ర"నాటకమును, మరుసటివారము జూన్ 15 వ తేదీని చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి "కిచకవధ"నాటకమును జయప్రదముగ బ్రదర్శించిరి. ఈరెండును వచననాటకములే. లక్ష్మీనరసింహముగారి "కిచకవధ"నాటక మిప్పటికిని ముద్రింపబడలేదు. హనుమంతరావుగారికిని చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారికిని పరిచయము కలుగుట కీసమయమున నొక యవకాశము కలిగెను. 1888 లో చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి గురువులైన వేదము వేంకటాచలముగారు (కీర్తిశేఖరులైన వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి సోదరులు) రాజమహేంద్రవరం న్నతపాఠశాలలో తమ యుద్యోగమును చాలించుకొను నవసరమున గొప్ప పథ జరుగగా, అసభలో చిలక

అశ్వయుజమానము]

మర్రి లక్ష్మీనరసింహముగారు వీడుకొలుపుపద్యముల గొన్ని చదివిరి. ఈపద్యములలోని కవిత్వము చాల నింపుగ నుండుటచే నివి చాల పెప్పు వడిసి, హనుమంత రావునాయుడుగారిని “కీచకవధ” నాటకమును వ్రాయు మని లక్ష్మీనరసింహముగారిని కోరుటకు ప్రేరేపించెను. వేదము వేంకటాచలముగారు 1886 మొదలు 1888 వరకు టవున్-ఇన్స్టిట్యూషన్లునకు సభాసోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. వీరివద్ద కీర్తి కేశవులైన పురాణ పండితులు య్యకాస్తులుగారు, ఆకుండి వ్యాసమూర్తి కాస్తులుగారు, వీరేశ్వరపు శేరయ్యకాస్తులుగారు సహాయోపాధ్యాయులుగా బనిచేసిరి. హనుమంతరావు నాయుడుగారపుడు “కీచకవధ”లో భీముడును, ‘గయోపాఖ్యానము’లో గయమును, ‘హరిశ్చంద్ర’లో విసిష్టసును, ‘వేణీసంహారము’లో సుందరకుమారుని నభినయించుచుచున్నది. వేరునకు పిళ్ళారిశెట్టి త్రియంబకరావుగారను నొక మేనేజరు నాటకసంఘమున కున్నను నిజమునకు సంఘముయొక్క సర్వస్వసహకరములును హనుమంత రావుగారి పెత్తనముక్రిందనే జరుపబడుచుండెను. టంగుటూరి ప్రకాశముగా రీసమయమున కీచకవధలో ద్రౌపది, హరిశ్చంద్రలో చంద్రమతి, గయోపాఖ్యానములో

1. శ్రీ. పనప్పాకం ఆనందాచార్యులుగారు

శిష్యా నేని హనుమంతరావు నాయుడుగారు

చిత్రలేఖ, అద్భుతమహాత్రముల మిక్కిలి శ్లాఘాపాత్రముగ నటించుచువచ్చిరి. కీర్తి కేశవులైన పనప్పాకము ఆనందాచార్యులుగారు (భారతజాతీయమహాసభ కొక సంవత్సర మధ్యక్షులు) చెన్నపురినుండి 1894 లో రాజమహేంద్రవరమునకు బిఠాపురసంస్థానపు పెద్దవ్యాజ్యములో రానవసగము గలిగినప్పుడు, వారి నాటకసంఘము వారి గయోపాఖ్యానప్రదర్శనము దిలకించి ప్రకాశము గారియొక్కయు, హనుమంతరావునాయుడుగారియొక్కయు నటునాకాశలమును చాల మచ్చుకొనిరి. హరిశ్చంద్రలో లోహితాశ్వము పునర్జీవితుడైనపుడు చంద్రమతియొక్క సంతోషవేళముల ప్రకాశముగా రభినయించుట చాల నద్భుతముగ నుండెనట!

రాజమహేంద్రవర సింగూ నాటక సంఘము 1894 తరువాత చాలకాలమువరకు సనిచేయకయుండి 1901 లో చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు న్యవహారకర్తగా బునరుద్ధరింపబడినది. సత్యవోలు లక్ష్మీపతిగారు 1903 లో నాటకసంఘమున కొకభాగము కట్టియిచ్చిన తరువాత ఈసంఘమునకు నిబంధనలు మున్నగునవి యేర్పడెను. 1903 నవంబరు నెల వీరి ప్రదర్శనములు పురమందిరమున కంటియున్న వొడ్డియావరణలో గొన్ని నాల్గును, మార్కెటులోనున్న వనాబునేవిడిలో గొన్ని నాల్గును, పురమందిరములోనే కొన్ని నాల్గును, బోధనాభ్యసనకళాశాలార్థి నున్న కుమ్మరిగుంటలో గొన్ని నాల్గును బ్రదర్శింపబడుచువచ్చెను. 1901 లో కృత్తి వెంటి నాకేశ్వరరావు, సత్యవోలు లక్ష్మీపతి, చెలుకు

2. శ్రీ. సత్యవోలు లక్ష్మీపతిగారు

మిల్లి వేంటుగామయ్య, సత్యనోలు గున్నేశ్వర రా
వారితమ్మకు బంగారాజుగార్లు హిందూనాటక

కీ. శే. సత్యనోలు గున్నేశ్వరరావు పంతులుగారు
(నారి సోదరులు) బంగారాజు పంతులుగారు

కృత్తివెంటి నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు

సంఘములో సభ్యులుగా జేరిరి. ఈసంఘము 1907 మండి
హనుమంతరావునాయుడుగారి పెత్తనమునండి సత్య
నోలు గున్నేశ్వరరావుగారిమొక్కయ్య, కృత్తివెంటి
నాగేశ్వరరావుగారిమొక్కయ్య, నందివాడ సుబ్రహ్మ

కీ. శే. నందివాడ సుబ్రహ్మణ్యముగారు (1913 సం. న)

య్యముగారియొక్కయ్య పాలనలోనికి వచ్చెను. గున్నేశ్వరరావుగారును, నాగేశ్వరరావుగారును చాలకాలము కలిసి పనిచేయలేదు. గున్నేశ్వరరావుగా నీహిందూనాటకసంఘమును కృత్తివెంటి నాగేశ్వరరావుగారికి ఇడిలివైచి, తాము ఓంతామిడినాటకసంఘముని వేరొక సంఘమును స్థాపించి కొంతకాలమురకు నాటకములను ప్రదర్శించుచువచ్చిరి. పెత్తనమునండి తప్పుకొనినను హనుమంతరావునాయుడుగారి సంఘమున 1913 లో తాము మరణించురకు ప్రధానసభ్యులలో నొకరుగ గణింపబడుచునేవచ్చిరి. 1918 లో డోక్రియలుసెలలో వారి కొకసాయంత్రమున నాటకకాలలో కాలికి మేకు గ్రుచ్చుకొని, అది మేహానాడుగ బరిణమించి తీవ్రమైన జ్వరము వచ్చి విషమించుటచే మెయి 10 వ గోదిన వారు మరణించిరి.

హనుమంతరావునాయుడుగారికి నాటకకళయం డభిరుచి మొండు. “నాకేగనుక తగినంత ధన మున్నచో

స్వప్నప్రబోధము

కోడలి వెంటనుబ్బరావు, బి. ఏ., కామరాజుగడ్డ శివయ్యగారినిందరావుగార్లు

[పాపారాయుడు రాజాముకోట కాచుకొన్నాడు. బాబ్బిలికోట విజయరాముని మోసముచే నాశనమయినది. ఇది అతనికి తెలియదు. వార్తావహులు విజయరాముని పైదీలు. మధ్యాహ్నము పాపారాయుడు నిద్రించుచున్నాడు. కలలో మల్లమారాజు అతనితో ఇట్లు మొరపెట్టుచున్నది.]

ఎగవై చేయిడి నిద్రపోయెద నటోయీ! కోట కూల్పించి బూడిదరాసుల్ నిబోసి శాత్రువులు క్రీడింపంగ; రాజాము కోటచెనన్ రాహొకొ? చీల్చలేనె? జయఘంటాఘోష విన్పింపనే? మది మెప్పింపనె రింగరాయు ననుకొమ్మా తమ్ముడా, యింకనున్ !

నే నీఘోర మెరుంగలే నయితి దూరీభూతదుర్గావన
ధ్యానాంతర్గతచేతసుండ నయి అమ్మా, యందువేనిం దదా
ధానం బంతయు రామరాజుని వార్తల్ చేరనీకుంట నే
నానేతృత్వము మారుత్రోవను గడిన్ నాశంబు చేయించుటల్.

పులిమీసాల్ మెలివేసి గుంజగల సాము నేర్చినారంట బా
బ్బిలిరావస్వయంభవుల్ వెలమ, లాభీలాగ్నిదంభోళి చే
తులతో నాగెదరంట, తొండ్రకులయాదోరాశిచంద్రుండు—మా
టలతో శత్రుల గుండె వ్రయ్యనట—ఖడ్గగ్రాహి కానప్పు డే.

కత్తి పై కెత్తి హుమ్మని కలియబడిన - కసి మనంగిన మారిగా గణన చేసి
ప్రబలరుంఘానిలావేగపాతీతములు-రెల్లుదుబ్బులుగా మారి రిపు లడంగి—

నతులై యక్షతులయ్య పీనుగులునై నాల్కల్ వెలిం బెట్టి చ
చ్చితి మన్నారట కోడిపందెములలో చివ్వల్ జనించంగ! నే
డతి దుష్ప్రియము రామరాత్మతము కయ్యంబందు నీబంధు సం
తతి నాశం బయిపోయి బాబ్బిలికి పెద్దమ్మారు పట్టంగ ని
ద్రితమైపోయెనటోయి నీబలము తండ్రీ, పాపయగ్రామణీ !

కటికకసాయికొత పసికందుల వెచ్చని నెత్తులేళ్ళలో
నటమటలాడు ముద్దయల హస్తము లంటిన దాహపావకో
దృట నిసదార్భటిం బడిన భస్మపురాసులు మల్లమాంబ నం
ఘటితము లోయి! నేటికి నఖండిత మోయి పత్రివతాత్త్వమున్.

బావకు వేలుగా తెగిన బంధులపేరుగ దగ్ధయావతో
జ్వేవముగా చిరాభిమతశేముషి గూర్చిన కోటలక్ష్మికిన్
నేవయుగా పరాసుల కజేయముగా నొనరించు కర్మసం
భావన పో భవద్భగినిపై నభిమానము కల్గియున్నచో!

ధర్మ మధర్మముం దెలియదా యని యన్యుల పృచ్ఛ లేని స
త్కర్మము వీరవర్యులు ముదండు కర్మము భావిమానవాం
తర్మయదేశభక్తికి విధాయకహా సహజప్రతాపదోః
కర్మము సల్పుమా భగినికై భవదాంధ్రమహత్త్వసిద్ధికై !

కోట పాడైనదానికి కుండ, బాల-వృద్ధనారీతగిని నిష్ప వ్రేల్చు కుండ
విజయరాముడు పలికిన వెలితిమాట-నరసరంబున ముల్లయి నాట నోయి !

ఆవిజయావసీపతి దయాన్వితుడై మనువృత్తి నిచ్చి నా
జీవితశేషముగ గడువజేసెదనం చభయంబు నిచ్చి నా,
డావిధి తత్కళత్రముల కొగతి చేయగలాడవేని నీ
బావయు నేను స్వర్పతికి పై నొకస్వర్గము కట్టలేమొకో!

భౌతికశాస్త్రమందలి నూతనవిషయములు

విస్వా అప్పారావుసంతులుగారు, యం. ఏ.

(New Physics)

భౌతికశాస్త్రము చిరకాలమునుండి పాశ్చాత్యులవలన ప్రయోగమూలకముగా అభివృద్ధిపొందుచు వచ్చుచున్నది. పందొమ్మిదవ శతాబ్దమందుగల యభిప్రాయములు ముఖ్యమగు మూలాధారవిషయములందు చాలా మార్పుచెందినవి. ఆమాన్యులు అత్యున్నతమగు సాహిత్యములకు కారణము లగుచున్నవి. భౌతికశాస్త్రవేత్తలు కేవలార్థాత్మికతవ్యవేత్తలనలె తలపించుచున్నారు. భౌతికశాస్త్రముకూడ వింతవిధములచేత వేదాంతవిషయములగు కొన్నిటిని సూచించుచున్నది. ఇదేమియని యాశ్చర్యమున మునిగి లాప్టే, బీన్సు, ఎడ్డింగ్టన్ ప్రభృతులు అనేకవిధములగా విమర్శనలను వ్రాయుచున్నారు. మనస్సు, ప్రాణము ఈ సర్వజగత్తునకు ఆధారములని భౌతికశాస్త్ర సాహాయ్యమున లాజ్జిగారు నిశ్చయించుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఈవిషయమును చర్చించుచు ఈమధ్యనే యొకపుస్తకమును వ్రాసియున్నారు. వీరిమాహాలు, చర్చలు, తర్కములు భౌతికశాస్త్రమునకు దూరముగా నుండుటచేత వీరిమార్గమును ప్రముఖులగు శాస్త్రజ్ఞులెవరును అంగీకరించుటలేదు. కాని బీన్సు ఎడ్డింగ్టన్ గారలు లాజ్జిగారివలె భౌతికశాస్త్రవిరుద్ధముగా తర్కించక, యాశాస్త్ర

మును చాలవరకు అనుసరించియే పోవుచున్నారు. 'The Nature of the Physical world' (Eddington) 'The Mysterious Universe' (Jeans) అను నీరెండును వీరిరువురును వ్రాసినపుస్తకములు. అవి యెల్లరును పఠించవలసిన గ్రంథములు. వాటియందు నూతనములు, అద్భుతములు నగు క్రొత్తయభిప్రాయములు, పోకడలు శాస్త్రవిరుద్ధముగాకుండు జనరంజకముగ లలితముగా వ్రాయబడినవి. మతియు వేదాంతవిషయకమైన సందర్భములు గలవు. భౌతికశాస్త్రమందలి మూలవిషయములలో అభిప్రాయములు ఎట్లు మారినవో, ఆమాటచేత వేవిధముల బుద్ధియెటులు వేదాంతమార్గము ననుసరింపబూనుచున్నదో ఒకటిరెండువిషయములను విమర్శించిచూప ప్రయత్నించెదను.

ద్రవ్యము—శక్తి (Matter-Energy)

ద్రవ్యము, శక్తి యను నీరెండును భౌతికశాస్త్రమునకు మూలములు. ఈరెండే ప్రపంచమునం దంతటను నిండియున్నవి. ఈరెంటి యొక్కవికారములే మనముచూచెడి ప్రపంచమంతయును. ఈరెంటియొక్క శాఖాభేదములగురించియే భౌతికశాస్త్రము చర్చించును. ఈరెంటిలో ద్రవ్యమును గురించి మొదట విమ

ద్వించి తరువాత ద్రవ్యము-శక్తి యీ రెండింటిని కలిపి చర్చించెదను.

ద్రవ్యము

ఉష్ణ, నీరు, గాలి, కట్ట, బంగారు ఈ మొదలైన వన్నియును ద్రవ్యవికారములు. ఉష్ణ అనుదానికి కొన్ని గుణములు గలవు. ఒకతులము ఉష్ణతీసికొనినను, దానిలో ఓది నూరు వేయి లక్ష భాగమును తీసికొనినను గుణములలో భేద ముండదు. గుణభేదము లేనంత వరకు ఎంతచిన్న భాగము తీసికొనినను సరే, భేదము ద్రవ్యమందు సంక్రమించదు. అట్టి గుణభేద మేమియు నుండకుండునట్లుగా భావనయందు ఎంతవరకు ద్రవ్యమును విభజించుకొన వచ్చునో అంతవరకు విభజింపగల వర్పడిన ద్రవ్య లేకమునకు మోలిక్యూ (Molecule) లని పేరు. రసాయనశాస్త్రజ్ఞ లీ మోలిక్యూలును ఇంకను విభజించియున్నారు కాని అట్టి విభజనమున తేలిక పర్యవసానము లేమనగా: ఒక గుణము గల మోలిక్యూలునుండి వేరుగుణములు గల రెండు, మూడు అణుప్రమాణము లగు ఇతర ద్రవ్యము లేర్పడుచుండును. వీటిపేరు 'ఏటమ్ము' (Atoms) అణువులు. ఏదార్థమును రసాయన శాస్త్రరీత్యా విభజించి చూచినను తుదకు తేలికపి ఏటమ్ముమాత్రమే. అందుచేత రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు సర్వసాధారణముగా దొరకెడి పదార్థములను విభజించి తుదకు తేలిక యణువులను బేరీజుపేసి చూచిరి. అట్లు చూడగా 92 విధములగు ఏటమ్ము మాత్రమే

యుండగలవని నిర్ధారణగా తేలినది. అనగా విశ్వమంతయు ఈ 92 ఏటమ్మువలననే నిర్మితమగుచున్నదని తేలినది. అందు మిక్కిలి తేలికయైనవి కొన్ని; మిక్కిలి బరువైనవి కొన్ని. అనేక తారతమ్యభేదములు చూపట్టినవి. ఎన్ని విధముల సాధించినను ఇంతకంటె విభజనకు వీలులేకుండుటచేత ఈ 92 ను విభజించుటకు వీలులేని మూలద్రవ్యములుగా ఏర్పరుపబడినవి. వీటిని 'ఎలిమెంట్సు' అని పిలుతురు. ఏటమ్ము అన విభజన చేయ వీలులేనిది యని యర్థము. ఉదాహరణ (Hydrogen) యనునది వాయురూప కము. అది యన్నిటి కంటెను తేలికయైనది. ఇతర ఎలిమెంట్సులకు దీనికి ఎత్తుకెత్తు తూనికలలో గల తారతమ్యము శాస్త్రమువలన సాధింపబడినది. ఆతూనికలలో ఉదాహరణయొక్క తూనిక ఒకటి యని యనుకొని తక్కినవాని తూనిక లింతింత లని అంకెల రూపముగా ఏర్పాటుఅయియున్నది (ప్ర). ఈతూనికల నాధారము చేసికొని వరుసగా ఎలిమెంట్సులను వ్రాయవచ్చునుగదా! అట్లు వ్రాయగా మొదటిది ఉదాహరణ, 1 వది హీలియము, 2 వది బొగ్గు, 3 వది ప్రాణవాయువు, 4 వది గంధకము, 5 వది ఇనుము, 6 వది రాగి, 7 వది వెండి, 8 వది తగరము, 9 వది బంగారము, 10 వది రసము, 11 వది సీసము, 12 వది యురేనియము (Uranium) అని ఏర్పడుచున్నవి. ఈ ఎలిమెంట్సు అనేకవిధముల పరిశోధింపబడినవి. వాటి వివిధగుణములు రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టియున్నారు. వారికి

రెండవ 18	36. ప్రామాణిక 82.9	37. రుబీడి యస్ 85.4	38. స్పాన్ యస్ 87.6	39. యిట్రి యస్ 89.3	40. జింక్ యస్ 90.6	41. నికెల్ యస్ 93.1	42. హార్డిని యస్ 96.0	43. మనూరి యస్ —	44. రుబీడియం 101.7	45. రోడియం 102.9	46. పల్లాడియం 106.7
మొదటి 82	54. గ్లాసు 130.2	55. నీటి యస్ 132.8	56. ఛెరి యస్ 137.4	57. సక్రతెన యస్ 137.4	58. మట్టి పదార్థ యస్ 178.6	59. ముల యస్ 178.6	60. పావ యస్ 178.6	61. రుబీడి యస్ 178.6	62. అర్జెంట్ యస్ 178.6	63. అర్జెంట్ యస్ 178.6	64. పల్లాడియం 178.6
అకరు మరుస అసం పూర్తి	86. శేడాను 222.0	87. — 222.0	88. శేడి యస్ 226.0	89. ప్లీని యస్ 226.0	90. థోరి యస్ 226.1	91. యురేనియం యస్ 226.1	92. యురేనియం యస్ 226.1	93. ము. x. 2. యస్ 226.1	94. థోరి యస్ 226.1	95. రుబీడి యస్ 226.1	96. పల్లాడియం 226.1

* ఉద జనియోక్రటియం వేరుగా తానొక్క వరుసలో ఉన్నది. సమానముగలది మరిలేవు. వాని కదే సరి.

† { 57. లవణము 58. నీటియము 59. ప్రసోక్షియము } సర్వసాధారణముగా ఇవి కలిసి
50. నియోప్రియము 61. ఇర్బినియము 62. సమేరియము } దొరకును, విడదీయట కష్టము.
63. యురేనియము 64. థోరినియము 65. ప్లూనియము } సర్వసాధారణముగా ఇవి కలిసి
66. థోరినియము 67. హాల్మియము 68. ఎర్బియము } దొరకును, విడదీయట కష్టము.

భౌతికశాస్త్రపేత్రలు Spectroscope అను యంత్రముతో ఈపరిశోధనలయందు చాలా సహాయము చేసినారు. * సూర్యకిరణములో గల వివిధములగు రంగు లెట్లు పరిశీలించవచ్చునో యట్లే ఒక్కొక్క యెలిమెంటున్న తేజోహృపమును చాల్చినప్పుడు దాని తేజస్సునందు గల భేదములు ఈయంత్రమువలన కనిపెట్టవచ్చును. అట్టిభేదములు ఒక్కయెలిమెంటునకు ఒక్కరీతిగా ఉండును. దీనివలన రసాయనపరీక్షకులకు గొప్పసాహాయ్యము గలిగినది. ఏయే ఎలిమెంటుకు ఏయేగుణములు గలవో నిశ్చయము చేయబడినది. ఆగుణములన్నిటిని పరిశీలించినచో కొన్నికొన్ని ఎలిమెంటులు ఏకగుణముకలవిగా తేలెను. అట్టి ఎలిమెంటు ఒక జాతికి చేరినవని ఏర్పరచుకొనగా అట్టిజాతులు కొన్ని ఈ 92 ఎలిమెంటులోను ఏర్పడినవి. ఆవరుసలో 2, 10, 18, 36, 54, 86 స్థానముల నాక్రమించిన ఎలిమెంటు ఏకగుణముగలిగి ఒకజాతికి చేరియున్నవి. 3, 11, 19, 37, 55 స్థానముల నాక్రమించినవి మరియొకజాతిలోనివి. ఇట్లే ప్రధానముగా 8 జాతు లేర్పడుచున్నవి. చిత్రముచూడుడు. ప్రతిజాతిలోను వరుసగా వచ్చుఎలిమెంటు స్థానమును చెప్పు అంకెలకు అంతరము వరుసగా + 8, 8, 18, 18, 32 గా ఉండును. ఇందు ఒకసూత్ర మేదో యున్నట్లు పొడగట్టక మానదు. మరియు, $[2 \times 2^2 = 8, 2 \times 3^2 = 18, 2 \times 4^2 = 32]$ ఇవియే

మైనచూపబడిన యంతరములు. వీటిని గురించి ఇంతకంటె నిచట వ్రాయుటకు వీలులేదు. దీనియం దేదోఒకవిశేషము గలదు అను ననుమానము గలుగుటకుగాను ఇంతమాత్రము వ్రాసి వదలివేయుచున్నాను. ఈఅంతరముల నాధారముజేసికొని 92 ఎలిమెంటుకు స్థానము లేర్పాటుచేయబడినవి. 55 వ ఎలిమెంటు వంటిది (55 + 32) 87 వ ఎలిమెంటు అయి యుండువలెగదా! కాని అట్టిది ఇంకను కనిపెట్టబడలేదు. నేదో రేచో కనిపెట్టబడవచ్చును. ఇట్లే న్యాయము ఎలిమెంటు కనిపెట్టబడినవి. వాటిగుణములును ఉండవలసిన జాతికి చేరియే యుండెను. ఇది రసాయనభౌతికశాస్త్రములకు చేరిన యొక యద్భుతమగు విషయము.

పర్యవసానము

అనంతవికారమయమగు జగత్తునందు గల వివిధవస్తువులును 92 ఎలిమెంటుతో సృజింపబడినవి. వస్తువులలో భేదము అనంతముగాదు, 92 మాత్రమే. ఇది పర్యవసానము.

ఎలక్ట్రాను (Electron)

ప్రోటాను (Proton)-బినియూత్పత్తి

మైనదాహరించిన 92 ఎలిమెంటు అవి భజనీయములని శాస్త్రజ్ఞులు చాలాకాలము వరకు నిశ్చయించుకొనియుండిరి. అట్టిసందర్భములో, భౌతికశాస్త్రములోని యొకశాఖయందలి విమర్శనలవలన అద్భుతమగు క్రొత్తసంగ

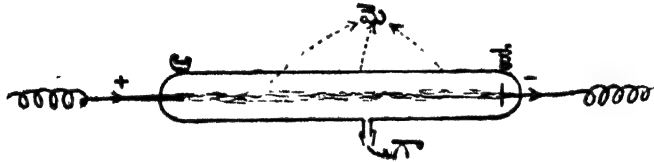
* ఇంద్రధనుస్సులోని రంగులు సూర్యకిరణములయందుండి తేజస్సులోని విభాగములే. ఏవస్తువునైనను కొలిమిలోనుంచి వేడిపెచ్చించినచో అది తేజస్సును వెదజల్లును. దానిని పరీక్షించవచ్చును.

+ 2, 10, 18, 36, 54, 86—10-2=8; 18-10=8; 36-18=18; 54-36=18; 86-54=32; 8, 11, 19, 37, 55, 87-11-8=8; 19-11=8; 37-19=18; 55-37=18; ? 87-55=32.

తులు బయలుదేరినవి. ఈఎలిమెంట్లు అవి భజనీయములు కావనియును, అన్నియును విభజనచేయబడగలిగిన కేయనియును, భాగములు చేసినతర్వాత గోచరించునవి రెండవస్తువులనియును, ఈరెండే దేనిని విభజించినను కనిపెట్టబడుననియును సిద్ధాంతమైనది. ఇది 1896-వ సంవత్సరప్రాంతమున ఆరంభమై న్యాయుడు సంవత్సరములలో కృతనిశ్చయమైనవిషయముగా తేలినది. ఇంగ్లాండుదేశమందలి కేంబ్రిడ్జిసర్వకళాపరిషత్తునందలి భౌతికశాస్త్ర పేర్తలలో అగ్రగణ్యుడగు సర్ జే. జే. థామ్సన్

నుగారు, వారిశిష్యవర్గము ఈయదృశ్యమును విషయమును కనిపెట్టిరి. గాలిలో విద్యుచ్ఛక్తి వలన మెఱుపుకలుగుట మనమందరముడు ఎఱిగినవిషయమేగదా! అటిమెఱుపును భౌతిక శాస్త్రాగారమందు ప్రయోగమువలన కనుపరుపవచ్చును. ఈమెఱుపును మనల నావరించుగాలియందేకాక ఇంకను అనేకవాయువులయందును చూడవచ్చును. ఏగాలి నుపయోగించినను ఒకగాజుగొట్టములో దానిని భద్రపరచవలెను. (అ) ఆ గొట్టమునకు ఈచివర ఆచివర లోహపుతీగలమర్పబడియుండును. ఒక

(అ)

గాలిని తీసివేయు పంపునకు పోవు గొట్టము.

అ=అనోడు.

కే=కేతోడు.

మె=మెఱుపు.

గొట్టములోని గాలిని తీసివేయును తీసివేయును ఆ, కే, స నడుము అగపడు విద్రుచిత్రములు చూడనలసినదే గాని వ్రాయ నీలరేడు.

దాని(Anode)ద్వారావిద్యుచ్ఛక్తిప్రవేశించును. రెండవదాని(Cathode)నుండి వెలువలికిపోవును. ఏటిని, 'అనోడు' 'కేతోడు' అని అందురు. ఈ రెండిటిమధ్య మెఱుపుపుట్టును. అందలి గాలిని క్రమముగా గాలియంత్రముచేత తీసివేసి గాలి యొక్కదట్టమును, సాంద్రతను తగ్గించ వచ్చును. సాంద్రత బాగుగా తగ్గినకొలది మెఱుపులో అనేకచిత్రవిచిత్రములు కాన్పించు

ను. ఈవిశేషమును పరిశీలించుటకొరకై థామ్సన్ గారు ప్రయోగముల నారంభించిరి. అందు తేలిన దేమనగా కేతోడునుండి ఒకవిధ మగు కిరణములు ఉద్భవించుట, ఆకిరణములకు కొన్నికొన్ని నిశ్చితములగు గుణము లుండుట మొదలైనవింతలు. ఆగొట్టమున ఏగాలి నుపయోగించినను సరే, అనోడు కేతోడులు ఏ లోహముచేత చేయబడినను సరే కేతోడు కిర

ణములు అణుములనే కలిగి, ఆ చిహ్నములనే తాల్చియుండును. ఇది యొక యద్భుతమైన మూలవిషయము. ఏమనగా ఆకీరణము యొక్క గుణపరిశోధన చేయగా సూర్యకిరణములకును వీటికిని తారతమ్యమున్నటులు తేలినది. సూర్యకిరణములు తరంగజాలములు, వస్తురూపములు గావు. పదార్థాత్మకములు కావు ఈ కేంద్రీయ కిరణములు అతీసూక్ష్మమగు అణుజాలములు. ఒక్కొక్క అణువుయొక్క బరువు, ఒక్కొక్క అణువు నాశ్రయించియున్న

విద్యుచ్ఛక్తి, ఈ రెంటిని భామ్మనుగాను కొలచియున్నారు. ఈ కొలతలలో భేదములేక బరువుశక్తి రెండును ఇంతింతయని నిర్ధారణ చేయబడినది. ఇదివరలో ఉదజనియను గాలి అన్ని పదార్థములలోను తేలికయైనది అని చెప్పి యున్నాను. ఈ సూక్ష్మణువు (Electron) ఈ యెలక్ట్రాను, ఉదజని యాటము కంటె 1845 రెట్లు తేలికయైనదని ప్రయోగములవలన, లెక్కలవలన, తేలిన యంశము. (2)

ఎలక్ట్రాను-ప్రోటాను, బరువు, పరిమాణము, చూపు పట్టిక (2)

వస్తువు	బరువు (గ్రాము) †	పరిమాణము (బంతినంటి ఆకారము) ‡ సెంటిమీటర్లలో-అడ్డకొలత. C
ఎలక్ట్రాను	9 కోటి, కోటి, కోటి, కోట్లు అనగా 9×10^{-28} గ్రాము	3.7×10^{-13} సెంటిమీటరు అనగా $\frac{3.7}{పదిలక్షలకోట్లు}$ భాగము, సెంటిమీటరులో
ప్రోటాను	1.66×10^{-24} గ్రాము గ్రాములలో 166 లక్ష, కోటి, కోటి, కోట్లు భాగము	2.06×10^{-16} సెంటిమీటరు 206 పదివేలకోటికోట్లు భాగము, సెంటిమీటరులో
ఉదజని ఆటము (అణువు) Hydrogen atom	1.66×10^{-24} గ్రాము	2×10^{-8} సెంటిమీటరు అనగా సెంటిమీటరులో 2 10,000,000 భాగము $\left(\frac{2}{పదికోట్లు}\right)$

† ఒకతులము 11 5 గ్రాములకు రహస్యమి సమానమగును. అట్టి గ్రాములో కోటి భాగమును 10^{-7} గ్రాము అని వ్రాయుదురు. అనగా $\frac{1}{10000000} = 10^{-7}$. క్రింద ఒకటితరునాత ఏమియున్న లున్నవి గనుక 10^{-7} అని వ్రాయుట. 10^{-28} అనగా, ఒకటి పైన, క్రింద ఒకటి వ్రాసి 28 సున్నలుంచిన వచ్చు భాగము అని అర్థము.

‡ ఒక అంగుళములో $2\frac{1}{2}$ సెంటిమీటర్లు ఉండును.

కనుక కేతోడుకిరణములు సూర్యకిరణముల వలె తరంగపరంపరలు గాక విశేషవేగముతో రువ్వబడిన ఎలక్ట్రానులయొక్క పరంపర యని తేలినది. వీటి వేగము సాధారణముగా ఒక సెకనుకు 10,000 మైళ్లు. సూర్యకిరణములవంటి తేజస్సుయొక్క వేగము ఒక సెకనుకు 186,000 మైళ్లు. ఈ ఎలక్ట్రానులు (electrons) కేతోడునుండి బయలుదేరును. ఇట్లనే ఆనోడునుండి ఆనోడుకిరణములు బయలుదేరును. వీటికి పాజిటివుకిరణము లనిపేరు. ఇవియును సూర్యుతరములగు అణుపరంగలే. వీటిని ప్రోటానులుందురు. ప్రోటాను ఎలక్ట్రాను కంటె 1844 రెట్లు బరువైనను దానికంటె ఆకారమందు మిక్కిలిసూక్ష్మముగా ఉండును. దాని నాశ్రయించియున్న విద్యుచ్ఛక్తి ఎలక్ట్రానునందలి శక్తితో సమానము కాని ఎలక్ట్రాను ఋణవిద్యుచ్ఛక్తితో (negative electricity) చేరియుండును. ప్రోటాను ధనవిద్యుచ్ఛక్తితో (Positive electricity) కూడియుండును. ఈరీతిని అనేకవిశేషము లీశరిశోధనల వలన తేలినవి. కాని ప్రస్తుతాంశ మేమనగా

విశ్వమంతయును య వి భ జ నీ య ము ల గు 92 ఎలిమెంటుతో జేయబడి రసాయనశాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతమునకు విచ్ఛేదము సంభవించినది. జగత్తంతయును 92 ఎలిమెంటుతోగాక ఎలక్ట్రాను, ప్రోటాను, అను రెండింటిచేతనే నిర్మితమైనది అను గొప్పసూత్రము ఏర్పడినది. అనంతభేదములు గలవని మొనటభ్రమఁజితిమి. లేదులేదా, ఇవన్నియును తొంటబదిరెండు వేరువేరు ద్రవ్యములయొక్క వికారముగాని ఎంతో ఆనందించితిమి. ఇదే గొప్పఅద్భుతమని నమ్మితిమి. తరువాత 92 భేదములులేవు, విశ్వమంతయు రెంటియొక్క వికారములను సంగతి తెలిసికొంటిమి. ఇంతకంటె అద్భుత ముండునా యని తోచక మానదగదా. ఈ సిద్ధాంతము శాస్త్రముచే సాధింపబడినది కాని, వేదాంతము యూహలవలన నిశ్చయింపబడినవిషయము కాదు. కాన భౌతికశాస్త్రమునలసద్రవ్యమందులనగా స్థూలపదార్థమందు (Matter) వైత మేర్పడినది. ఇది యొక గొప్పసారాంశము.

(సశేషము)

[సాదీ పర్వ యాదేశపుకవి. ఈయన జ్ఞానులలో నొకఁడు]

అయభాగ్యుండె రాజు, శుద్ధాంతరంగ
యై విధేయయై యెనని యధాంగి యొప్పు;
నంగలార్పకు దైన బాధాళిఁ గూర్చి
తడఁనోదిని రాత్రి నీదండఁ జేరు.
వానికోరికలును ఫలవంతము లగు
వేని హృదయానుకూపిణి యశాను భార్య;
స్త్రీ విమలయేని మృదు వచస్సిద్ధయేని
రోయఁజూడకు రూఁవిరూఁములను.
చారు రూపిణి కంటెను జారుశీల
యైన భార్యయ లెన్న, రూపాతిశయము
మఱగు పఱచు నేసఃపరంపరలు కోట్లు
రంభయే దుస్స్వభావ జాగ్రత్త, సఖుండ.
పాంసులల నుండి పరమదౌర్భాగ్య జనులఁ
జెలఁగి సర్వేశ్వరుండు రక్షించుఁగాక—
చిట్టుబుట్టులు రేఁగెడు చెనఁటికొంప
కంటె గారాగృహమును సుఖప్రదము.
ఏవమును గూర్చు చిత్తప్రవృత్తి గల్గు
పడఁతిగల కొంపలోఁ గూలఁబడుటకన్న

ననవరతయాన మగును ముదావహమ్ము.
భర్తృకంతాతిశాయియై భార్యకంత
మే గృహాంతరమునయందు మ్రోగు నాగృ
హాంగణకవాటమును మూయుమయ్య, శాంతి
దాయకంబైన యానంద ధామమునకు.
నీగృహిణి రచ్చ కెక్క దం డింపు మొండె,
ఉవిదవలె నింటిలోఁ బడియుండుమొండె;
నూతనులముందు దా నంధరీతిగా మె
లంగు నట్లొనరింపు; కాలంబు దీఱి
కాటి కేఁగనే నతి యింటిబైటఁ బడుట.
ఏటి కొకసారి గృహిణి గ్రహింపు పూర్వ
హాయనము వాడఁబడిన పంచాంగమెట్లు
పనికి వచ్చును నేడు? సౌభ్రాత్ర మూర్తి!
అడుగులకుఁ జాలకుండినయట్టి పాద
రక్షలను దాల్చుకంటె నే రక్ష లేని
పాదములతోడ నడచుట భద్రమగును;
గృహతిరస్కారమునకన్న గహనవీధి
యానము ల నంతములు మేలుగా నెఱుఁగుము.

ప్రజోత్పత్తి గాంధీగారి చిత్రమును
దానిని చిత్రీకరించుచున్న శ్రీ ఆంధ్రప్రదేశ్
రెవెన్యూ డివిజన్ గాంధీ (విభాగం)

ఆంధ్రప్రదేశ్ కెక్కిన సోద్యము
కాగితకారుడు : పి. వి. జగన్నాథగారిగారు,
నెమ్మలూరి. ఈ దినమునకు పై పేరాజివుతో
మీరు గుర్తు చేయబడినది.

శృంగార కుటీరము

(G. S. A.)

హిమాలయ తీర్థములు

9

కేదారనాథము-గంగోత్రీ-యమునోత్రీ

బదరీనాథమునకు తరువాత, హిమాలయపర్వతములందు అధికసంఖ్యాకులగు యాత్రికులు దర్శించు తీర్థము కేదారనాథము. ఇది హరిద్వారమునుండి 149 మైళ్లు. అలక్నందా తీరముననే బదరీనాథమునకు బోవుమార్గమునుండి రుద్రప్రయాగవద్ద జీలి మందాకినీ తీరమువెంట కేదారనాథమునకు బోవలయును. ఈ మార్గముందును యాత్రికులు దిగుటకు దగ్గరదగ్గర చట్టిలు కలవు. వీనియందు యాత్రికులకు గావలసిన సకలసౌకర్యములు లభించుచుండును. అటుతరువాత గంగోత్రీ, యమునోత్రీ తీర్థములు. మొదటి రెండుతీర్థములకు బోవుసంతముంది యాత్రికు లీకడపటి తీర్థములకు బోకపోయినప్పటికి మొత్తముమీద ప్రతిసంవత్సరము వీనిని సందర్శించువారు గూడ గలరు. ఈనాలుగు తీర్థములును పూర్వకాలమున గఢవాల్ శంస్థానాధీశుల యధీనముండుండెను. ఇప్పటికిని దీనికి జెందిన ధార్మికవిషయములందు వీరికి కొంతహక్కు గలను. ఈశంస్థానమునకు ప్రస్తుతపు ముఖ్యపట్టణము టిహిరీ నగరము. ఇది భాగీరథీ, శిలంగనా సంగమస్థానమున విలసిల్లి యున్నది. దీనిని క్రీ. శ. 1819 వ సంవత్సరమున సుదర్శనకాహనుచోరాజు నిర్మించెను. మంచి మనోహరస్థానములందొకటి యని చెప్పవచ్చును. ఇచట నుండి తొమ్మిదిమైళ్లు ఉత్తరమున, సముద్రతటమునుండి 7,900 అడుగులఎత్తున క్రీ. శ. 1877 వ సంవత్సరముందు హిజ్ మౌన్ ఘోరాబా ప్రతాపకాహ గట్టించిన ప్రతాపనగరము కలదు. ఇది ప్రస్తుతము రాజకుటుంబమునకు గ్రీష్మకాలనివాసముగ నుపయోగపడుచున్నది. టిహిరీకి 80 మైళ్ల తూర్పున క్రీ. శ. 1896 వ సంవత్సరముందు హెచ్. హెచ్. మహారాజా సర్ కీర్తికాహ, కె. సి. ఎస్. ఐ. కీర్తినగరమును వేరొకదానిని గట్టించెను.

టిహిరీకి నలువదిమైళ్లదూరమున దక్షిణ పార్శ్వమునందు ఉత్తమాన పరిపాలకుడగు మహారాజా నరేంద్రకాహ, సి. ఎస్. ఐ. క్రీ. శ. 1920 సంవత్సరమున నరేంద్రనగరమును గట్టించెను. ఇది యిప్పుడు శీతకాలావాసముగ నుపయోగపడుచున్నది. టిహిరీనుండి కేదారనాథము 70 మైళ్లు, యమునోత్రీ 74, గంగోత్రీ 100 మైళ్లు. ప్రస్తుత టిహిరీపాలకుడు ధర్మపరాయణుడని ప్రసిద్ధి. ఇత డీతీర్థముల నన్నింటి స్వయముగ దర్శించి వాని యభివృద్ధికై సదుపాయములను గావించి యున్నాడు. దేవస్థానములందలి ధార్మికకార్యనిర్వహణముం దెట్టి విఘ్నములు గాని, లోపములు గాని, దోషములు గాని కలుగకుండుటకై “గఢవాల్ రాజ్యతీర్థ సుధారవిధాన” మనుషేర నొక ప్రణాళిక నేర్పరచియున్నారు. 1925 వ సంవత్సరమునుండి ఈస్కీము అమలులో నున్నది. టిహిరీ నగరమందు బదరీనాథ, కేదారనాథ దేవాలయములు గలవు. సంపూర్ణగఢవాల్ ప్రాంతమునకే కాక, అల్మోరా జిల్లా సమేతముగ నారాజ్యమున కంతిటికి టిహిరీ నరేశులు పాలకులుగ నుండినకాలమున వారి దేవాలయములకు సమర్పించిన మడిమాన్యము లిప్పటికిని వాని యనుభవమందే యున్నవి.

హరిద్వారమునుండి బయలుదేరిన యాత్రికులు రుద్రప్రయాగవద్ద చీలి కేదారనాథమున కేగి యటనుండి నాలా, ఉశ్శీమనములమీదుగా చుమోలీ చేరి యక్కడ నుండి బదరీనాథమునకు బోవుదురు. కానిచో దేవప్రయాగవద్దనే చీలి భాగీరథివెంట గంగోత్రీవరకు బోయి యచటనుండి మల్లా, దులందాచట్టిలమీదుగా కేదారనాథముల కేగి మగల మీద చెప్పిన మార్గమున బదరికి బోవుదురు. లేక టిహిరీమీదుగా గాని, డేరాధూన్, మనూరీ నగరములమీదుగా గాని యమునోత్రీకి బోయి యక్కడ

నుండి మరలి నెమలి, వాకోరులమీదుగా గంగోత్రి కేగి యటనుండి వెనుకటివలెనే బహరీనాథము చేరుచుండును. హరిద్వారమునుండి బహరీనాథమునకు బోదలచిన నెచట గాని చీలవలసిన యపవరము లేదు. తిన్నగ అలకనందా తీరమునకే పోవలయును. కేదారమున కేగి బహిరికి బోన నెంచిన రుద్రప్రయాగవద్దచీలవలయును. అట్లు గాక నాలుగుతీర్థములను నేవింపదలచిన హరిద్వారమునుండి దేవప్రయాగ, టిహిరిలమీదుగనో లేక డేరాఢూక్, మసూరి, ధరానులమీదుగనో పోవచ్చును. ఇన్నియు చిత్రపటమును జూచినచో బాగుగ విదితము కాగలవు. ఈనాలుగుయాత్రలు గావింప నెంచిన కనీసము మాడుమాసములు పట్టును. కేవలము కేదారనాథ, బహరీనాథములనే దర్శింప నెంచినచో మాడుపక్షములు పట్టును. ఏతీర్థములకు బో నెంచినను ఈవ్యాసముయొక్క మొదటి భాగమున వ్రాసిన నియమము లన్నింటిని ప్రయాణకాలమందు బాలించుచుండవలయును. హిమాలయపర్వతములందు హిమాలయ క్రాంతి పీఠానినో గలసి వచ్చునవి సత్పథము, కైలాసమునని మరియెండు తీర్థములు గలవు.

3

సత్పథయాత్ర

సత్పథమునకు బోవువార్గము కేవలము ఆషాఢ, శ్రావణమాసములందుమాత్రమే తేరువబడును. బహరీనాథమునకు తరువాతి 2 మైళ్లపర్వతము సరియైన వార్గమే కలదు. అనంతరము 5 మైళ్లవరకు మహాకవిన వార్గము. పిమ్మట లక్ష్మీవనమును స్థానము వచ్చును. దీనిసమీపమున, ఆలకాపురినుండి మంచుగడ్డలక్రింగుగా వచ్చి ప్రవాహరూపమున ప్రకటమైన అలకనందయొక్క దృశ్యము మిగుల రమణీయముగ నుండును. అటుతరువాత వార్గము మహావికట మైనది. 4 మైళ్లవరకు ఎగుడుదారిని నడచుచు బోవలయును. అంత సరనారాయణపర్వతము నుండి పడుచున్న శతధారల సందర్శన మతిమనోహరమైనది. కొంచె మావల కేగిన చక్రతీర్థము వచ్చును. ఇది వర్షులకారమున నొప్పు నొక గొప్ప మైదానము. ఇచట బ్రజ్ఞానానందానంద ప్రకృతిసౌందర్యముయొక్క సీమను

జూచిన ట్లగును. చిత్రమునందు ఋషిజనోచితములగు భావము లుత్పన్నములగును. నితాంతనిర్దమయ్య నచటనే సిరముగ వసంపవలయునను బుద్ధి జనించును. అనంతరము ఒక అరమైలుమార మెక్కినచో నెదురుగ నొక పెద్దబండ కన్పించును. ఆరాతివర్గముండి పశ్చిమముగా మైలున్నర నడచిపోవలయును. సాధారణముగా నీవార్గముంతయుఘనీభూతహిమముమీద నడువవలసినదే. అప్పు డచట నెదురుగ నొక నల్లని కొండయు, దాని యడుగున సత్పథసరోవరమును నేత్రగోచర మగును. ఇది మైలున్నర విశాలమై త్రిమాటాకృతి నొప్పు పర్వతావృతమై, శుద్ధవినిశ్చలజలపరిపూర్ణమై భాసిల్లుచుండును. దీని కరమైలు ఆవల చంద్రకుండమును, దాని కొక మైలుమీద నూర్వకుండమును గలవు. సత్పథము వద్ద హిమాలయముల శృంగములు స్పృటికసోపానములవలె గన్పించును. దీనికి స్వర్ణాకోహణమని పేరు. వాస్తవమున కీ ప్రదేశము స్వర్ణమే. శీతబాధ లేనిచో సాక్షాత్తు వైకుంఠమే యగును. చక్రతీర్థమునుండి యచటికి బ్రాతఃకాలమున బోవలయును. అక్కడ కట్టెలు దొరకవు. వెంట నేదైన పుల్లలివస్తువును, శుష్కఫోజనమును, వార్గమును బాగుగ నెరిగియుండు మానుజుని ఉంచుకొనవలయును. మరియు ధరించుటకును, కేయనించుటకును, ఉనిచుకొనుటకును, కంబళ్లను దీసికొనిపోవలయును. ఉష్ణము కలుగచేయు వస్తువులగూడ వెంట నుంచుకొనవలయును. సత్పథమువద్ద మకాముచేయుట కొక గుహ ఉన్నది. కాని వాన గురిసినచో పైనుండి నీటిబొట్టు పడుచుండును.

౪

కైలాసమాసనసరోవరముల యాత్ర

ఈయాత్రకు బోవుటకు వార్గములు చాల కలవు; కాని వానిలో మానాఘాటి, నీతిఘాటి, ఆల్మోరా, సేలంగ్, గంగోత్రిలగుండా పోవుదారులు ముఖ్యమైనవి. అందుమానాఘాటిగుండ పోవువార్గ మిందు వ్రాయబడుచున్నది. నిజమున కీయాత్ర గావింపవలయుననిన ధనాధ్యులగు అమీరులైన గావలయు; లేనిచో వట్టి ఫకీరు

లైన గావలయును. అట్లు గాక మధ్యమ శ్రేణివార లగు చో నొంటరిగా బోవలసివచ్చినయెడల ద్రోవలో దొంగల భయ మత్యంతముగ గలదు. తుపాకులు లోనగు అస్త్ర శస్త్రముల వెంట నుంచికొనవలయును. పదిరోజులకు సరిపోవువానికి దక్కవ కాకుండ ఆహారపదార్థములను ఎప్పుడు వెంట నుంచికొనవలయును. ఈపర్వతమార్గముల నన్నింటి బాగుగ నెరిగిన మనుజు నొకని వెంట నుంచికొనుట ముఖ్యవసరము.

మొట్టమొదట ఆరేడురోజులపర్వతము మహా వికటమైన మార్గమున నడచిపోయినయెడల టిబెట్ రాజ్యమునందలి ధాప్పానామకపట్టణము నదపును. ఈ గ్రామమందును సకలవిధములగు ఆహారపదార్థములు లభించును. అటుపిమ్మట నడవవలసిన మార్గము కష్టమైనది కాదు. అనాసరమైనయెడల హులికి బరువు మోయుటకు ఎడ్లుపైతము దొరకును.

ధాప్పాతరువాత రెండుదినముల ప్రయాణము సాగించిన దప్పుడు అను వేరొక గ్రామము నెచ్చును.

ఇచటనుండి రెండుదినములతరువాత చివరిలింగ్ నామక గ్రామమును, అచటనుండి రెండుదినములతరువాత జ్ఞాని మామండియను స్థానమును వచ్చును. జ్ఞానిమామండియను నది గొప్ప వ్యాపారము జరుగుచోటు. ఇచట సమస్తవిధములైన పదార్థములు దొరకును. ఊనీ, పక్కినావస్త్రము లిచట మేలుతరగతివి దొరకును. జ్ఞానిమామండినుండి 5 దినములపర్వతము ప్రయాణము గావించినచో కైలా సశిఖరము నేత్రగోచరమగును. ఇదియే జగత్ పితరు లగు పార్వతీపరమేశ్వరుల ఆవాసము. దీని యాకృతి యంతయు నొక విశాలమైన దేవాలయమును బోలియుండును. దీని సమీపముననే మానససరోవర మున్నది. ఈసరసీపరిక్రమము సుమారు 72 మైళ్లుండును. శుభ్ర, గంభీర, వినిర్మల, జలపరిపూర్ణమైన యీ సరోవరము యొక్క శోభను, నాలుగువైపులయందలి వైసరికదృశ్యమును, ఘనీభూత తుహిన సంఘన్నకైలాస శృంగంబుల యందంబును కనులార గాంచి యానందించవలసినదే కాని వ్రాయుటకు నీలులేదు.

2. హరిద్వారమునుండి దేవప్రయాగ-రుద్రప్రయాగలమీదుగ కేదారనాథము 149 మైళ్లు

సంఖ్య	చట్టలేడు.	చట్టలే పరస్పర ము-మైళ్లు.	చట్టలే పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	సానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
1 రుద్రప్రయాగ	-	95	ఇక్కడనుండి ఒకమార్గము అలకనందాతీరమువెంట బడరీనాథ మనకు బోవును. రెండవది మందాకినీవెంట శ్రీకేదార నాథగ్రామమున కేగును.	
2 ఛతోరీ	5	100	మార్గము సమానము. సులభమైనది.	
8 తిల్వాడా	1	101	„ „	
4 రాంపూర్	1	102	„ „ ఈస్థానము మించిది. ఇచట నుండి రెండున్నర మైళ్లమీది రాధారీబంగాళా యున్నది.	
5. అగస్త్యముని	4½	106½	మార్గము సమానమైనది.	
6 సూరీ	2	108½	„ „	
7 చంద్రాపురీ	2	110½	„ „	

ప్రశ్న

చట్టాలపేరు.

చట్టాల పర
స్పర దూర
ము-మైళ్లు.
హరిద్యానము
సంక్షిప్త
సూరము-సెట్టి

సానముల సంక్షిప్తవర్ణనము.

- 8 భీరి 2½ 118 ఇక్కడ భీమదేవుని దర్శనము చేసికొనవలయును.
- 9 కుండచట్టి 8½ 116½ ఇంచుక ఎగుడుదారి.
- 10 గుప్తకా? 2½ 119 ఎగుడుదారి. ఇక్కడ మహాదేవుని దర్శనముగను.
- 11 నాలా 1½ 120½ మార్గము సరలము. ఇక్కడనుండి ఒక మార్గము ఉభయము
మీదుగా బదరీనారాయణమునకు బోవును. కేదారేశ్వరిని
దర్శించి బదరీనాథమున కేగువారు ఇంతవరకు మరలివచ్చి
ఇక్కడినుండి ఉభయమార్గమును గైకొనవలయును.
- 12 భేత్తా 2 122½ మార్గము సమానమై, మిగుల మనోహరముగ నుండును. యాత్రి
కులు తరువద్దనుండు ఆనవసరపు సామానును ఇచటి
చౌధరిచర్ల ఒప్పగించి కేదారము వెళ్లవచ్చును. వీలనన
బదరీనాథమున కేగుటకు కేదారమునుండి మరలి ఇచ్చి
టికి వచ్చితీరవలయును.
- 13 వ్యూంగ్ తల్లా 1 123½ కొంచెము దిగుడుమార్గము. ఇక్కడ దారుతో నానావిధపాత్ర
ములు తయారగుచుండును.
- 14 వ్యూంగ్ మల్లా ½ 124 ఎగుడుదారి.
- 15 మైఖిండా 2 126 ఇచట మహిషాసురమర్దినీదేవిని దర్శించవలయును.
- 16 ఫాటూ 2 128 మార్గము సమానము.
- 17 రామ్ పూర్ 3 131 మంచిసానము.
- 18 త్రిజాగీనారాయణ్ 4½ 135½ ఎగుడుదారి. గంగోత్రికి బోయివచ్చువారు ఇచటినుండి కేదార
మున కేగుదురు. ఇచట మాడుయ్యగములకు సంబంధించిన
ధుని (కుండము) కలదు.
- 19 సోమద్వారా 8½ 139 ఇక్కడ సోమనదీమండాలముల సంగమము. ఇకముందు ఎక్కు
దారంభమగును.
- 20 గౌరీకుండము 3 142 ఇక్కడ ఉష్ణజలముల స్రోతస్సులు కలవు.
- 21 రామ్ వాడా 4 146 ఇక్కడనుండి కేదారము కేవలము మాడుమెట్లు మాత్రమే
అవట రాత్రికి నిలువనివ్వుము లేనివారు తమ సామాను
నంత నిక్కడనే జాగ్రత్తపరచుకొనవలయును. కొక్క
మును మాత్రము వెంట నుండికొనవలయును.

సంఖ్య

చట్టాల పేరు.

చట్టాల పర
స్పర దూర
ము-మైదు.
హరిదూరము
సంఖ్య
సంఖ్య

సానముల సంఖ్య ప్రవర్తనము.

22 ప్రదేశదార నాథము

3

149

ఇచట కేదారేశ్వరుని దర్శనము గలుగును. అమితమైన చరి
ఎదురుగుండ శుభ్రహిమాలయ శృంగముల మనోరంజక
మగు దృశ్యము గాననగును.

కేదారనాథము, మధ్యమహేశ్వరము, తుంగనాథము, రుద్రనా
థము, కర్నేశ్వరము అనునవి పంచకేదారములు.
పారాణికగాఢల ననుసరించి కేదారమున మహాదేవుని
కట్టబోధాగమును, మధ్యమహేశ్వరమున నాభిప్రదేశ
మును, తుంగనాథమున బాహుప్రదేశమును, రుద్రనాథ
మున యుఖమును, కర్నేశ్వరమున జటాయు గలవని
ప్రఖ్యాతి. కావున నీ తీర్థము లన్నింటిని దర్శించినవారికి
మహాదేవుని సమగ్రదర్శన మగును.

3. కేదారనాథమునుండి బదరీనాథమునకు 101 మైళ్లు

కేదారనాథము
నుండి దూరము
మైళ్లు

1 నాలా

-

28

కేదారమునుండి యంతవరకు పోయినమార్గముననే మరలి రావ
లయును. ఇక్కడినుండి ముందు కొంతదూరమువరకు
దిగుడుదారి. తరువాత ఎక్కుడు ఆరంభమగును.

2 ఉభీష్టము

3

28

ఇచట కేదారేశ్వరుని యర్చనకు రావల్ నివసించుచుండును.
ఆయనగద్దీ (ఆసనము) ఇచట నున్నది. ఇచటనుండి
మధ్యమహేశ్వరము 19 మైళ్లు.

3 గణేశచట్ట

3½

29½

మార్గము సమానము.

4 పోఖీవాసా

5

84½

ఈస్థానము దిగుడుకు మంచిది.

5 చోఖతా

8

87½

ఎగుడుగారి. ఇక్కడినుండి మరియొక మార్గము తుంగనాథమున
కేగును.

6 పోఖర్ నాసా

4

41½

దిగుడుదారి.

7 మండర్

4

45½

దిగుడుదారి. ఇచటనుండి యొక మార్గము రుద్రనాథమునకు
బోవును. ఇచటనుండి రుద్రనాథము 15 మైళ్లు.

8 గోశిశ్వరము

4½

50

ఇక్కడ ప్రాచీనకాలమునాటి యొక గొప్ప దేవాలయము కలదు.

సంఖ్య

చట్టాల పేరు.

చట్టాల పర
స్థర దూర
ము-మైళ్లు.
సంఖ్య
సంఖ్య
సంఖ్య

స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్తనము.

9 చమోలీ

8

58

ఇక్కడ బహిరంగమార్గము కలియును. ఇచటనుండి బహిరంగ
మార్గము 48 మైళ్లు. మొత్తము కేంద్రమునుండి బహిరంగమార్గ
ము 101 మైళ్లు.

4. హరిద్వారమునుండి దేవప్రయాగ టిహిరిలమీదుగా యమునోత్రి 165 మైళ్లు
గంగోత్రి 193 మైళ్లు

హరిద్వారము
సంఖ్య
సంఖ్య

1 దేవప్రయాగ

-

58

ఇక్కడనుండి ఒకమార్గము అలకనందాతీరమున బహిరంగము
నకు బోవును. మరియొకమార్గము భాగీరథీ తీరము వెంట
గంగోత్రి యమునోత్రిలకు బోవును. దారి కొంచెము
ఎగుడుదిగుడుగ నుండును.

2 ఖర్బాడా

10

68

స్థానము మంచిది.

3 కోటేశ్వర్

4

72

కోటేశ్వరమహాదేవుని దర్శనము లభించును.

4 వంద్రా

6

78

మంచిస్థానము.

5 క్యా

8

92

,,

6 టిహిరి

6

86

ఇది గంధర్వసంస్థానమునకు రాజధాని. ఇప్పటి మహారాజు
శ్రీధర్మరాజు, ధర్మతత్పరుడు నగుటచే లోకు లీయనను
మాటలాడు 'బహిరంగ' డని యందురు. ఇక్కడనుండి
మసూరీ నలుసిది మైళ్లు.

7 సరాకు

5½

97½

సమానమైన మార్గము.

8 భల్లియానా

6

108½

,, ,,

9 ఛామ్

5

108½

,, ,,

10 హిరానా

10

118½

హరిద్వారమునుండి ఇంతవరకు నొకమార్గము. ఇక్కడనుండి
ఒకటి యమునోత్రికిని, రెండవది గంగోత్రికిని బోవును.
అందు యమునోత్రికి బోవుమార్గము ఎగుడుదిగుడుగ
నుండును.

11 కల్యాణి

5

122½

ఈమార్గమందు నీరు దొరకదు. పీల్చినచో కొంతనీటిని పోయి
కొనిపోవలయును. ధనముగల వాతలెవరైన చలివేం
ద్రులగూడ నేర్పరచుచుండురు.

సంఖ్య	చట్టాల పేరు.	చట్టాల పర పుర దూర ము-మైళ్లు.	చట్టాల పర పుర దూర ము-మైళ్లు.	సమానముల సంఖ్య	సమానముల సంఖ్య	స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
12	బరమ్ఖాలా	5	127½	సమానముల మార్గము.		
18	సిలక్కోనీ	5	182½	మార్గము తిన్నగ బోవును. ఈచట్టికి తరువాత ఎగుడు ఆరంభ మగును. ఇచటనుండి రాబోవుచట్టివరకు కాలిబాటయు మామూలుమార్గమును గలవు. కాలిబాటను బోయిన మహాప్రయాణమునుకావున సరియైన మార్గమున బోవు టయే మంచిది. ఈమార్గమునను చలివేంద్రలకావశ్యకము గలదు.		
14	రాడీధార్	5	187½	ఇక్కడ చట్టి ఏమియు లేదు. ఇటుతరువాత సాధారణపు దిగుడుదారి చాలమారమువరకు బోవును.		
15	డండాల్ గాడి	2	189½	ఇక్కడివరకుగూడ నీళ్లు దొరకుట దుర్లభము.		
16	సిమలీ	2	141½	ఇక్కడనుండి ఒకమార్గము ఉత్తరకాకి బోవును. గంగోత్రికి బోవువారు ఇక్కడగూడ చీలవచ్చును.		
17	గంగనానీ	2	143½	ఇచట కాలీకమలీ బాబాయొక్క ధర్మశాలలదు. యమునదగ్గ రగనే ప్రసరించుచుండును. ఇచటనుండి మార్గము కష్ట మైనది కాదు.		
18	ఫై రాత్ చట్టి	2	145½	సరియైన మార్గము.		
19	జగన్నాథ్	3	148½	దారి ఒకమైలు ఎగుడు. తరువాత చెండుమైళ్లు సమానము.		
20	జయనాచట్టి	1	149½	దారి సమానము. ఇచట యమునానదిగూడ దారు నిర్మితమైన నేరు వున్నది. దాటుటయందు బాగరూకత గలిగి యుండవలయును. (ఈవ్యాసమును చదువుట తటస్థించిన విద్యార్థులగు ధనాధ్యులైన నిచట లోహపునంతె నను గట్టింపసంకల్పించినయెడల నట్టివారు తిన్నగ గడ్డ నాల్ మహారాజుతో ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు సలుపు కొనవచ్చును.)		
21	ఓజనీచట్టి	2	151½	ఇక్కడపూటి సరిగా సాండుకోశ్వరమువద్దగ అలక్ష్మందాపూటి వలె మిగుల మనోహరమైనది. ఒకమైలు మాత్రము ఎగుడుమార్గము. తక్కిన దంతయు సరళమైనది.		
22	డడోటి	2½	154	చెండుమైళ్లవరకు తిన్నని, సమానమైన మార్గము. తరువాత వంతె నను దాటవలయును. ఈవంతెనయు దృఢమైనదికాదు.		

సంఖ్య	చట్టానికి పేరు	చట్టానికి పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	హరిద్వార్ నుండి దూరము-మైళ్లు.	సానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
23	రానాగావూ	2	156	అరమైలు ఎగుడుమార్గము. తక్కినది సమానము.
24	హనుమాన్ బట్టి	2	158	ఇచట హనుమాన్ గంగానామకనదిని వంతెనమీదుగ దాటవలయును.
25	ఖిర్ సాలీ	8	162	మూడుమైళ్లు సమానముగదారి. తరువాత ఒకమైలు ఎగుడు, యమునోత్రియొక్కపంచాలు ఇచటనే వాసము చేయుచుంటురు ఇచటనుండి మూడుమైళ్ల తరువాత ఈమార్గము యముననుదాటి బీచ్ గ్రామము వరకును బోయియున్నది.
26	మార్కండేయతీర్థము	-	-	ఇది ఖిర్ సాలీ కెదురుగ యమున కావలిప్రక్క నూతనముగా నిర్మింపబడినస్నానము. ఇచటనొక ఉష్ణజలకుండముకలదు.
27	యమునోత్రి	4	166	మార్గము ఒకమైలు సమానము. తరువాత అరమైలు ఎగుడు, అరమైలు సమానము. మరల నొకమైలు ఎగుడు, ఒకమైలు సమానము. మొదలీమార్గ మంతయు మిగుల కఠినమై యుండెను కాని యిప్పుడు చాలవరకు గులభసాధ్యమైనది. యమునోత్రియందు ఉడుకుచుండు వేడినీటి కుండములు గలవు. అనీటిలో అన్నము, రొట్టె మొదలగు పదార్థములన్నియు సువిశేషమయములో నుడికి తయారగుచుండును. యమునాదేవతయొక్క దేవాలయము కలదు. ఈస్నానము సముద్రతలమునుండి 10,000 అడుగుల యెత్తున నున్నది. ఇచట మురాదాబాదునాసి రఘునందన నిర్మిత భర్మకాల యాత్రికులకు దిగుటకు ప్రశస్తమైనది.

ఇక్కడనుండి గంగోత్రికి బోవుటకు సిమలీవగకు 25 మైళ్లు వెనుకకు దిరిగివచ్చి యటునుండి సిగోటుమీదుగా నా కొరీచేరవలయును. సిమలీనుండి నాకొరీ 11 మైళ్లు. ఇచట దేవప్రయాగమీదుగా గంగోత్రికి బోవుమార్గము కలియును. హరిద్వార్మునుండి గంగోత్రిమార్గము దేవప్రయాగ, టిహారీలమీదుగ ధరానూపర్వతం విడివరకే వర్ణింపబడినది. కావున నిచట ధరానూపర్వత యావధి భమగును.

5. హరిద్వారమునుండి దేవప్రయాగ, టిహారీ, ధరాసులమీదుగా గంగోత్రికి బోవుమార్గము

క్ర.సం.	చట్టల పేరు.	చట్టల పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	చట్టల పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	స్థానముల సంక్షిప్తవర్ణనము.
1 ధరాసు	-	118	హరిద్వారమునుండి యంతనరకును, ఇచటినుండి యమునోత్రి వరకును బోవుమార్గ మిదివరలో వినరింపబడినది. ఇక నిచటనుండి గంగోత్రి కేగుదారి చూపబడును.	
2 దుండాచట్టి	9	127	మార్గము సమానము. నిబిడమైన యరణ్యముగలగుండ బోవలసి వచ్చుటచే మార్గమంతయుగడుమనోరంజకముగనుండును.	
3 నాకోరీ	3	130	ఇచట యమునోత్రినుండి వచ్చుమార్గము కలియును.	
4 ఉత్తరకా?	6	136	ఇది పరమపవిత్రమైన, సుప్రసిద్ధమైన, ప్రాచీనస్థానము. ఇచట పురాతనకాలపు మందిరము లనేకములు గలవు. వానిలో విశ్వనాథదేవాలయ మొకటి. దేవ్యాసురసంగ్రామసమయమున వెలువడిన శక్తివిశేషము దర్శనీయము. జయ పురమహారాజు గట్టించిన ఏకాదశరుద్రుల దేవాలయ మత్యంతమనోహరముగ నుండును. గఢవాల్ సంస్థాన మందలి కాలీకమలీవారి తేత్రములకును ధర్మకాలకును నిది కేంద్రస్థానము. ఈస్థానము దినదిన మభివృద్ధి నొందుచున్నది.	
5 గంగోరీ	3	139	ఇక్కడ దోడీతాలమునుండి వెలువడిన అసీగంగా భాగీరథిలో గలియును. "దోడీతాల్" అనునది యొకమనోహరమగు సరోవరము. ఇచటనుండి సుమారు 16 లేక 17 మైళ్ల దూర ముండును. ఈసరోవరము ఆపదాగ్రహిమాచ్ఛాదితపర్వతపరివృతమైన, యోజనద్వయవిస్తీర్ణమైన యొక రమణీయమగు మైదానపు మధ్యమం దున్నది. మహాదివ్యవృశ్యము.	
6 నైతాలా	3	142	మార్గము గంగాతీరమువెంట తిన్నగ బోవును.	
7 మనేరీ	4	146	" "	
8 కుమ్నాట్టి	4	150	" "	
9 మల్లాచట్టి	2	152	ఇచటనుండి వేరొకమార్గము బూధాకేదారముమీదుగా కేదార నాథమునకు బోవును.	

సంఖ్య

చట్టలపేరు.

చట్ట పర
స్పర దూర
ము-మైదు.
హరిదూరము
నండి
దూరము-మైదు

స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్తనము.

10 భక్తవాడిలేక			
భాస్కరప్రయాగ	2	154	తిన్నని మార్గము. అనవసరమైన సామానుసంతకు నిచట చాకి దారునిపరముజేసి అతనినుండి యొకరనీదును తీసికొన వలయును. గంగోత్రినుండి మరల నిచటికి వచ్చి తీరవల యును గాన నపుడు తీసికొనవచ్చును.
11 భుక్తి	6	160	మార్గము సరళమైనదేకాని ఒకమైలుదూరము దారి గట్టిది కాదు. ఎప్పుడుబట్టిన నపుడు శిథిలమై జారిపోవుచుం దునుగాన జాగరూకతతోడ బోవలయును.
12 గంగనానీ	3	163	ఈమార్గమున అరమైలు పోయినపిదప దీనాయను చిన్ననదిమీద నొక వంతెనయు, దానితరువాత నొకమైలుదూరమున కూలానదిమీద వేరొకవంతెనయు గలవు. వీని తరువాత గంగవైవంతెన వచ్చును. ఈవంతెన కీవలసే మార్గము నకు నించుక ఎత్తుగా ఋషికుండమనుఉష్ణజలసోతము గలదు. ఇదియొక పవిత్రమైన ప్రసిద్ధతీర్థము.
13 లోహారీనాగ్	4	167	మార్గము పాషాణమయము. సామాన్యమగు ఎగుడుదిగుళ్లుగలవు. గంగనానీనుండి ఒకమైలుదూరము దనగల్, డబ్బరాణీ యను రెండువంతెనలు భాగీరథిపై నిర్మింపబడి యు న్నువి. మరియు నిచట సహజానందబ్రహ్మచారియొక్క ధర్మశాల కలదు.
14 సోనగంగా	1	168	ఇదియొక చిన్నచట్టి.
15 కుక్తి	4	172	ఎగుడుదారి.
16 ఝూలా	8	175	ఒక్కమైలు ఎగుడు బాట. తరువాత దిగుడు, సముము నైన మార్గము.
17 హార్సిత్ లేక హరిప్రయాగ	2 1	177½	ఇచటనుండి అరమైలుమీద క్యామప్రయాగ(క్యామగంగా భాగీర థీల సంగమస్థానము)కలదు. ఇచట గంగాప్రవాహముదేశ మందలి సముభూమియందువలె వేరువేరుపాయలై పారు చుండ వాద్యత్య మెంతయు అద్భుతమై చిత్రార్థక ముగ ముందును. ఈమైదానము సముద్రతలమునుండి 8000 యడుగుల ఎత్తున నున్నది. ఇచట ప్రవేశించిన

సంఖ్య

చట్టాలపేరు.

చట్టాల పర
స్పర దూర
ము-మేళన
హరిద్వారము
నుండి చట్ట
దూరము-మేళన

స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్తనము.

తోడనే ఎదియూ దివ్యలోకమున బ్రవేశించినట్లుగానును
కామప్రయాగనుండి రెండుమైళ్లునిద గుప్తప్రయా
గయు, నచటనుండి $\frac{1}{2}$ మైలు తిర్వార హరిప్రయాగ
యు గలవు. ఇచట నొక లక్ష్మీహారాయణదేవాలయ
మున్నది. ఫారెస్టువిభాగపు బంగాళాయు, నీమరేనుల
యారామమును గలవు. ఇచట సమస్తవిధములైన తీసి
వస్త్రము లమ్మబడుచుండును.

18 అజీయాపుర్	$\frac{1}{2}$	178	భాగీరథిమీద నిచట అజీయా యనుపేరుగల పంకెన యున్నది. దానిదగ్గర నొక చిన్నచట్టియు గలదు.
19 ధరాల్	2	180	మార్గము సమానము. ఇక్కడ ధరియాలలను నొక జాతివారు గలరు. వీరు సేలంగిఘాటి ద్వారా టిబెట్టుతో వ్యాపా రము చేయుచుండురు. ఈ మార్గము గుండా కైలాస్, మానససరోవరముల కేగతలచినవారు వీరిని వెంటబెట్టి కొని పోవలయును. ధరాల్కి దగ్గర దగ్గర సాధుజనుల కుటీరము లనేకములు కలవు. వానియందు మంచినంది ప్రసిద్ధపురుషులు వాసము చేయుచుండురు.
20 జాంగలా	4	184	సమానమును, మనోరంజకమును నగు మార్గము. ఇక్కడనుండి మైలున్నర తరువాత సేలంగిఘాటికి బోవుటకుమార్గము చీలును.
21 కైరోఘాటి	$2\frac{1}{2}$	186 $\frac{1}{2}$	మైలున్నరవరకు సరియగుమార్గము. ఒకమైలు ఎగుడుదారి. ఇది అసలు గంధకపు పర్వతము. కావున నెల్లప్పుడు వడిగ నుండును. స్థాన మత్యంతరమణీయము. దేవదారువృక్ష ముల నిబిడారణ్యము. ఇచట కాలికమలీవారి ధర్మశాల కలదు.
22 గంగ్ లీ	$6\frac{1}{2}$	193	కైరోఘాటికి క్రిందుగా నూతనమార్గము నిర్మింపబడినందున యిప్పుడిది $1\frac{1}{2}$ మైలుదూర మెక్కువై నది. హరిద్వారము నుండి యిప్పుడు సరిగా 198 మైళ్లు. అసలు భాగీరథి యొక్క ఉద్గమస్థాన మిచటనుండి 18 మైళ్లు ఇంకను ముందున్నది. కాని యాశ్రదేశ మత్యంతదుర్గమ మగు కారణమున యాత్రిక జనులు ఇక్కడే తమమనోరథ

చట్టాల పేరు.

చట్టాల పర
స్పర దూర
ము-మైళ్లు.
చట్టాల పర
స్పర దూర
ము-మైళ్లు.

పానముల సంక్షిప్త చర్చనము.

ముల బూర్తిగా విందుకొందురు. దర్శన, స్పర్శన, స్నేహాదికములచే సంతృప్తులై, కృతకృత్యులై యాత్రికు లిచటనుండి జలమును నిందికొనిపోవుదురు. ఈ స్థానము కొంత దూరమునకు సమముగ నుండును. దేవ దారుణ్యములు డట్టముగ నిందుకొనియున్నవి. ఈ పురినుండి కొంచెము దిగువను కేదారగంగయొక్క సంగ మస్థాన మున్నది. అక్కడనుంచి ఒక ఫర్లాంగు క్రింది శివలింగముమీది చాల ఎత్తునుండి గంగాధార పడుచుండును. ఇనట జయపురమహారాజు గట్టించిన విశాల మగు గంగామందిరము గలను. అందు జయపురమహారాజుయొక్క అన్నక్షేత్రమునైతము గలను. మరియు కాలీకమలీవారి ధర్మశాలా, అన్నక్షేత్రములును, పంజాబు సింధుక్షేత్రమువారి అన్నక్షేత్రమును గలవు.

6. డేరాహూక్, మసూరీ, ధరానూల మీదుగ హరిద్వారమునుండి గంగోత్రిమార్గము.

మసూరీనుండి గంగోత్రికి 113 మైళ్లు

మసూరీనుండి

చట్టాల పరము

1 మసూరీ

హరిద్వారమునుండి డేరాహూక్ వరకు రైలుమీద రావచ్చును. ఇచటినుండి మసూరీ 8 మైళ్లు. మోటార్లు, బండ్లు మున్నగునవి మసూరీవరకు వచ్చును. నానావర్ణకుసుమ సంపూర్ణములైన మసూరీపర్వతములు దేవతానగరముల చలపించుచుండును.

2 సువాఖోలీ

6 6 మార్గము మిక్కిలి మనోహరము. ఇచటినుండి టిహారీ సుమారు 34 మైళ్ళుండును.

4 డత్తూడా

6 12 దిగుడుదారి; మంచికోడ్డు.

4 మోతాధార్

5 17 మార్గము సరళము, సత్యంతరమణీయమనైనది. విశేషించి పూర్వాహ్లామందైనచో మార్గమంతయు నీడతో నిండి యుండును. ఇచటినుండి మూడు మైళ్లు ఎగుడుబాట, తరువాత నాలుగు మైళ్లు దిగుడు.

సంఖ్య	చెట్టిలపేరు.	చెట్టిల పర స్థర దూర ము-మైళ్లు.	వివిధ స్థానముల దూరము	సాహిత్యముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
5	అంధియానీ	7	24	ఎగుడుదిగుడుమార్గము. బసచేయంటకు గ్రామములందు చోటు దొరకును. ఆహారపదార్థములు గూడ నీ గ్రామములందే లభించును.
6	చాపడా	1	25	ఇచట నొక రాధారీబంగా కలదు.
7	త్యాడ్చెట్టి	6	31	రెండుమైళ్లు దిగుడు. 4 మైళ్లు ఎగుడుదారి.
8	ధరానూ	7	38	6½ మైళ్లవిద గంగోత్రిమార్గము నచ్చును. మరి అరమైలునడ చిన ధరానూ గలదు.
9	గంగోత్రి	75	113	ఈమార్గ మిదివరకే వివరింపబడినది.

7. గంగోత్రినుండి కేదారి నాథము 123 మైళ్లు

గంగోత్రినుండి

దూరము మైళ్లు

1	మల్లాచెట్టి	-	40	గంగోత్రినుండి ఇంతపగ్యంతము పూర్వకృతమార్గమునెంటనే రావలయును. ఇక్కడనుంచి ముందు కొంచెము కఠిన మైన దారి.
2	సారాకగాడ్	3	43	మార్గము సరియైనది.
3	వ్యాల్సా	3	46	ఈమార్గ మత్యంతకఠినమైన ఎగుడుకలది.
4	ఘాణాచెట్టి	3	49	ఒకమైలు ఎగుడు. రెండుమైళ్లు సమానము. ఇచట పంజాబ్ సింధుక్షేత్రమువారి ధర్మశాల కలదు.
5	బేలక్	4	53	అతికఠినమగు ఎగుడుదారి.
6	పంగరానా	5	58	దిగుడుదారి. ఒడ్డురక ముక్కున. బాగరూకతతోడ దిగవల యును.
7	ఝూలా	4	62	ఎగుడుదిగుడుదారి. మృద్ధు ధర్మగంగానామక నది కలదు. దాని తరువాత మార్గము సమానము.
8	బూధాకేదార్	5	67	పైచెట్టినుండి మాడుమైళ్లతరువాత అగూడానామక గ్రామము కలదు. దానికి రెండుమైళ్ల తరువాత బూడాకేదారము నచ్చును. ఇచట మహాదేవాలయమును, కాలీకమలీవారి క్షేత్రమును గలవు.
9	తోలాచెట్టి	4	71	కొంతవరకు ఎగుడు, తరువాత సమానము.

సంఖ్య	చట్టాల పేరు.	చట్టాల పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	గంగ్లో ప్రతిష్ఠింపబడిన దూరము-మైళ్లు.	సానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
10	హతకునీ	2	73	ఎగుడుదారి. దీనికి ఛైకోంచట్టి యనియు బేరు కలదు. ఇచట నొక ఆంగ్లేయమహాదయుడు కట్టించిన ఛైరవ డేవాలయ మున్నది.
11	భొంటూ	3	76	ఎగుడుదారి న మార్గము.
12	ధుత్తూచట్టి	9	85	నాలుగుమైళ్లు దిగుడు. తక్కినది సమానము. ఇచట రఘునాథ మందిరము, కాలికమలీవారి ధర్మశాలా శ్రేణములును గలవు. ఇచట భీలంగ నానదిమీది నొకవంతెన కట్టబడుచున్నది.
13	గవానాచట్టి	1	86	సామాన్యముగు ఎగుడుదారి.
14	గొమాండా	3	89	ఎగుడుదారి
15	దులందాచట్టి	3	92	,,
16	నాలీచట్టి	3	95	అరమైలు ఎగుడును, అరమైలు దిగుడును వైన మార్గము. తరువాత సమము.
17	మిగ్గాకేమాండా	9	104	పూర్వంక్యాల్కానామకస్థానమువరకు ఎగుడుదారి. తరువాత చెందుమైళ్లు దిగుడు. అనంతరము సమానము. మేఘము లావరించియున్న తరుణమున ఈదారి నెప్పటికిని బోగూడదు. చూస్తుచూస్తూ ఉండగనే మంచుగడ్డలు పెడ గండ్లు గూలును. ఆదగ్గరి గ్రామములనుండి యొకమనుజుని దారిని బాగుగ నెరిగినవాని వెంట నుచి కొనవలయును. మిక్కిలి ఎత్తయినదారి. అరమైలు పొడుగున మంచుగడ్డలమీది నడువవలసివచ్చును. అందువలన పొదిరక్షలు లేనివారికి కొంచెము దుఃఖము గలుగును కాని ఇతరులకు గాదు.
18	త్రిజాగీనారాయణ్	5	109	ఒక్కమైలు దిగుడు. తక్కిన నాలుగుమైళ్లు సామాన్య ముగు దిగుడుదారి. దృశ్యము మనోరంజకము. ఎదురుగ హిమాలయోన్నత శృంగములు శ్రేణువర్ణము గావించును. ఇచటనుండి తరువాతివార్గ మిదివరకే వివరింపబడినది.

* ఇందలి 2, 3, 4 భాగములలోని విషయములు, చట్టాలవృత్తాంతములు శ్రీబ్రహ్మచారి చక్రధరశర్మగారి గ్రంథమునుండి క్రొత్తగా వ్రాసబడినవి.

కవికోకిల

అధికార్థ సూర్యనారాయణరావుగారు

కొమ్మలందు దాగియుండి
కూయుచుందు కోకిలంబ!

ఏమి కూయుచుందువో మా
కెరుగ జెప్పవే!

హాయిగాను దిన మంతయు
నాడి పాడి యలసియున్న
ననిపిల్లల కెల్ల జోల
పాట పాడదో!

మేలుకీడు తెలియలేని
బొలబొలికలకు మధుర
మంజుల కంఠమ్ముతోడ
మంచి గరపెదో?

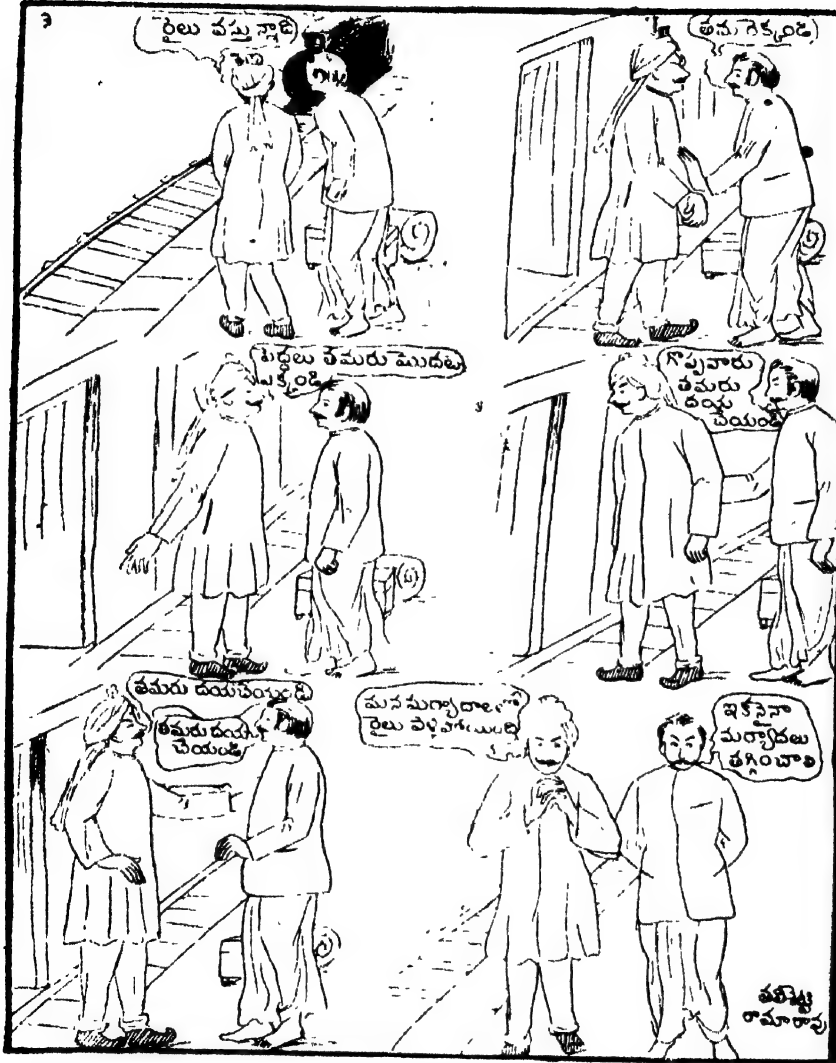
నిలువెల్లను నిండి పొంగు
నలపున మైమరచు ప్రియుల
కదియె నిత్యహాసని నీ
నభయ మిచ్చెదో?

పరలోకము గూర్చి తలచి
ధర గలపాశముల ద్రెంచు
ముదిమి గదురు మానవులకు
ముక్తి జూపెదో?

ప్రేమమూర్తి యీశ్వరుండు
శ్రీకరముగ నిర్మించిన
లోకమ్మున జూడబోము
లోప మృనెదో!

కొమ్మలందు దాగియుండి
కూయుచుందు కోకిలంబ!
ఏమి కూయుచుందువో మా
కెరుగ జెప్పవే!

మర్యాద మించినయెడల

శ్రీయుత ఆర్. కోనలేదరావుగారు, బి. ఏ.

వీరు ఈజ్యుగంటి రాఘవేంద్రరావుగారి మేనల్లుడు. ఆర్థశాస్త్రమునందు ప్రావీణ్యమును బడయుటకు ఇంగ్లండుకు పోయినారు.

బాబర్ మరణశాసనము

తన యోధుడును, యువరాజును నగు, హుమ యూన్ పాదుషా తండ్రి బాబర్ చక్రవర్తి యొకమరణ శాసనమును వ్రాసియుంచెను. బాబరు సర్వమతసామర స్యమునకు, భూతదయకును, ధీమాత్మజ్ఞతకు నీశాస నము నిచ్చినాడు. దీని మాతృక భూపాలసంస్థానపు గ్రంథాలయమున జూడనగును.

దీని యాంధ్రానువాదము

కొడుకా! భరతవర్షమున వసించు ప్రజలు వివిధ ములగు మతముల నవలంబించువారలై యున్నవారు. దీనిని పాలించుటకు నీయధీన మొనర్చిననాడు లోకైక సాధుడు సర్వేశ్వరుడు. నీయభివంశముల వాని కర్పించుట కిది విషయము. కనుక నీకర్తవ్య మిది.

౧. మతవైషమ్యము నీ మనసున సంఘటింపజేయకు. ప్రజలయం దాయామతావలంబకులయొక్క యాచార వ్యవహారముల, మర్యాదల గమనించి నీవ్యాధిపరిపాలన నిష్పాక్షికమై యుండనిమ్ము.

౨. ముఖ్యముగ గోవధులను మానుకొనుము. దీనిని వదిలితివో ప్రజల హృదయమే నీవశమగును. వారి కృత జ్ఞతాబంధములచే నీకు వారు కట్టుబడుదురు. దాని కిదియే మార్గము.

౩. పూజామందిరములకు - ఏమతమువారివైనను సత్-ద్యుతి నాపాదించుము. సదా ధర్మరతుడవై మెల గుము. అట్లు జర్మించితివో సంతృప్తికాంతులు దేశము

నందు వ్యాపించి రాజులకును, ప్రజలకును సన్మోక్ష్యతను. వెలయజేయును.

౪. ఇస్లాం మతమునుగూర్చి ప్రచారము చేయ వలెనన్న దానికి సాధనము హింస కాదు. దయాదాక్షి ణ్యము లగు కత్తియే దానికి పరమాయుధము. పీయూల కును కున్నీలకును గలప్రభేదమును పాటించకుము. అట్లు చేయకపోతివో ఇస్లాంమతము సన్నగిలుటకు మొద లిడును. ప్రజల రుచిభేదముల నగని సంవత్సరములకు ఋతుభేదములవలెనే పాటించువేని దేశమురువారహితమై విలసిల్లును.

—టి. శివశంకరం.

1931 లో జరిగిన కొత్తజనాభాలెక్కలు

[ఇండియా గెజెటు ప్రకటనము]

“మతములనుబట్టి నిర్ణయింపబడిన జనసంఖ్య మొత్తములు చాలవరకు సరిగానే యున్నవి. బొంబాయి బర్మారాష్ట్రములలో మాత్రము కొన్ని ప్రాంతముల లెక్కలు సమగ్రములుగా లేవు. కొన్ని రాష్ట్రములలో ప్రధానములగు మతముల మొత్తములమాత్రమే చూపించ బడెను.

1921 మొదలు 1931 వరకు 10 ఏండ్లలోను హిందువులలో 100 కి 10 వంతునను, మహమ్మదీయులలో 18 వంతునను, సిక్కులలో 83 వంతునను, బౌద్ధులలో 8 వంతునను, పార్సీలలో 5 వంతునను జనసంఖ్య పెరి గినది” అని దొరతనమువారు తెలిపిరి.

భారత దేశమున మొత్తము జనసంఖ్య

బెలూచిస్తానము

భారత దేశమున మొత్తము జనసంఖ్య	352,986,876
పురుషుల సంఖ్య	181,921,914
స్త్రీల సంఖ్య	171,064,962
1921 కంటె 100 కి 10.6 వంతున జనసంఖ్య పెరిగినది.	

మొత్తము	468,391
హిందువులు	91,411
సిక్కులు	8,688
మహమ్మదీయులు	405,809
క్రైస్తవులు	8,044

హిందువుల సంఖ్య	238,330,912
మహమ్మదీయులు	77,743,928
సిక్కులు	4,366,442
క్రైస్తవులు	5,961,794

వంగరాష్ట్రము

మొత్తము	50,122,550
హిందువులు	21,537,921
బౌద్ధులు	315,801
మహమ్మదీయులు	27,530,321
క్రైస్తవులు	180,572

బ్రిటిషు యిండియాలో జనసంఖ్య

మొత్తము	271,273,107
హిందువులు	176,934,435
మహమ్మదీయులు	67,085,510
సిక్కులు	3,192,169
క్రైస్తవులు	3,531,703

చీహాను - బరిస్సా

మొత్తము	87,876,576
హిందువులు	31,010,660
మహమ్మదీయులు	4,264,776
క్రైస్తవులు	84,710

అస్సాం-మేర్వారా రాష్ట్రము

బొంబాయి

మొత్తము	560,292
హిందువులు	434,509
సిక్కులు	341
జయినులు	19,497
మహమ్మదీయులు	97,133
క్రైస్తవులు	6,947

మొత్తము	21,854,841
హిందువులు	16,619,866
సిక్కులు	20,723
జయినులు	199,379
బౌద్ధులు	1,890
పార్శ్వీలు	89,548
మహమ్మదీయులు	5,452,183
క్రైస్తవులు	317,042
యూదులు	17,448

ఆసాము

బర్మా

మొత్తము	8,622,251
హిందువులు	4,981,760
సిక్కులు	2,497
జయినులు	2,636
బౌద్ధులు	14,955
మహమ్మదీయులు	2,755,914
క్రైస్తవులు	202,586

మొత్తము	14,645,969
హిందువులు	574,897
జయినులు	77,895
మహమ్మదీయులు	606,841

మహామృదీయులు - బేరారు

మొత్తము	15,507,728
హిందువులు	18,460,105
మహామృదీయులు	682,854
క్రైస్తవులు	50,584
కొడగు (కూర్గు)	
మొత్తము	168,327
హిందువులు	148,007
మహామృదీయులు	18,777
క్రైస్తవులు	3,480

మహామృదీయులు	18,882,488
క్రైస్తవులు	414,788
సంయుక్తరాష్ట్రము-ఆగ్రా-అయోధ్య	
మొత్తము	48,408,788
హిందువులు	40,805,828
సిక్కులు	46,500
జయినులు	67,954
మహామృదీయులు	7,181,927
క్రైస్తవులు	205,009

మదరాసు

మొత్తము	46,575,870
హిందువులు	40,392,900
మహామృదీయులు	3,316,088
క్రైస్తవులు	1,770,328

ఢిల్లీ

మొత్తము	686,246
హిందువులు	398,868
సిక్కులు	6,487
జయినులు	5,845
మహామృదీయులు	206,960
క్రైస్తవులు	16,989

సరిహద్దురాష్ట్రము

మొత్తము	2,425,076
హిందువులు	142,797
సిక్కులు	42,510
మహామృదీయులు	2,227,808
క్రైస్తవులు	12,218

పంజాబు

మొత్తము	23,580,852
హిందువులు	6,328,588
సిక్కులు	3,064,144
జయినులు	35,284
బొద్ధులు	5,728

కవిసార్వభౌమ, రవీంద్రనాథ టాగూరుగారు

కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ సంస్కృత శాఖవారు
వీరి కీ చిరుదము నొసరి.

ప్రతిపక్ష భువన ముక్తిమండలి

మూర్తున్నవారు: పోక్కిడియ, బొల్లెపల్లి, మున్నాపల్లి, శామర్లూర్, రాంకేశ్, నియమన్న, వాఝ: కుమార్, రిజియ, శామర్, చంద్రశేఖర్, హోర

ప్రతిపక్ష

బ్రిటిషు ప్రభుత్వ సూతనమంత్రిమండలి

సర్ సామ్యూల్ హోరుగారు, ఇండియామంత్రి
 రీడింగ్ ప్రభువు, విదేశాంగమంత్రి
 రాంసే మాగ్డనాల్లుగారు, ప్రధానామాత్యుడు
 ప్రెస్టన్ బార్న్లీమగారు, లార్డు ప్రెసిడెంటు ఆఫ్ కౌన్సిలు
 సర్ హెన్రీ బర్ట్ కామ్యూలుగారు, డిప్యూమంత్రి
 ఫిలిప్ స్పెన్సరుగారు, కోశాంగమంత్రి
 సాంక్ ప్రభువు, లార్డు చాన్సలరు
 జె. హెచ్. థామస్ గారు, డొమినియన్ల ఆధినివేశమంత్రి
 నెవిల్లి చాంబర్లెన్ గారు, ఆర్మీగ్యూశాఖామాత్యుడు
 సర్ మనులిఫ్ టెర్నరుగారు, నావికామంత్రి
 సర్ జాన్ గిల్క్రెస్టుగారు, వ్యవసాయమంత్రి

హాల్ కయిన్

హాల్ కయిన్ (Hall Caine) మొన్నటి ఆగష్టు 31-వ నేటి రాత్రి పదునొకం గంటలకు పదునాల్గు నిమిషములున్న చివరగా దివంగమైన వార్త యాటరు సంజయుడు తెలుపుచున్నాడు. హాల్ కయిన్ ప్రపంచ ప్రఖ్యాతిగన్న ఆధునికాంగ్ల నవలాకారులలో నొకడు. సర్ బిరుదాంబితుడు. నవలలో ఉపకరణంబురాచనియు, ఒక్కొక్క నవల ఒక్కొక్క కథతోడనే కుదింపబడి వలయుననియు నను సంప్రదాయమును నెలకొల్పిన ఆంగ్ల మహాగ్రంథరచయితలలో ఈతడు మొదటివాడు కాకున్నను తొలిజట్టుకు చెందినవాడు. ఇతనిల బయలుదేరుచున్న నవలలకంటె హాల్ కయిన్ నవలలు ఎన్నియో రెట్లు పెద్దవి. అయినను ఈతడు తన ఈ పెద్దనలల నెప్పుడును ఉపకరణతో జాప్తమొనర్చలేదు; నవలకొరకే కథయు సంప్రదాయమును విడనాడలేదు. హెచ్. జి. వెల్స్ (H. G. Wells) నవలలవలె హాల్ కయిన్ నవలలంకూడ Semi-religious గా నుండును.

హాల్ కయిన్ నవలల కథారంగము Isle of Man. ఇత ఆంగ్ల దీవుల చెంతగల ఒక చిన్న దీవి. లివర్పూలు (Liverpool) హార్బరుకు కొంచెము సమీపము.

ఇంగ్లండునుండి ఆదీవికి పోవువారు లివర్పూలునుండియే పోవుదురు. ఆదీవికి తోకలుండవు. ప్రపంచమున మఱియొక శ్రమ పిల్లలకు జనిస్తాననుగు ఈచిన్న మానవుల ఆచారవ్యవహారముల విధనలతో నవలలు పిక్కిటిల్లియుండును. ఈతని నీ వస్తువుకంటె 'విత్ ఆఫ్ మ్యాన్' నందులి మోన్యవహారవర్తనమే చిరువరుల నెక్కువగా ను ఆదీవిలోని మానవుల జీవితవిధానమునఁ మును ప్రపంచమువారు గ్రహించునట్లు నె హాల్ కయిన్ ఒక్కడే. ఈతని నవలలయ వాసుల నిత్యకృత్యములు, ఆరామనివాసము యు నందినవి. ఆదీవము దరిద్రులు నివసించు హాలమైనది. పన్ను బంధులు లేవు. దల్మము. ఆహారపదార్థములు కారు హాక్. లేదు. ఇక ఆసంబంధమైన ఖర్చు ఎట్లుండును యము లన్నియు హాల్ కయిన్ గ్రంథ వర్ణింపబడినవి. కష్టకాలమునందు ఈదీవవా ఓర్పును ఈతడు 'శిల్పము మేఘయ' చిత్రించిర ఈతనిగ్రంథములను గూర్చిన ఇతరవివరవ తిడవ తలంపలేదు. ఈతనిని గూర్చి రేండ్లవిన ములు మాత్రము తెలిపి విరమింతును.

అవి హాల్ కయిన్ సారస్వతజీవితము ముగ ప్రవేశించిన దినములు. తాను రచించిన నొకదానిని ఈతడు ఒక పబ్లిషరు దిగ్గతిక నాడు. పబ్లిషరు మొదట దాని ప్రచురః కరింపలేదు. కాని కొన్ని రోజులు గడించినపిఠి రించుట కట్లో అంగీకరించెను. వెంటనే ప్రారంభించుటకు ప్రయత్నములు జరిగెను. టరములవిషయమై సంప్రదింపులు నడచెను. సామ్యు ఇచ్చివేయవలసినదో నూరుపాను అప్పటికి పాతికపానులును, పుస్తకముల అమ్మ కొంత కమిషనును. చిట్టుటకు ఒప్పుకొనెను. పబ్లిషరు ఒక్కసారిగా ను ఇత్తుననగా హాల్ కయిన్ కు పట్టరాని

నూరు పానులను చేతిలో చేయించుకొను
 క్షయించెను. తన నిశ్చయమును సంతోషము
 తో పట్టి మరున కటిగించెను. సరే
 ఇట్టి టరుములను లిఖిత మొనర్చి సంతక
 నిర్దిష్టములైన ఒడ్డంబడిక కాగితములు
 ప్రక్కగదిలోనికి పోయెను. హోల్
 పట్టి మరుకును జరుగుచుండిన సంభాషణము
 గదియందు ఒకమూల కూర్చుండియుండిన
 జాలయపు గుమాస్తా—పొట్టివాడు, ముస
 లుచుండిన. కాగితములు తెచ్చుటకు తన
 ప్రక్కగదిలోనికి వెళ్లియుండిన సమయమున
 అట్లుగా హోల్ కెయిన్ దగ్గరికి వచ్చి అప్పుడు
 పుచ్చుకొని చేతులు కడిగికొనుటకంటె
 తోపానులుమాత్రము పుచ్చుకొని కాళ్ళత
 ట్ల పొందుచుండుట మంచిపద్ధతియని నోక్కి
 యూచితముగ వచ్చిన ఈయన పదేళ్ళరత్నమును
 గొనుటచే హోల్ కెయిన్ జారవిడువలేదు.
 పొచ్చుకొనెను. అంతలో కాగితములతో పట్టి
 గించెను. అప్పుడు ఈతడు పట్టిమరుతో తన
 మాచ్చుకొంటినవియు, తనకు చెంప
 ఇవ్వమనియు చెప్పెను. ఈ ప్రకారము నిర్ణ
 రిగెను. పుస్తకము ముద్రితమయ్యెను. లక్షల
 టకులు నెలవయ్యెను. రాయల్ క్రింద హోల్
 ప్పివేల పానులు వచ్చెను. భాగ్యశేఖ
 తన ఈ యైక్వశ్యమునకు ఆముసలి పొట్టి

గుమాస్తా ఉపదేశము పూర్తియై హోల్ కెయిన్
 మిత్రులతో తనను చెప్పుచుండువాడు. స్థిర ప్రతిష్ఠ గ
 గినతరువాత ఈతనికి తన గ్రంథములవలన సాలుకు ఇంక
 వదివేల పానుల ఆదాయము వచ్చుచున్నది.

సాలుకు ఇరువదివేల పానుల ఆదాయము, సార
 స్వతఃజగత్తున సాటిలేని ప్రతిష్ఠ కలిగి వలలుచుండిన హోల్
 కెయిన్ వృద్ధాప్యమున తన పిచ్చిచేష్టచే నలుగురిలో
 నవ్వులపాలాయెను. ఈతనికి స్వార్థార్థ ఇష్టము కాదు
 గాని వయసు చెల్లినతరువాత చేయదొడగిన వికృతచేష్టచే
 ప్రత్యేక ప్రకటనము పడెను. సుప్రసిద్ధనాటకకర్త
 యగు షేక్స్పియరును ఆకారశేఖయందు తాను అచ్చ
 ముగ పోలియుండినట్లు ఈతడు విశ్వసించెను. విశ్వసించి
 ఆకారశేఖయందే గాక దుస్తులయందును ఆతనిని పోలి
 యుండుటకు ఈతడు నాలుగుశతాబ్దాలకు పూర్వము
 షేక్స్పియరు ధరించినట్లు బొమ్మలలో చూపబడు
 మోస్తరు దుస్తులను ధరించువాడు. ప్రాబడి పోయిన
 దుస్తులను ధరించుటచే ఫాషనునందు ప్రియుముగల ఇంగ్లీ
 షుసంఘమున ఈతడు ఆభాసపాత్రుడయ్యెను. ఈవికృత
 చేష్టచే ఈతని ప్రతిష్ఠకు గూడ కొంత భంగము కలిగినదని
 చెప్పువచ్చును. ఈవికారపుదుస్తులను విడనాడమని హోల్
 కెయిన్ మిత్రులు బ్రతిమాలిరి. అయినను ఈతడు మాన
 లేదు. ఆనాడు షేక్స్పియరు తొడిగినమాదిరి దుస్తులనే
 ఈనాడు మరణించుచుండు ఈతడు తొడుగుచుండువాడు.

—ఆంధ్ర శేషగిరిరావు, బి. ఏ.

ఏకోదరులు

గ్రంథకర్త: మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు,
శ్రీసమితి, పితాపురము. వెల 0-8-0.

సాధారణముగా నవలను చదువగానే యిది బాగుండా, లేదా యని నిర్ణయించుకోడం ప్రధాన విషయం. దీనికి జవాబు చెప్పకొని గాని, గుణవోప విమర్శ జోలి యెవ్వడూ పెట్టుకోడు. నిజానికి విమర్శవల్ల కేలదు ఒకనవల బాగు, ఓగు. ఏకోదరులను జదివి పుస్తకము మాయగానే నాలో జనించినభావం "చిన్నదై నా ఎంత బాగుంది!" అని. అదే గ్రంథకర్తకు ధన్యత్వాన్ని ఆపాదించేది.

ఏకోదరులు ముగ్గురు. వెంకట్రామయ్య, రమణయ్య, శివరామయ్య. వీరిలో పెద్దవాడు వెంకట్రామయ్య యేదోఉద్యోగంలో జేరి, పెద్దలపద్ధతిని సాంఘిక తీవ్రం సాగిస్తాడు. రమణయ్య చిన్నప్పుడే యిల్లు పట్టుతుంది. కడగొట్టువాడు శివరామయ్యలో పుట్టుతుంది భావసంఘర్షణ. బాల్యవివాహము, అజన్మ వైభవం మీదగల విముఖత్వానికి, కూడా చదువుకొనేపిల్ల ఇందిర మీద మోహంతోడై, బ్రహ్మసమాజంలోని కీతన్ని దింపుతుంది. ఇందిరను పెండ్లి చేసుకొంటాడు. దేశోద్ధరణకని దిగి తే దుఃఖసంప్రాప్తి తప్ప వేటేమిన్ని సమకూడదు. కాని ఈదుఃఖాగ్నిలో పుటంచేసినందువల్లనే, శివరామయ్యకిలము పరిశుద్ధమవుతుంది. తనమీద చెంగపెట్టుకొని తల్లి చదిపాతుంది. ఇందిర తనకు చూరచూరమై కృశించి ప్రాణాలు విడుస్తుంది. ఇందిర ధూమిని పెట్టిన మాతుర్ని గోదావరి పోట్టుపెట్టుకుంది. ఈదుఃఖ పరంపరలే రమణయ్య, శివరామయ్యలకు అన్యోన్యత సుద్ధిస్తాయి. సాం

సారికజీవనంలో యెండుకట్టెలైన వీరిరువురికీ పునః పనకరణంగా జాతీయోద్ధ్యమము వచ్చి, యిద్దరికీ జై చెరుస్తుంది. కుటుంబవాసనాబలముచేతనేమో! ట్రామయ్యకూడా జైలుకు చేరుకుంటాడు. తక్కువ చేసినా మళ్ళీ ధర్మకోసం పాటుపడే భావర మేశ్వరుడు కటాక్షించాడు" అనువుస్వరికిని. ఇది

నవలకు ఆటివంతకథ కాకపోవచ్చు. ముందే ప్రాయంగా నుండవచ్చు. కాని మంచినిశ్చయం చేసి దీనికి ఉంది. ఎక్కువ తీపి లేకపోతే ఎక్కువ మత్తుక లేదు. మోహం అకాశ్యతమనిన్నీ, ధర్మబద్ధమైన యే నిశ్చలమైనవనిన్నీ, అందుకు ఉదాహరణగా మాన్ని వదిలిన కొడుకుమీదగూడ తల్లికి ప్రేమ అనిన్ని యీనవలలో మూలభావం.

కథలో రెండు విషయాలు విమర్శనీయ ఉన్నాయి. ఒకటి: ఒక్కరాత్రిలోనే ఇందిరపై రామయ్యకు పుట్టేవెగటు. దీనికి తగినంత కామేమిన్ని లేదు. శివరామయ్య నిజంగా సంస్కార ప్రేమికుడై ఇందిరను పెండ్లి చేసికొన్నాడా, లేక మీది మోహమే యితన్ని సంస్కరణ పరచి జేసిందా యనేది సందేహవిషయం. రెండుకారణాలు శింపబడినవి కాని యేది ప్రబలమో రుజువులేదు. అం వలననే, శివరామయ్యకు వచ్చే కష్టములకు సందర్భక కారణము నిర్ణయించడం కష్టమవుతుంది. రెండవది: ఏకోదరులను జైలుకు లాగడం. శివరామయ్య, రమణవ విషయ మెట్లున్నా, వెంకట్రామయ్యను జైలుకు పట్టితీసికొచ్చినాడు, పోలీసువాళ్ళ

శాస్త్రీగారు కరుణారసపువట్టులందు మాపేత్రతి
యితరపట్టులందు కానరాదు. 'కరుణ' యే పీఠిక గట్టి
యి, 'హాస్యం' కాదని నానిశ్చయం. 'బారిష్టరుపార్వ
'ని కి వలగొన్నవారి కీమాట నచ్చకపోవచ్చు.

శైలి ధారాళమైనది. సామాన్యమైన వాచక
మ. కష్టమైనపదములు ఉండనే ఉండవు. పిల్లలకై నా
వువుతుంది.

గు. వెం. సు.

ప్రతిబింబములు

గ్రంథకర్త: మొక్కపాటి నగసింహ శాస్త్రీగారు,
తీసమితి, సిగాపురము. వల రు గ.

ఇందులో ఐదు క: లున్నాయి. 'లక్ష్మీ',
గాస్త్ర', 'చిత్రరువు', 'శిల్పివ్యయం', 'భీక్షువు' అని
టికి నామకరణం. మొదటి రెండున్ను, కడపటినిన్ని
సతిలో ప్రకటితమైనవే. కడప రెండున్ను 'సభ'
కాముఖమైన నలువదినివి. క:ల పుస్తకములు
గా నున్న యీగోడలలో యీ సంపుటము ఆంశ్య
న.

ఈకథలకు 'ప్రతిబింబములు' అని నీర్విక నాంనం
గ్రంథకర్తగారియుద్దేశ్యమేమో! జీవన ప్రతిబిం
లని తోస్తుంది. కాని అన్నీ కథలు జీవనప్రతిబింబ
లనిపించుకోవు. 'మహాస్త్ర', 'భీక్షువు' రెండున్ను
స్థితకథలు. సన్నాధుల మగిమ గాని, వనస్పతుల
నం గాని, నిజనూటబద్ధమా నే జెప్పలేను, రెండు
అసామాన్యం, అద్భుత మగు రూఢి. శాస్త్రీగారి
ధోరణిమాత్రం జీవనప్రతిబింబములుగా మండినలె
యే. కాని కథారస్తువు అట్టివి కాదు. 'చిత్రరువు'లో
త్రరువునకు జీవకళ నాపాదించుటం తెలుగు కథలలో
పూర్వము. నాకు తెలిసినంతవరకు ఆహ్లాదు వైల్డ
ల 'Picture of Dorian Grey'లో సజీవమైనచిత్ర
పు నాధారంగా గాని కథ నడుస్తుంది. దానికి, శాస్త్రీ
కథకు చాలా తేడా కలదు. పోలిక శాస్త్రీ
మాలిందను. 'చిత్రరువు'లో గూడ కథ

స్వల్పము. వర్ణనాచాతురీమాత్రము గలదు. 'లక్ష్మీ'
కథలు తెలుగులో సామాన్యంగానే ఉంటాయి. శా
శాస్త్రీగారి రచనలో సంకోచము లేకుండా విప్పిచెప్ప
మనే గుణం మెచ్చుచలకు, ఏత ద్విపరితమనకు కూడా
కారణం గావచ్చు. 'శిల్పివ్యయము' ఒక్కటే యీసంపు
టములో ఉన్నత భావోపేతమైనది. బాహ్యము, దైహిక
మైన సౌందర్యమునకన్న అంతరస్థము, ఉపానిధిమైన
సౌందర్యమే శాశ్వతము. ఆనందదాయకము అని కథ
యొక్క మూలభాసము. దీనికై వారు చేసిన కేంపకము
కొంతి అనవసరంగా కన్పడుతుంది. ఇంతకు కారణము
వీరు కథలను నవలలపద్ధతిని వ్రాయుటం.

గు. వెం. సు.

Our Duties to Hindu Widows

హిందూవితంతువులు-వారిపట్ల మనధర్మములు

క్రాసు ౮, పు. పైజు. పు. ౩౨.

ఇది యొకచిన్ని ఆంగ్లగ్రంథము, సరస్వతీసంఘ
ప్రకటితము. చల ఒక అణా.

వలయువారు: సరస్వతీసంఘము, ౨౮, పిడారి
యరు కోవెలపీఠి, బార్డిటవును, మద్రాసు—అని వ్రా
యాలెను.

హిందూవితంతువుల సుధరించవలెనని ప్రచురణ
కర్తల యుద్దేశ్యము. వారికి గృహపరిశ్రమలను, వైద్య
విద్యను, ఇతర జీవనోపాయము లగు వృత్తులను నేర్పి వారు
జీవితమును సౌఖ్యముగ గడపునటుల మనము తోడ్పడ
వలెనని ప్రచురణకర్తలు కోరుచున్నారు. వీరి యుద్దేశ్య
మెంతయు ప్రశంసనీయము. మనమందఱము ఈవిషయమై
ముఖ్యముగ తోడ్పడవలెనని వేరుగ జెప్పనక్కరలేదు.
కాని విషయములు ఇందు తగాదాఅంశములుగ నున్నవి.
బాల్యవివాహము హిందువులలో పూర్వ మెన్నడును
లేదనియు, హైందవాస్త్రీలు సర్వసాధారణముగ స్వయం
వరమునే అవలంబించినవారనియు, బాల్యవివాహములు
అసంఖ్యాకలగు బాలవితంతువు లేర్పడుటకు అవకాశ

మనము, బాల్యవివాహములచే దుర్బలముగ నుండునట్లు మేర్పడుచున్నదియు, 2, ౩ సంవత్సరముల లోకమును యుక్తజ్ఞానము వచ్చిన పురుషులకు పరిణయ మొనర్చుటచే అట్టి కన్యలతో, అనగా రజస్వల గాని తమ భార్యలతో, వారు అక్రమప్రవర్తనమును గావించుచు న్నారనియు ప్రచురణకర్తలు తెలుపుచున్నారు. వీటిని సప్రమాణముగ వీరు చూపజాలకున్నారు. ఈవిషయములు కేవలము సత్యమారములని వ్రాయుట కొంత యు చింతించునాడను. వీటిని ఖండించుట కిచట ఫలము చాలదు. ఇట్టి తిగాదా అంశములను వ్రాయుకొన్న బాగుండెడిది.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ప.

God's Lenses

విశ్వరీయాదర్శములు

(Prohibition & Spirituality)

(పాననిషేధము - అధ్యాత్మికత)

క్రొను ౨ పు. నైజా, పు. గిర్ర. వల గు. ౨.

మద్యపాననిషేధము నొనరించు నొక చిన్న పుస్తకము. (ఆంగ్లము.) వస్తుతః రాజధానియందుంటు, కనీసము కడపజిల్లాయందున్న త్రాగుబోతు తనమును మాన్పవలయునని మద్రాసు గవర్నరుగారి పేర పంపబడిన ప్రార్థనానామకముగ బహిరంగపత్ర మిది. దీనిని వ్రాసి పంపిన ఆవధానం కృష్ణమనిగారు రాయల సీమ కడపజిల్లా నివాసి. మద్యపానమును మాన్పించుటకై సర్కారువారు ఏర్పరచిన కమిటీలలో కొంతకాలము పనిచేసి యందువలన నిండుకొన లాభము గానక తుది కిట్టి కమిటీలన్నియు నామకార్థము, అమాయకులగు బోకులను భ్రష్టిపజేయుట కేర్పడినని నిశ్చయముచేసికొని వీరు వానినిండి వేరై స్వయముగ డమ సంకల్పసిద్ధికై పాటు పడుచున్నట్లు ఈ గ్రంథమును జనువులకులన దెలియుచున్నది. ఇట్టివేయగు మాడు బహిరంగపత్రములను ఇదివరలో గవర్నరుగా నుండిన గోవక్ ప్రభువుగారి పేర బంపియుండిరి. కాని వీరి ప్రార్థనాసార మింత

వరకు నేమియు గావించబడకుండుట కాని యిట్లా పత్రమును క్రొత్తగా వచ్చిన గవర్నర్ ప్రాంతికా వ్రాసియున్నారు. కాని ఈప్రయత్నమును ఇంకొక ఘోష్యుని మొట్టమొదట గన్పించదు. వీరి మిత్రులతో నొకరి వచించినలాగున త్రాగుబోతులకు దూరదృష్టికాని రజతకాని శూన్యము. అన్యథా ఈముని వేదాంగమును తమతలమీద వేయక పూర్వమే, వా రీదుర్వ్యక్తి మును మానుకొనియుండురు. కావున నీరెండు వ్యాపారములు అంతము వరకు సాగవలసిన అనగా నేదైనరాజ్యానియమును చేత త్రాగుడు గ్రంథకర్తయొక్క ప్రయత్నముకాని అడ్డగింపబడినవరకు నీరెండు కార్యములును సాగుచుండాలి. ప్రస్తుతిపు రాజ్యప్రణాళివైఖరి జూపి దుర్వ్యక్తికొలగించుటకు మారుగ వానికి వ్యతిరేకముగ కృషి వారిని, వారియత్నములను నిర్మూలించుటకే కంక గట్టుకొనియున్నట్లు గమనమగుచున్నది. అందులకు సుదూరం రెండుసంవత్సరములనుండి ప్రస్తుతిపు తనమువారికి పట్టుకొమ్మల నడగిన పోలీసువారు ఇందుల కాంతిసాకర్యములకొరకని కావించునట్లు క్రమములే ప్రజల సాక్ష్యములుగ నున్నవి. నైసమ గ్రంథకర్తమాత్రము దృఢపంకలుడై యుండునామాము.

ఉపవేదాత్మికమియ్యు నీపుస్తకము ను జనువులు కింపుగ నుండును. ఇంటి ముఖ్యవిషయ మద్యపాననిషేధముయ్యు సందర్భాసారముగా నవిషయము లింగు జర్పింపబడియున్నవి. గవర్నరు లెన్స్ లేటివ్ కాన్సిల్ యొక్క అకర్మణ్యతయొంద మెంబర్ల అశక్తతయు బాగుగ వివరింపబడి యుండును. బర్లకు గవర్నరుగారిని సంతోషపెట్టి వారియొద్దనుండియెనని యుండునంతటి యంతర్జాతీయ ప్రజలను సంతోషపెట్టవలయునని యుండదు. ఇక ప్రజలతో బాకచేతిలో విద్యు, రెండవచేతిలో ఎత్తె అనగా వేళియ-ఉత్పత్తిపదార్థములపై పన్ను మొదల వాని యధిచిత్రితి విధించి వాని నభివృద్ధిచేయు పానద్రవ్యములను దేశీయోత్పత్తిలే దానినిగూర్చి వృద్ధిపరచవలసి యుండును.

విద్యయనునది నీతిని పెంపొందించుటకు గావున
 ఒక్కతే మినిష్టరు. వీత్యురసీకుల చెండింటిని అభివృద్ధి
 పరచవలయును. ఇది మిక్కిలి అసంగతమైన విషయము.
 అట్లుగాక గ్రంథకర్త యక్కడక్కడ నూచించిన విధ
 మన ప్రస్తుత పరిపాలకుల దృష్టియందు మద్యపానము
 దోషములలో తేరినది కాదు కాబోలు! తరువాత
 రిక్కాలపు యూనివర్సిటీవిద్యుల నిరర్థకతను సరిపా
 రించుచు మీరు వ్రాసిన వాక్యములు నవ్వును బుట్టించును.
 బ్రిటన్ గా "విశ్వవిద్యాలయములందు గరపువిద్య, విద్యా
 బుద్ధిని వికసింపజేయునది కాదు. నైస్స గ్రామ్య
 య అను నతనికి భార్య ఎక్కడికైన వెళ్లినచో
 మైట్టవంశీకొనవలెనో తెలియదు. ఇదిహాసవేత్త
 గ్రామ్యయేటుకు అబ్బుతల్దిన మేతారీఖున నచ్చు
 గు తెలియదు. స్వయేపారాజిక విద్యయనిన సర్వ
 మాన్యము. వీరిని (యూనివర్సిటీగ్రామ్యయేటులను)
 మాన్ ఎవ్వరని యాశీననో భీష్మకు అతని యౌదవ
 క్షయందుబుట్టిన మాన్ ఎవ్వరవకుమారియని చెప్పువా
 గలరు. ఫీలాసఫీ గ్రామ్యయేటుగారికి మీసాలపై
 ప్లీట్లు; 60 ఏండ్లు దాటినను ఇండియ నిగ్ర
 హమున తలనొప్పి. అర్థశాస్త్రప్రవీణు డగు
 టికల్ ఎకానమీ గ్రామ్యనీటులవారికి వీపుమీద
 మైరుమిల్లువస్త్రము మున్నగాని రాణించరు." యూ
 నైటివిద్యార్థులకుల గూర్చి ఇంకను నిట్టివే యుపహాస
 త్తములు పెక్కులు గలవు. అన్నింటి వ్రాయ నిచట
 టు చాలదు. కాన కావలసినవా రీగ్రంథమునే చూచి
 వలయును. ఇదే విషయము హైకోర్టుతీర్పుల దోష
 వానికి పేతువులు, ప్రాంతిక పరిపాలనములలో
 షపములు కలెక్టరు మొదలుకొని గ్రామముననబు
 డుల యధికారులచర్యలు మొదలగువాని బాగుగ
 తిండి యున్నారు. ఈవిషయము లన్నింటియందు
 ంథము మొదటినుండి తుదివరకు మద్యపానమువలన
 యగు దురంతములన్నియు వర్ణింపబడి యున్నవి. ఈ
 దురంతముల నన్నింటి బారదోలి ప్రజల నీతిమంతులుగ
 చేసిన యమగడుగున గవర్నరుగాకాని చేసిన ప్రార్థ
 గావ్ననయము నైనను గరగించును. మద్య

పానమును నిషేధించుటవలన గలుగు పోషకము
 లాభనష్టములను జచ్చించి యానష్టములకు పరిహారము
 మలనుగూడ గమపరచియున్నారు. వీని యన్ని
 తరువాత అధ్యాత్మబంధము (Spiritual Supple-
 ment) అను కిర్దికక్రింద నీతివాక్యము లనేకములు
 గలవు. ఎట్లనగా—

౧. " కవియొక్క సులూచీపువ్వు ఎప్పుటికిని వాడదు."
౨. " చెడుపనులకంటె మంచివాటలు మంచివి."
౩. " వాడము, భక్తి యనునవి వేర్వేరు విషయములు."
౪. " త్రాగుబోతులచే దమ్ములదినుటవలన నేడునైతాను
 గూడ మద్యపాన నిషేధమునకు దీటు నిచ్చును."
౫. " కాలిదాసు శిరోమణిపరీక్షకు గూర్చుండినయెడల
 నతనికి 3౫ మార్కులై నా వచ్చియుండవు."
౬. " 'నీయొక్క కుడిచేంపను ద్రిప్ప'మని క్రీస్తు ఆజ్ఞా
 పించియుండెను. కాని గాంధీయిట్లు ఆజ్ఞాపించుట
 లేమియు లేకయే చెండుచేంపలను ద్రిప్పి యు
 న్నాడు."
౭. " త్రాగుబోతులు అదై వ్యతతత్వముచే దమ్ముదాము
 సమర్థించుకొనజూతురు. చెడువారు మంచివానిని
 గూడ చెడుగునకే యుపయోగించు కొందురు."
౮. " ఒకపర్యాయము అరిష్టాటల్ అను గొప్ప
 తత్వవేత్తసమయమునకు భోజనమునకు లేనకపోవుట
 వలన నతనిభార్య యతని శిష్యుల ఎదురుగానే చెడతిట్టి
 నది. కాని యాయురుముల కతడు జరవక యథాపూ
 ర్వము శిష్యులతో వాడవివాదములాడుటయందే మునిగి
 యుండెను. అంతట నామె కోపమునుబట్టజాలక వేడి
 వేడి యన్నపు పాత్రమునుదెచ్చి యతని తలమీదపైచెను
 పాప మాతత్వజ్ఞాని శిష్యులవంక దీరిగి నవ్వుచు 'మహా
 వ్యా! ఉరుము తరువాత వాన కురిసినది. నాకు చాళ
 సంతోషము.' అని నడిచెను."

ఇట్టివేయగు సూక్తములిందు మొదలకు వినిపికలవు.
 ఒక్కొక్క వాక్యమునండి యొక్కొక్కవీరిని దీక్ష
 కమ్మును. ఇవికాక చార్మిక తాళిక ఉద్దేశములలోని

చక్కని నీతికథలుగ నిందు వ్రాయబడి
న్నవి. వేర్వేరుకథలనుండి వేరువేరు నీతుల గ్రహింప
వచ్చును.

ఇది ప్రస్తుతము మన్యుపానమును రూపుమాపవలయు
ని ప్రయత్నించుచున్న వారందరు దివ్యక చదువరిగిన
సము. పికెటర్ల కిదిచాలా సాయముచేయును. ఈరక
అంగళ్ల ముందు నిలుచుండి వచ్చువారికి చేతుల మోడ్పు
కంటే కొంచెముగనో గొప్పగనో సనుపదేశము లొసంగ
గలకత్తి పికెటర్లకు దీని జదువుటవలన గలుగును. దీనికి
పూర్వము ప్రచురింపబడిన నూడుగ్రంథములగూడ జూ
చినయెడల నీయుద్యమమునకు సంబంధించిన సమస్త
విషయముల జ్ఞానము కలుగుటకు సందియముండదు.

అది యటులుండ “ఈపుస్తకము నమ్ముటవలన
వచ్చిన ప్రతి దమ్మిడియు త్రాసుబోతులయొక్క నిస్స
హాయులగు భార్యా బిడ్డలను రక్షించునిమిత్తము వినియో
గింపబడును.” అని గ్రంథకర్తయే వ్రాసియుండుటవలన
దీనినిగొని చదువువారికి రెండు ప్రకారములగు లాభము
కలుగగలదు. చివరకు ఈమునిగారిని ఈయుద్యమములూ
దిగుటకు ప్రేరేపించిన యొక ఘటనావృత్తాంతము నిందు
బొందుపరచి దీనిని ముగించెదను.

“ప్రతిదినము పార్థసారథి దేవాలయమున కనేక
మంది బోవుచుండుదు. స్త్రీలనేకులు ముఖ్యముగా వం
ధ్యాత్వనివారణమునకై ప్రార్థించుకొనుబోవుట కలదు.
ఒకనాడు నేను (ముని) అచటనుండగా నొకయౌవవిడ
తొకస్త్రీని ‘నీవుమాడ నిందులకే వచ్చితివా’ యని
యడిగెను. అందులకా రెండవస్త్రీయిట్లు ప్రత్యుత్తరము
తెలుసులో నిచ్చినది:—“అక్కా! నేనువచ్చినది బొత్తి
గా వేరువిధమైన వరముకొరకు. నాకు ౧౧ మంది బిడ్డలు.
పార్థసారథిస్వామి వారికంటే నామగడకున్న గట్టి
వాడు. పలుకుబడిగలవాడు. దౌర్జన్యకలుడు. నేను నా
బిడ్డలతో నైదుగురిని కలరా పొట్టను తెట్టుకొన్నది.
నేను ఈజిప్టునకిది తీరించేదానిని. ఒకపెద్దమనిషి నా
మీద కనిగొనించి ౫ రూపాయ రిచ్చినారు. కవములను
గవ్వలును బిడ్డలను గుడ్డను కొన్నాను. వారిని దీసికొని

పోవుటకు సిద్ధముగానుండగా నామగడు కన్నుల
కట్టుకొనుచువచ్చి, నమ్మదన్నీ, కవములనాని
గుడ్డను లాగికొని, నామెడలోని మరగవస్త్రం
దించుకొని మరల కల్లంగడికి బరుగెత్తుకొనిపోయినా
నామగడు జేసినపాపము లన్నింటిని తుడిచివేటుకు
నరనికొరకు బ్రార్థింప నిచటికి వచ్చినాను.”

ఆహా! ఈమెనుగన్న మాతృభూమి కన్య
గదా! నాకు ఒడలు గగువ్వొడిచినది. హింసలయ
నుండి కన్యాకుమారివరకుగల దేవాలయములందరి
లన్నింటిని మ్రోగించిన బాగుండునని వోచినది.
నోటివెంట మాటరాలేదు. ఆమె పాదములపై
యామె మాయంటి యిలవేల్చుని భావించిపూజించి
నైవానుగ్రహమువలన నిప్పటికిని ఇట్టి తల్లులు
ఉక్కడ ఉన్నారు. మహాకష్టమునూడ నామెను
ధానపరచి నాదగ్గర అప్పుడున్న ౨౫ రూపాయ
నామె కిచ్చినాను. నాకు మొట్టమొదట ఉద్యోగం
గిన దీమెకారణముననే, అదిమొదలుకొనియే నే నీ
పాన నిషేధమునకై కృషిసల్పుట. హా! ప్రాన్ లే!
టికైన కంటికి నీరురాదా? ఇందులకా నా నీరు
లేదా? లేక హృదయమే (రోదన - యంత్రము)
నదా?

కల్లబొల్లి యనుతాపములు పనికిరావు. నీ
పదవికి నీకుశిక్ష కలుగుచున్నది. నీవు సాఖ్యం
నుండుటచే ప్రపంచ మంతయు సుఖముగ నున్న
కొనుచున్నాడవు. ఆహా! నీకిటువంటివారు తటస్థ
సంత బాగుండును? కాని పిలిచినప్పు డంతయు
రాదుకదా!”

వే. గె.

మేధానిధులు

గ్రామ ౮ ఫుటల పైజా. ఫు. ౧౨౧.
రు. ౦-౧౨-౦.

గ్రంథకర్త: బూతుగుల పూర్ణయ్య కర్తగా
సహాయాంధ్రోపాధ్యాయుడు, కులధు ఉ.
కాల, నరసాపురము,

చేసినదానిని పంపిణీ చేయడం, ప్రతాప
 పాత్ర, భీమసేన, రామకృష్ణ, భక్తకవి,
 కవి, రామకృష్ణ, చాణక్య, తిమ్మసముద్ర
 వీరి మృతులను గూర్చిన కథలు గలవు. భారత
 సామ్రాజ్యమును దెలుపగల యిట్టి గ్రంథములే నేటి
 హస్తాంశుల క్యము జనువలసినవి. కాన నిట్టివానిని మరి
 న్నిట్టివి సమర్థులగువారలు రచియింప వోవలెను.

గ్రంథమున రచనము సామాన్యము; వాక్యములు
 ములు. చివర తప్పాపుల పట్టిక యున్నను, కతిపయ
 ములు (గ్రంథకర్తవి, ముద్రాపకులవి) గ్రంథమున
 పోయినవి.

గ్రంథము వెల పండ్రెం డణాలు.

దీనికి గుర్తింపు మొత్తం యొక్క పయనము రెం
 యేళ్లు మించదు. "శీతకలీని ఈ గ్రంథరచనకు
 యుపయోగపడినట్లును శ్రీ వీరేశలింగము పంతులు
 కవుల చరిత్రము, సామంత ప్రచరిత్రము, శ్రీయుత
 మూరి వీరభద్రరావు గారి తిమ్మరుసు చరిత్రము నా
 డు సూక్తములు నుటచే" ననుటచే ప్రయాసయు
 శ్రమయు గలది. "తేమాభిలాషు లగు మిత్ర
 లిందలి స్థానిత్యంబుల దెలిపిన ద్వితీయముద్రా
 సవరించుకొనెద" ననుటచే కాధ్యతయు కొరవడినది.
 ఇంత వెలయే! పాత్యగ్రంథముగ నొకవేళ నిర్ణ
 పబడునేని పండ్రెండుణాలు నిచ్చి బాలురు తప్పక
 నవలసినదే కదా! కట్టి, ఇప్పటివిద్యావిధానమువలన
 యొకసంక, ఇట్లు గ్రంథముల విపరీతపు వెలవలన
 సామన్యముకవంక సన్నగిలుచున్నవి. దీనికి ప్రతికార మాప
 యికాదా!

— 10/31

పు.
 కల్యాణి
 మాసపత్రిక. ప్రారంభము: ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర
 ప్రారంభమునను. సంవత్సరపుచందా రెండురూపాయలు.
 సంపాదకులు: శ్రీ గంటి మార్కనారాయణ
 మాలింప
 కపాలపెట్టె నెం. గిం. మదరాసు.

సంపాదకులు మనవి: ఇందు.

సారస్వత ప్రభుత్వమున నెన్నియో మాసపత్రి
 వడినది, వెలువడుచున్నవి. కాని యవి సర్వాంగ స
 ములు కాకుండుటచేత సర్వజనాదరణీయములు గావ
 న్నవి. ఒకటి, రెండు పత్రికలుమాత్రము బాహ్య వేష
 డంబరముచేత నాంధ్రలోకమున తిలలెత్తి సంచరించు
 చున్నవి. ఆంధ్రసారస్వతము, ఆంధ్రవిజ్ఞానము, ఆంధ్ర
 కళలు, ఆంధ్రభాషాసామ్రాజ్యము మున్నగునవి పత్రికల
 యందు మృగ్యములైనవి." అని నేడు ప్రకటితములగుచు
 న్న పత్రికలను నిరసించిరి.

ఆంధ్రపండిత మండలికిని, సారస్వతాభిమానుల
 కును, అనన్ద ప్రదములగుటాకు, 'నూత్న కళలతో' కలకల
 లాడుచుండుటాకు, 'ఆంధ్రాభిమానమునకు పాత్రమగు
 టాకు పత్రికలు, 'సరసకవిత్యము, అలంకార విలాసములు
 మృదుమధుర పద గుంభనములు, కన్యాచిమత్కార
 ములు, భావగాంభీర్యము, ప్రకృతిసౌందర్య వర్ణనములు,
 నవరసప్రసారములు మొదలగు వానిచే విరాజిల్లు' మండ
 వలెనన్నారు.

కావున ఇట్టి పత్రిక నొకదానిని నెలకొల్పవలె నని
 బహుకాలమునుండి సంపాదకుల యత్నము. ఆ యత్న
 మే 'ప్రస్తుతము కల్యాణిరూపమున ఫలవంతమయినందు
 లకు' సంపాదకులు సంతసించుచున్నారు. 'ఈకల్యాణికి
 గ్రామ్యగ్రాంథికభాషలు రెండును రెండు శ్రేణులు.'
 'ప్రాచీనాధునిక కవిత్య చమత్కారములయందు' ఈ
 'కల్యాణి విహరించును.' 'నేతివీరకాయ వంటి భావ
 కవిత్యము (ఈసంచితయందును కలదు), రాజకీయరంగ
 విలాసములను ప్రాచీనానుశాసనములను కల్యాణి
 సహింపదు.'

ఇది యంతయు నొక పెద్ద యెత్తు. పత్రికలను
 పోషించుట బహుతరకష్టసాధ్యముగు నీకాలమున నంత
 యెత్తున పత్రికను ప్రారంభించిన సంపాదకుల యత్నము,
 భాషాభిమానము ఎన్నదగినది. ఈ పథము సంచితయందు
 తొలుత ప్రాచీన సంప్రదాయముసారము కల్యా
 ణికి, తర్వాత సంపాదకునకు నేర్పడును. చిరంపరాభివృద్ధిని

